De tooneelwerken

Willem Ogier

editie Willem van Eeghem en A.A. Keersmaekers

bron
Willem Ogier, *De tooneelwerken* (3 delen) (eds. Willem van Eeghem en A.A. Keersmaekers). De Sikkel / Wereldbibliotheek, Antwerpen / Amsterdam 1921-1955

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/ogie002toon01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

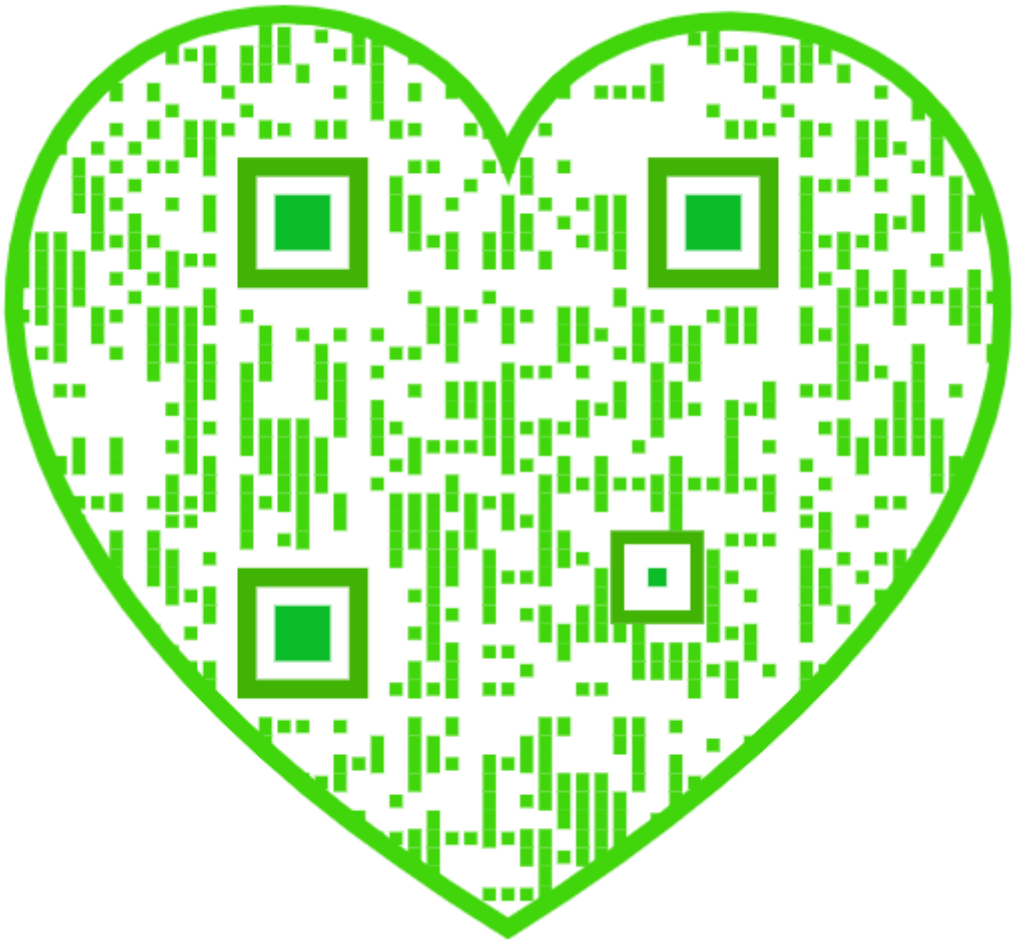

[De Gulsigheydt]

Inleiding

> ..... O sobrii et sancti hodiè Italorum mores! unicam in cibo potùque voluptatem (Belgae) habent, NUTRIRI. Quod nos pro laude, pro labe illi ducunt: difficiliusque puto inveniri apud illos qui ebrius aliquando fuerit, quàm apud nos qui non fuerit.
> Erycius Puteanus, De Luxu Conviviorum (anno 1608).

1. *Primum vivere*, of liever *Primum bibere*, is van ouds de levensregel der Vlamingen geweest. Dat blijkt trouwens ten overvloede uit woord en beeld.(1)

2. In de tachtiger jaren der 16de eeuw echter bereikt de drink- en eetkurve een hoogtepunt. De Gentenaar **Pieter De Backere** (1517-1601), 'doctoor in de Godheid' en berucht kettervreter, draagt in 1585 een werkje op aan de gentsche stadsregeering, die hem als dankbewijs eenen zilveren beker schenkt: maar De Backere, hierover niet gevleid, weigert het geschenk te aanvaarden en lachende, naar zijne gewoonte, zegt hij: 'Backere en is geen Dronckaert'.....(2) Neen, 'Backere' was niet alleen zelf geen dronkaard, maar hij wou tevens niet dat anderen het waren. Hij liet dus, eerst te Brussel, in 1589, in het Vlaamsch, en daarna te Emmerich, hertogdom Kleef, anno 1592, in het Latijn, een werkje tegen de dronkaards verschijnen.(3)

3. Anderzijds schrijft de toenmalige stadssekretaris van Brussel, **Ph. Numan**, in de inleiding tot een door hem vertaald werk: 'Den Leytsman der Sondaeren, enz.' Brussel, 1588: 'Ende waer sachmen oyt meer blinde inde werelt.... dan daer tegenwoordich en zijn?.... **WASSER OYT inde werelt MEER ETINGHE**, meer hooverdije, meer onkuyscheyts, wellusticheyts ende andere ongoddelijcheyt, **ALS DAER HEDEN S' DAEGHS IS**?'(4)

4. De regeering vindt dat het nu tijd wordt om in te grijpen: anno 1589 wordt uitgevaardigd en door den druk verspreid 'Het Eeuwich Edict.... aangaende het houde*n*.... vande Cabaretten oft Taverne*n*, om te remedier*en* die menichfuldige delicte*n*, excessen en*de* dootslagen enz.'(5)

Voortaan moet 't' groot getal vande tavernen ende cabaretten'...., zoowel ten platten lande als in de steden, worden verminderd, 'alst behooren sal nae de menichte van de inwoonderen....' Verboden worden 'wel expresselyck alle tavernen ende cabaretten binnen een myle van onse goede besloten steden....'

'Den Magistraten.....' wordt bevolen 'goede orden te stellen, datmen de Heylighe ende Sondaeghen niemant en ontfanghe inde voornoemde cabaretten oft tavernen om aldaer te drincken binnen wylen men de Hoochmisse / Sermoon oft Vesperen doet / .... verbiedende oock ter selver uren alle spelen.... Die selve.... magistraten zullen adviseeren sekere uren sdaechs / ghedurende de welcke alleenlyck men sal moghen tafel decken inde voornoemde tavernen'....

'.... Weirden ende werdinnen.... sullen.... allen debvoor doen.... doende

terstont vertrecken die ghene die eenighe questie oft twiste beginnen sullen / hem weygerende den dranck / .... Soo verre in de voors. tavernen.... eenigen dootslach geschiet / sal hem verboden worden.... eenighe tavernen te houden / oft volck te sitten / .... binnen den tyt van dry jaeren oft meer....'

'.... Allen Bailliuwen.... wordt verboden, naer wtwysen van voorgaen*de* Ordinancien.... eenige taverne oft cabaret te houden / om volck te sitten.'

'..... In de Bruyloften.... ten platten lande.... sullen de Officieren seynden eenighen sergeant.... om aldaer te slissen en neder te leggen alle twisten ende gheschillen.... / den welcken te vreden sal moeten wesen met ses stuyvers daechs boven zijnen cost. Ende sullen de voornoemde Officieren oock sien te beletten de ongheregeltheden die in veel plaetsen geschieden / om de schotelen spyse die de jonghe ghesellen ghewoonlyck zyn vanden bruydegom te eysschen.'

'..... alle kermissen.... sullen op eenen dach in elcke Provincie gehouden worden..... en sullen maer eenen dach lanck dueren.... Sullen ghestraft worden... alle deghene die den aflyvigen gequetst oft ghewont sullen hebben...'

'Ende alsoo veel persoonen de dootslaghen excuseren op den dranck / verclaren wy wel expresselijcken / dat wy in egeene maniere en verstaen / dat dronckenschap sal dienen voor excuse / oft verlichtinge van het misdaet / .....'

5. Blijkbaar zal het edict niet veel uitgewerkt hebben, want het is alles 'cost en drank' wat de klok blijft slaan. Dat weet men goed in 't buitenland. **Shakespeare,** die in deze jaren zijn onsterfelijke gewrochten schept, gebruikt één enkele maal in zijn enorm oeuvre[6] het woord 'Flemish', maar om het dadelijk te laten volgen door.... 'drunkard'[7].

6. Vele rederijkers ('kannekijkers!!' rijmde men schimpend)[8] weten het nog beter. Onder de 24 Tafelspelen, vervat in de 'Veelderhande Geneuchlycke Dichten,' te Antwerpen in 1600 verschenen[9], zijn er 6 (zegge *zes*) uitsluitend gewijd aan Bacchus of aan wat met den drinkgod annex is, nl.: 1) Van een Droncken Man[10] en syn Wyf; 2) 't Leven van Sinte Reynuyt; 3) Van den Abt van Amfra, Heer van Kannenburg; 4) Van Bacchus alder Dronckaerts God; 5) Der Dronckaerts Lied, Benedictie ende Gratie; 6) Van 't arme Bier dat Kranck ende waterzuchtig is.

7. Gelijktijdige oorkonden strekken overigens ten bewijze:

'Toen Jan Moretus I in 1604 zijne dochter Elisabeth aan Jan Wielant uithuwelijkte betaalde hij £ 80-16-9, dat is 480 gulden aan den banketbakker alleen. Voor de bruiloft van zijn zoon Jan met Maria de Sweert werd het jaar nadien betaald 2505 gulden 6 1/2 st. Hieronder waren de rekeningen der kleermakers begrepen, maar die van den poelier bedroeg 219 fl. 10 st., die van den banketbakker 292 fl. 10 st. en die van den pasteibakker 150 fl..... De maaltijd op de uitvaart van Jan Moretus I, in 1610 gehouden, kostte 713 fl. 17 st.....'[11]

En in eene verordening der wet van Antwerpen (2 December 1607) staat te lezen: ‘Alsoo de heer ende de stadt,... hebben goet ghevonden **tot soulagement vande gemeynte, meest levende op de goede ende de stercke bieren,** toe te laeten dat de brouwers souden moghen.....’[12]

8. Doch de zedemeesters waken. De opvolger, ter Leuvensche Alma Mater, van den beroemden Justus Lipsius, de althans in soberheid italianiseerende Hollander **Erycius Puteanus** (1574-1646), wordt a° 1607 door een vrind, J. Hollantius, op de bruiloft van dezes broer uitgenoodigd.[13] De hooggeleerde echter weigert, en verklaart waarom. Dit waarom, een ‘epistola’ van een 70tal bladzijdjes, in 1608 te Leuven verschenen, is een uiterst felle hekeling van het toentertijd in Zuid-Nederland alles overheerschende tafelgenot.

‘Die[14] van Athenen’ zegt o.a. de bekamper der ‘meugeveels’, ‘waeren hiervoortydt Bil-loos gheheeten, om dat zij wel scheeps waeren, ende om dat zij, met op de riem-bancken gheduerelijck te sitten, haer billen plat maeckten: wy zijn oock Bil-loos oft emmers platte-billen, maer in de maeltyden, ende door langhe sittinghe ghaen wy Socrates hert-neckighe standicheydt te boven. Alle de Slempfeesten zijn met Overdaedt, ende al of zy uyt haer leckernyen niet lecker ghenoch en waeren, zy worden door de lanckduericheydt noch leckerder ghemaeckt. Het Noen-mael duert tot den nacht, het Avondt-mael tot den daegheraedt; de spyse en vindt gheen ruste, omme verteert te worden. Het is schande, eer met den slaep bevanghen te worden, dan met dronckenschap: het bedde verwacht zijnen meester droncken, ende laet den selven droncken opstaen; noch de taefel en gheeft soo veel tydt niet, dat zy de satticheyd konnen uytslaepen, ofte den toorn des wyns temmen....’

Vol verontwaardiging gaat hij verder: ‘Ick sal[15] met Annaeo spreken, Consolatione ad Helviam: Zy gheven over, op dat zij eten souden; zij eten op dat zij souden over gheven: ende zy en gheweerdighen hun niet de spysen te verteeren die zij de gheheele werelt door ghesocht hebben. Maer nochtans veynst de dronckenschap eenighe eerbaerheydt: den buyck heeft een ghebruyck ghevonden, door de welcke men sonder schyn der leelijckheydt over taefel drincken ende pissen kan. Den waeter-pot hanght nu aen de liessche; ende een leyren sacxken, een voor-blaes wilde ick segghen, is inde koussen ghenaeyt, inde welcke de sponsie het waeter in-drinckende is. Het is loffelyck datmen langhe sit; ende hy behaelt den prys die in zijn blaese den wyn eens avondt-maels herberghen kan. Het is waerachtelijck schande, over taefel u vuylicheydt te doen, op dat ghy niet en soudt op staen; ten waere dat het meerder schande waere, datmen voor schande rekent, datmen op-staet. Maer op dat onse sotticheyt vol-maeckt wesen soude, soo maecken wy ons wynsterck, wy voor-sien ons met soffraen en koolen teghen de dronckenschap, al oft wy om de over-handt gaen vechten wilden. Want

hy voor strenghe, eerelyck, loffelijck, ende kroon-weerdich ghehouden wordt, die zijne drincke-broeders verwonnen ende ghevallen siet; al ist dat hy oock ghequetst is, ende eer lanck vallen moet.'

'Nu[16] wordt het oock voor fraey ghehouden, datmen inde maeltydt dickwils her-boren wordt, ende daer zyn macht her-haelt; ende als den onwillighen buyck het ghewichte der spyse verwerpende is, soo gheschieter het ghene dat schande is te vertellen. Men gaet, men keert: die teghen over sitten, treden over de taefel ende schotelen; op dat zy de spysen eerst met voeten treden souden, die zy nu ghaen om over te gheven. Den eenen is hem van de spyse, door de onaerdighe weghen des lichaems ontlaedende; den anderen onteert door over-gheven het alderheylichste lidt, door het welcke hy de spyse hadde in-ghenomen: hy gheeft al over dat hy gheten hadde. En oft zy dit noch inden mist-put deden? nu maecken zij den dorpel vuyl; de eet-plaetse, jae de stoelen ende taefelen. Zij houden voor de meeste ghenucht, dat zy op een mael-tydt dikwils haer mael doen....'

En dan die heildronken-woede! 'Den eenen[17] drinckt op de ghesontheydt, den anderen op het lanckleven, den derden op het geluck. Elck thoondt dat hy eenen backvriendt is: ten zy dat ghy drinckt, ghy verbelght de Goden, oock mede de Vrienden. Die u voor-drinckt, is u door zyn voor-daet dwin-ghende: noch ghy en kont eens anders ghesontheydt niet wel toeghedaen zyn, ten zij dat ghy de uwe zyt versmoorende....'

En die walgelijke praat! '..... het schynt[18] datter gheen ghenuchte in het spreken en is, ten zy dat de ghenuchelijcke Venus ten berde komt; men houdt nu den stinckenden vloedt des mondts voor ghenuchte. Van Aurelia oft Lollia is Comus (= de Z-Nederlander) sprekende: wie hittigher is, een maecht oft een weduwe; oft soeter is des avondts oft des morghens Venus speelken te pleghen. Waer is de schaemte? Waer is haere verwe. Alsulcke redenen zyn pest-brenghende lochten, ende zy zijn te rechte elcken eerelijcken mensche quetsende....'

Die beschrijving van 'corrupti mores' die, doordien zij in pittig latijn gesteld was, in *alle* landen ingang moest vinden en den 'Belgae' aldaar een slechte reputatie bezorgen, beviel enkele Antwerpenaars minder: zij dienden een klacht in bij den Kanselier, eischten de veroordeeling tot een boete van Puteanus en dezes drukker en verbrandden[19] intusschen op de markt een zeker aantal exemplaren van het 'faamroovend boekje.'

Daar zou het bij blijven, gerechtelijk gesproken. Doch Puteanus, die zich bereid had verklaard om zijn 'epistola' om te werken, bijaldien er iets kwetsends voor de Sinjoren in stond, zette thans zijn woorden tot daden om, breidde zijn 'briefje' op vele plaatsen uit, laschte er citaten en gedichten in, vermeed alle toespelingen, deed het voorkomen alsof hij alles slechts in een droom gezien had, koos een geleerden titel en liet zijn satire, na Mei 1611,

te Leuven in druk uitgaan. '*Comus, sive de Phagesiposia*,' maakte nog grooteren opgang dan zijn voorganger,[20] en werd in hetzelfde jaar in het vlaamsch ('*Comus, dat is Bras-godt*'....) en in 1613 in het fransch vertaald. In de kerkelijke approbatie van deze laatste uitgave hooren we een naklank van het schandaal in 1608: '*attendu qu'il* (dat is; het boek) *rencontre proprement sur les façons communes et ordinaires du monde, et sur le luxe de notre siecle, principalement aux Banquets, sans neantmoins toucher l'honneur d'aucune ville ou nation*, je le juge digne d'estre mis en lumiere, pour estre leu avec fruict et plaisir du publicq....'[21]

9. Puteanus' werkje is niet de eenige aanklacht. De Prins der Liersche Rederijkerskamer **B. Boeckx** gaat zelfs veel verder en wijt 'den vorst en de groote droochte' van het jaar 1611, 'toen het coren vervroos op den assencieavont,' o.a. aan het '*hoveren*' (= slempen en brassen) der menschen.

.... Want met vloecken en sweren
Godt den Heer sy tempteren,
Dagelycks soe lancx soe meer.
..... Men siet in alle feesten,
Den minsten metten meesten,
Out, sot, jonck ende wys
Dansen, springen, *hoveren*,
Masqueren en boeleren,
Daer me halen sy den prijs.....[22]

10. Anderen weer zien ook hier het 'pro' en 'contra.' Zoo zond 'op vastelavond 1614,' de beroemde humanist **D. Heinsius** (1580-55) aan zijn vriend P. Scriverius (1530-53) een 668 regels lang, Nederlandsch gedicht, getiteld: *Hymnus oft Lof-sanck van Bacchus, waer-in 't ghebruyck ende misbruyck vande Wyn beschreven wort* en voorzien van een inleiding en een uitgebreid en geleerd commentaar (38 blz.). Gezegde hymnus bevat treffende plaatsen, deze o.a. waar de dichter, Bacchus' namen en attributen verklarend, den wijngod aldus toespreekt:

Lyaeus heet ghy meest, om dat ghy kondt ontbinden
Ons sinnen en verstandt, de sorgen komt verslinden.
  Maer waerom syt ghy naeckt, ô Evan! ende staet
  Geschildert sonder kleedt? om dat ghy leugens haet,
Geen dobbelheyt bemint. de waerheyt licht besloten
In uwen soeten drank. Want als wij sijn begoten,
  Dan is de tonge los. al watter in de grondt
  Begraven is van 't hert, komt wonen in de mondt.
Maer waerom sijt ghy jonck? om dat u soete vruchten
De rimpels doen vergaan, den ouderdom doen vluchten.

Dan sijn wy jonck van hert. En waerom syt ghy vet?
Om dat ghy noch op pijn noch swaricheyt en let.
U trommel wijst ons aen, dat die u niet en vieren,
Maer nemen sonder maet, seer bulderen en tieren,
En maecken groot geraes. de kroone, die ghy draecht
Is moeder van den dranck die alleman behaecht.
Veel hebben u den naem van Nomius gegeven,
Om dat ghy aldereerst de wetten van het leven
Gebracht hebt aen den dach. Oock maeckt ghy dese wet,
Dat niemant sijn gelas oft beker neer en set,
Voor dat hy is geleecht. die dese wet derf breken,
Die moeter noch eens aen, en sonder tegenspreken
Noch eenen keeren om. ick weetter die daer af
Het herte niet en krenckt, en wenschen om u straf.
Maer boven al de naem van Liber past u wonder,
Die komt u eygen toe, die hebt ghy toch bysonder
Altijdt seer lief gehadt: om dat u volck bevrijt
Van achterdencken is, ghy selve lustich sijt.
Want Liber als ghy komt met uwe soete gaven
Ons vloeyen in het lijf, dan worden oock de slaven
Tot Koningen gemaeckt; de droefheyt ende smert
Verdwijnen met den dronck, ontbonden is haer hert.[23]

en werd in 1616 door den bestemmeling, samen met andere gedichten van den afzender, te Amsterdam uitgegeven onder den titel '*Dan. Heinsii Nederduytsche Poëmata*....', reeds het jaar daarop in het Latijn vertaald, *in 1619 en 1622 te Antwerpen herdrukt*, en in 1621 door M. Opitz in een hoogduitsch kleedje gestoken.[24]

11. Gispen of het voor en tegen onderzoeken baat weinig waar het een bijna dierlijken hartstocht geldt. Steeds en overal wordt er gedronken.[25]

'Adi ditto,' zoo luidt een post van 26 Nov. 1615 in het 'Rekenboek' der Rederijkkamer De Olyftack te Antwerpen[26] 'verteert op de Camer ten bywesen vande Oudermans, alsmen d'eerste reyse de tragedie van *Saul* proeffden mette cleederen. gl. 7. 13 st.'

3 dagen daarna[27] heet het alweer: '.... verteert met de personagien deur ordre van de oudermans, dieder present waren, den eersten dach als men de tragedie van *Saul* speelden: gl. 16. 6 1/2 st.'

De gezamenlijke verteers-'oncosten,' vóór of op den dag der opvoering van *Saul*, bedragen zoo wat 60 gl. (= 1200 stuivers);[28] daar nu 1 'pot' bier slechts 2 1/2 st. kostte,[29] kan men zich eenigszins een denkbeeld vormen van het quantum nats, dat de personagien 'door het gat' joegen, vooraleer bewuste 'tragedie' eindelijk van stapel liep.'[30]

Wat te zeggen van de maaltijden[31] der ‘gulde’?

‘In den eersten, adi 6 Decembri 1615, verteert op de eerste maeltyt, als blyct per rekeninghe ..... gl. 313. 3 1/2 st.

Adi 22 Mey 1616, te Sincxen verteert in 2 dagen, op de tweede maeltyt, als blyct per rekeninghe ..... gl. 207. 2 st.

Adi 24 Mey 1617, te Sincxen, verteert in 2 dagen, op de tweede (derde) maeltyt, als blyct per rekeninghe ..... gl. 303. 10 st.’

Op het kapittel der feestmalen hadde men groote besparingen kunnen doen, maar..... Dit was dan ook een der redenen, zooniet de voornaamste, waarom de Kamer zooveel als te niet ging.[32]

Uit de tabel der uitgaven, ontvangsten en tekorten over de dienstjaren 1614-1629 blijkt dat de Olyftack *niet kon voortleven* op de wijze waarop zij in die 15 jaar huis hield.[33]

12. *Ab uno disce omnes*. Het is dan ook te begrijpen dat in dergelijke omstandigheden de Aartshertogen teeken van leven geven. 1.7. 1616 ‘ordonneren ende statueren’ zij, ‘by forme van eeuwich edict, 52 *(zegge twee en vijftig)* articulen ende poincten’, betreffende de tavernen enz., in hoofdzaak intusschen dezelfde als in 1589. Enkele jaren vroeger reeds (5. 11. 1610), hadden zij eene ordonnantie laten uitgaan ‘tegen de groote ongherеghеltheyt, gulsicheyt ende dronckenschap’ in de bruiloften, ‘*hoewel men hadde verhoopt*, *dat deur de groote lasten ende verliesen*, *ghedreghen by 't ghemeente deur de voorleden oorloghe elck hem tot maticheyt zoude begheven ende gheschict hebben*...’ Voortaan zouden de bruiloften slechts uit 40 persoonen mogen bestaan en ‘niet langher deuren dan eenen dagh ende des anders daechs tot naer den noene.’[34]

13. Ook ditmaal zou het verbod maar weinig baten. Hoe zou anders **R. Verstegen** (15?-16?) die, uit Geldersche ouders te Londen geboren, haast zijn gansche lange mannenleven te *Antwerpen* doorbracht,[35] gelegenheid hebben gehad om *juist nu*, *nà 1616*, niet alleen het kroegleven en den dronkaard in 't algemeen, maar ook nog **25 (vijf en twintig) verschillende soorten van zatlappen** heel raak en snedig te typeeren?

Zijn ‘*Epitaphie van H. gheheten in de wandeling Grootendorst*’ is 't aanhalen waard.

> Hier heeftmen Grootendorst in d'eerde gesoncken,
> Die selden nuchtren was, en dickmaels droncken,
> Hadde hy oock hongher na zyn dorst gehadt,
> Hy hadde wel de dierte gebrocht in de Stadt,
> Maer de doodt hem haelende in bequamen tijdt,
> Heeft daer deur de Stadt van de vrese bevrijdt.

Explicatie.

DEsen persoon gheheten Heyn Grooten-dorst / heeft eertyts ghewoont te Vilvoren / ende heeft ghedroncken vijftich jaren / ende ghenomen (so eenighe de calculatie maeckt) dat hy elcken dach in 't jaer hem gheleden heeft met dry potten / soo beloopt dat in de vyftich jaeren tot 54750 potten / ende den pot gherekent (naer dien tydt) maer op een halven stuyver / soo bedraecht het in alles / de somme van 1678 guldens en vyf stuyvers.

> Denck hoe de somme gheworden waer veel grooter /
> Had elcke pot ghecomen op een stooter /
> En oock hoe veel hy had ghedroncken badt /
> Had hy meer geldt / oft meer gheloove ghehadt.(36)

Niet minder merkwaardig is zijn '*Character van eenen dronckaert*.'

Eenen Dronckaert is de figuur van eenen sot / en oock een sot selver / want hy dispendeert zijn geldt om zijn verstant quijt te wesen.

Als hy volcomelijcken droncken is / soo machmen hem zijn binnenste syde buyten keeren / en / sien wat hy in zijn hert verborghen heeft.

Hy en discoureert nimmermeer soo veel noch soo vry uyt / dan als hy minste weet wat dat hy seyt / ende alsdan tormenteert hy oock aldermeest / de patientie van zijn moede aenhoorders / met veel woorden en weinighe wetenschap.

Hy beiaemert grootelijck de menschen / die in de werelt leefden / eer datmen van pekelherinck heeft gheweten / maer hy verblydt hem noch in d'antiquiteyt van ghebranden wijn.

Het schijnt als hy uyt de herberghe compt / dat hy daer gheweest heeft om te leeren tooveren / want hij maect al essen op de manier van circkels / soo hy over en weer is gaende achter straete*n* / ende daermede crijcht hy alle de iongers tot zijn pagien

Hy laet zijn gelt inde Herbergen / en de weerde daer van die hy daer uyt draeght / dat verpist hy tegen de mueren.

Hy plach den tyd te leve*n* dat als hy niet droncken te bedde ginck / soo was hy den naesten dach qualijc te pas / maer daer naer met altoos droncken te bedde te gaen / is hy ghecomen nimmermeer wel te pas te wesen / en door zijn groote ghewilligheyt / om op soo veel ghesontheden van ander menschen bescheet te doen / is hy zijn eygen ghesontheyt quijt gheworden.

Conclusie.

> Desen ghesel op wijsheyt niet en past
> Want hy door drincken maeckt hem selven sot.
> Met wijn oft bier sijn hersenen zijn belast /
> En al zijn vreught dat haelt hy uyt den pot,

Om hem te toonen soomen mach bemercken /
Niet als een me*n*sche maer als een gecleet vuyl vercken.[37]

En de kroeg en haar klanten! Hier, waar vooral op ‘Heyligenavonden,’ en in de eerste plaats dan op St Martens- of Driekoningenavond, de ‘Wyn-Tavernier en de Weerdt’ hun slijtage ‘doopen,’ leert de dronkaard tooveren; hier krijgt ‘Roger Bontemps’ met verloop van tijd een ‘calicoensch’ gekleurden kokkert; hier ‘betaelt de jonghe Moyart alleen het gelag alsmen hem de beste plaetse weet te gheven en de meeste woorden laet hebben’; hier ‘laet de uytstryker altemets strepe*n* van cryt achter de deuren’ vooraleer met de Noorderzon te vertrekken; hier ‘drinckt hem de geltmaecker beter-coop droncken als veel ander lieden’; hier heeft ‘de Kermis-geck’ een vaste stoel of bank, en zit er 's winters ‘in d'eynde van de schouwe’ met ‘syn beste cluchten’ 't geselschap aan den praat en aan den drank te houden; hier heeft de Speelman ‘gemackelyck accesse’; hier is ‘den Wagheman’ met zyn door 3 paarden getrokken wagen ‘altoos den willecomsten gast’; hier vertelt men ‘nieu-maren’, waar de ‘Idioten’ dan by gaan zweren; hier heft de ‘Fiel’ altemets, wanneer hy den prins heeft gesproken, ‘een Geusche psalm-dicht’ aan; hier eindelijk vindt de ‘gelaes-blaeser’ zyn beste débouché.

Het vasten ‘met magher water en brood’ gaat de brouwer intusschen uit alle macht te keer, en met goed gevolg ook: want Roger Bontemps heeft het zóó ver gebracht dat ‘hy Epicurus soude (connen) leeren hoe hy mocht alle zyn vyf sinnen seffens contentement gheven’, terwyl de ‘Idioot’ weet te ‘discoureren hoe goeden coop dat de boter was eer dat de geuserye en d'oorloch in 't lant kwamen’, en ‘wat excellenten bier dat men eertyds brouden als een man mocht droncken te bedde gaen met het verteiren maer van twee blancken.....’

Om het goede leventje ‘derft den tuyscher stryden teghen 't geluck’, ‘vueght hem de Pluym-strycker tot de correspondentie van eens anders mans stemme ghelyck eenen Echo’, terwyl de ‘Kermis-Geck van hem-selven een geck maeckt’, en de ‘vuyl-hoer’ diegene, die ‘sonder convoy van cuysche gedachten dorven langs wegen en straten passeren’, aanstonds te pakken krijgt.....[38]

Het eigenaardigst echter is ‘*de operatie van stercken dranck. In de Hersenen van vyf-en-twintich-derley soorten van dronckaerts*.’ In deze studie schetst R. Verstegen, telkens in een zesregelige strophe, het uiterlijk, de gebaren, het karakter enz. van ‘Den Leeuwen dronckaert, Den Slaep dronckaert, Den Simmen Dronckaert, Den vercken Dronckaert, Den amoreusen Dronckaert, Den Singhenden dronckaert, Den dansenden dronckaert, Den Lachenden dronckaert, Den Crytenden dronckaert, Den milden dronckaert,

Den drollighen dronckaert, Den quereleusen dronckaert, Den vrindelijcken dronckaert, Den gravenden dronckaert, Den faem-rovenden dronckaert, Den glorieusen dronckaert, Den neus-wysen dronckaert, Den ghereformeerden dronckaert, Den onnutten dronckaert, Den pijnlijcken dronckaert, Den dullen dronckaert, Den devoten dronckaert, Den solitairen dronckaert, Den bedrieghelijcken dronckaert en Den versmoorden dronckaert.' Het slot luidt:

> Leser besiet de conterfeytsels hier
> Van dese gheesten, hoe sy syn ghestelt
> Als hunne herssenen met wijn oft bier,
> Door overlasten syn alsoo ontstelt,
> Waer door dat menschen van verstant en reden,
> De reden meer als beesten overtreden.[39]

14. R. Verstegen staat overigens niet alleen.

Op het Landjuweel te Mechelen (1621), treedt in een aardig esbatement van 4 Personagien '*Droncken Claes*' op.[40]

Anno 1623 slecht **C. Huygens**[41] het geschil gerezen tusschen den Franschman Guietus, die 'contra' en H. Grotius, die 'pro' het bier gedicht hadden, en haalt tot besluit Pindaros' uitspraak aan: □□*ιστον* □*δω*□, terwijl 2 jaar later de als Latijnsch geschiedschrijver en rechtsgeleerde bekende Bruggeling **O. De Wree** (1597-52) '*Bacchus Cort-ryck*' bezingt[42] en de Hollander **D.P. Pers** in 1628 te Amsterdam laat verschijnen: '*Bacchus Wonder-wercken: waer in Het Recht Gebruyck en Misbruyck des Wijns door verscheyden vermaecklijcke*, *eerlijcke en leerlijcke Historien wort afgebeeld*, *en de lasteringe der Dronkenschap met levende Verwen afgemaelt*' waarbij gevoegd is: '*De Suyp-stad*, *of Dronckerts Leven: waer in alle hare gebouwen*, *manieren*, *aert*, *wetten*, *ec. en alles wat by den Dronckaerts gebeurt*, *boertlijcker wyse word afgeschildert. Alles tot uyt-wiedinge vande quade in-gewortelde on-aerdigheden en zeden der Dronckerts*, *en aenradinge totte deughd en soberheyd*, *in Dicht gestelt*, *en met konstbeelden geciert*.....'[43]

15. Op hare beurt gaat de Schilderkunst het thema der dronkenschap enz. exploiteeren. In het tweede kwart der 17de eeuw worden in de Nederlanden alleen, en vooral te Antwerpen, HONDERDEN schilderijen voortgebracht met als onderwerp: drinkers, kroegen, zuip- of vreetpartijtjes, kermissen enz... **Adriaan De Brouwer** (1606-1638), die in dit nieuwe genre een onbestreden meesterschap bereikte, *en met wien Ogier menigen pot zal gepakt hebben*,[44] schildert o.a. ook, tusschen 1630 en 35, de Zeven Hoofdzonden. 'Tot het voorstellen en hekelen dezer Hoofdzonden, koos de schiider geene samenstellingen, die de gevolgen dier misdaden door dramatische toestanden aan-

schouwelijk maken, maar hij typeerde ze enkel in halflijfsche figuurtjes..... *Voor de Gulzigheid ziet men eenen man*, *op eene ton gezeten*, *die met de handen derwijze een verksken plettert*, *dat de drek het ontvalt*.'[45]

Brouwers talent en succes beïnvloeden alras de mannen van de oude en de nieuwe garde: **D. Teniers**,[46] in het begin van zijn loopbaan, en **Rubens**,[47] op het einde van zijn leven, worden er als het ware huns ondanks toe gedreven om de om hen heen banketteerende wereld op het doek te vereeuwigen, terwijl **Jordaens**[48] 'omstreeks 1630 en in elk geval kort na dit jaar' zijne zoo talrijke en van levenslust tintelende *Driekoningenfeesten* begint te borstelen.

16. Het spreekt wel van zelf dat ook de muziek dien nieuwen 'snof' (een woord uit dien tijd voor 'mode') zal gevolgd hebben. Althans wordt in het volgend refrein, opgenomen in een *Liedboek met Emblemata van circa 1635* het ideaal van die (en ook van later) dagen voortreffelijk uitgedrukt:[49]

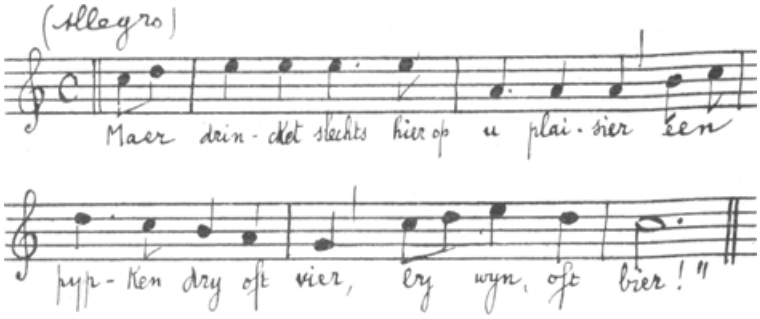

17. Nog lange, lange jaren zou het overmatig eten en drinken aanhouden.[50] Een laatste bewijs: De Kardinaal-Infant, landvoogd onzer gewesten van 1635-41, had in 1639 de groote kermis te *Antwerpen* bijgewoond en schreef daags nadien uit Antwerpen aan zijn broeder Filips IV, koning van Spanje:[51]

'*Gisteren vierde men hier het groote feest dat men kermis noemt; een groote processie met veel triomfwagens ging uit*, *die mij schooner scheen dan die te Brussel*, **en toen dit alles voorbij was zetten de menschen zich aan het eten en drinken en ten slotte waren allen bedronken, want zonder dit bestaat er hier geen feest. ZIJ LEVEN HIER WAARACHTIG ALS DE DIEREN**.'

Het is de vraag of de Kardinaal-Infant, dien de Antwerpenaren enkele jaren te voren (1635) met de ongehoordste pracht hadden ingehuldigd,[52] hun dit complimentje ook in 't openbaar heeft durven maken. M.i. echter

is zijn oordeel verpletterend, en wel om deze reden: in *zijn* vaderland, Spanje, leefden toentertijd niet alleen Don Quichote's (= scharminkels), maar ook Sancho Panza's (= smeerbuiken), en onze 'Illustrissimus' zal wel, als ieder ander sterveling, zijn uitspraak op eene vergelijking hebben gebaseerd.

II.

18. Op het oogenblik dat het lampetten en schransen in Zuid-Nederland[53] en vooral in de Scheldestad hoogtij viert, in boeken wordt beschreven of bezongen, en op doek en plaat uitgebeeld, pakt de onbemiddelde straatslijper[54] **Guilliam Ogier**, op 17 jarigen ouderdom,[55] en blijkbaar steunende op voldoende ondervinding *en la matière*,[56] op zijne beurt het *à la mode* onderwerp, de dronkenschap, aan. Ziehier wat hij, *van kenders*, *poëten noch regelen wetende*,[57] er van maakt.

19. Vrijgezel *Heyn*, intellectueel aangelegd en nooit in de herberg te vinden, is eindelijk in 't huwelijksbootje gestapt met *Jakemyn*, eene rijke, maar oude vrouw en bewoont nu, samen met 'dat taai, verrompelt vel' en haar kleine nichtje, een huis in de buurt van *de Werf, vlak bij het Wachthuis der Nachtwakers*.

Het huwelijk verandert Heyn van top tot teen: thans is hij 'smorgens droncken en savonts sat.' Doch op een laten zomeravond (maan noch sterren aan den hemel) staat Jakemijn haren *guyt* af te wachten: alweer 2 dagen en 2 nachten is het *lieve ventje* op zwier, met 50 pond. Dat leventje is ze nu beu! Daar moet kost wat kost een einde aan komen!

Plots laat Heyn zich hooren. 'Sat als een vercken' komt hij aangestreken.... doch om 'versch' geld te halen en daarna opnieuw te gaan pierewaaien.

Dit nachtrumoer echter doet *Hans*, *den Tiendeman van de Wacht* (hij heeft een blauw oog en een dikken neus), met hellebaard, ratel, lantaren en hond uit het Wachthuis komen. Ofschoon door den zatterik, dien hij als een 'gentleman' behandelt, op scheldwoorden, dreigementen en ('t scheelde maar weinig!) zelfs slagen onthaald, blijft de Tiendeman bedaard, noemt Heyn *Sinjoor Hendricus*, maant hem tot kalmte aan, verontschuldigt zich in het eerst niet beleefd genoeg te zijn geweest jegens zoo'n 'treffelijck' man en leidt hem ('*t is nu omtrent middernacht*) naar huis.

Intusschen verschijnt *Ester*, een aardig jong meisje; zij heeft een gebloemd lijfje en een blauw japonnetje aan en draagt 'een pakske met een zakske'. Och arme! Zij klaagt steen en been: 'haar vrijer laat haar in de schand! Voldoe dan maar aan een man zijn lust! Dat krijg je er van!...' Luid gelach vernemende, gaat zij zich in een hoek versteken.

Die luide lacher is Hans, de Tiendeman. Daar is hij! 'Ha! Ha! Ha! Droncken Heyn? Vóór diens deur en ook binnenshuis is hij, Tiendeman, telkens

moeten tusschenbeide komen, of de zattelap werd door Jakemyn bont en blauw geslagen. Ze zullen nog samen vechten! Ha! ha! ha! Ze moeten 't maar...' Hier ontwaart hij Ester. Dadelijk is hij weer de gedienstigheid in persoon, bekent (galant' uomo!), in de plaats van het meisje, dat zij in gezegenden toestand verkeert, troost haar (Seneca kan er een punt aan zuigen!), zegt haar 'dat er nog mannen zijn', ontraadt haar de stad te verlaten en neemt haar met zich in 't wachthuis, in afwachting dat hij haar tot aan haar huis kunne begeleiden.

'Alarm! Alarm!' buldert nu Droncken Heyn, door Jakemyn op straat geranseld, 'mijn wijf is bezeten! 't Is uit tusschen haar en mij! zei ze. Protesteeren hielp niet: ze zou me opgevreten hebben! Dat Satan ze hale! Doch dat sakkersche geld dan! Ik zou evenwel niet doen als tegenwoordig de weduwnaars: dadelijk weer hertrouwen, als er maar centen bij zijn! De jongelui zijn nu ook al geldwolven: geen centen, geen huwelijk! Ah! die verleiders! Was ik maar een "maagdeken"! Ik zou mijn "vriendinnekes" wel wijs maken hoe ze dat gespuis dienen te trakteeren!...'

Aangezien zijn alarm maar niets oplevert, trekt Heyn waggelende 't wachthuis binnen.

Juist stapt er een *Anduyt* (nachtwaker) uit, met hellebaard, ratel, lantaren en hond. 'Wie mag toch', vraagt deze zich af, 'dat meisje wel zijn, waar Tiendeman daar zooeven mee binnenkwam en die hij zijn "nicht" noemt? Zijn minnares is't, dat zeg *ik*! Oh! moest dàt zijn Vrouw eens weten!...'

Zijn overwegingen worden jammer genoeg onderbroken door *Jakemyns kleine nichtje*, die 'help! help!' schreeuwt, daar Jakemyn (tengevolge van een 'ingecropte boosheydt') op sterven ligt.

Anduyt roept den Tiendeman en begeeft zich dan met dezen en met Ester naar Jakemyns woning. *Heyn*, *nog steeds smoordronken*, *blijft maar voortsnorken in 't wachthuis*.

Na de 'doode Vrouw' aan de zorgen van Ester en het nichtje te hebben toevertrouwd keeren Anduyt en de Tiendeman naar 't Wachthuis terug. Anduyt evenwel wil er ditmaal het fijne van weten: Is Tiendeman ja dan niet de Vader van Esters 'toecomend kindt?' - 'Hoe zou ik?' roept Hans verontwaardigd uit. '*ik*, *ik*, een degelijk...' - 'Ik vraag u dat maar' calmeert hem Anduyt, 'om u een dienst te bewijzen. Gaat Ester van *u* zwaar, laten we haar dan aan Droncken Heyn koppelen, vermits *zijn* Vrouw nu toch dood is!' - 'Uitstekend!'... vindt de Tiendeman. - 'Ziet ge nu wel', valt hem Anduyt in de rede, 'dat *gij* de vader zijt?' - 'Ik denk integendeel dat *gij* het zijt', snauwt hem de Tiendeman toe, 'anders zoudt *gij* haar niet aan een ander willen draaien!' Nog twisten ze, als Ester Jakemyns huis verlaat: '*Zij* kan daar best gemist worden; de buren steken een handje toe. Maar heereje? wat een haastige dood! En wat zal Jakemyns man nu doen?...' - 'Hertrouwen met een jonge vrouw'...., oppert dadelijk Anduyt; '....zooals gij', voegt er de Tiendeman

onmiddellijk aan toe. En beiden brengen haar aan 't verstand, dat zich thans voor haar, de *swaer gaende dochter*, een éénige gelegenheid aanbiedt om aan de ellende te ontkomen: met Droncken Heyn te trouwen, een weduwnaar, een goeien, besten kerel, dien zij wel het drinken, zijn eenig gebrek, zal afleeren. '...en vertel hem', raadt haar de Tiendeman nog, 'dat zijn stervende Vrouw *u* als haar opvolgster heeft aangeduid... wacht even, we gaan hem wakker maken..' - 'Wie niet waagt, die niet wint...' denkt Ester, terwijl ze voor de zooveelste maal beklaagt zich door haren vrijer met allerlei lekkernijen en beloften te hebben laten verleiden.

Lang duurt het niet, of Anduyt en de Tiendeman zijn daar weer, *tusschen hen beyden leydende* den gapenden en geeuwenden Heyn, die weldra, *zóó dronken is hij nog steeds*, ten gronde valt en geweldig begint te braken. 'Laat mij nu alleen met hem', vraagt Ester aan de nachtwakers, die cito cito gehoorzamen, *daar ze reeds Esters bruiloftsmaal voor de oogen zien schemeren*.

Blijkbaar gaat Ester uiterst behendig te werk, want Heyn flapt er algauw uit:

> - Dat myn Wyf Doodt waer ghy wiert gewis van my begeert:
> Ia dat sy Doodt waer, ik sou u voor myn Wyf trouwen,...

- 'Welnu, uw vrouw *is* dood,' onderbreekt hem Ester; '*ik* heb ze afgelegd en stervende zei ze me, dat *ik* uw vrouw moest worden.' - 'Wat? Jakemyn dood??' Heyn barst in wanhoop los: 'en 't geld? och! nu wil ik naar een klooster gaan!...' -

> Ick sien nu wel, dat gy een quaet hooft syt, die haar met den Rooster
> Hebt den Kop ingeslagen, gelyck sy voor haar Doodt my heeft vertelt....

brengt hierop Ester, diplomatisch, in het midden. - 'Gelogen' tiert aanstonds Heyn, '*zij* sloeg me, te pas en te onpas...'

> - Arme suckelaer (meent Ester), gy syt wel om te beclaegen
> 't Was een quaedt Wyf, maar *ick* sal u altydt Eer toedragen,
> Want *ick* heb u Lief... Ke laet u bewegen,
> Peyst om de Levende, laet de Doode toch vergheten syn...

Droncken Heyn, eindelijk overhaald, wil Ester kussen. Helaas! Anduyt en de Tiendeman komen hem er opmerkzaam op maken, dat hij door zijn gekus de nachtrust stoort. De poppen dreigen alweer aan 't dansen te gaan, wanneer een onbekend jong mensch, die luidop zijn berouw uit omdat hij zijn liefje 'geplakt' heeft, de nachtwakers komt vragen of zij soms geen meisje gezien hebben, met een gebloemd lijfje en een blauw japonnetje. - 'Daar staat ze', zegt Hans en toont Ester. De jonge man (*Silvester* heet hij) en Ester vallen in elkanders armen en kussen malkander dat het klinkt.

Nu pas wordt Droncken Heyn wakker. Hoe? Die *rekel* durft *zijn* verloofde

te kussen? Alweer dreigementen, alweer bijna een tweegevecht op leven en dood, tot de Tiendeman met één woord Heyn bekoelt:

> Wat wilde met het Meysen doen, sy gaet van *hem* groodt...

'Had ik dat eer geweten!' roept Heyn uit en verontschuldigt zich bij Silvester; deze is zóó tevreden zijn *Lief* te hebben weergevonden dat hij, op dezer verzoek, Anduyt, den Tiendeman en Heyn (*die 3 goey mannen!*) op zijn *Trouw-dagh* uitnoodigt. Daarop begeven zich allen naar 't Wachthuis om een en ander te regelen.

Niet zoodra zijn ze weg, of Jakemyns nichtje komt *verbaest over het Thoneel geloopen*, huilende: 'Een Geest! Een Geest!' In haar doodskleed gehuld, treedt nu de uit den '*dood*' ontwaakte Jakemyn op. 'Ben ik dan dood?' vraagt ze, 'of heb ik de koorts? Mijn nichtje en de geburen liepen van mij weg. Heyn zal mij vermoord hebben en ik een Geest zijn..... Geburen, uit! uit!... Ach! ik ben zeker een geest, want niemand antwoordt!'

Op dit oogenblik komen Ester, Silvester, Heyn, Hans en Anduyt (deze laatsten elk met hellebaard, ratel, lantaren en hond), dansende en zingende uit het wachthuis. Bij 't zien van den '*Geest*' echter 'sterft' Ester van schrik; Silvester wil zich 'ergens in een gat steken'; Anduyt's zweet breekt hem uit 'achter en veur' enz.... De Tiendeman alleen blijft nog kalm en bezweert den geest te vertrekken.

'Ben ik dan dood?' vraagt Jakemyn. - 'Ja', antwoordt Ester, 'want ik heb u helpen afleggen!' - 'Weg! Vrouw, weg! in uw doodkist!' haast zich Heyn er bij te voegen. - 'Ah, gij moordenaar!' huilt Jakemyn, '*gij* zoudt mij dan levend willen begraven?' en zet hem achterna. Heyn roept tevergeefs de hulp in van zijn vrienden: niemand, ook de Tiendeman niet!!! durft Jakemyn *aantasten*, om te zien wat ze eigenlijk is: mensch of geest. Ten slotte doet het Heyn zelf. Ziende dat Jakemyn nog leeft, roept hij uit:

Och Lief ick ben soo bly; 'ken souwer gheen duysent Gulden om geven.

Daarop belooft hem Jakemyn:

> Ist dat g'u nu wel draeght, soo maeck ick u alle myn goet.

Bij die woorden verzekert de dronkaard:

> Gy sult den besten man van de werelt hebben, soo gy dat doet.

'*Die klucht*', besluit de Tiendeman, 'sal ick noch over langh vertrecken', terwijl de *Poëet* zich de vraag stelt: '*Was de Vrouw flau, of heeft zij den Dooden gecopieert?*'

20. Drie jaren lang laat Ogier zijn klucht onaangeroerd,[58] tot hij in 1638 op de Rederijkkamer *De Olyftack* 'geraect'.[59] Wat een leven van vroolijk Fransje is dat hier![60] En zijn 'vriend' *Ian Iansens*, wat een held![61] In Juli 1618 had de *Camer* dezen haren *cnaep* met een schakel vereerd, doch reeds in Januari 1619 laat de deken in de rekeningen schrijven: 'Item voor

een schakel toecomende de confrerie, (die) voor dese aen Hans Janssen gegeven is geweest van Camers wegen, maer heeft die verspeelt gehadt aen Francoys Couwenberch, de selve van dito Couwenberch wederom ingecocht, wegende 5 oncen 4 eng. daer voor betaelt 15 gl. 8 st. *Per memorie*. Mijn schakel die ick oock aen Hans Janssen gegeven hadde, oock bij dito Cauwenberch gelost.' Kortom, Ogier meent hier op de rechte plaats te wezen, en komt met zijn klucht voor den dag. Hij leest ze voor.... doch de *wyse Mannen* weigeren ze te laten spelen. Om welke reden(en)? Duidelijk blijkt dat niet uit Ogiers *Voor-reden*.

Vermoedelijk vloeit de weigering voort uit de strikte toepassing van art. 30 van het reglement der *Camer*, aldus luidende:[62]

'*Item en sal den facteur oft andere die componeren niet vermogen op eenige persoonen caemers oft componisten schimpen te maeken op pene van vuytte caemer gebannen te worden*.'

Inderdaad **kan** *de Gulsigheydt*, ofschoon zeker niet zoo bedoeld, een en al als schimp worden opgevat. In de eerste plaats zijn *alle* personages in meer of mindere mate gulzig (in den breedsten zin genomen); Heyn, de *dronkaard;* Jakemyn die, op *hare* jaren, hare *mansdolheid* niet weet te bedwingen; Ester, die zich door *taarten* enz. laat verleiden; Silvester die *anticipeert;* Anduyt en de Tiendeman, die Ester aan Heyn trachten te koppelen, om dusdoende op het *bruiloftsmaal* te kunnen mede aanzitten; ja, tot zelfs het kleine meisje, dat bij hare tante woont om de *lekkere* beetjes enz.... Nu, een dergelijk openbaarmaken van een *nationaal gebrek* kon misschien in 1638, (net als vroeger, bij het verschijnen[63] van Puteanus' *De luxu conviviorum*, 1608), zekere Antwerpenaren minder gewenscht voorkomen.

Vervolgens toonen Anduyt en de Tiendeman, *2 vertegenwoordigers van de Wet*, zich op meer dan eene plaats belachelijk. 'Wat zijn dat voor kerels', zullen de *wyse mannen* gevreesd hebben dat de hoorder zou denken, 'die zich scheldwoorden, dreigementen enz. zoo maar laten welgevallen en die, aangesteld om dieven, moordenaars enz. te arresteeren, een zoogenoemden *geest* niet eens durven aanraken!' Dit gekscheren met de 'overheid' wordt nog bedenkelijker doordien de Tiendeman met name wordt genoemd en dus waarschijnlijk bij Jan en Alleman bekend stond.[64]

Eindelijk, *en dat is onvergeeflijk*,[65] wordt met een *poëet*, Silvester, de draak gestoken.

Waren dàt de bezwaren tegen de klucht van Ogier, dan is het licht te begrijpen dat deze bewust artikel 30 een *nauwen peghel* vindt (inderdaad, welk komische schrijver kan er in zulke voorwaarden nog om 't even wat aanraken zonder te *schimpen?*) en ontmoedigd *deur gaet*.[66]

21. En toch moeten de *wyse Mannen* den duim leggen. Ioan Iansens en Vandenbosch, afwezig bij de weigering, laten[67] zich de klucht voorlezen,

en van het *neen* wordt een *ja*. Hoe dit laatste in zijn werk gegaan is, daarover rept de *Voor-reden* geen enkel woord; daarentegen wordt een mogelijke oplossing aan de hand gedaan door een gedicht van Ogier uit het jaar 1676, waarop tot nog toe de aandacht *niet* werd gevestigd, en waarin onze dichter in 't kort de geschiedenis van *de(n) Olyftack* verhaalt. *Olivia = de Olyftack* spreekt:

....'Tjaer sesthien hondert, met noch dertich en nog negen
wert myn vervallen staat eens weder opgerrecht
Maer laes / den yver van myn minnaers was te slecht
dies heb ick langh gelyck als in het graf geleghen...[68]

wat m.i. in ons verband zeggen wil dat (na de weigering der klucht in 1638) de vooruitstrevende leden der *Camer* de bovenhand gekregen hebben en, na de 'weder-oprechting', de opvoering hebben toegestaan. **Overigens levert het toelaten van de vertooning het beste bewijs dat** *de Gulsigheydt* **niets zedelijk aanstootends bevat voor dien tijd, want in het tegenovergesteld geval zou de** '*Visitateur der boecken*' **zijn vetum gesteld hebben** (art. 13 van vermeld reglement).

22. Eindelijk! De groote dag is daar: 18 October 1639.

En het spelen dat gìngh aen
Droncken Heyn, *is my ghevallen:...*[69]

Dit kon ook moeilijk anders, om verschillende redenen. In dien tijd nl. was een tooneelvoorstelling, zelfs in een stad als Antwerpen (± 100.000 zielen), alles behalve een alledaagsche gebeurtenis. Anderzijds schijnen tusschen 1631 en 1638, jaren van pest, slechts 6 nieuwe stukken te zijn gespeeld geworden, waarvan dan nog maar 1 op de *Camer* van *de(n) Olyftack*.[70]

Andere reden, niet minder belangrijk! De opvoering grijpt plaats nà een dier beruchte feestdagmaaltijden, die zoo een flink gat konden boren in de beurs der gildedekens[71], maar de verzadigde dischgenooten *(venter plenus habet aures)* in de gunstige stemming brachten om een stuk tot het einde toe aan te hooren en het, zoo het er maar eenigszins door kon, onder toejuichingen... te begraven.

En dan eindelijk het stuk zelf. De *titel* alleen reeds (hij weze dan[72] *Droncken Heyn* of *De Gulsigheydt)* moest de nieuwsgierigheid dubbel gaande maken, niet alleen wegens het familiair aandoende onderwerp (in tegenstelling, wat dat betreft, met het exotisme van de meeste der gemelde stukken), maar vooral wegens het feit dat de aan gulzigheid laboreerenden op heete kolen moesten zitten om te zien uit welk oogpunt de *autheur* die *ongeneselijcke* ziekte[73] zou behandelen.

En *het gegeven?* Een vraag van *dien* dag! deze nl.: hoe kan iemand

het drinken afleeren? En *de personages? Weinig* talrijk, maar *allen* populair: 2 nachtpolitiemannen (waarvan 1 met name genoemd), met hun *honden* enz; 1 rederijker *(kannekijker!!!)*; een *bedrogen* dochter; een *oude* vrouw, die met een *jongen* kerel huwt en een *klein meysken*. En ook *de plaats* (de Werfbuurt) en *de tijd*, ja, vooral *de tijd* (even vóór en na middernacht) moesten interesse opwekken: de brave burgers nl., die toenmaals door den band al vroeg in de veeren kropen, zullen zich de oogen hebben uitgekeken bij het vaststellen van wat er zooal in het diepste van den nacht in hunne straten omging, en tevens begrepen hebben hoe zij, ondanks (of is het: dank zij?) de nachtwakers, soms het bezoek kregen der Heeren Langvingers enz.

En *hun dialoog?* Kort, telkens aan karakter en gemoedstoestand natuurgetrouw aangepast. (zie maar dien somberen, hoogdravenden poëet). en vervat in een spreekwoordenrijke, schilderachtige, geen blad voor den mond nemende en toch niet ruwe[74], van schuimwoorden vrije, en hier en daar slechts 'Antwerpsch' klinkende taal.[75]

Men lette verder op het stevig in elkaar zitten van dit tiental grappige tooneeltjes eener *niet te lange* handeling (857 verzen), die zich om één en hetzelfde middelpunt, het wachthuis (en de anduyten), zoo logisch als het maar zijn kan ontwikkelt, en bemerke bovendien hoe dit door zijn eenheid uitmuntende geheel, met zijn trapsgewijze talrijker wordende personages, nog evenwichtiger wordt gemaakt *door het liedje (of liedfragment?) nà de eerste en vóór de laatste uitkomst*. Ten slotte konden die liedjes, die aan het toentertijd, ook te Antwerpen, opkomend en zeer gewild zangspel herinnerden, de afwisseling in de reeds door verscheidenheid gekenmerkte klucht slechts verhoogen!

23.

> '*En de sienders seyden allen*
> *Dat geen Dronckaert voor mocht gaen....*[76]

Die loftuitingen verwonderen ons niet. Die opbruisende, dreigementende en dan dadelijk weer zoete-broodjes-bakkende Bacchus-held wordt telkens meesterlijk geschetst, zooveel te meesterlijker, daar het *Biervat* het gansche stuk door optreedt en daarbij verschillende stadia van dronkenschap doorloopt.

Bekommerden de *sienders* zich alleen om het doen en laten van den dronkelap, ook Ogier schijnt slechts voor doel te hebben gehad een *drollig* voorvalletje zoo getrouw mogelijk weer te geven.[77] Zyn *Voor-reden*, gedicht meer dan 40 jaren nà het van stapel loopen van *Droncken Heyn*, bevat daaromtrent een vingerwijzing: ze behandelt nl. alleen de historiek der opvoering en niet, zooals de voorredes van andere *Hoofdzonden*, doel en strekking, middelen enz.[78]

24. Doch de Antwerpenaars, die gewoon waren *een halve week te vasten om zich behoorlijk te konnen quyten tegen het Sint-Lukasfeest*[79], zullen zich wel niet uitsluitend hebben verkneukeld aan het zoo goed geslaagde

dronkebroerstype. Ook de 2 anduyten ‘mogen er zijn’, niet zoozeer dààr waar ze met Sinjoren of met *geesten* hebben te doen, als wel dààr waar ze, in 't vooruitzicht van een ‘brom’, Ester aanzetten het maar te *avontueren* met Droncken Heyn, een onderneming die de bedrogen Dochter met brio uitvoert, want het ‘Droncken Vercken’ danst algauw zooals zij pijpt. En *last not least* zullen de messentrekkerij (een ‘nationale’ eigenaardigheid!) tusschen den poëet en den zatterik om wille van ‘de vrouw’ eenerzijds en de schrikverspreidende verschijning van de doodgewaande Jakemyn anderzijds de spanning onder de toehoorders telkens tot een hoogtepunt hebben gebracht.

En zoo ten slotte weinigen zich zullen afgevraagd hebben, of die *poëet* met zijn hoogdravende verzen niet eigenlijk G. Ogier in eigen persoon kon uitbeelden, zoo zullen heel zeker de meesten, zoo niet allen, met dien zelfden poëet aan het einde van het stuk hebben uitgeroepen (Vrouwenlist gaat boven alle list!):

‘Wat? Was de Vrou flau, oft heeft sy den Dooden gecopieert?’

25. Ook de twintigste-eeuwer stelt zich deze vraag, na lezing van dit curieuse nocturno'tje uit ‘Anvers la nuit’ van vóór 3 eeuwen, het jeugdige, oprechte, kunstige en bovenal jolige en leutige *primum opus*[(80)] van onzen heel zeker *meest eigenaardig-vlaamschen* tooneelschrijver.[(81)]

Brussel, 10-8-1921.

WILLEM VAN EEGHEM

Eindnoten:

(1) Zie 1° de Dietsche Moralisten; 2° Fredericq: *Essai sur le rôle politique et social des ducs de Bourgogne*, 1875, p. 121-2; 3° Kanunnik J. Davids prachtige bewerking van de bekende grap *Philips de Goede en de Zatterik*, in *De Middelaer* II, 1841-2, p. 588; 4° het mooie rederijkersreferein, toegeschreven aan A. De Roovere, in Belg. Mus. IX, 189-92 en met lof vermeld in P. Van Duyse's *De Rederijkkamers*.... Gent, 1900-02, II, p. 9-12; 5° het edict van Keizer-Karel (7-10-1531) ‘om te remedieren op de onghereghelde gulsicheyt ende dronckenschappe die daghelicks ghebueren in onse landen van herwaertsover’ in *Ordonnantiën.... van Vlaenderen*, Antw., 1662, I, p. 761; 6° de 7 Hoofdzonden van P. Brueghel d.O. (1557-60) enz....

(2) Blommaert, *Nederd. Schrijvers van Gent*, 1861, p. 124.

(3) Ib. p. 129 en Biographie Nationale. Die werkjes kon ik niet raadplegen.

(4) Het art. *Numan* door Dr. Willem De Vreese in Biographie Nationale.

(5) Brussel, bij R. Vulpius, 1589.

(6) A. Schmidt: *Shakespeare Lexicon*, 1886, v° *flemish*.

(7) *The Merry Wives of Windsor* (1595), Act II, Sc. I. Mrs. Page, die een 'love-letter' van John Falstaff ontvang□n heeft, roept na lezing ervan uit: .... 'O wicked, wicked world! - one that is well nigh worn te pieces with age, to show himself a young gallant! What an unweighed behaviour hath this Flemish drunkard picked (with the devil's name) out of my conversation, that he dares in this manner assay me?....' - Bij 'drunkard' teekent N. Delius, de commentator, aan: ('Fl. dr. heisst Falstaff nicht bloss zufolge seiner Trinklust, sondern wegen seines aufgedunsenen und fetten Wanstes, was Beides als charakteristisch für die Niederländer galt; so in Othello (A. 2. Sc. 3) in ähnlichem Zusammenhange *your swagbellied Hollander*.'
In datzelfde jaar 1595 schrijft Nash, de pamflettist, in zijn *Pierce Pennilesse:* 'Super- fluity in drink is a sin that ever since we have mixed ourselves with the Low Countries is counted honourable; but before we knew their lingering wars, was held in that highest degree of hatred that might be. Then if we had seen a man go wallowing in the streets, or lain sleeping under the board, we should have spet at him, and warned all our friends out of his company.' (Op een andere plaats beschrijft hij 8 soorten van dronkenlappen.)
Zijn tijdgenoot, de geschiedschrijver Camden, gaat verder:
'The English in their long wars in the Netherlands first learnt to drown themselves with immoderate drinking, and by drinking others' healths to impair their own. Of all the northern nations, they had been before this most commended for their sobriety.' (Zie voor die 2 uittreksels: I. D'Israeli, *Curiosities of Literature*, Drinking-Customs in England.)
Thomas Heywood (15? - 16?) zingt in een stukje getiteld: '*The Nations*',

..... The thrifty Frenchman wears small waist,
The Dutch his belly boasteth; .....
en ..... The Russ drinks quasse; Dutch, Lubeck's beer,
And that is strong, and mighty; .....

(cf. *Songs from the Dramatists*, ed. with memoirs by Rob. Bell, p. 199.)
Een te Utrecht verblijvend 'Northamptonshire gentleman' vervaardigde aldaar, omstreeks 1618, *Hans Beer-Pot's Invisible Comedy*, acted in the Low Countries by an honest company of health-drinkers (cf. ib. p. 75), enz....

(8) Bekend 16e eeuwsch verwijt (zooals nu: letterkundigen, literkundigen). P. Scriverius zegt van hen in zijn 'Voorreden' der *Nederduytsche Poëmata* van Dan. Heinsius (gedat. 1615, p. 12 der Amsterdamsche uitg. 1618):

(Heinsius), niet slachtende de lomen,
Daer Nederlant va*n* waegt, ende die nu (maer 't onrecht)
De Reden-rijckers bend, en Rijmers sijn gesecht.
Een volck dat veel tijdt is ontbloot van alle reden,
Onmatich, onbesuyst, wanschapen, onbesneden:....

(9) Breugels 'Tafelspel van.. *en droncken Boer*' zal vermoedelijk omtrent dien tijd ontstaan zijn. Ik vond het vermeld bij Kalff, *Taalstudie en literatuurstudie* (1896), p. 43, en haal het hier aan om aan te toonen dat 'de dronkenschap' een gewild thema begon te worden in de 17e eeuw, en niet alleen in Vlaanderen.

(10) Die bundel sloeg in en werd in de 17de eeuw herdrukt. In 1899 werd hij opnieuw uitgegeven vanwege de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leiden. Geen dier uitgaven was ter mijner beschikking bij 't opstellen dezer Inleiding.

(11) Rooses: *W. Ogier*, in Nieuw Schetsenboek, 1882, p. 121 (voetnota); men leze aldaar ook pp. 115-123 over keuken en kelder te Antw. in de 17de eeuw.

(12) E. Gailliard, *De Keure van Hazebrouck van 1336*, Gent, 1905, V, p. 27 (*).

(13) E. Puteanus, *De Luxu Conviviorum*, Lov. 1608, p. 62-3.
(14) Ib. p. 12 (in de vertal. der omwerking: '*Comus, sive*.... 1611', p. 81).
(15) Ib. p. 36-7 (in de vert. enz.... p. 119).
(16) Ib. p. 35 (in de vert.... p. 119).
(17) Ib. p. 28-9 (in de vert... p. 109).
(18) Ib. p. 45-6. (in de vert.... p. 133).
(19) Simar, *Etudes sur Puteanus*, Louv. 1909, p. 8-10.
(20) Voor wie de '*Epistola*' en '*Comus*' vergelijkt blijven de toespelingen duidelijk. Zoo zegt P. in de '*Epistola*' (p. 4): 'Facimus **Belgae,** quod Lucullus, nec Trimalcio cogitavit..,' wat in de omwerking (blijkens de vertaling, p. 86) luidt: **'Comus** is doende hetghene Lucullus ofte Trimalcio noyt inden sin en quam....'
De aangehaalde plaatsen (14 tot 18) bewijzen de groote overeenkomst tusschen de 2 werkjes; bij Simar (*aang. w*. p. 64-68) wordt daar m.i. niet voldoende op gedrukt.
(21) Zie de liminaria dier vertaling, *in fine*. Dezelfde approbator, J. Fabricius, had in 1608, achteraan de *Epistola*, geschreven: 'Haec Epistola, quod et tempori congruat, et a convivalis luxus faeditate absterreat, digna est quae in lucem exeat.'
(22) Belg. Mus. IX, 196-212 en Willems, *Oude Vl. Liederen*, Gent 1848, p. 82-92.
(23) Nederd. Poëmata, 1618, p. 107-8, vv. 49-80. De eerste uitg. was niet ter mijner beschikking. Zie over dien bundel: Kalff, *Gesch*. IV, p. 38...
(24) Van der Aa's Biograph. Wdb., v^{o} *Heinsius*, De invloed in Zuid-Nederl. van dien in Holland beroemd geworden Z-Nederlander wordt bewezen door het feit dat 3 Sinjoren den titel van *zijne* verzameling gedichten (geheel of ten deele) boven *de hunne* plaatsten: 1) Priester J. D, Heemsen (1581-44), dichter van '*Nederduytsche Poëmata*', Antw. 1619; 2) de 'facteur' van *de(n) Olyftack* Johan Ysermans (1590-31), auteur van '*Nederlantsche Poëmata*', Antw. 1628; en 3) G. Van den Brande (15? - 16?), wiens *Poëmata ofte Ghedichten* in 1631 te Antw. het licht zagen.
(25) Anno 1614 verklaart Spinola, Aartshertog Albertus' opperbevelhebber, van den Wezelschen predikant E. Du Pré '*dat hij nog nooit iemand gezien had, die, tot die zijne jaren gekomen zijnde.... konde zeggen, dat hij nog nooit was dronken geweest...*' (Zie Van Alkemade en Van der Schelling, *Nederlands Displegtigheden*, 1732-33, III, p. 481)
(26) *De Rekeningen der Rederijkkamer De Olijftak over de jaren 1615 tot 1629*, uitgeg. door E. Dilis, Antw. 1910 (uitg. der Antw. Bibl. n° 24), p. 45.
(27) Ib.
(28) Ib. p. 43, 46, 47 passim; Rooses, in zijn werk over Jordaens bv. (1905), schatte 1 gl. uit de eerste helft der 17^{e} eeuw op 7 fr. Thans dus **28 frs.** minimum.
(29) Ib. p. 78, 80, 82, 85 enz.
(30) Het 'proeven' en opvoeren van de tragedie '*Livia*' enz. gaf aanleiding tot een even groot verteer. Zie de in n. 28 aangeh. blz. en de *Rekeningen* passim. Men lette er op dat er aldaar *ook nog* sprake is van *tonnen biers* voor de Camer. Zie verder een studie over G. Van Nieuwelandt, den dichter van genoemde en nog andere 'tragedies', in *Nederl. Museum*, 1875, p. 1-50 en 133-98.
(31) Ib. p. 61.
(32) Ib. p. 17.
(33) Ib. p. 15.
(34) V. Brants, *Recueil des Ordonnances* Règne d'Albert et d'Isabelle, Bruxelles 1910.
(35) *Biographisch Wdb. (Frederiks en V.d. Branden)* v^{o} - Kalff, *Gesch*., V, 376-80.
(36) *Nederduytsche Epigrammen,..,met Genuchlijcke Epitaphien*... Mechelen, 1617; Epitaphie 81.
(37) *Scherp-sinnighe characteren*... Antw., 1622 (de 1e ug. is van 1619), 24^{e} Character.
(38) Ib. passim.
(39) pp. 19-27 van een werkje van *R. Verstegen* (alleen, voor zoover mij bekend, op de Gentsche Universiteitsbibl. berustend), waaraan het titelblad ontbreekt en waarvan de approbatie onvolledig is (het onderste stuk van de laatste blz. werd afgescheurd). Die approbatie luidt: 'De medecijne zal sonder achterdencken van eenich kettersch venijn vande swaermoedighe moghen g.....' Men denke nu niet, afgaande op het woord '*medecijne*', dat dit werkje één zou zijn met de '*Medicamenten tegen de Melancolie*' uit 1633; het onvolledig, en misschien eenig exemplaar (in mijn bezit) van dit laatste boekje bewijst het tegendeel. De '*Medecijne*', anderzijds, is opgedragen 'aen de... Princen van de dry Camers der Rethorycke Binnen... Antwerpen, Te weten... ende aen Sr Guilliam Calvart, Prince vanden Olyftack'. Daar deze laatste voor het eerst met dezen titel voorkomt in de rekeningen over het dienstjaar October 1622-October 1623 (zie

De Rekeningen der Rederijkkamer De Olfytack... uitg. door E. Dilis, Antw., 1910, p. 172), kan de '*Medecijne*' alleen *in* of *na* gemeld jaar verschenen zijn. Intusschen schijnt de volgende passus uit de opdracht-voorrede er misschien op te wijzen, dat het drukjaar nà 1630 moet worden geplaatst: '*Waerom ghebruycken de Hollanders selver in spreecken en schrijven,... de woorden van Staeten generael.... en van victorie, want alle dese woorden sy noch hedensdaechs ghebruycken, al ist dat de prononciatie van de leste van dese (= victorie) hun nu wat swaerder valt dan het eertijdts gedaen heeft*.' Wordt hiermee gedoeld op den *mislukten* Hollandsch-Franschen veldtocht in België (1635)?

Ten slotte zij nog gewezen: 1° op het '*Placcaet van twee-en-veertig verscheyde dronkaerts*', met als slot:

> Eynde van het Dronkaerts Placcaet,
> Maer niet van laetsten zatlap op straet.

te vinden op het *Losse Blad n*r *42* (te Gent, bij I. Van Paemel, lange Violettenstr. 23, naem Maria); 2° op het '*Geestig Liedeken van acht-en-veertig verschillige Dronkaards*', dat als volgt besluit:

> 'k Laat nog achterblijven, tot dat ik weērkeer,
> Van de zatte wijven, daar zijn er nog meer.

(Zie: *Losse blad n*r *21* van de *Vcrbeterde Liedekens* verkrijgbaar te Gent, in de Veldstr., Nr 10.) Uit welken tijd die voortbrengsels der volksmuse stammen is bezwaarlijk te bepalen.

(40) In '*De Schadt-kiste der Philosophen en Poëten*', Mechelen, 1621, en herdrukt in de '*Geschiedkundige aanteekeningen rakende de Sint-Jans-Gulde*' door G. Van Melckebeke, Mechelen, 1862. pp. 93-105.

(41) Worp. *De Gedichten van C. Huygens*, I, p. 283.

(42) *Het Boek*, 1914, pp. 249-256. De Wree's '*Mengheldichten*', Brugge, 1625, waren niet ter mijner beschikking, wèl *Alle de Wercken van Lambert Vossius*, Brugge, 1699, die verschillende gedichten van De Wree bevatten. '*Bacchus Cort-rijck*', aldaar te vinden pp. 91-98, behandelt, in rijm, de bekende grap: *Philips de Goede en de Zatterik*, (cf. noot 1 dezer Inleiding), die een tweede keer berijmd wordt in De Clerck-Vossius' '*Bacchus Beeldt*', p. 178-81, en ook voorkomt in het in de volg. noot genoemd Dichtwerk van Pers, p. 59... enz...

(43) Dit Encyclopedietje over de Dronkenschap beslaat **140** blz. Op p. 24 vertelt Pers:

> Wy hebben een gekent, die lang' en vele weken,
> En jaren achtereen, is nimmermeer bezweken.....
> Soo was hy dol en vol.... '*t gebeurd*' *een wijl geleden*
> *Dat hy 12 maten nats most storten na beneden*
> *Al-eer de klepel sloegh. Hy lapten 't in syn huyd*,
> *Het wed-spel hy gewan, en veeghden 't schoontjens uyt*...

en berijmt daarna den vermaarden zuip-match tusschen den Antwerpschen schilder *Fr. Floris* († 1570) en 5 Brusselaars, door *C. Van Mander* zoo sappig medegedeeld (*Het Schilderboeck*, 1604, fol. 239).

(44) V.d. Branden*: W. Ogier, Tooneeldichter*, Antw., 1914, p. 19... en p. 54.

(45) V.d. Branden, *Adriaan de Brouwer en Joos van Craesbeeck*, Antwerpen, 1882, p. 27-8. L.E. Vorsterman 'die insgelijks met de Brouwer, te Antw., leefde, bracht dezes Zeven Hoofdzonden in plaat'. Merkwaardigerwijze nu beschrijft L. Hymans, *L. Vorsterman, Catal, raisonné de son oeuvre*, p. 139, '*Gula*' geheel anders: '*Un jeune campagnard, derrière une table, caresse des mains, en riant, une cruche*.' Ongelukkig brengt *F. Schmidt-Degener*, die 2 mooie reproducties meedeelt naar de oorspronkelijke schilderijen der 7 Hoofdzonden van Brouwer, in dit ons geval geen opheldering (cf. *Adrien Brouwer et son évolution artistique*, Bruxelles, 1908, p. 31...).

(46) De verhouding tusschen Brouwer en Teniers wordt door *A. Rosenberg (Teniers der Jüngere, Künstler-Monographien, Leipzig, 1901, p. 12...)* uitstekend geschetst.

(47) Zijn '*Vlaamsche Kermis*' (dagteekent uit c. 1636: zijn andere genrestukken ontstonden tusschen 1630 en 1640. (Rooses, *L'OEuvre de Rubens*, Anv., 1886-92, IV p. 61-105).

(48) Rooses, *Jordaens' Leven en Werken*, Antw., 1905, p. 62...

(49) F. Van Duyse. *Het oude Nederl. Lied*, 1903-08, II p. 1136-7. Dit Liedboek bestaat slechts in handschrift (n^{r} 19544 der Konink. Brusselsche Bibliotheek). Het hier broksgewijze aangehaalde lied (gewoonlijk 'Het Tabakslied' geheeten) werd voor het eerst, *doch in gewijzigden vorm*, naar het handschrift gedrukt door J.F. Willems in zijne *Oude Vlaemsche liederen*, Gent, 1848, p. 93-4. Aldaar luidt ons refrein:

> Soo drinckt dan hier,
> Naer u plaisier,
> Een pijp oft vier,
> Bij wijn oft bier!

Hoogstwaarschijnlijk was het dank zij Willems' boek dat *Gevaert* met de melodie van het Tabakslied bekend geraakte. In 1863 werd die melodie door hem verwerkt in zijne *Artevelde-cantate* en later, c. 1900, in zijn '*Naar Wijd en Zijd*' Dit laatste werd dan ..... het officieele Brusselsche stadslied (cf. Van Duyse, *a.w.*).

(50) Rooses, *Jordaens' Leven en Werken*, Antw. 1905, pp. 62, 63, 65, 66, 67 enz. en G. Ogier in zijn stukken verschenen na 1640: *Hoov.*, 806-7, 918-9; *Gramschap*, 827...(!!), 814...(!); *Onkuysheydt*, 209, 755...(!!), 765...(!!); *Haet ende Nydt*, 678..., 1175...; *Gierigheyt*, 374-5, en vooral *Boeregeck* (a^{o} 1680), 502...:

> Wel Hans, ick doen gelijck een ander vande Gult
> Het is een slechten Bloet die niet de Dermen vult
> Wanneer 't ghebeuren magh: daar sijn geen Broederschappen,
> Geen Natie, oft geen Ampt, geen hooge of leege trappen;
> Jae tot den Koninck toe van onse Ghuld' *oft suypt*
> *Dat binnen Jaer*, *aen een*, *licht door de Dermen kruypt*
> *Ses Tonnen Bier*, *en Wyn*, *twee Amen en noch stoopen*,
> Dus Viva Droncke-broers en die den Dranck vercoopen; enz.

(51) Rooses, ib. p. 66. De aldaar niet meegedeelde *spaansche* tekst luidt: ...Ayer fué la fiesta mayor deste lugar que llaman la caramesa, es una procesion bien larga con muchos carros trionfales à mi parecer mejor que en Bruselas, y despues que ha pasado todo, se van à comer y à bever y para todo en emborracharse, que sin esto no hay fiesta en este pais. Cierto que viven como bestias en esta parte...' (Cf. C. Justi, *Diego Velasquez und sein Jahrh.*, Bonn, 1888, II, p. 468).

(52) *Genard, Anvers à travers les âges*, Bruxelles, 1888, p. 136-159, vooral de platen.

(53) Het spreekt wel van zelf dat ook in de omringende landen aan *Bacchus* en *Ceres* werd geofferd. Zie, voor Holland: Schotel, *Het Maatsch. Leven... in de 17e Eeuw*, passim, en Wirth, *Der Untergang des niederl. Volksliedes*, 1911, passim; voor Engeland. *supra* § 5, n. 7; voor Spanje: ib. § 17; voor Italië: ib. § 10, n. 25 en de levensbeschrijving van *C. Vitelli*, bijgenaamd *het kalf*. Frankrijk kon toen op zijn dichterzuiper *Saint-Amant* (1594-1661) en diens kornuiten wijzen, terwijl Duitschland, wat dat betreft, al 'hors concours' was. Intusschen had Zuid-Nederl. allen de les kunnen spellen... en schijnt sedertdien het wereldrecord te hebben behouden: '...**Het drinkende, zwelgende, zuipende volk van Vlaanderen, de beschaafde wereld door bekend als het zatsmerige volk**...' (Dr D.A. Stracke, S.J. *Arm Vlaanderen*, 1914, 39-40).

(54) V.d. Branden, *W. Ogier*, 19.

(55) *Gulsigheydt, Voor-reden*, v. 5-8; wat nà 1635 met Ogier gebeurt (V.d. Br. 19...), heeft dus geen invloed meer op zijn eersteling.

(56) In het *Tot de Lesers* van *de Gierigheyt* zegt Ogier (hij was toen 60 jaar oud):

> Dit all-ghemeyn ghebreck, de Gierigheyt, te voeghen
> En scheen myn Ionckheyt niet te connen....

De Gierigheyt was dus een passie, die hij in zijn jeugd niet kende (vgl. den uitval tegen de jonge geldwolven in *Guls*. 255...), en derhalve ook niet wilde behandelen. Daar hij nu op 17 jarigen

ouderdom *de Gulsigheydt* voltooide, leid ik daaruit af dat hij *reeds zeer vroeg* van een droogje en een natje zal gehouden hebben (cf. nog *Onkuysheydt* 768...).

(57) Hij zal dus NIET de stukken hebben zien spelen of gelezen, door V.d. Br. 16-18 opgenoemd.

(58) *Voor-reden* v. 5-9 laten in dezen geen den minsten twijfel. V.d. Br. (p. 33) stelt de zaken anders voor, doch geeft geen bewijs.

(59) *Voor-reden* v. 17-20, die ik als volgt interpreteer: *werd ik lid van de(n) Olyftack*. Dit lid-zijn maakt zijn voorlezing mogelijk. V.d. Br. 37... stelt de zaken weer heel anders voor: Ogier treedt zoo maar zonder meer het lokaal binnen van *de(n) Olyftack*, waar hij geen lid van was. Volgens art 11 van het in § 20 en § 21 aangehaalde reglement mocht dit niet: wèl mocht een *comparant* vreemde personen mede brengen *met advis oft voorwete van Deken*.

(60) E. Dilis, *De Rekeningen* enz., passim; cf. *supra* § 11 *n*. 30.

(61) Ib., p. 86 en passim. Dit verzwijgt V.d. Br. 48-49.

(62) *Vlaamsche School*, 1863, 21. Dit reglement is gedagteekend 18. 4. 1618.

(63) *Supra* § 8.

(64) *Gulsigheydt* 155-631.

(65) *Gramschap* v. 294-306:

> ...als gy van Rethoryck hoort spreken
> Dan moete nygen, en ick, sal myn Been uytsteken.
> K'moet een schelm syn, roert u Backhuys eens van den Rethoreer
> Want ick u niet daedelijck en herkebouseer.....

(66) *Voor-reden* v. 27-29.

(67) In elk geval Ianssens: *Voor-reden* v. 33-48. De passus (ib. v. 49-53) rakende V.d. Bosch is verre van duidelijk. En dan, is hier kwestie van *Daniel* of *Hendrik* (V.d. Bosch)? (cf. E. Dilis, *a.w.*) '*Hendrik*'... zegt V.d. Br. 49, doch levert geen bewijs.

(68) F. Donnet, *Het Jonstich Versaem*, Antw., 1907, 409-10 (Uitg. der Antw. Bibl. n. 23). Dit gedicht werd afgelezen vóór de vertooning van *de Traegheydt*. Reeds in 1631 was het een kwestie van staan of vallen voor *de(n) Olyftack*. Ten bewijze dit fragment uit een *Clacht-liedeken* van G.v.d. Brande, een zijner ijverigste leden *(Poëmata*, Antw., 1631, c^4 verso en d):

> Den olyftack vermaert
> Die als den Ceder hoogh
> Stack syn bladers in de locht
> Leyt schier verplet ter aert:
> Den wortel dor en droogh /
> Wort benomen 't nudbaer vocht
> Comt Pallas draeft /
> En Siet dat ghij hem laeft /
> Met uwen wijsen raet /
> Nu hij soo swack gewortelt staet.

Op een strijd tusschen oude en jonge garde in den schoot van de *Camer* schijnt te wijzen v. 50 uit de Voor-reden: *(Want wy waren met ons dryen.)*

(69) *Voor-reden* 53-4. V.d. Br. 50... spreekt over de proefvertooningen enz. van *Droncken Heyn*, verwijst echter naar geen enkele bron. - 'Ongelukkig' zegt E. Dilis, *a.w.* p. 15, '*bezitten wij geene rekeningboeken of andere oorkonden die ons toelaten te bepalen op welke wijze de Kamer leefde en werkte van 1629 tot 1644 of tot 1660....*' - *Misschien* slaan de aangeh. verzen op de proefvertooning(en) in welk geval de *sienders* dan de leden-Keurders *(de wyse mannen)* zouden zijn. Hoe dit zij, de passus bevat niets dat ook niet op de eigenlijke opvoeringen van toepassing is. Zie nog, behalve de BIJLAGE, art. 23 v.h. in n. 62 verm. reglement der *Caemer: 'Item op den selven dach men op de caemer speelt sal de deure aen straete beneden wezen gesloten soo sane als de clocke halver vier sal syn geslagen alsoo dat niemant nae dijen tydt en sal worden ingelaten ende dat om ordre te houden dat hem eenyegelyck goet tyfs op de caemer laeten vinden*.'

(70) *Belg. Mus.* IX, Snellaerts opstel over het Tooneel in de XVII^{de} eeuw. Op een zeer curieus request van de Antwerpsche Rederijkkamer *De Goudbloem* 'appostilleren' *Mijne heeren* van de Magistraat aldus (d.d. 8 Oct. 1636): 'Ordonneren van niet te spelen dan voor de liefhebbers

alleen *gedurende den tijt der contagieuse zieckte*' *(Belg. Mus.* I 164, alwaar nog andere belangrijke oorkonden, de *Camers* betreffende, worden medegedeeld).

(71) E. Dilis, *a.w.* Inl.

(72) Van meet af aan zal Ogier er aan gedacht hebben de Zeven Hoofdzonden te behandelen (wat, ten minste voor *de Gulsigheydt* en *de Traegheydt*, **niet** gelijkstaat met bestrijden). Dat blijkt al uit de in § 18 n. 56 aangehaalde verzen; overigens hadden, nog vóór 1635, godsdienstonderwijs en kunstenaars (schilders en plaatsnijders; cf. § 1 noot 1 en ook § 15) het onderwerp populair gemaakt. Iets anders intusschen is de conceptie iets anders de uitvoering, en wat elk ander kunstenaar dan een schrijver of een dichter in een korte tijdspanne kan klaarspelen, daar zal deze laatste soms jaren of, zooals Ogier, zijn gansche leven voor noodig hebben (cf. zijn *Besluyt-Reden aen den wijt-vermaarden Gonzales Coques*, aan het slot van zijn werk).
Volgens het (katholiek) godsdienstonderwijs nu had Ogier met *de Hoovaardigheydt* moeten beginnen en dan nog eerst 3 hoofdzonden behandelen vooraleer *de Gulsigheydt* aan te pakken. ('R. cum S. Greg. lib. 31. moral. cap. 31 et S. Thoma art. 4., esse septem peccata capitalia, scilicet *superbiam, avaritiam, luxuriam, invidiam, gulam, iram* et *acediam*. Quorom litterae initiales exprimuntur ficto hoc vocabulo *saligia*.' Zie Dens, *Theologia Moralis*, I, 365). Die physisch onhoudbare theologische rangschikking der Hoofdzonden kwam echter niet overeen met Ogiers esthetisch beginsel, volgens hetwelk alleen het zelf-ondervondene ten grondslag ligt aan de uitbeelding in woorden. Derhalve begon hij met de hem, als mensch en als 17de eeuwschen Antwerpenaar, oudst- en bestbekende nl. *de Gulsigheydt*.
Of hij zijn stuk nu *De Gulsigheydt*, dan wel *Droncken Heyn* betitelde, is moeilijk uit te maken. Alleen het opdelven van het oorspronkelijk handschrift of van een uitgave ouder dan die uit het jaar 1682 (zoo die ooit bestaan heeft, cf. Aant. *voetnoot*) kan deze twistvraag voor goed oplossen. Misschien heette de klucht wel degelijk *De Gulsigheydt*, maar geraakte ze populair als *Droncken Heyn*, naar den naam van den hoofdpersoon, net als, en om dezelfde reden, Ogiers derde hoofdzonde, *de Gramschap*, èn te Antwerpen èn ook in Holland bij het volk bekend stond onder den naam van: *De (Moedwillighe) Bootsgesel* (zie, voor dit laatste vb.: V.d. Br. *W, Ogier*, 68.)
Men lette er bovendien op dat in de 'Boeken van het Jonstich Versaem' *de Traegheydt* vermeld staat als de *Luyheydt* (zie ook ib. p. 92. en F. Donnet, *Het Jonstich Versaem*, Antw., 1907, 410, Ug. der Antw. Bib. no 23). en dat Ogier zelf, sprekende van de vijfde zonde *Haet ende Nydt*, deze noemt *de Nydigheyt* (cf. '*Besluyt om deze Pagie te vullen*' achteraan genoemde zonde).
Men verg. met het voorafgaande het bij V.d. Br. 53-4 beweerde.

(73) '....alsoo dronckenschap ende danssen dese landen gemeen ende byna *ongeneselijcke sonden* sijn....' zegt, in 1581, de Synode van Vlissingen (cf. Wirth, *a.w.* 177), terwijl C. van Mander, den beruchten zuip-match tusschen Frans Floris en vijf Brusselaars meedeelende, schrijft: '....*ons ghemeen Nederlandtsche sieckte* van dranck-liefdicheyt...' (*Het Schilderboeck*, 1604, fol. 239).

(74) Geen enkele vloek, dien naam waardig, kwam bij de opvoering van *Droncken Heyn* het oor treffen van de *sienders* die nochtans toen reeds aan vloekwoorden van allen aard gewend waren (cf. het beklag van Rederijker Boeckx: *supra* § 9, *Bredero's* († 1618) prachtig lied: *Een oud Bestevaertje met een jong meysjen*, op de stemme.... **Pots honderd duysent slapperment** en art. 3 v.h. in n. 62 vermelde reglement: '*Item dat niemandt hem en sal vervoorderen op de camer te lasteren den name Gods noch van syne lieve Heiligen oft de selfde ydelyck inden mont te nemen noch oock hem te moeyen met eenige saecken aengaende der kercken dienst 't elcken op de verbeurte van thien stvsr*.'
Het zoogenoemd *onkiesche* in deze en andere kluchten had in *dien* tijd niets aanstootends. Zie over deze vraag, die het heelemaal overbodig is nog eens aan te raken: Dr. H. Eymael, *C, Huygens' Tryntje Cornelisd*r., Zutphen, Thieme (1911), IV-IX en Dr. J. Prinsen J. Lzn., *G.A. Bredero*, Meulenhof-editie, 1919, 115-6.

(75) Dit *Antwerpsch* beperkt zich tot enkele taalvormen (die dan nog niet speciaal-Antwerpsch kunnen heeten), zooals v. 122 (Kerreken=Kerken), v. 222 (gaget=gaat het) enz, of tot *realia*, zooals in v. 246. 466, 543 enz. Wie daarentegen met *zuiver zeventiende-eeuwsche Antwerpsch* wil kennis maken, leze de in de vorige noot aangeh. klucht van C. Huygens.

(76) Ook door klassieken werden dronkaards op het tooneel gebracht, doch dan slechts als het ware bij toeval. Zie bv. Plautus, *Curculio*, v. 96.... en *Mostellaria*, v. 312-383. Zie, voor Ogiers voorgangers o.h. tooneel in zake dronkaards, in de Nederlanden: *supra* § 6, n. 9; ib. § 14. Ogier zelf schetste later nog eens een dronkenlap, en ook heel raak (*Onkuysheydt*, v. 711...).
Dat Droncken Heyn **100 keeren** tijdens Ogiers leven werd gespeeld, wil ik graag op 's mans woord (*Voor-reden*, v. 59-60) gelooven, heb echter tot nog toe geen bewijzen kunnen vinden.

Na zijn dood ‘sijn onder den prince G. Boudats (a^{o} 1694) door de liefhebbers van de Camer verthoont de *Seven Hoofd-Sonden*... waer aen **den overvloedigen toeloop,** de verdiende eer genoeghsaem betuyght heeft...’ (cf. F. Donnet, *Het Jonstich Versaem*...516.)

(77) Het is moeilijk uit te maken *welk* gedeelte van de klucht op 's dichters eigen ondervinding berust (hij was toen 17 jaar oud).

(78) Derhalve is alle objectie als de volgende misplaatst: ‘Hoe kan Ogier stichten of indruk maken, vermits we haast van 't begin tot het einde moeten lachen...’ enz.

(79) J.C. Weyerman, *De Doorzigtige Heremyt*, Amst. 1730, 50. Weyerman leefde lange jaren te Antwerpen.

(80) Voor zoover *ik* heb kunnen nagaan, is het gegeven van *De Gulsigheydt* oorspronkelijk. P. Poirters *(Het Masques van de Wereld*.... Antw., 1646, 252) laat *Hanneken-uyt* een min of meer gelijkaardige klucht vertellen.

(81) Over Ogier en zijn werk werd tot hiertoe het beste oordeel geveld door O. Van Hauwaert, *Hist. en Crit. Overzicht v. h, Vlaamsch Tooneel i.d. 17*^{de} *Eeuw*, Gent, 1893, 84-96.

De Gulsigheydt.

Speel-ghewys vertoont Op de Kamer vanden Olyf-Tack
Den 18. October Anno 1639. Binnen Antwerpen.

Den dichter verhaelt syn geschiedenisse met dit werck gehadt te hebben.

DRONCKEN-HEYN, *quam in het licht*
Als ick kenders noch Poëten,
Noch van reghels heb gheweten,[aant.]
Noch van goedt, oft slecht ghedicht.

Inde Iaeren seventhien,
Dat ick cond' myn oude tellen,
Heb ick dit begonst te stellen:
En alsdan, volmaeckt ghesien.

Maer ick had' het ongheluck
Dat my niemandt conde prysen:[aant.]
Noch ghebreken onderwysen.[aant.]
Knecht, en Meester, in dit stuck.

Noch een Iaer, twee, dry verliep
Dat t' gheval, my niet ded' vinden
Van die Const-beminde-Vrienden:[aant.]
t' Scheen dat alles voor my sliep.

Eyndelijck ick ben gheraeckt[aant.]
Op de Loffelijcke Camer
Van d'Olyf-tack: aenghenamer
Saeck, en was my noyt ghenaeckt.

Hier brocht ick den Dronckaerd' voort
By des Camers wyse Mannen.[aant.]
Maar dees' Klucht die wert ghebannen,
Als sy 't hadden uyt ghehoort.

Want k'en hadde gheene Maet
Naer der Rethorycken Reghel.
En ick seyd' die nauwe peghel[aant.]
Is, voor die hem dat verstaet.

Gaende deur: ick was vol spyt
En ick dacht, ick mach wel schryven?
Om een Botterick te blyven,
En verslyten mynen tydt.

+*Een Poeët, daer niet en was*
Als ick dit had' voor-ghelesen:
Die versocht te moghen wesen,
Daer ick, dit,. voor hem eens las.

Ioan Iansens, *eenen Man*
Seer Ervaeren. die door oude
In de Const niet en verkoude.
Maer was noch het Hooft daer van.

Als hy met een groote stilt',
Had' dit Werck ghehoor ghegheven:
Heeft syn stemme op-gheheven,
Ach! ons Camer loopt in 't wilt!

Want men kenter gheen beleydt,[aant.]
Noch de Aerdigheydt van schicken:
Dat het spelen uyt doet blicken:
Anders, woorden, niet gheseyt.[aant.]

Vanden Bosch. een tweede Vrient,
(Want wy waeren met ons dryen)
Was om my, seer vol verblyen
En ten hooghsten wel ghesint.

En het spelen dat gingh aen
Droncken-Heyn, *is my ghevallen:*[aant.]
En de sienders, seyden allen
Dat gheen Dronckaert voor mocht gaen.

Onse Stadt scheen noyt versaedt
In het sien, en in het hooren:
Hondert mael, en cond' niet stooren[aant.]
Want het bleef in eenen staet.

Oft het sulckx verdient, oft niet,
Laet ick Lesers Oordeel geven:[aant.]
Meer als Viertigh Iaeren Leven
Is my d'Eer daer van gheschiet.

Toch ick sien een ander Licht,
En myn Son begint te daelen:
Weireldts Eer syn Ydel straelen
Mistmen t' Eeuwelijck ghesicht.

+VOOR-REDEN.

Personagien.

Droncken-Heyn, Een jongen Man.
Iakemyn, Oude Vrou getrout met Heyn.
Drolligen Hans, Eenen Tiendeman vande Wacht.
Ester, Een Dochrer swaer gaende.
Hand'uyt, Oft Nacht-waecker.
Een kleyn Meysken.
Silvester, Den Vryer van Ester.

Speelt inden Avondt ende eyndight in den Nacht.

Nota.

Den Dichter heeft in dit Werck vanden *Droncken-Heyn*, eenighe Reghelen verandert, gheteeckent met dit Marck *, laetende nochtans den in-houdt in synen eersten standt.

Gulsigheydt.

Eerste uytkomst.

JAKEMYN.

ICk mach mijn sotten lust met reden nu wel beclaegen
Dat ick mij oyt begaf om t'houwelijck te waegen
Met eenen jongen Man die anders niet en doet,
Als soecken syn vermaeck met 't quisten van mijn goet.
Nu ist dat ick hem heb twee Dagen en twee Nachten
Met huylen en geschrey geduerigh sitten wachten
Hy namp my vyftigh Pont, die denck ick, sullen syn,
Gelijck hy is gewoon verdaen in Bier, oft Wyn
* Waer magh den Dronckaert syn? toch waer? wat can dat geven?
* Oft by syn Dronckebroes, oft by syn vuyle Teven
* Die my, tot walgens toe, doen schricken voor de Man :
* Want lichtelijck soo cryght m'er wel een Keurtheidt van,[aant.]
* Gelijck een Kalfs-bil, die aen Pasteyers haecken
* Acht daegen heeft ghedrooght, om Venesoen te maecken.
* O sotten Ouderdom, die lusten niet en toomt
* Noch voor u Vyant van geen jonge Man en schroomt!
* Want dat is seker, dat 's ons Vleesch haest willen derven,

* En wenschen d'erffenis door ons seer haestigh Sterven.
* Dat taey verrompelt Vel, dat half verteirde Lyf,
* Dat is hun minder waerd' als Honden tydt-verdryf:
* Ia onsen Hondt die sal hy streelen kussen lacken[aant.]
* Terwyl hy (met verlof,) syn Vrouwe sou bekacken.
* Want als die satte Beest des Nachts comt Sat, en dol,
* Begaeyt hy licht mijn Bed', oft soo, oft spouwet vol.[aant.]
* Vrouw Venus ken ick niet, maer Bachus, Ceres, losten
* My menighmael den geur van hun verteirde costen,
* Daar d'Af-godts dienaer, om het Wyroock-vat ontsluyt,
* En blaest syn Offer-gift noch met Trompetten uyt.
* Dan, dat my overcomt is menighmael voor desen[aant.]
* Van wyser, als ick was, geseyt, en voor gelesen
* Als wisse Prophecy: maer alle goeden Raet
* Comt aen de driften van een Sotte-vrouw te laet.
* Gedult, hoe langh gedult? tot dat ick heb vernomen
* Dat hij maer eenen Voet is Binnens huys gecomen:
* Ick draegh den Sleutel-riem dat 's alle mijn bewint.
* Maer wat een arme Sloor? soo hy maer stocken vint
* Soo maeckt hy mijnen Rugh, een Trommel, en syn Armen,
* Syn swack, en ick en sou syn Vuysten niet ontschermen.[aant.]
* Nochtans ick moeter deur: het is wel meer geschiet
* Dat d'een Mes blijft in schee als 't op een ander siet.
* Een desperate Ziel die can van alles waegen.
* Want ick en leef niet dan om 't Leven te beclaegen.
* Ick ben op Straet een spot van alle, groot en kleyn
* En binnens Huys de slaef van dien *Droncken-heyn*.

Binnen.

Tweede uytkomst.

Droncken-heyn al singhende.

Wat een vreught te Leven
Is het by goedt Bier, en Wyn
En die Gelt can gheven
Daer de goede Knuysen syn[aant.]
Daer 't Wyf altydt swyghen moet
Daer ist voor de Mannen goet.

Heyn.
Hy soo, al ist Gelt op, t' Huys is weer maer vers te haelen,
Het Wyf, het Wyf, jae het Wyf, moet toch betalen
Al dat ick verteer: want daer voor ben ick de Man, en sy de Vrou.

Hans een thiende-man van de wacht.

Bykomingh.

Hans.
IS dat Heyn niet? ja seker, wie hadt ghedacht dat hy soo veranderen sou?
Daer comt hy weer Sat aengestreken gelijck een Vercken,

Heyn.
t' Is beter Drincken, en schincken, de Potten doen Klincken, als veel te Wercken.

Hans.
t' Is beter dat de Mensch hem voeght tot Ampt en Deught.

Heyn.
Ick vind' inde Herbergh de aldermeeste vreught.

Hans.
Goeden Avont Heyndrick: t' schynt dat gy my niet meer en wilt kennen?

Heyn.
Dat geloof ick wel, k'en wil m'op geen slecht Volck meer gewennen,
Ick ben Ryck, en verwelt, ick heb al dat ick wil.[aant.]

Hans.
Wat gaet my dat aen?

Heyn.
Houdt dan u Back-huys stil.
Meynde dat het een cleyn saeck is my soo toe te spreken?

Hans.
Ba soo?

Heyn.
Ba soo 't niet veel, oft ick sal u begut doorsteken:
Wat brilt my desen Ezels-cop.

Hans.
Wel dit 's wat schodts
Gy droncken Loter-bol hoe syde soo verbribbelt trots[aant.]

Heyn.
Hoe sou ick syn? gelijck myns gelijck behooren:
Maer sulcken Canalie draeght niemant respect.

Hans.
Ick sout my stooren,
Maar de Man is *apres Boir*, hy heeft inde Can gesien
En wat Eer toch can men halen aen droncken Lien?

Heyn.
Hoort gy Honsvot gaet u gangen en wilt u met my niet moeyen,[aant.]
Oft ick sal u soo soo voor dat Back-huys royen.[aant.]

Hy valt.

Hans.
Dat is een quaet Hert, hy sou begudt toe slaen.

Heyn.
Cloeck genoegh voor u

Hans.
Ia coste maer blyven staen

Heyn op,
K'en souwer voor sulcken ses niet loopen.

Hans.

Wel wat wilde nu doen?

***Heyn*.**
U t' Vel af-stroopen

***Hans*.**
Nu Sinjoor Hendricus, bedenckt u toch wat dat gy doet.

***Heyn*.**
Dat is wel geseet, dat is u seker goet![aant.]
Hadde my niet Sinjoor geheeten, gy had' er gelegen.
Want ick ben't, en ick heb een Vrou met gelt gecregen
Soo ick ben Sinjoor, en sal altydt Sinjoor syn.

***Hans*.**
Tot dat t' Geld op is.

***Heyn*.**
Ja mijn Jakemyn
Had' meer Gelt, als gy, oft ick, magh swaer wegen.

***Hans*.**
Daerom s'is met den Sot ten uytersten bedegen,[aant.]
De Vrou waerder heel wel-aen, waerser maer wel af.

***Heyn*.**
Wat seghde daer?

***Hans*.**
Ick segh dat ick wel een groote straf
Heb verdient, dat ik u niet en heb ge-eert naer betaemen.

***Heyn*.**
Ja my verwondert dat sulcken Volck hun niet en schaemen
Treffelijcke Lie gelijck als my onder de Oogen te sien.

***Hans*.**
Maecktmen nu van Sotten treffelijcke Lien?

Heyn.
Want de Weireldt is nu soo, men sal niemandt om syn deught Eeren,
Maer den Sot, eert de Marot, en de Marot, den Sot, juist om de Kleeren?
Soo die slecht inden Dos is, moet van achter af, wegh met dat Volck.

Hans.
Den Staet van dese Weireldt vergaet ghelijck een Wolck.
Dan t' gaeter even soo, die nu in d'oogh wat slecht ‘ is
Wordt veracht: hoe wel syn Hert Godtvruchtigh en oprecht ‘ is.
‘ En soo eenen Vagebont wilt zyn ge-eert, en geacht.

Heyn.
Hans wat heeft de Klock?

Hans.
Ontrent Midder-nacht
Dus Sinjoor Hendricus ick sou u raeyen naer Huys te maecken,[aant.]

Heyn.
En waer gaede gy

Hans.
Hier in 't Ront-huys waecken

Heyn.
Ick sal u eenen Drinck-penningh geven, leyt my, aen mijn Deur.

Hans.
Dat sal ick geeren doen maer ken begheerder niet veur.[aant.]

Binnen.

Derde uytkomst.

ESTER UYT.

Ester.

ICk ben wel tot verdriet en ongelnck geboren
Mits, dat ick derven moet, die ick had uytvercoren,
Die ick had' soo bemint, dat ick mijn Eer tot pant
Helaes! gaf aan 't gebruyck van sulcken frissen quant.
K'en cost het soet ghevley van hem, niet langer hooren:
Al ded' hy wat gewelt, ken cost my oock niet stooren,
Ick droegh hem waere Liefd': hy oock, soo hy geliet:[aant.]
Maer nu! hy thoont wel dat uyt valsheyt is geschiet.[aant.]
Want nu ick schandelijck ben met een Vrucht beladen,
En heeft de Walgh van my door lusten te versaeden,[aant.]
Soo is hy, uyter Stadt, met alle neerst ghevlucht:
En laet my hier alleen Wanhopigh met de Vrucht.
* Hoe weynigh weet men, als een vleyer, ons comt vleyen[aant.]
* Dat hy syn lust betracht, en ons, soeckt te doe*n* schreyen:
* K'en heb nochtans mijn Vleesch, om lusten, noch om goedt,
* Soo niet te coop gestelt, gelijck men Borsten doet,
* Oft daer den blooten Rugh ten Roben uyt moet swillen[aant.]
* (Soo Joufvrouw Schoenen bindt) tot by de naeckte Billen.

* K'en heb al dese snuf, mijn Leven niet gedaen aant.
* K'en heb noyt met schandael ter Kerreken gestaen aant.
* K'en heb mijn woorden oock soo veel niet toe-gegeven
* Dat jemant spreken cost op mijn lichtvaerdigh Leven:
* Toch evenwel soo is, ach Meyskens! uyt-geseyt
* Ick hadde met de Knecht te veel Bermhertigheit. aant.
* Ick dacht (Onnooselijck) en wil ick hem niet laeven,
* Met dat hy my versoeckt, ick moet hem sien begraven
* En dat waer mijne Doodt recht uyt: de slocker was
* (Waert Eerelijck geweest) die hem, en my genas.
* Maer nu! te laet, te laet! een Maeght haer Eer t'ontrucken,
Haer Eer die isse quyt haar welvaert barst in stucken
Een jegelijck die lacht met die, die troost behoeft
En wy helaes die syn tot inder Doodt bedroeft.

HANS BYKOMINGH.

Och, och, wat hoor ick daer? t'is sorgelijck by Nachten, aant.
Als ick my wel bedenck, te houwen sulcken clachten:
Best sal ick my hier stil versteken inden hoeck,
Tot dat het is voorby,

***Hans*.**
Ick heb bycans mijn Broeck,
Van lacchen moeten vullen, met Heyn, en Iakemyn,
t' Had' een Spel vanden droes geweest had ick niet gaen Middelaer syn
En ick stildent gerucht ten besten dat ick cost:
Als ick meynden dat t'gedaen was, wast maer eerst begost.
Met soo hy in Huys quam begost hy met gewelt te braecken,
Wat sal ick (sey de Vrou) noch met dat Vercken maecken?
En met eenen, heeft sy, naer eenen Stock getast,
En ginck hem naer syn huyt, dan ick hielse vast:
Toch evenwel soo kreegh hy noch wat slagen.
Dan ick, die sorgh voor mijne Wacht moest dragen
Heb met een gauwigheyt den oproer wat gestilt:
Dan t'salder spits af-loopen, soo hy maer wat segghen en wilt, aant.
Nu ick van daer ben, k'wed' dat sy noch sullen t'saemen Vechten.
Syn oock d'ou Wyfs niet Sot te Trouwen sulcken jongen Loterbollen van Knechten? aant.
Want die gasten hebben den swier noch al in hun Hoot aant.
Ia eenen jongen Man, is voor een ou Vrou, de Doodt.
Ick heet *drolligen Hans* soo moet ick het al drolligh uytbrabbelen aant.
K'en ben van die Cortisanen niet, die Spaens, Frans, Italiaens, al by een crabbelen, aant.
En maecken soo een tael van Alle-mode Koeck-koeck.
Kyck, Kyck, Kyck wat hier sit? *sies-sinck* inden hoeck. aant.

Wel, wat sal ick daer af maecken? k'en weet oft het een spoock oft gespens ‘ is
Oft het Beest, oft het Geest, oft het Sater, oft het Mens ‘ is
Wat syde voor een droes? spreeckt oft dat gaeter op deur.[aant.]

Ester.
Och Vrient, en jaeght my niet voorder in getreur,
Want ick heb een swaerigheit veel te swaer om dragen

Hans.
Nu, nu en syt niet vervaert men magh wel naer u vragen:
Ick ben een vande Ront, ick ben, een die u bewaeren sal,
Maer hoe sy de hier soo geraeckt?

Ester.
Door seker ongeval

Hans.
Wildyt my seggen ick sal u in als, als Vrient wesen[aant.]

Ester.
Niemant dan een alleen, en can mijn quael genesen

Hans.
Nochtans den eenen Mensch dient tot des anders Raedt,

Ester.
En oock den eenen Mensch dient tot des anders quaedt.[aant.]

Hans.
Ick ben tot uwen dienst maer niet om quaedt te brouwen,

Ester.
Ick danck u vande jonst, ick sal 't goedt Hert onthouwen:[aant.]
Weet Vrient dat ick noyt rust en vind' in geene plaets
En, om dat gy my dunckt bequaem, om my wat Raets
Te geven inden Noot! soo wil ick u vercleeren
De oorsaeck mijns verdriets die jeder hoort te deeren
* Ick ben belaeden, Vrient! ick ben belaen,

**** Hans.***
Waer mé?

**** Ester.***
Wat waer my 't seggen baet, oft een Klappey dat dé?
* Ick ben, ick ben, beschaemt.

Hans.
* Beschaemt? tet niet met allen.

Hy treckt haer, by hem.[aant.]

* Maar Meysken, arme Schaep, ghy hebt een Buyl ghevallen?[aant.]

Ester.
* Heel tot mijn ongeluck.

Hans.

* Och laes! te simpel wicht

* Dat vroegh wou slaepen gaen, en peysden om geen licht[aant.]

Ester.

* Te vroegh, en sonder licht, dat sal ick langh bekryten,
* Lichtsinnigh, sonder Raedt, de coop soo toe te smyten,
* Daer heeft de domme Ieught te veel haer in vergaept.

Hans.

* g'En hebt het van den dauw' niet (denck ick) opgeraept?[aant.]
* Daer is een Vader toe?

Ester.

* Maer uyt'er Stadt getrocken.

Hans.

* Soo is de Broeck ghevlucht, voor 't vulsel vande Rocken.[aant.]

Ester.

* En, plackt my voor altydt: dies ben ick oock van sin,
* De Stadt te ruymen, en ick laet'er lachers in

Hans.

* Een Mensch van goeden aerdt, en lacht met niemants quael.

Ester.

De Spotters synder veel, de goede synder schrael

Hans.
Och Dochter gy deert my ick wilde dat u saken beter stonden
Misschien is tot geluck, dees quellingh u ghesonden

Ester.
Hoe can t' geluck bestaen in al te swaer verdriet?

Hans.
Dat Droefheydt niet en waer, men kende blyschap niet,
Die van geen Droefheyt weet, en heeft noyt recht verblyden.

Ester.
Soo spruyt dan (soo gy seght) de Blyschap uyt het Lyden

Hans.
Wanneer-men met ghedult de Droef-heydt overheert,[aant.]
Want naer een swaer verdriet de blyschap wederkeert,
Terwyl het nu soo is soo neemt hier in gedult ‘ dan
En denckt dat ghy hier naer met vreughde Leven sult ‘ dan

Ester.
Dit schynt onmogelijck myn blyschap is gevlucht.

Hans.
Iaeght de quellingh voort, en slaget op een Klucht[aant.]
Gy syt soo gheestigen hayr, ghy sult noch wel eenen Man crygen.

Ester.
En spreeckt my daer niet af, ey wilt toch daar af swygen,
K'en geloof geen Manne-volck meer, sy stecken vol bedrogh.

Hans.
Ia, wel den meesten hoop, dan men vinter noch
Eerlijck en degelijck van Herten,
t' Waer jammer staecken al de Mans vol quade perten.

Ester.
Wat hier af is, oft niet, voor my ick heb mijn Cruys
Ick wensch u goeden Nacht en gaen bedruckt naer Huys,
Ick meynde met de *Heu*, naer Brusselen te varen[aant.]
Dan ick quam te laet.[aant.]

Hans.
Ey wilt die sinnen sparen,
Een Vrou, en haelt gheen Eer, met uytter Stadt te gaen.

Ester.
Ick soudt gelijck ick segh nochtans hebben gedaen

Hans.
Belieft u hier met my in 't Ronthuys wat te beyden
Ick sal als trouwen Vriendt u mé naer Huys gheleyden,
Dan nu ick moet eens sien oft myn Volck is by een
Ick ben Tiendeman, als icker niet en ben en isser geen

Ontsach onder de Wacht

***Ester*.**
K'en sout niet dorven wagen
Wat souden d'ander dencken?

***Hans*.**
Wat hadde daer naer te vragen
Ick sal seggen dat gy, mijn Nicht syt, en oock wat gaget hun aen.[aant.]

***Ester*.**
Wel alst u soo belieft soo laet ons t'saemen gaen.

Binnen.

Vierde uytkomst.

Heyndrick van sijn vrou uyt den huys geslagen synde komt verbaest over het thoneel gheloopen.

Heynd.

UYT, uyt, Alarm, Alarm, mijn Wyf heeft den droes in-gecregen,
Wat Caronie is dat? neen, k'en stel my daer niet tegen!
Want s'en was niet gelijck een Mensch, maer gelijck een Leeu:
Sy crabden, en sy beet, en s'en maeckten geen geschreeu
Syt dan eens met een oudt Wyf ghebrilt dieme om Gelt gaet Trouwen,[aant.]
En dan moete lyen, dat 's u voor eenen Iongen houwen
Dat my t' meeste spyt is, dat sy mijn Paspoort geschreven heeft:
O de verbrilde Smots, sy seyt met een lanck, smal, mager Back-huys, soo onbeleeft,[aant.]
Dat een Man van Eeren, de lavedts, sou de huyt vol slagen geven:[aant.]
Dan ick droop stillekens deur, want had' ick noch wat gebleven
s'Haey my begudts Neus en Ooren, oft het Hooft afgecapt:[aant.]
Oft sy had' my gheschoudt, en sy had' my de huyt afgeschrapt:[aant.]
Oft sy had' my met huyt en met hayr, levent, in haer Hert gaen cnappen:[aant.]
Oft sy had' my ghelardeert en ghebraeyen, oft s'had' my gaan cappen
Tot een Kalfs pastey, oft voor een Fricadel, oft Weurst.[aant.]
Waert oock niet jammer? voor sulcken goeden slocker, voor sulcken Beurst

Spys te wesen, voor sulcken leelijcken, schelen, Coppeldraeyster!
Voor sulcken geel Pens, voor sulcken af ghereden Tooverers, voor die helse Naeyster.[aant.]
De Prooy en zal haer van sulcken Eelen spys niet bekacken,
Ja al waer ick ghekoct, ten waer niet weirt de Pot te lacken:
Dat de Duyvelin, met de Sater, met den Hondt, en met de Kat blyft
Oft dat de Pry, soo slap verstyft,
Als den Toren van ons Lief-vrouwen.
My dunckt dat ick het al sien, hoe ick my sou voor de Beurst douwen:
Och ick sterf van Rou, dat 's voorseker en gewis,[aant.]
Want ick hou veel van mijn Vrou als de Beurs open is.
Ick grees Tranen gelijck haer eygen Lolle-potten[aant.]
Ick sou al anders doen als nu de vremde fatsoenen van Sotten,
Die de Vrou vergeten, datse noch cout Bier drinckt en qualijck Doodt ‘ is.
Want die segghen sy, in alle Vleesch soo wys als in het Hoot ‘ is.
t'Syn vremde Hanen, sy picken terstont naer Vrouwen met schyven,
t'Syn sulcken luymers, t'syn sulcken Druyp-neusen, ô t'syn sulcken styven,[aant.]
Tatolven: sy comen daer als eenen Bietebau inden Rou voor den Dagh,[aant.]
De Vrou is Doodt, en een ander in 't Hoot, soo'er maer Geldt af magh.
Het is soo verr'gecomen, dat de Jonghmans oock hebben leeren giergaerden,[aant.]
Die gau Schrey-anen die groote Pronckers, die cael Jonckers, die vuyl Baerden.[aant.]
Die Smal-Broecken, die Langh-lyven, die Calot-mannekens, dat Kermis goedt,[aant.]
Dat wel voor-gedaen, gevreven, gesteven, gerelt, gerolt, dat Eel Bloedt.[aant.]
Is wonder ras om Vrouwen met Gelt op te raspen, en te becouten,
Dan setten sy hun Postuer in *gravitatis*, al waer het opgevult met Half-houten[aant.]
En comen sy jevers by een slechte Sloor, die maecken sy soo veel seffens wys[aant.]
Dat sy niet en weet oftse inde Weirelt is oft in't Paradys.
En alse sien datter hoop is van 't Meysken te bedriegen
Dan, souwen s'hun schier te bersten Liegen.
Ja, sy liegen Leugen, op Leugen, en sy maecken een hoop vol windt,
Sy stoeffen en sy blaesen, sy Lieghen en sy rasen de Maskens blindt.
Soo dat de Maskens, naer Vader, noch Moeder, noch Vrienden, noch Magen,
Noch Raedt, noch daedt, noch goedt, noch quaedt, niet meer en vragen.
En dan droomtse Snachts wonderlijcke Droomen vande goeden slocker den lieven Sul,
s'En slaept niet, s'en waeckt niet, sy is als Dul[aant.]
Van Amouretten, sy keert haer, sy wendt haer, sy braeckelt,[aant.]

En peyst geduerigh om die Smodder-muyl die soo gheestigh Kakelt.
Sy neemt het Oorcussen inden Arm, in gedachtenis vande Knecht:
Dat doutse, dat voutse, dat sleurtse, dat leurtse, en sy seght,
Datse selver niet en weet, soo verbystert syn haer sinnen:
Soo connen die Boeven van die Knechts de Meyskens Herten winnen:
Die Onnoosel Medekens! ick draegh sulcken goeden Hert aen alle die ick Ken,
Dat my selver spyt, dat ick geen Maeghdeken en ben.
Ick souse onderwysen dat de Knechts met hun Leughens souwen missen,
Want ick sou noyt te vergeefs willen pissen
Maer ick sout in eenen Eemer bewaeren en settent achter de Deur:aant.
En soo hij begost te Lieghen, ik goot hem in syn Backhuys, dat ad'hy'er veur.aant.
K'en sou Ian Hagel geen gehoor willen verleenen,
Ick sloegh hem met Stocken van mijn Deur, oft joecher hem af met steenen:
Dan wat sal ik seggen? elck is vriendelijck om niet te comen in 't Riet,
Sy dencken, ick sal desen waer-nemen, want dien, en begeert my niet:
Soo sy laet hem al doen dat hy wilt, sy laet haar stooten en sleuren,
Hy en can niet misdoen al wou hy de vodden van haer Lyf scheuren:
Want sy dencken spreeck ick hem qualyck aen hy blyft seffens van hier,
En die geen Vryer en heeft is op dees Wereldt een ellendigh Dier,
In *somma sommarum* hierom en daerom laetme de Pluggen betyen.aant.
Soo langh, tot Buycken vol, tot Dochter, Moederken, en dat compt van 't Vryen,aant.
Hoe sitme dan en siet,. dan grystme gelyck een Hoeraant.
Dan woume dat de Fiel voor den Drommel henen voer.
Mondeken toe: K'en hebbet niet geseet, ey en willet niet voort seggen.aant.
Ick gaen my hier in dit Ront-huys stillekens slaepen leggen.

Hans roept uyt het Ronthuys.

Hans.
Wie is daer?

Heyn.
Vrient,

Hans.
Heyndrick waerom en blyfde niet by u Vrou?

Heyn.
K'en bleeffer niet om al 't goedt vande Wereldt het scheen dat sy my op Eten sou,
Soo ty als sy my sach:aant.

Hans.
Gaet, gaet weer stillekens naer Huys treden.
Ick moet hier slaepen.

Binnen.

Vyfde uytkomst.

And'uyt uyt het Ront-huys.

And'uyt.

DEn Man heeft syn Nicht by hem, hy waer liever met vreden.[aant.]
And'uyt, wat heeft de Klock? de Klock heeft een, And'uyt.
Wy hebben daer eenen degelijcken Tiendeman, seker eenen fraeyen Guyt,
Hy comt daer met een Meysen aen-gestreken, en hy seet dat het syn Nicht ‘ is
Die dat niet en ghelooft, heeft een steenen Hert, ist datse wel Gebicht ‘ is[aant.]
Soo heeft'er hy bekent van haer toecomend' Kindt,
Dat segh ick, en daer blyf ick by, ja me sout sien, al waerme blindt.
Dan oft hy daer schult toe heeft, daer en sou ick niet willen voorspreken:
Altoos k'en sou om gheen Goedt in syn plaets willen steken,
O drommel die syn Wyf eens sey, dat hy soo by Meysens gaet,
s'En is soo Heyligh niet, ick wedd' dat sy hem met Stocken slaet.
Soo Sy 't wist,
Waerom sou sy niet, de Vrouw' gebreck laeten lyen,[aant.]
En loopen naer de Lepel-straet, by die vuyl, rotte, bepockte, stinckende, Pryen![aant.]

Een Eerlijck Man houdt hem met een Vrouw wel ghenoecht:
En oock het moet soo syn Godt heeft het soo gevoecht.
En had' de Mensch met een Vrou niet connen leven
Daer waerder Adam oock wel twee gegeven
Dan de Werelt is verkeert men acht op Wetten noch Gebodt,
Ia men siet het wel aen onsen Tiendeman ô dien grooten Sot.

And'uyt.

BYKOMINGH.

Kleyn Meysken de nichte van Iakemyn.

Masken.
ANd'uyt och comt hier wilt u wat gauwen!

And'uyt.
Sa, sa, wat isser te doen isser jemandt af te krauwen! aant.

Mas.
Och myn Moetjen sterft! aant.

Hy siet in 't Huys.

And'uyt.
Haelt Water want de Vrou is flau,

Mas.
Ick vrees dat sy Doodt is want sy siet soo blau.

And'uyt.
Ontbeyt, ick sal eens naer de Ront gaen loopen: aant.

Mas.
Och! blyft hier ick ben soo verveert!

And'uyt.
Wat sal s'u doen t' Vel af stroopen?
Wat quelt my dit voddeken: ick segh u, hanght van myn Lyf.
Tiendeman slaept Droncken-heyn daer? maeckt hem wacker hier sterft syn Wyf,
Dat hy seer loopt wilt hy haer Levent vinden,
En brenght u Nicht me, om haer t' ontrygen, en t' ontbinden. aant.
Want s'is noch in haer Cleeren, aant.

Hans Ester, uyt het Ront-huys.

Hans.
Hoe sterft ist geck?
Op Heyndrick, op, op, op: hy wort niet wacker, hoe ick hem sleur oft treck:
Op Heyndrick op, laet hem ligghen tot dat wy weder comen,

En dat wy van syn Vrouw hebben recht bescheet vernomen,
Comt Nicht laet ons gaen isser eenigh Noodt.

And'uyt.
Comt siet watter af is,

Sien in het huys.

Hans.
Och ja de Vrou is ongetwyfelt Doodt.

Alle binnen.

Sesde uytkomst.

AND'UYT, EN HANS.

And'uyt.
TIendeman en neme 't my niet quaelijck af: ick moet u eens wat vragen,
Seght eens de rechte Waerheyt hebd' u niet misdragen,
Met dat Meysen, dat daer binnen besich is met de dooy Vrouw',
't Is maer een vraegh? sy gaet groot dunckt my, ist niet van ou? aant.
Biecht u eens recht uyt, ick belooft k'en sal u niet beclappen.

Hans.
Meynde dat ick een Rekel ben, ghelyck ghy? die de voetstappen,
Vande heete Pryen besnuffelt, en alle weyigheidt bespiet? aant.
Kyck desen vuylen Pieutoor, neen, men kendt onsen And'uyt niet: aant.
En desen Gast dorst my sulcken vraegh vragen?
Waer ick me gebrilt ben, van my een Kint dragen?
Wel dat en can ick niet vergeten.

And'uyt.
Toch hoe verr' worpt hy dat:
Naer degelycken Man!

Hans.
Ia trotst jemant inde Stadt, aant.
En desen mottigen Luyfel sal hier mijn Eer schenden, aant.

And'uyt.
Een die dat fraey Figuer niet soo wel, als ick, en kenden, aant.
En my dunckt, dat gy my slacht, dat gy in groote reputatie steckt.
Sou meynen dat hy noch wat waer, soo trots als hy spreckt:

Hans.
Altoos niemant en can segghen dat ick den echten Staet heb te cort gedaen.

And'uyt.
Ick heb het soo gemeynt, dan laet dat overslaen, aant.
Wy syn Vrienden, en moeten Vrienden blyven.

Hans.
Ten gaet niet wel daer Vrienden t'samen Kyven.

And'uyt.
K'en seydt niet om te kyven maer tot u groodt profyt,
Ick dacht, nu wordt den Thiendeman de Koe, met Kalf quyt, aant.

Hans.
Hoe waerde met die sorgh belaeyen?

And'uyt.
Wel ja, ick dacht datmense aen *Droncken-heyn* sou draeyen:
Nu syn Vrouwe Doodt is, s'en can maer eens Doodt syn:
En hoe het gaet oft niet, hy moet goet Erven van *Iakemyn*,
Terwyl dat hy droncken is t'waer licht haer de Vrou te maken.

Hans.
Soo sou hy van de Doode weer aen een levende geraken,

And'uyt.
Hy is eenen wonderen Vent, ick wed' ick draeyer hem aen,

Hans.
Laet ons haer eens roepen, hoe sy 't sal willen verstaen:
Helpt de sloor aan de Man, want s'is nu in't verdriet,
Daer is een Quant hy heeftse bedrogen, en hy begeertse niet,
En s'en weet niet beter oft s'en gaet van hem groot.

And'uyt.
Treften ick dan den Nagel niet wel op syn Hoot?
En, oft ghy schoon seght, dat het een ander ghedaen ‘ heeft,
Ick seg' datter hem Thiendeman aen misgaen ‘ heeft.

Hans.
Neen And'uyt, en siet my daer niet voor aen.

And'uyt.
g'En sult maer als Vader, op den Kersten Boeck staen, aant.

Hans.
Ick een Vrou hebben? en by een ander met de vuyl maecken, aant.
Dat sal ick wel laeten,

And'uyt.
Sy en cander alleen niet aen geraken,
Sy moet ommers hulp hebben gehadt?

Hans.

Het schynt soo ghy spreeckt dat ick alleen ben inde Stadt,

And'uyt.

Daer synder wel meer maer k'en weet niet wie 'tsou willen bestaen,

Hans.

En gy mooght t'selver hebben gedaen,[aant.]
Gy syt eenen Gast die'er al wonderlijck uyt siet.

And'uyt.

t'Is u Nicht, en ick en ken het Meysen niet:
Kost gy my dat op den Hals laeyen.

Hans.

Waerom soude anders soo gewilligh syn in het Koppel draeyen?
Ten waer, dat gy'er jet me had' te doen, wat ging het u anders aen?

And'uyt.

Dat sou ick om uwen t'wil, uyt deirnis, hebben gedaen,
Om dat gij niet ensout in twist met u Vrou leven.

BYKOMINGH ESTER.

Hans.

NU And'uyt u spottery is u al vergeven,
Daer comt sy aen werpt dat eens van *Heyn* op het bert,
En maeckt datter eenen slemp af gekregen wert.[aant.]

And'uyt.
Wel Dochter, hebdy soo alleen den last vande Doode aengenomen?[aant.]

Ester.
Neen, want ken wasser niet langh oft daer is hulp gecomen,
Vande Gebueren: die holpen my ter Noodt,[aant.]
Seker ick bender af ontstelt, dat sulcke haesten Doodt[aant.]
De Vrou soo onversiens is comen te verrassen.
Hoe sal haeren Man op hooren?[aant.]

And'uyt.
Hy en sal daer niet op passen,
Met de oud' Vrouwens Gelt cryght hy een jonghe Vrouw.

Hans.
Seker Nicht dat waer rechts een Man voor ou,[aant.]

Ester.
Voor my? hoe sou dat connen geschieden?

Hans.
Met hem een lutsken u gunst te bieden.[aant.]

Ester.
t'Gaetter slecht daer't Hooy t'Peert moet naer gaen[aant.]

And'uyt.
g'En moet u dat niet Belgen, t'wort nu meest alsoo gedaen:
t'Is nu al const te geraken aen den Man,
Sy is geluckigh die haer naer den Noodt voegen can,

Ester.
Wat noot is dat, men can den Man licht derven.

And'uyt.
Nochtans synder veel die door verlangen sterven,

Hans.
Maket cort en goet Nicht, dat ick op u Feest com.

And'uyt.
En ick sal't oock houwen met Thiendeman aen den brom,[aant.]

Ester.
K'en can ommers geenen dans alleen maken?

And'uyt.
Ick sal voorsien dat ghy aen hulp van *Heyndrick* sult geraken,[aant.]
Nu syn Vrou Doodt is daer is seer goet profyt aen

Ester.
Wel Cosyn wat seghde soude my daer toe raen?
Raeyt my ommers, wat sal ick loven, op syn bien?[aant.]

Hans.
K'en weet u niet te seggen, Nicht cruypt op u bloote Knien,[aant.]
Den heelen Sirckel vanden Ommeganck, voor dit groot geluck,
Dat u aengeboden wort, ja waert soo wel myn, als u stuck,
Ick meyn, k'en sou my niet langh bedencken, ick sou den Koop haest maken:
En schencken *And'uyt* noch een treffelijck Mantel-laken:

Ester.
Gy weet wat datter is geschiet?
En hoe't de vreese my gebiet,
Te laten: dit te waegen,
Och, och, ick soudt beclagen.

Hans.
Laet de vreese henen gaen,
Vrees' heeft dickwils quaedt gedaen,
De Vrees doet dickwils vresen,
Aen t'geen geluck sou wesen.

And'uyt.
En latet nievers om, syt nievers in verveert,
Oft Hansken inde Kelder waer: ick sweert,
Ick draeyer u aen: en oft hy't quaem daer naer te weten,

g'En sulter niet eens worden om gesmeten.[aant.]

Hans.
Hy is seer goedt van aerdt dan, dat hy dickwils drinckt,[aant.]

And'uyt.
Dat's dat d'ou-vrouwens Gelt hem soo in d'ooren Klinckt.
Hy magh met een jonge Vrou het drincken laten.[aant.]

Ester.
Gy sout my soo allencxkens schier bepraten,
Toch op wat manier wert dit best aangeleet?[aant.]

Hans.
Ia wel, denckt het is nu t'Iaer van Lyen,[aant.]
Gy sult hem selver moeten Vryen,
Daer is't vol seet,

Ester.
Ick hem Vryen?

Hans,
Lief Nicht den Noot en heeft geen Wetten,
Die wel wilt vercoopen moet den Winckel wel veur setten,[aant.]
En schaemen sigh niet te Liegen: een blood' Hert seld' bedyt:
En als gy niet ghevreên en wordt, soo siet, dat ghy selfs Vryt,[aant.]

Ester.
O verkeerde Wereldt?[aant.]

Hans.
Oft anders t'sal my deiren,
Als g'in twee stucken syt, wie sal u dan begeeren?[aant.]

And'uyt.
Avontueret Dochter ick salder sulcken Bockspronck onder doen,[aant.]
Dat gy noch sult Houwelijck syn den eersten Noen.[aant.]

Hans.
Ghy sult hem syn Vrouwens Doodt eens veur legghen:
En hem met een effen Backhuys seggen,
Dat syn Vrou, u heeft aen hem voor een Testament gemaeckt.[aant.]
En schiet hem eenen Vyer-peyl in, dat syn Hert raeckt[aant.]
En oft u dan misluckt, soo seght dat gy'er maer me en spotten,

And'uyt.
Ist dat g'et maer begint het Houwelyck sal wel botten,[aant.]

Ester.
Ick sal't soo wagen, al sou't my wesen daer naer leet

And'uyt.
Ick weet voorseker hy staet voor u al gereet.

Hans.
Nicht wy sullen hem gaen halen wilt hier wat wachten,

And'uyt.
Nu ghy Pryken ghy sult haest met den Man vernachten.

Binnen.

Ester.
Mijn Hert door schrick, en schoom, dat tommelt gins en weer, aant.
De hôop hout my om hoogh, den grouwel, jaeght my neer: aant.
Door haer gedreygh: soo dit my niet en magh gelucken,
Soo barst door schaemt en spyt mijn Hert in vele stucken:
Het is een Sot bestaen voor my dat ick soo dwaes
Mijn schande geve bloot: dan mits het nu soo is! helaes
Wat wil ick doen? t'versoecken dickwils doet vercrygen aant.
Wie treften ooyt geluck met al te stil te swyghen? aant.
* Hoe canmen swygen daer 't gemoet het spreken terght
* En oock t gesicht ontdeckt al dat de spraeck verberght aant.
* Och mocht ick eens van deegh myns Herten gront ontdecken!
* Maer slecht hooft wat waert dan? de vuyle Bruyt begecken: aant.

* Hoe lichtelijcken raeckt een Dochter tot den val.
* En eens haer Eer geschent, dan dient sy tot een Bal,[aant.]
* Die elck een henen Ketst; tot spotten en bediouwen
* Van die de arme Sloor, eens schenen t'onderhouwen.
* In vriendelijck onthael, door alder-ley geschenck
* Pasteyen, Vlaeyen, Wyn, als ick om Wafels denck
* Soo Vet gebotert, met haer Suycker overstoven,
* Soo soumen lachen met de cost van Princen Hoven
* By veel beloften van een aertsche Paradys,
* Te geven, en als hy dat sweert en haer dit wys
* Door Logens heeft gemaeckt, en 't Paradys wilt proeven,
* Soo valtse inde Kuyl van alderley bedroeven,
* Daer vintse niet van all' dat haer was toegeseyt
* Een Paradys vol Rouw daerm' altyt Tranen schreyt,
* De lackerlijcke Cost syn herde dreygementen,
* Gy Hoer ist datge clapt, ick sal by sellementen[aant.]
* U Back huys soo en soo, door Kerven, soo gegroeft
* Gelyck de Wafels die gy dickwils hebt geproeft.
* Dan comter het verwyt van Vlaeyen, en Pasteyen
* En vande Wyn Broulie, de Worsten, Karmeneyen
* Met Oesters, Vleesch en Vis, en alle Lackerny
* Die costen my, soo veel, om die verslentste Pry.[aant.]
* Och dien Soeten Toom van slempen, drincken, brassen,
* En laat die uwen Mont (gy Dochters) nimmer passen
* Het is een Breydel die u vryigheyt ontseght,
* En die u Nygen doet voor 't Kyven vande Knecht.
* De Wyn ontbindt de Tongh dan volght een Kril ghesnater,[aant.]
* En dat ick voorder swygh, gy dronckt veel beter Waeter,
* Ick hoor myn Makelaers soo draeghme Vleesch te leur[aant.]
* Dat Vliege scheten heeft, dat cryghter Maeyen veur.

Ester gaet gaet wat aen d'een syde.

BYKOMINGH HANS, AND'UYT.

Met Droncken-heyn, tusschen hun beyden leydende.

Hans.
NOu, nou als een Man,

And'uyt.
Siet hy noch gapen, en geeuwen?

Hans.
Wieghet Kindt oft het sal hem te bersten schreeuwen,[aant.]

And'uyt.
Och armen siet hem eens recken, en strecken, hy en heeft syn slaepken niet ten vollen gehat.

Hans.
Ke lackt syn Oogen open met wat nuchteren Nat.[aant.]

And'uyt.
Herschut hem syn Bedde en laet hem noch wat slaepen,

Hans.
Och siet hem eens naer synen Asem gapen¿
Stoppet gat met Hooy, oft den Gheest die salder uytvliegen:
Gaut u al wat seer oft hy sal ons al stervende bedrieghen,aant.

And'uyt.
Kyck hem, syn Oogen eens drayen, hy siet ghelyck eenen Mol:aant.
Stopt u Back-huys toe: oft ick Kack het vol,
Want k'en can dat gaepen niet langher ghelyen

Hans.
Hadde w'eenen Pypegael wy mochten hem ryen:aant.

Ester.
Och myn Hert dat clopt sy comen daer met hem aen

And'uyt.
Wat dunckt u? hoe sou u desen Vogel aen staen?
Dochter besiet hem wel van onder tot boven,
Hy en is soo leelyck niet, hy en is maer wat bestoven,aant.
En daer by is hy aen een vochtigheyt geraeckt:aant.
Dat heeft hem soo ongesien, en soo leelyck gemaeckt.aant.
t'Is eenen Quant, men sou onder hondert geen schoonder uyt-trecken,

Hans.
g'En hoefter oock al niet mee te gecken
Ick hou hem al me voor de fraeytste vande Stadt,

Heyn licht neder.

Ester.
Maer drinckt hy hem alle Dagen soo droncken, en Sat?

Hans.
Och neen, eer hy gehout was, was hy nooyt inde Herbergh te vinden:
Maer naer, dat hy hem, aen dit Wyf heeft gaen verbinden,
Soo is hy niet langh daer naer op het swieren ‘ gheraeckt,
En hy heeft het soo al van tienen, en van vieren ‘ gemaeckt.aant.
Hy is goedt van aerdt, dat segghen sy al, die hem kennen:
Gy sult hem dat drincken ghenoegh connen ontwennen,
Men weet altemets niet waer d'Eynd' vast leet:
Dat de Man, oft de Vrou dickwils een gebreck heet.

And'uyt.
Is dat niet een lief gheselschap? om 'tHuys wel te bewaeren.
Ey lecht syn Hoot in uwen schoot, hy sal een Kalf baeren,aant.

Ester.
Den Dronckaert is een spot van alle wyse Lien,

***Hans*.**
Confreer,
Slaet me Hant aen ick roep u als Compeer
Over het nieu geboren Dier.

***And'uyt*.**
Dat Ampt is Vaders werck, soo syt ghy dan een Stier.
Geluck Vader met u Kint.

***Ester*.**
Het schynt hy sal verrysen?
Lael my met hem alleen, op dat wy niet bewysen
Dat ick dit, als bestaen, door Raedt van Ulie tween.[aant.]

***Hans*.**
Maer dat g'u oock wel draeght met *Hendrick* alleen

Ester.
De saeck en lyt gheen last ick sal my oock wel wachten,
Voor dat ick ben gehout te plegen Minne-lust

Hans.
Maer oft hy u verkrachten?

Ester.
Soo roep ick u tot hulp, gaet maer hier achter om

And'uyt.
Het Vryen en lyt geen omstaenders com Tiendeman com,

Hans.
Meysken siet toe en wilt op u saecke letten.
Oft k'en, ken u voor geen nicht meer, en sal u doen op 't Tucht-huys setten,
Draeght u als een cruelle Maeght en let op u stuck.[aant.]

Binnen.

Ester.
Dat sal ick doen al waert myn ongeluck?
Seght Vrient, *Hendricus* hoe syde aen die qualyck-vaert gecomen?[aant.]
Ey spreeckt toch een woort want ick heb voor my genomen
U by te staen tot inden lesten Noodt.

Heyn.
Wat sou ick spreken? siede niet: ick ben Doodt.

Ester.
t'Syn droomen, die u dat inden Sin stellen.

Heyn.
Gy ou Tooverers moette noch Doode Menschen quellen?
Waer ick noch Levent ick sloegh u soo plat
Als een Baviaen, oft Sim, aen het Gat.

Ester.
Op Hendricus, gy waert gisteren wat beschoncken
En daer af syde noch soo Slaep-droncken:
Op als een Man, en siet wie dat ick ben,

Heyn.
O gefronselt Back-huys, dat ick u al te wel ken!

Ester.
Dat gy my kenden, gy sout wel vriendelycker spreken

Heyn.
Laet eens sien: neen, neen men mach dat Hoot in de Sack steken,[aant.]
En Kussen de rest, voor eenen Tuyn-staeck:
Iou een Fraey maecksel![aant.]

***Ester*.**
Gy hebt noch grooten vaeck,
En dat ick leelyck schyn, ist dat u Oogen schemelen.

***Heyn*.**
Ia, ick sien een Alle-mode Backhuys voor myn Oogen wemelen,[aant.]
En als ick u wel besien, gy syt noch een Man weert,
Dat myn Wyf Doodt waer ghy wiert gewis, van my begeert:
Ia dat sy Doodt waer, ick sou u, voor myn Wyf Trouwen,

***Ester*.**
Ick houwer aen, dies moet gy u gelofte houwen:
Soo weet, dat sy u, desen Nacht Wevenaer liet:
En sy, heeft u my, voor een Testament ghemaeckt: hoorde niet?
t'Schynt dat gy aen die Oor, niet t'huys en syt.

***Heyn*.**
Ia gy soeckt m'een quack aen te draeyn.

***Ester*.**
K'en doen ick hebse selver helpen in 't Doodt-cleet naeyen.
En sy, sey my, dat ick u, de tydingh sou draeghen van haer Doodt,
En dat g'haer sout willen vergeven, al dat s'oot:
Aen u had' misdaen: s'is van Droefheyt dat ghy deurt waert gestorven,

Heyn.
Ist waerachtigh?

Ester.
Ia dat sweer ick u.

Heyn.
Och Heer! ick bender myn Leven me bedorven!
Ist mogelijck myn Lief? mynen Engel, dat ghy noch hebt om my gepeyst?
Och! nu is alle myn Vreught naer d'ander Werelt gereyst,
Dat vriendelijck onthael, sal ick nu moeten derven:
Och had' ick het geluck van me te moeten Sterven.

Ester.
Flus Duyvelin, en nu Engelin hoe sal ick dit verstaen?[aant.]

Heyn.
Sy was wat haestigh, maer t'was haest gedaen,
En dan onthaelden sy my weer soo vriendelijck! k'en can de Droefheyt niet passeren.

Ester.
Neemt my voor een Vrouw, ick sal my soo regheleren:
Dat de Droefheyt van die, haest sal syn verset.

Heyn.
Blyft van myn Lichaem, dat gy my Wevenaers Eer niet en besmet'

Ester.
Ey gedenck, dat ghy my voor u Testament moet houwen;

Heyn.
O ghy temtatie blyft van my, oft ick sal u voor't Backhuys douwen,
Want ick gaen naer een Klooster.

Ester.
Ick sien nu wel dat gy een quaet hooft syt, die haer met den Rooster
Hebt den Kop in-geslagen, gelyck sy voor haer Doodt my heeft vertelt.

Heyn.
Seyd' sy dat:

Heyn staet op.

Ester.
Ia.

Heyn.
Hoe lieght die Beest k'en heb noyt geen gewelt,
In haer Huys gedaen.

Ester.
Noch al meer dat ick niet en sou connen seggen.

Heyn.

O dat baviaens Back-huys, een Man van Eeren soo veel op te leggen?[aant.]
Ick was altydt Kootjonghen, en schommel Kock van 't Huys,[aant.]
En dat sy maer en sprack, ick sweegh, gelyck een Muys.
Ick moest vroegh slaepen, en sy ginck den heelen Nacht swieren.
En dat ick eens vraeghden, Lief waer hebhy soo langh geweest? Soo ginck sy tieren
Al had' sy met alle droesen geweest, beseten.
En t'was een groot geluck, wert ick dan niet, de Ribben in twee gesmeten
Ick haer den Kop in slaen? s'had' my begut ghemaelen gelyck stof.

***Ester*.**
Soo belieght sy u dan wel,

***Heyn*.**
Iase seker, niet dan al te grof

***Ester*.**
Arme suckelaer gy syt wel om te beclaegen
t'Was een quaedt Wyf, maer ick sal u altydt Eer toedraegen,
Want ick heb u Lief:

***Heyn*.**
Meynde dat ist mogelijck? hebde my Lief?

***Ester*.**
Och ja Vriendt Hendricus gy syt myn troost, ghy syt een Dief,

Van myn Hert, gy het Lever en Longer in u gewelt gecregen.[aant.]

Heyn.
Het Vryen lust my nu qualyck,

Ester.
Ke laet u bewegen.
Peyst om de Levende, laet de Doode toch vergheten syn.

Heyn.
Vergeten? dat can ick wel doen, al waert'er soo een heel dosyn.
Dan t'quelt my wat, dat sy soo in haer boosheydt is gaen reysen,

Ester.
En laet de quellingh varen.

Heyn.
Wil ick?

Ester.
Ia, wat wilde daerom peysen.

Heyn.
O gy syt een drollige Prooy, en ick een vrolycke viese schacht.[aant.]

Ester.
Daerom gelycken wy wel by een,

Heyn.
Dat heeft myn Wyf oock soo gedacht:
Al was s'onbeleeft s'had' noch goet verstant ons aen een te draeyen,
Niet waer treusel?

Hy wilt haer kussen.

Ester.
Laet my nu oock met vreden, wilt u selven paeyen[aant.]
Flus wasme soo spytigh, hy wou in 't Klooster met de vlucht.[aant.]

Heyn.
K'en peys daer niet meer om.[aant.]

Ester.
Ick wel,

Heyn.
t'Was maer Klucht,
Soo haest geseet, soo haest vergeten, men moet soo wat geveynst thoonen,

Ester.
Het scheen dat gy terstont wout by u Doode Vrou gaen woonen,

Heyn.
Gy doet my lacchen, stont mijn Backhuys dan soo inde valuwatie?[aant.]

***Ester*.**
Het stont soo vies, als hadde uyt de Wel-rieckende visietatie[aant.]
Vande Beertobben gecomen, dan nu, syde weer een Amoreus Diefken.

***Heyn*.**
Gy wetet soo wel te seggen, doede niet mijn Hertje, ach mijn Liefken,
Gy syt soo soet, siet wilde my hebben t'is desen Nacht gedaen

***Ester*.**
Meynde dat

***Heyn*.**
Trouwelijck ja

***Ester*.**
En daer op sal ick u inde Hant slaen

BYKOMINGH HANS en AND'UYT,

***Heyn*.**
EN ick sal't u bevestigen met een Kus

***Ester*.**
Gy syt soo Rou laet u eerst scheiren.

***Heyn*.**
Ick ben soo effen als een Paes-ey, een hair vyf oft ses wat can u dat deiren

***Ester*.**
Alst syn moet, seyt Meysken, leefter dan wat soet mé:

***Heyn*.**
Wat bottigheydt waer dat, die sulcken Schaepken seer de?[aant.]
Ets daer comt Drolligen-hans, met And'uyt my stooren:[aant.]

***Hans*.**
Sinjoor Hendricus, gy laet u lustigh hooren:

***And'uyt*.**
Conde niet Kussen oft moet u al de Weirelt hooren, en sien

Heyn.
Siet die snappers, sulde Ghy-lie my het Kussen verbien?

Hans.
Had' het wat eer gheschiet wy hadden het u Vrouw gaen claegen?
Maer midts datse Doodt is, en hoefde gheen sorgh te draegen,
Dat sy u, hierom, sal slaen,

Heyn.
s'En heefter noyt reden toe gehadt,
Om daerom gram te syn, want al was ick noch soo Sat,
Dacht ick, gheen Trou, met Ontrou, te moghen besmetten.
Ten waer ick wou, mijn Ziel, in Duyvels Handen setten.
En ick heb van dien Bietebou sulcken grooten schrick:
Waerder niemant liever Magger me als ick[aant.]
Den armen Duyvel had' het seer qualijck seggen.

And'uyt.
t'Is voor u wel gedaen geen quaedt op quaedt te leggen.

Hans.
t'Was quaedt ghenoegh dat g'haer hebt de Doodt aengedaen,

Heyn.
Dat is gelogen: can ick gebeteren dat s'haer selven niet gade wilt slaen?[aant.]
En oft sy, door een ingecropte boosheydt heeft gaen liggen sterven,
Is dat mijn schult?

Hans.
Neen't, maer men magh de Vrouwen niet bederve*n*[aant.]
En al hun goedt jagen onnuttelijck door het gadt,[aant.]
Gelyck eenen Sot, loopen en swieren, rasen en tieren, smorgens droncken, en savonts sat:
Dat leven en past aen geen Man met Eeren.

Heyn.
Den Pot, beschaemt den Ketel, en den Aep, wilt Baviaen gaen leeren.
Seght m'eens: hebde gy't altydt soo effen t'Huys ghemaeckt?
Hoe waerde dan dees Daegh, aen die blau Oogen, en dicken Neus geraeckt?

Ester.
Ey swyght dat sou blyven dueren, laet ons van wat anders spreken,

And'uyt.
Siet wat comt ginder voor eenen viesen Haen aengestreken,

Ester.
My dunckt ick hem wel ken myn Hert my schier beswyckt.

BYKOMINGH SILVESTER

Spreeckt sy selven aen.

Silvester.
ACh ongeluckigh Mensch,

And'uyt.
Hy staet syn selven al en bekyckt.[aant.]

Hans.
Och hy sal gaen op syn Hooft staen, wel dit is een spel?

Silv.
De lust schynt wat te syn, maer die verandert snel
In Rou, in klacht, in schant, in schaey, in bitter Traenen,
Door dat de Sond' ons comt de grouwelen vermanen,
Die uyt de lust ontstaen, de Blyschap, vreughden wensch,[aant.]
Woont nievers voorder af, als van een Sondigh Mensch
Dat wordt ick nu gewaer: waer dat ick tracht te vluchten,

Ick vind' mijn selven, en myn selven vol van suchten.
Ick vind' waer dat ick gaen een stadigh Herts geknaegh.
En ben mijn eygen Roed' mijn Geessel, en mijn plaegh
Ick heb mijn Lief verjaeght die met een Vrucht bevrucht‘ is,
En nu, en weet ick niet, helaes! waer sy gevlucht‘ is.
Ick veysden dat ick stil was uytter Stadt gereyst,
En vluchtigh van haer was: maer had' ick eens gepeyst
Dat haer de saeck, soo naer, soo naer, aen 't Herte waer geraeckt,
Ick sweer, ick niet en had' den veynsaert meer gemaeckt.
t'Berou comt mijn gemoet soo straffelijck bestryen,
En alle schimmen Aert, en helse Spookeryen,
Die sweven voor my heen, en d'een vertoont mijn Lief,
En die, wyst my een vuyst, en d'ander seyt, ô Dief,
En Roover van mijn Eer: gy sult de schult noch boeten
Die Maeghde schenders al met grouwel dragen moeten.
Dan dunckt my dat sy leet hier by een woeste Hey
De Moeder, en het Kint, gestorven alle bey.
Dees quellingh hout mijn Ziel, soo met Berou besetelt aant.
Dat my de schraele Doodt in mijn gevruchten Ketelt aant.

Ester.
Ick ben helaes de geen Vaer hy soo swaer om sucht,

And'yut.
Soo helpt den Keirel dan uyt Droefheydt aen genucht.

Heyn.
Wat heeft sy met hem te doen s'is mijn en sal mijn blyven. aant.

And'uyt.
Sinjoor Hendricus wilter my niet om bekyven
Dat de Dochter neemt die haer belieft. aant.

Heyn.
Neen sy moet my nemen, ick waerder anders me te seer ontrieft.

And'uyt.
Spreken wy hem eens aen soo weten wy hoe de saeck gelegen ‘ is

Hans.
K'wed' ick my noch bepissen sal hoe seer mijn Broeck daer tegen ‘ is
Want dit sal op een Klucht draeyen

And'uyt.
Syt gegroet Vrient hoe dus Droef.

Silv.
Een machteloose stem, sou die de bitter proef, aant.
Van 't Hertsen droeven quael, aen jemant connen uytten, aant.
Daer ick met mijn verstant, in 't minst niet can besluyten: aant.
Hoe dat ick lyden can: het geen ick lasie ly.
Dies hout mijn Droef gequel mijn Tongh in slaverny.

And'uyt.
Toch dat syn woorden die ick niet en can begrypen,

Hans.
O g'hebt een bot verstant, men moet u noch wat slypen.

And'uyt.
t'Syn woorden die rollen ghelijck eenen Bol door een Klos,[aant.]

Hans.
Ick ben oock soo sey de Verr, ick ben Vaeder van den Os.[aant.]

Heyn.
Gy-lieden en hebt noyt onder de welsprekende comen te verkeeren
Maer ick heb die dingen Ghestudeert gheargumenteert geleert en gaen herleeren,
Ick merck t'is een Poëet die goede Vêrsen maeckt

Hans.
Ghy syt wel gheleert en onder de Sotten wel gheraeckt.

Heyn.
Ick neem het al wel terwyl het maer uyt spot ‘ is

And'uyt.
Voeght u maer by een t'comt wel, dat droncken by de Sot ‘ is

Silv.
Wat wilde ghy seggen, segh? lachte met mijn verdriet?

And'uyt.
Och neen, wy lacchen om ons Tanden, maer om u niet.
Gy syt daer te prefentabel toe,[aant.]

Silv.
Gy dienet oock te myen
Ick foud' genootsaeckt syn, u anders te castyen.[aant.]

And'uyt.
De ruste vande Stadt ist dat ick maer betracht

Silv.
Wie syde?

And'uyt.
And'uyt,

Silv.
Hebde desen Nacht
Geen Vrou persoon gesien met een geblomt Lyfken en blau Sieltjen,[aant.]

And'uyt.
Och ja, en sy claeghden over een, hoe naer syde gy het Fielken,[aant.]
Die haer heeft in 't verdriet gebrocht? dan siet, dat is den Man
Dier by was, en u van als, tot als, bescheet geven can.[aant.]

Hans.
Ja Vrient ick vont een Dochter inden Avont op de Straet,
Heel mistroostigh mits datse van eenen swaer gaet
Die heel stillekens (soo sy sey) is uytter Stadt gaen sluypen:
Ghelijck meest die Rabauwen doen, die de Maskens connen becruypen,
Sy laeten de Dochters sitten, met Kint, vol Armoey en verdriet,
En dat is voor de Vrientschap, die hem van haer, is geschiet,

Silv.
Weet gy niet waer dat sy eyndelijck is gebleven?

Hans.
Ja daer staet sy, gy mooght haer Tael en antwoort geven.

Silv.
Hoe ist mogelijck? syt ghy mijn Lief syt ghy? ach Ester!

***Ester*.**
Ick ben 't ach weerde Vrient, ick ben 't voorwaer Sylvester.

***Silv*.**
Syt willecom Lief,

***Ester*,**
En gy o Vrient syt meer als wel gecomen

***Heyn*.**
Hola, hola, hout, hout, wanneer sal dat Kussen hebben een ent genomen?[aant.]
Meynde, dat ick lyen sal, datme mijn Lief soo naer geraeckt?[aant.]
Ick raed' u, laet dat blyven, eer ghy 't hier te bondt maeckt.

***Silv*.**
Meynde dat ick u sal comen Oorlof vragen?

***Heyn*.**
Seker ja.

***Silv*.**
Seker neen.

***Heyn*.**
Seker, soo vallen daer slagen.

***Silv*.**
Laet eens sien wat dat gy cont?

***Ester*.**
Ey hout, hout, comt malcanderen eerst verstaen.

***Heyn*.**
Wel hy Kust u, dat en is ommers niet wel ghedaen?

***Silv*.**
Nu Lebben Keekelt wat, ick salder al vast me voor gaen,[aant.]

Ester wort van Silvester ende van Heyn getrocken.

Heyn.
Neen, neen, ick sal icker, selfs, me door gaen.

Ester.
Och *And'uyt* comt en wiltse scheen!

Silv.
Ey, laet ons wat betyen met ons tween, aant.
Want desen Man die lust wat afgesmeert te syn,
Sou hy hem Meester van mijn Vryster maecken? aant.

Heyn.
s'Is u niet, s'is de myn.
En ick salse oock houwen, al sou ick mijn Leven in peryckel stellen,
Want moet ickse laten, ick crygh een Uytteeringh oft k'sal my Doodt quellen,
s'Is mijn.

Silv.
En s'is mijn?

Heyn.
En ick salse hebben,

Silv.
En ick salse hebben,

Heyn.
Nu Dief,
Buffel, angebast, gy onbeleefde Guyt, en Roover van mijn Lief. aant.
g'en sultse begut al even wel niet houwen.

Silv.
Blyft van my, oft ick sal u met dit Stael, door u Dermen douwen.

Heyn.
And'uyt leent my die Hellebaert ick sal, ick sweer u dat,
Hem klieven overmits van syn Hooft tot aen syn Gat aant.

And'uyt.
Ke laet dat blyven, wat wilde daer u Hooft me breken,

Heyn.
Sou hy mijn Vryster nemen, en noch willen doorsteken?
Neen, neen, sa, sa, hy oft ick blyfer liever by Doodt

Hans.
Wat wilde met het Meysen doen sy gaet vanden anderen groodt.
K'en denck niet dat gy die, sout willen Trovwen.

Heyn.
Weet gy dat wel,

Hans.
Sou ik niet?

Heyn.
Neen soo laet ickse hem houwen
Hadde dat wat eer geseet, k'en hadder niet eens af vermaent[aant.]
K'en ben niet geeren op trobbel Waeteren, oft Wegh niet wel gebaent,[aant.]

And'uyt.
Maeckt met hem de Peys, soo mooghde me op de Bruyloft oft Brom ‘ syn

Heyn.
Ick gheloof hy sal my Nooyen als d'Eyeren eerst crom ‘ syn.[aant.]
Vrient, het crakeel dat wy hebben gehadt, is my van Herten leet.
Door dien ick daer geraeck aen wonderlijck bescheet
Soo dat het reden is dat gy'er de naeste af syt, en sult blyven.[aant.]
Geluck, geluck, met die Ree! duysent pont moet u beclyven,[aant.]

Silv.
Vrient ick danck u seer en daer op gheef ick u als Vrient de Hant.

Heyn.
Dat wy fluskens keven, ten was maer een misverstant,

Ester.
Myn Hert is heel verblyt dat ick u sien te vreden

Hans.
d'Eendrachtigheyt die voegt haer altyt by de reden.

Ester.
Lief, t'syn alle dry, soo goede Mannen, nooytse op onsen Trou-dagh te Feest,

Silv.
Om dat u soo belieft ick nooy alle dry, niet als de minst, maer als de meest,

Heyn.
Och t'is onverdient.

Silv.
Nochtans sal my die Eer geschieden

And'uyt.
Ick sal u die Eer gheeren doen, en oock aen alle Lieden,[aant.]
Ja Vrienden ick ben eenen goeden flocker myns gelyck en isser niet veul:
t'Is oock meer Eer met my t'Eten als met den Beul.

Heyn.
Vrienden ick gaen eens sien hoe sy't t'Huys al met myn Vrou maken.

Ester.
Wy sullen haer de rest vanden Nacht, comen waken
Dan wilt eens me naer het Ronthuys gaen,
Ick heb daer een cleyn Pacxken met een sacxken laten staen.

Alle binnen.

Achtste uytkomst.

Het Meysken loopt verbaest over het Thoneel.

Meyske.
EEnen Geest, Geest, och eenen Geest!

Iake.
Hoe ben ick dan gestorven?
Is dat geen Doodt-cleet, oft is myn gesicht al ree bedorve*n*
Door Ouder-dom? wel neen dat en can niet syn?
Wel ben ick eenen Geest? oft ben ick Iakemyn?
Oft droom ick? oft ben ick met de rasende Corts bevange*n*
Wel hoe! toch gaet dat soo? ick ben in groot verlangen
Wie ick syn magh, oft ick Doodt, oft Levend' ben?
Want k'en betrou my niet, dat ick myn selven ken.[aant.]
Maer ick vrees, dat myn Lichaem Doodt, en verstickt ‘ is[aant.]
En ben maer eenen Geest daer jeder af verschrickt ‘ is
Dat bleeck, oock in myn Huys, myn Meysken liep oock van my wegh,
En noch Gebueren me: och ick ben Doodt hoe icker tegen segh,
Dan ick peys dat myne Guyt my heeft comen vermoore*n*[aant.]
Ick moet vande Gebueren, hier bescheet af hooren.
Gebueren! gebueren! Kyckt eens uyt! gebueren! gebueren staet by!
Kyckt eens uyt! ick ben Iakemyn, ey doet soo veel om my!
Och, nu sien ick wel dat ick voorseker Doodt ‘ ben

Nu my niemant en hoort, daer ick in sulcken noot ‘ ben
Want ick gheloof dat de Levende, geenen Gheest spreken en hoort.
Daerom t'is verloren moeyt, al schreeu ick brandt, oft Moort.
Hier com ick aen bescheet: ick hoor daer Menschen singe*n*.

***Ester*.**
Sa met een Lieken soo gelyck aen 't springen.

Silvester, Heyn, Hans, And'uyt, al dansende, en Singhende.

Hoe wel men somtyts Droefheydt maeckt[aant.]
Hoe wel men somtyts Droefheydt maeckt
Seer dickwils weer aen Vreught gheraeckt
Hy seyd' roeltjen
Dickwils weer aen Vreught gheraeckt
Met boeltjen

Sy stellen hun alle in verthooninghe, als sy de Geest sien.

***Ester*.**
Och, och, och,

***Heyn*.**
Ey, ey, ey,

***And'uyt*.**
Wat voor schrick comt my aen?

***Hans*.**
Ick besweer u gy Geest, dat gy sult van hier gaen.

***Iake*.**
Syt niet vervaert, k'en begeer u maer aen te spreken.

***Silv*.**
Och cost ick my jevers in een gadt steken.

***Ester*.**
t'Is een straf die ons overcomt,

***Hans*.**
Och Geest gaet deur

***Ester*.**
Ick sterf van vrees,

***And'uyt*.**
Het sweet breekt my uyt, van achter en veur.

***Iake*.**
Ben ick dan Doodt? ey wilt my dat seggen.

***Ester*.**
Och ja, ick heb u helpen op het Strooy leggen.

Iake.
Ick ghevoel my nochtans Levend': seght de waerheydt, hoe ist?

Heyn.
Ghy syt Doodt Vrouw' gaet leght u weer stillekens inde Doodt-Kist,

Iake.
Gy Moorder soude my soo Levent gaen in d'Aerd' douwen?

Heyn.
Sellementen cost ick oock myn Backhuys niet houwen.[aant.]
Hier crygh ickse op 't Lyf,[aant.]

Heyn, en Iakemyn loopen d'een syd' van 't Thoneel in, en d'ander uyt.

Iake.
820 O gy bengel, ô gy Fiel.

Heyn.
K'en seyd'het niet uyt quaedt Wyf, neen seker by myn Ziel.

Silv.
Toch dat en is geenen Geest, s'en moet maer hebben flau ‘ geweest.

Ester.
Sy heeft nochtans alle sins soo blau ‘ geweest,

Iake.
Nu Buffel blyft staen, loopte voor u Vrouw?

Heyn.
Neen, k'en loop maer voor den Bietebou.

Iake.
Gy Droncken-swyn, gy syt eenen Fiel, der Fielen,
Krygh ick u onder myn Handen ick sal u begudt vernielen.

Heyn.
Ey vrienden staet my by,

Hans.
Hoort, eer gy ons naeder comt, soo seght,
Oft gy Mensch, oft Geest syt.

Iake.
K'en wetet niet te recht,
Wat dat ick ben, dan wildet weten, en u selven niet bedriegen.
Soo tast my aen, en soo gy my voelt, ten can niet liegen
Soo ben ick Mensch, want eenen Geest Vleesch noch been en heeft.

Silv.
Tast haer jemant aen, de Vrou spreeckt heel beleeft.

Hans.
Toch ick niet,

And'uyt.
Ick oock niet,

Silv.
Dat sal m'ons noch verwyten

Heyn.
Ick sal't selfs doen, met conditie, van niet te crabben, oft te byten.[aant.]

Iake.
Soo gy maer vred' en begeert, sult ghy altyt in vreden syn

Heyn.
Soo gy noch leeft, ick sal (ach lieve Iakemyn)
Myn leven al soo stil, en degelijcken dragen,[aant.]
Dat gy noyt sult reden hebben, over my te clagen.

Iake.
Ist dat ghy dat meynt soo vergheef ick u al datter is geschiet

Heyn.
Soo geeft my dan u Hant,

Sy gheeft de Handt, en Heyn tast naer de Pols.

Iake.
Ick ben Doodt, doen ick niet?

Heyn.
Uwen Pols, slaet noch, u Hert dat clopt noch, ghy syt noch in 't Leven.
Och Lief ick ben soo bly, k'en souwer gheen duysent Gulden om geven.[aant.]

Iake.
Ist dat g'u nu wel draeght, soo maeck ick u alle myn goet,

***Heyn*.**
Gy sult den besten Man vande Weirelt hebben, soo gy dat doet.
Soeck, Lief gaen wy stillekens naer het Bed' om u warm te decken.[aant.]

Binnen.

***Hans*.**
Sulcken Klucht sal ick noch over langh vertrecken.
And'uyt wat dunckt u van die Doot, hoe stont u dat aen[aant.]

***And'uyt*.**
Myn leden, en myn Hooft, synder noch af bestaen
O drommel hoe vervaert maeckten my dat Iakemyntie*n*
Ick wist eerst niet, wat het was, ick sacht voor een Beggyntien,

***Silv*.**
Wat? was de Vrou flau, oft heeft sy den Dooden gecopieert?

***And'uyt*.**
K'en weet wat seggen ick bender uyt ghestudeert.

***Silv*.**
Ick can noch anders saeck, noch oock de myn doorgronden;
Het geen' hy niet en socht, en dat ick socht, gevonden.[aant.]

***Ester*.**
Een wonderlijcke saeck is desen Nacht geschiet,
Dat die de Straffe dreyght, noch de GENAEDE SIET.[aant.]

LIEFDE DOET SORGEN.

G. OGIER.

Aanteekeningen

De hiervoor blz. 1-35 gereproduceerde druk (die uit 1682) is, blijkens v. 62-4 der *Voor-reden*, de eerste, met hare van de onze heelemaal verschillende interpunctie (Zie bv. v. 574-5, 695-8, 802-7) en tevens met hare drukfouten (Zie bv. blz. 4, regel 4, Dochrer = Dochter; v. 103 ongelnck = ongeluk). Het album, waarin Ogier al zijn spelen en gedichten *schreef*, is waarschijnlijk zoek geraakt.

Voor-reden. Vers 2: *Kenders* = dichtkunst-kenners.

3: *reghels* = de regel der 3 eenheden.

10: *niemandt* d.i. onder de mij toen bekende menschen; *conde* = in staat was; *prijzen* = zeggen wat mijn werk in den grond waard was.

11: *onderwysen* = terechtwijzen, verbeteren.

15: *Const'beminde Vrienden* = dichtkunst-beminnende Vrienden.

17: *gheraeckt* = gekomen d.i. als lid.

22: *wyse Mannen* = het *reglement* als hoogste wijsheid aanziende leiders der Camer (iron.).

27: *nauwe peghel* = bekrompen voorschriften.

45: de leiders (deken, oudermans enz.) zijn slecht.

48: *anders, woorden, niet gheseyt* = andere woorden niet gezeid = om maar met geen ergere beschuldigingen voor den dag te komen.

54 = D.H. is ten mijnen gunste uitgevallen.

59-60 = na de 100ste opvoering was D.H. even aantrekkelijk als na de 1ste

62-64 = laat ik *de lesers* thans oordeelen...

Eerste Uytkomst = 1ste tooneel (in ruimen zin) - *Jakemyn* = bekende 17de eeuwsche vrouwenvoornaam.

12: *Keurtheydt* = Kortheydt = zekere venusziekte.

21: *lacken* = likken.

24: *begaeyt* = bevuilt; *spouwet* = spuwt het.

29: *dan* = maar.

38: *ontschermen* = door schermen ontkomen.

48: *Knuysen* = zieltjes zonder zorg.

Bykomingh = tooneel (in engeren zin).

61: *verwelt* = verwend = kieskeurig.

66: *verbribbelt* = verdoemd.

71: *honsvot* = lafbek.

72: *royen* = roeien = slaan.

78: *geseet* = gezegd.

84 = zij is er vet mee.

99: *raeyen* = raden = raad geven.

102: *ken* = 'k en; *niet* = niets.

109: *geliet* = voorgaf.

110: *dat* = dat het.

112 = walgt van mij nu hij zijn lust verzadigd heeft.

115: *vleyer* = vrijer.

119: *swillen* = zwellen.

121: *snuf* = mode.

122: *Kerreken* = Kerk.
126: *Knecht* = vrijer.
135: *sorghelijck* = gevaarlijk.
150: *t'salder spits af-loopen* = 't zal er op zitten.
152: *d'ou Wyfs* = de bejaarde dames.
153: *Hoot* = hoofd.
155: *drollig* = ’plezant’.
156: *cortisanen* = modepoppen.

158: *sies-sinck* = six-cinq, d.i. de *hoogste* kansworp i.h. tiktakspel en vandaar uitroep van verwondering.

161: *dat gaeter op deur* = ik sla er op los.

167: *in als* = in alles.

170: *quaedt* = verderf.

172: *jonst* = gunst.

179: *tet* = tusschenwerpsel van geringschatting.

180: *ghy hebt een Buyl ghevallen* = (verbloeming voor) gij zijt zwanger.

182 = die er niet aan dacht de noodige voorzorgsmaatregelen te nemen.

186: *opgeraept* = gekregen.

188: *de Broeck* = de vrijer; '*t vulsel vande rocken* = de vrucht, het 'toecomend kindt'.

199: *overheert* = overmeestert.

205: *soo gheestigen hayr* = zoo een aardige meid.

213: *de Heu* = de Trekschuit van Antwerpen op Brussel viâ de Willebroecksche vaart.

214: *Ey wilt die sinnen sparen* = laat dat plan varen = doe dat toch niet.

223: wat *gaget* hun aan = ...gaat het...

229: *dieme* = die gij.

232: *verbrilde* = verdoemde; *smots* = lastertong.

233: *lavedts* = smots.

235: *s'Haey* = ze hadde.

236: *schouden* = iets in ziedend water dompelen of er mee overgieten om het gemakkelijk te kunnen schoonmaken en afschrobben.

237: *Hert* = maag.

239: *Weurst* = worst (rijmt met *Beurst* = borst = kerel).

242: *geel Pens* = geelbuik (Jakemyn is nl. oud); *naeyster* = geile vrouw (naaien = *coire*); *Eelen spijs* = edele spijs = lekkere brok.

249: *sterf* = stierf.

251: *Lolle-potten* = verwarmingspotten.

256: *luymers* = die met neergebogen hoofd gaen; *druyp-neusen* = die er beschaamd en beteuterd uitzien.

257: *styven tatolven* = stijve pieten.

259: *gier-gaerden* = den geldwolf spelen.

260: *gau-Schey-anen* = jonge pochers; *cael Jonckers* = fortuinzoekers; *vuyl-Baerden* = hoerenjagers.

261: *Smal-broecken* enz. = 'modisten' = modepoppen = geurmakers; *calotmannekens* = pruikdragers.

262: *wel voor-gedaen* = op hun elf-en-dertigst; *(wel-)gevreven* = met blinkende laarzen, sporen, rapier enz.; *(wel-)gesteven* = met mooie lubben en halskragen; *(wel-)gerelt* = met glad geschoren kin en wangen; *(wel-)gerolt* = met glad gestreken haren.

264: *hun Postuer* = hun gestalte, hun persoon, zich; *in gravitatis* = in de deftige, statige, stijve houding der Spanjaarden.

265: *een slechte sloor* = een onbemiddeld, onervaren meisje.

275: *braeckelt* = vermoeit ze zich zwaar door veel nachtwaken.

276: *smodder-muyl* = zoener, likker.

285: *en settent* = en het zetten.
286: *ick goot* = ik goot het.
295: *pluggen* = vrijers (verachtend).
296: *Buycken vol* = Buycxken vol = zwanger.
297: *sitme dan en siet* = zit men dan te zien.
299: *mondeken toe!* = zwijgt van 't u meegedeelde!
303: *soo ty als* = zoodra.
304: *den Man* = den Thiendeman.
308: *gebicht is* = opgebiecht heeft.

316: *Lepel straat* = een in de 17de eeuw beruchte hoerenstraat te Antwerpen. dicht bij het Kasteel en de Schelde; *vrotte* = rotte.

317: *wel ghenoecht* = vergenoegd.

324: *Sa, Sa*, tusschenw., drukt ongeduld uit.

325: *moetjen* = tante.

327: *ontbeyt* = wacht.

332: *ontrijgen* = v.h. keurslijf ontdoen; *ontbinden* = v.d. andere kleeren ontdoen.

333: *ist Geck* = is 't gekkernij, of is 't ernst?

342: *ou* = u.

345: *weyigheydt* = hoeren.

346: *Pieutoor* = putoor = soort van reiger = hoerenjager.

350: *degelijck* = 'net', 'deftig'; *trotst* = trots.

351: *Luyfel* = deugniet, schelm.

352: *dat fraey Figuer* = dat schoon portret, dat model....

356: *laet dat overslaan* = laten we daar niet verder over spreken.

360: *de Koe met Kalf* = de 'Swaergaende Dochter'.

376 = uw vaderschap zal zich bepalen tot de inschrijving van uw naam i.d. doopboeken.

377: *by een ander met de vuyl maken* = tevens met een andere 'loopen'.

382: *gy mooght* = het is mogelijk dat gij.

392: *wert* = wordt.

393: *den last vande Doode* = de doode afgelegd,

395: *holpen* = hielpen.

396: *haesten Doodt* = onverwachte, plotse dood.

398: *op hooren* = opkijken, opzien.

400: *rechts* = juist; o*u* = u.

402: *een lutsken* = even.

403 = waar het meisje, de vrouw, de eerste stappen moet doen.

410: *Brom* = slemp, feestmaal.

412: *ick sal voorsien* = ik zal er voor zorgen.

415 = geef mij raad, ik bid er u om: zal ik op Anduyts voorstel ingaan?

416-7 = betoon uwe dankbaarheid.

432: *gesmeten* = geslagen.

433: *dan* = behalve.

435: *hij magh* = het is mogelijk dat hij...

437: *wert* = wordt; *aangeleet* = aangelegd.

438: *Lyen* = Ley(d)en (in Holland, vermaard om het beleg ao 1574)?; *volseet* = volzegd,

440 = alleen met het mooiste uitpakken, zand in de oogen strooien.

442: *ghevreên* = gevrijd.

443: *t'sal mij deiren* = o wee!

444: *als g'in twee stucken syt* = als gij een kind zult hebben.

445 = onderneem het, ik zal zóó voor u 'lezen' dat...

446: *Houwelijck sijn* = kunnen trouwen; *den eersten noen* = morgen.

449 = dat zij u als legaat aan hem geeft.

450: *raeckt* = in brand raakt = i. br. schiet.

452: *botten* = plaats hebben.

457: *tommelt gins en weer* = popelt; **hier begint de (niet aangeduide) 'Sevenste Uytkomst'**.

458: *grouwel* = vervaardheid voor hetgeen geschieden kan.

459: '*t versoecken* = 't probeeren.

464: *treften* = trof...aan, vond.

466: *van deegh* = ter dege.

468: *vuyle Bruyt* = een meisje (hetzij al dan niet ondertrouwd) dat reeds zwanger is.

470: *bediouwen* = uitjouwen, bespotten.
484: *by sellementen* = basterdvloek.
490: *verslentste* = verdoemde.
495: *kril* = geil, wulpsch.
497: *Makelaers* = koppelaars; *soo stelt men Vleesch*... = vleesch met vliegescheten gaat haast in ontbinding (d.i. ik, thans zwanger, zal over kort worden ontbonden = zal bevallen).
500 = geef hem eens een goede schudding.
502: *Ké* = toe!; *lackt...open met* = doet... opengaan...
506 = blaast hij den laatsten adem uit, dan is er ook geen 'brom' voor ons.
507 = hij kijkt met kleine, half-geloken oogen.
510: *Pypegael* = kruiwagen; *wy mochten hem rijen* = het ware mogelijk hem te vervoeren.
514: *wat bestoven* = wat dronken = smoordronken (antiphrasis).
515 = heeft hij geweldig gebraakt.
516: *ongesien* = onaantrekkelijk.
524: *van tienen en van vieren gemaeckt* = hij heeft alles verdaan.
530: *een Kalf baeren* = braken.
537: *dit als* = dit alles; *ulie tween* = u beiden.
545: *cruel* = eer- en deugdzaam, deftig.
547: *qualyck-vaert* = onpasselijkheid, ongemakkelijkheid.
560-1 = Niemand zou u willen kussen, want gij zijt te leelijk om in de erwten te staan.
562: *Iou* = tusschenwerpsel van bespotting; *een Fraey maecksel* = een schoon portret, model.
564: *alle mode* = chic, elegant.
582: *van me te moeten Sterven* = van ook te mogen sterven.
595: ...*op te leggen* = van zooveel te beschuldigen.
596: *Kootjongen* = kwajongen, snotneus; *schommel-Kock* = asschepoester, 'vuiltje'.
608: *gy het* = gij hebt; *Lever en Longer* = al wat ik bezit = mij (gansch en al).
614: *schacht* = snaak, grappenmaker.
617: *treusel* = schatje.
618: *u selven paeyen* = aan u zelf het hof maken.
619: *wasme* = waart gij.
622 = zag mijn gezicht er zoo doodsch uit?
623-4 = gij keekt alsof gij 'stront' gegeten hadt.
631: *bottigheydt* = lomperd, brute.
632: *Ets*! tusschenw,, drukt ontgoocheling, ergernis... uit; Fr.: 'M...!'.
643: *Magger* = makker.
647 = is 't mijne schuld, dat zij op hare gezondheid geen acht geeft?
649: *bederven* = ruineeren door aanhoudende verkwistingen.
650: *het gadt* = het keelgat.
659 = hij kijkt niet eens op.
664: *vreughden wensch* = wensch naar vreugde.
684: *hout...besetelt* = houdt onder den hiel.
685 = ik heb de dood in mijn knoken = ik zal het niet lang meer trekken.
688: *s'is mijn* = zij behoort mij toe.

690: *ick waerder me ontrieft* = ik zou van haar beroofd zijn en ik heb haar noodig.
695: *proef* = smaak.
696: *uytten* = uitdrukken.
697: *besluyten* = bevatten, begrijpen.
695-99 = Hoe zou mijne machtelooze stem mijn mateloos lijden kunnen uitdrukken?
702: *...ghelijck eenen Bol door een Klos* = gelijk een bal door een klospoort, - i.h. klos of klootspel = recht op hun doel af, d.i. (antiphrasis) zonder dat het doel duidelijk zij.

703 *Verr* = stier; *v.d. Os*, d.i. die dom is; 703 = gij zijt te dom om dat te begrijpen.

712: *prefentabel l. presentabel* = ‘respectabel’ = (ironisch) belachelijk.

713: *foud' l. soud'*; 713 = zoo niet zou ik u doen straffen.

716: *Sieltjen* = zomerkleed.

717: *hoe naer syde gy het Fielken* = hoe goed trekt gij op dien lorejas!

719: *van als tot als* = van A tot Z.

731: *hout* = houdt op!

732: *datme* = dat gij; - *naer gheraeckt* = in zulke ‘intime’ betrekkingen met haar komt te staan.

738: *Lebben* = lummel, lomperd; *Keekelt wat* = protesteer maar!

741: *betyen* = voortgaan; *tween* = beiden. 741 = laat ons die zaak onder ons beidjes verder klaarspelen.

743: *s' Is u niet* = de uwe niet.

747: *angebast* = hangebast = booswicht.

751: *overmits* = middendoor.

758: *K'en hadder niet eens af vermaent* = ik had er niet eens van gesproken = ik had heelemaal niet geprotesteerd.

759 = ik houd niet van een (door een ander) zwanger gemaakt liefje.

761: *nooyen* = uitnoodigen (op de bruiloft); *als d'Eyeren eerst crom syn* = nooit.

764: *...gy er de naeste af syt* = haar ‘houwt’.

765: *die Ree* = die lichtekooi; *beclyven* = ten deel vallen.

773: *...met den Beul*, want deze eet alleen, zóó wordt hij gehaat. 775: *flocker* 1. slocker.

787 = want ik denk niet in staat te zijn mijzelf te kennen.

788: *verstickt* = weer stof geworden.

792: *Guyt* = deugniet; vermooren = vermoorden.

802-7 = Hij (of Roeltjen), hoewel men (= hij) somtijds Droefheydt maeckt met (zijn) boeltjen (= liefje), gheraeckt met haer seer dickwils weer aen Vreught.

818: *douwen* = steken.

819: *sellementen* = basterdvloek.

835: *met conditie...* = met conditie, *uwerzijds*, van niet te crabben...

838: *degelijcken* = onberispelijk.

843: *k'en souwer gheen duysent Gulden om geven* d.i. maar veel meer.

846: *Soeck* = uitroep, druk een gevoel van koude uit.

848: *synder noch af bestaen* = zijn er nog onder den indruk van.

855: beiden hebben wij iets gevonden, ik, al zoekende; hij, zonder te zoeken.

857: *Genade siet = Ecce gratia*, de blazoenspreuk van *de*(*n*) *Olyftack*, waar *De Gulsigheydt* voor het eerst werd opgevoerd.

[De Hooverdigheyt]

Inleiding

Nobilitas sola est atque unica virtus.
Juvenalis, Sat. VIII, 20.

I

1. Gewis, haak- en donderbus hadden het prestige der quasi-onkwetsbare ridders zwaar, ja onherstelbaar gehavend en aldus kon het o.m. gebeuren dat, op Dinsdag 12 Juni 1453, bij de belegering, door de wreedaardige Bourgondiërs, van het versterkt kasteel te Poeke (O.-V1.), de heinde en verre befaamde steekspelkampioen, Jacques de Lalaing, ongewoon roemloos aan zijn einde kwam, doordien een obscuur Gentsch artilleristje hem, met behulp van een vuurmond, 'vogheleer' geheeten, 'den cop van den hoefde aff schoet, soe dat sijn herssenen uut vielen, ende bleef terstont doot, van denwelcken de prinche ende alle sijn heeren zeere rouwich ende druckich waren, want het was een schoen jonc riddere gheweest, vrome ende stout in orloghen, ende hadde binnen sijnder tijdt veele schoender feiten van wapenen ghedaen.'[(1)]

2. Te recht slingerde dan ook de bezielde zanger van het oude ridderwezen, Ludovico Ariosto (1516), de noodlottige vuurwapens een heele stanza vermaledijdingen toe:

Hoe kost ghy helsche vindinge, duyvels gespeel,
Van eenich mensch herte u maken Heere?
Door u des krijgs vrij-konste eel
Door u d'ambacht der wapenen is sonder eere,
Door u den kloeckmoedigen en gelt niet veel,
Den blooden achter eenen gracht, schijnt weerdicht meere;
De sterckte, de vroomheyt, het derven toonen,
Een hinne van vers met een loot doet hoonen.[(2)]

3. Anderdeels (een ongeluk komt nooit alleen) poogden juist nu de vorsten, in hun onverpoosd streven naar de alleenheerschappij, de thans vreeselijk gehandicapte macht van den adel zoo mogelijk tot een nul in 't cijfer terug te voeren: bewijst de despoot Philips II niet afdoende, door de Nederlandsche

(1) C.P. SERRURE en Ph. BLOMMAERT, *Kronyk van Vlaenderen, van 580 tot 1467*, II (Gent, 1840), p. 188-89; *Biogr. Nat.*, XI (1890-91), kol. 98-112 en vooral 109.

(2) *Orlando Furioso*, canto XI, stanza 26; de vertaling is van de hand van den Brusselschen rederijker EVERAERT SYCERAM *(Orlando Furioso*, Antw., 1615, p. 235 vlg.); vgl. *Biogr. Nat.*, XXIV (1926-29), col. 387 vlgg.

edelen als gemeene boeven op te knoopen of te halsrechten, in hoe weinig tel de privilegiën van het Gulden Vlies nog slechts waren?

4. Ondertusschen werd - nadat Vlaamsche miniatoren sedert lang een speelsch loopje hadden genomen met de ‘baroenen’, tot in dezer getijdenboeken toe - de ezelsschop aan de zieltogende kaste toegediend door het hoe langer hoe sterker aangroeiende schrijversbent, dat van nu af aan, veelal op het spoor der Oudheid, met menige verhandeling over den waren adel zou uitpakken.(3) Laten we hier, naast Erasmus' schamperen *Paardloozen Ridder* (1528), nog steeds onder veler oogen(4), het totaal vergeten tractaatje, *Van Edelheydt*, memoreeren, door D.V. Coornhert in 1583 bewerkt (in hoofdzaak naar Philoon den Jood, 1ste e.n.C.) en op welks titelblad ‘doverzetter’ deze dichtregelen liet drukken:

> Hy is recht edel, deuchtsae*m*, ia Godlyc van aerdt,
> Die gee*n* aertsche schat, maer Hemelsche doecht vergaerdt
> En wordt een beeldt Goods, daer toe hij is vercoren,
> Zijn eedele goedtheydt en doet gheen mensche quaedt
> Maer elc helpt zijn wijse raedt of Manlijcke daedt
> Dits ee*n* recht edelman wt Godt self geboren(5)

5. Dit alles neemt niet weg dat, omstreeks 1600, de voorrechten der aristocratie, hoe ook in hun wezen aangetast, toch nog zeer aanzienlijk waren, ten minste in de zuidelijke Nederlanden, waar de Staat de albeschermende hand hield boven de Spaanschgezinde geslachten, die Hem uit de ‘beroerlicke tiden’ hadden geholpen. Men oordeele:

Drie jonge edellieden wandelen op zekeren morgen langsheen het kanaal van Willebroek, wanneer ze een karos gewaar worden, waarin drie jonge dames uit den lageren adel zitten. De jonkertjes willen galant doen, doch hun geestigheden staan de freules niet aan, die dan ook den koetsier bevelen, wat vlugger te rijden. Hierop maken de heeren aanstalten om de paarden tegen te houden en, daar de voerman zulks meent te beletten, steekt een der ridders zijn degen door het lichaam van den sukkel, die morsdood ten gronde stort. Na die heldendaad overvallen de moordenaars met hun drieën de in-

(3) O.m.F. POGGIUS (1489), L. BRUNUS (1494), BONAGARSUS PISTORIENSIS (1501), J. CLICHTOVIUS (1520), J. CORVERUS (1564), St. D. DE ZUROW (1619), J. D'HOLLANDERIUS (1621), M.Z. BOXHORNIUS (1641), L. VOSSIUS (1646) enz.

(4) *Bibl. Belg.*, 2e ser., E 467 vlgg.; D. ERASMUS, *Een twaalftal Samenspraken*, vert. door Dr. N.J. SINGELS, no. 7 (Wereldbibliotheek).

(5) *Cat. der Bibl. v.d. Maatsch. d. Ned. Lett. te Leiden*, I (Leiden, 1887), kol. 598: eenig bekend ex. van dit in de folio-uitg. van Colom niet opgenomen en nergens besproken boekje, dat nochtans een eereplaats onder 's mens werken verdient.

zittenden en... de rest is in 't Fransch. Voldaan en lachend verwijderen zich de triomphatoren. Wèl dienen de onteerde gezinnen een klacht in bij de Aartshertogen; wèl wordt een onderzoek ingesteld; bij 't vernemen, echter, van de doorluchte namen der daders steekt men het zaakje den doofpot in en kort nadien verschijnen de straffeloozen weer op het tooneel, zonder verder ook maar in 't minst verontrust te worden.

Een niet minder wraakroepende behandeling ervoer een jurist in hoogsteigen persoon. Terwijl inderdaad de tabberddrager, waarschijnlijk in bespiegelingen verdiept over de antithese: Is recht macht, of macht recht? een viertal hovelingen, die even vóór het aartshertogelijk paleis (te Brussel) waren blijven praten, bescheiden voorbijstapt, wordt hij luidruchtig door een hunner ervan beschuldigd, Hunne Edelheden niet te hebben gegroet. Om allen twist te vermijden, wil de vreedzame droomer zijn weg vervorderen, doch de lichtgeraakte babbelaar belet het hem en jaagt hem op staanden voet zijn rapier door de keel, het neergeploft slachtoffer nadien nog op den rug slaande, zulks zonder het minste protest vanwege de drie medeplichtigen. Ditmaal nochtans wordt de schuldige gestraft, doch reeds na een jaartje geamnestieerd: waarom ook stond de vermoorde zoo veel lager op de maatschappelijke ladder? En den voorzitter van den raad in Luxemburg, die de veroordeeling had openbaar gemaakt (naar recht en plicht), werd het terdege ingepeperd, dat men met lieden van hoog komaf anders diende te handelen![(6)]

6. Waar zelfs manslag door de vingers werd gezien, was (aldus redeneerde de goê gemeente) nog wel wat anders veroorloofd. Het baart dan ook geen verwondering dat, naar het getuigenis van de Aartshertogin zelf, afgelegd op 11 Febr. 1628, ‘iedereen alhier, en vooral in Brabant, aanspraak meende te mogen maken op een adellijken titel.’ Van 1602 tot 1638 werden werkelijk ‘in de landen van herwaerts over’ niet minder dan 41 nieuwe graafschappen, markgraafschappen en vorstendommetjes in 't leven geroepen en ca. 1640 schijnt men zelfs meer personen tot den adelstand te hebben verheven in één jaar dan vroeger in ééne eeuw[(7)]. Met dat al was van politieken invloed geen sprake meer: na de mislukte samenspanning der edelen tegen den Spaanschen verdrukker (1632) regende het terdoodveroordeelingen en verbeurdverklaringen over de plichtvergetenen.

7. Ja, vaak deed het feit zich voor, dat ongeduldigen, of gelukzoekers, zich geheel te onrechte adellijke titels toeëigenden of zich voor edellieden *tout court* lieten doorgaan en reeds in 1599 boekt C. Kilianus, in de derde uitgave

(6) Comtesse MARIE DE VILLERMONT, *Le duc et la duchesse de Bournonville et la cour de Bruxelles* (Brux., 1904), p. 5 vlgg.

(7) H. PIRENNE, *Hist. de Belg.*,[3] IV (Brux., 1927), p. 438 vlgg.

van zijn beroemd *Etymologicum* (p. 459 en 510), als mondgemeene uitdrukking: *den edelman spelen* of *den edelman scheeren*, d.w.z. *agere nobilem, gerere se instar nobilis*, terwijl J.L. d'Arsy, in zijn *Groot Woorden-Boeck* (Utrecht, 1643), onder *Edelman, Edelinck* vermeldt: *hy geeft hem uyt voor een Edelman, Il se dit noble*[8]. Niettemin stonden strenge straffen op dat 'spel': twee 'ordinanties', n.l., door Philips II op 23 Sept. 1595 uitgevaardigd, behandelen, de eerste, 'de forme ende maniere diemen voort aen sal schuldich zyn t'onderhouden, ende te gebruycken, int geven vande titelen, soo int spreken als schryven' en de tweede, 'het vueren oft draghen vande wapenen ende d'usurpatie vande titelen van Baenderijen, Ridderschap, Edeldom, ende anderssins', welk laatste edict door de Aartshertogen hernieuwd werd en uitgebreid op 14 Dec. 1616.[9]

8. Trouwens, wie niet om den titel zelf gaf, trachtte ten minste de weelderige kleedij der noblesse na te bootsen en beschikte daartoe over de prachtige, aan de modes gewijde boekwerken[10] van C. Vecellio (1590), J. De Glen (1601) en Z. Heyns (1601). Wat een gezwelg in de meest verscheiden kleuren en stoffen! Wat een werkverschaffing heinde en verre! 'Belgis', aldus een stem uit 1639, 'Britanni, Belgis Iberi, Belgis Persae, Belgis Sores, Belgis Indi, lanificant, pectunt, nent, texunt, purpurant'[11] en in *Twee Genvechelycke*, *maer Wijse T'samensprekingen van twee Ghenichten, aentreffende de nieuwe fatsoenen* enz., (Luik, 1643) verklaart een anonymus: 'Den gemeynen man / de vrouwen ende kinderen vande cooplieden / ende ambachts-mannen gaen nu costelijcker dan hier voortijts de Edel-lieden pleghen. Men siet nu daghelijckx de hooverdye groeyen / ende hoese Godt meer met oorloghe / dieren tydt / armoede / ende ander allendigheden begeert te verdrucken / hoe sy hoogher op-climt ende teghen Godt op-staet.' Ook zal de Meir, met haar beroemden *Tour à la Mode*, waar de steunpilaren der haute couture per as of anderszins de breeveertien kwamen laten waaien, vermoedelijk niet

(8) Geen van beide uitdr. in het *Woordenboek der Nederl. Taal*, III (Leiden, 1916), kol. 3782, v° *edelman;* intusschen komt ook in *De Pleyters*, V. de VALLEJO'S kort na 1715 verschenen vertaling van J. RACINE'S *Les Plaideurs* (1669), op p. 12 voor: *Gij speelt den Edelman* (in 't origineel: *Tu fais le Gentilhomme)*. Daarentegen wordt in het vermelde woordenboek wél opgegeven: *den joncker maken of spelen, jonkeren* (de eerste uitdr. reeds bij P. Poirters, 1646), z. VII (1926), v° *jonker*.

(9) L. ARENDT & A. DE RIDDER, *Législation héraldique de la Belg.* (Brux., 1896), p. 3; P.J. NISOT, *Le droit des armoiries* (Brux., 1924), p. 101.

(10) Over Z. HEYNS' *Dracht-Thoneel*, langen tijd als verloren of nooit bestaan hebbend beschouwd, z. *Paginae Bibliographicae*, III (1928), p. 932. Vgl. voorts J.H. DER KINDEREN-BESIER, *Mode-metamorphosen. De kleedij onzer voorouders in de 16de eeuw* (Amst., 1933) en onze aanteekening bij r. 599 *(Sinjorcken)*.

(11) ANT. a BURGUNDIA, *Mundi Lapis Lydius* (Antv., 1639), p. 60 vlgg.

enkel Erasmus De Bie naar 't penseel hebben doen grijpen[12]. Overigens blijkt het niet, dat de aan het ‘costelick mal’ verslaafden zich veel zouden hebben gestoord, hetzij aan de sedert 1531 herhaaldelijk afgekondigde maatregelen tot beteugeling der weelde[13], hetzij aan de tallooze, vaak behendige en zelfs zoetgevooisde zedenpreekers in rijm en onrijm[14], hetzij aan het afschrikwekkend einde, te Antwerpen, in December 1602 (?), van de sedertdien vooral in Frankrijk berucht gebleven gravin de Hornoc[15]. Deze edeldame, immers, had achtereenvolgens bij drie verschillende personen aangeklopt, om haar galakraag naar behooren in de plooien te laten leggen, maar telkens had ze (de derde maal in 't bijzijn van den Booze) verbolgen uitgeroepen: ‘De duivel hale me, indien ik ooit dien kraag omdoe!’ Eindelijk nam ze, opgetogen, den kraag aan, dien Satan haar aanbood, dezen toevoegende: ‘Ik behoor U toe met lijf en ziel.’ Bij die woorden lei de kwelgeest haar den kraag om, maar worgde haar tevens en verdween. De kist van de ongelukkige nu woog zóó zwaar, dat menschen noch dieren die konden verplaatsen. Toen ten laatste het deksel verwijderd werd, kwam er een koolzwarte kat te voorschijn, die onder de verbouwereerde menigte wegsprong.

Ter voldoening hunner praalzucht zullen de meesten dan ook wel gebruik gemaakt hebben van elke gelegenheid om, in die jaren van economische inzinking (1625-), in 't bezit van geld te geraken en, ofschoon positieve gegevens voorloopig ontbreken, mag toch worden aangenomen, dat de vermaarde windhandel in tulpen, die in Holland (1636-37) vele gelukkigen en nog meer slachtoffers maakte, ook in de Scheldestad (nog steeds, spijt het

(12) F. JOS. VAN DEN BRANDEN, *Gesch. der Antw. Schilderschool* (Antw., 1883), p. 1029; E. De Bie leefde van 1629 tot 1675; z. ook het plaatje op den *Tour*, door Fr. Bouttats, in Poirters' *Masker* (Antw., 1646), p. 25 en den treffenden commentaar van den dichter (ib.):

> *Maer wat dat hier al komt, en wilt den* Ioncker *maken!*
> *Die quaelijck van 't een broodt aen 't ander kan gheraken*.

(13) A. HENNE, *Hist. du Règne de Charles V en Belg.*, V (Brux., 1859), p. 223 vlgg.

(14) O.m.T.R. de L'ESPINE, *Hulsel en pracht der Jonckvrouwen* (Brussel, 1608); J. STALPERT VAN DER WIELEN, *Vrouwelick cieraet* enz. ('s-Hert., 1622); C. HUYGENS, '*t Costelick Mal* (Middelb., 1622) enz.

(15) E. FOURNIER, *Variétés hist. et litt.*, I (Paris, 1855), p. 163-167. De aldaar (en ook elders, omstr. denzelfden tijd, nog 2 maal) herdrukte *Histoire miraculeuse et admirable de la comtesse de Hornoc, Flamande* etc. (Lyon, 1616), heet voorgevallen te zijn op 15 April 1616 (aldus de titel; in den tekst staat: au mois de decembre dernier), doch de duivelsage verscheen reeds te Parijs, in 1603 en dan nog wel ‘traduict de langue flamande en langue françoise’. Dit oorspronkelijke Nederl. pamfletje hebben wij echter te vergeefs gezocht.

verval, een belangrijke haven- en beursstad) met dezelfde gevolgen zal hebben gewoed[16] tusschen de jaren 1635 en 1645 (of daaromtrent).

9. Overigens werden (en dat was nog wel het goedkoopst) de met titels of gezag bekleeden tot in hun taal toe, in hoofdzaak Fransch, of Spaansch, door *streber* en minderen nageäapt, al wekte het aldus ontaarde ‘Brabantsch’, bij Bredero c.s. gecaricaturiseerd, den lachlust der onverbasterden op en de woede der puristen[17] van alle kaliber ofte pluimage.

10. Het spreekt voorts van zelf dat ook de ingewikkelde code van het *point d'honneur* (hèt evangelie der edellieden), met als corollarium het tweegevecht, gereedelijk ingang vond bij die navolgers, die rapier of degen hadden leeren hanteeren (te Antwerpen wellicht bij den schermmeester-dichter Christophorus Van Essen; autodidakten raadpleegden G. Thibault's aldaar in 1628 gedrukte *Academie de l'espee*, een enormen foliant) en eveneens zijn invloed liet gelden op de ongewapende stervelingen die, uit zich zelf al krakeelziek en vechtlustig, nu voor de allerminste prul aan 't bakkeleien of aan 't van-leer-trekken gingen. Er verscheen dan ook een ‘Placcaet ons Heeren des Coninckx, Nopens die Beroepingen ende Duellen’, te Brussel, in 1636[18].

11. En viel er ten slotte niet heel wat te verwachten van schepselen Gods, die blauw bloed *(sangre azul)* als kenmerk van adel beschouwden en bij kris

(16) G.D. GRATAMA, *Caricaturen van den Tulpenhandel (De Kunst der Nederlanden*, I, Brussel, 1930-'31, p. 367), verwijst o.m. naar Prof. Mr. N.W. POSTHUMUS, *De Speculatie in tulpen in de jaren 1636 en 1637 (Economisch-historisch Jaarboek*, 's-Grav., 1926-27), een inderdaad welkome bijdrage, vooral wegens de daarin gerepr. drie samenspraken tusschen WAERMONDT ende GAERGOEDT (1ste druk, 1637; 2de, 1643), drie zoo zeldzame als gewichtige pamfletjes. Over den tulpenhandel hier te lande vond ik, ook na herhaalde aanvraag bij deskundigen en na langdurige persoonlijke opzoekingen, jammer genoeg alleen maar: Ch. MORREN, *Hist. litt. et scient. des tulipes* etc. (Brux., 1842), eigenlijk een overdruk uit *Rev. de Bruxelles* (April en Aug. 1841), waarin de bekende botanicus er zich o.a. te recht over verwondert, dat de tulpenkweek-, resp. woede zich niet in Zuid-Nederl. ontwikkeld heeft (aangezien de vinder der tulp, O.-G. de BUSBECQ, gest. in 1592, van daar afkomstig was) en voorts noteert dat, in zijn tijd, vooral geestelijken in de tulpenteelt belang stelden. Ten slotte blijkt uit de schriftelijke mededeelingen van Dr. J. DENUCÉ (stadsarchiv. Antw.), dat aldaar geen stukken aanwezig zijn betreffende dat dubbel verschijnsel in de Scheldestad (br. v. 4 Nov. 1933). Zie *infra*, 23.

(17) Bij Dr. M. SABBE, *Brabant in 't Verweer* (Antw., 1933), p. 184 vlgg. eene overzichtelijke samenvatting in verband met het ‘gespagnoliseerd Brabantsch’.

(18) Over C. VAN ESSEN handelen J.G. FREDERIKS en F. JOS. VAN DEN BRANDEN, *Biogr. Woordenb.*^{2} (Amst., 1892), p. 239 en Dr. M. SABBE, *a.w.*, passim; een ander merkwaardig werk, *La noble science des ioueurs despee*, zag eveneens het licht te Antwerpen (1538). Van het boek van den Jezuïet ANT. DE BALINGHEM, *Le vray Point d'honneur* etc. (S. Omer, 1618), versch. een tweede druk in 1631.

en kras beweerden, dat ze waren: *hidalgos como el rey, y un poco mas* (zoo edel als de monarch en zelfs nog een beetje meer)?[19]

II

12. 'De Hoovaerdyen', bericht ons de moraliseerende arithmeticus, J. Orisandt (1643), 'waren voor desen als de Abricose*n*, die nerge*n*s als inde groote Heeren-huysen gesien en wierden; maer nu zijnse heel gemeen, (Godt betert) want men vindtse in de Boere-hutten.'[20]

Witte raven derhalve waren zij, die Juvenalis' spreuk, boven deze inleiding geplaatst, tot de hunne maakten en dienovereenkomstig handelden:

> De eenigste adel, die er bestaat, is de deugd.[21]

Zoo gunstig een conjunctuur nu prikkelde Guilliam Ogier tot het scheppen van een nieuw tooneelstuk. Na den schitterenden bijval met zijn *Gulsigheydt* (1639)[22], immers, en mede na het vervaardigen van menig (betaald) gelegenheidsgedicht, was onze knappicus als no. 40 (numerus clausus) aangenomen van het Antwerpsche schoolmeestersgilde (1643), om onderwijs te geven in Nederlandsch, schoonschrift en waarschijnlijk ook Fransch[23]. In zijn ledige uren, intusschen, bracht hij het volgende spel voort:

(19) ALPH. CHASSANG, *Nobiliana* (Paris, 1858), vooral kap. VI: Orgueil, vanité et prétentions.

(20) *Democritvs, Belagchende de Weereldt* enz.^{2} ('s-Grav., 1643), p. 26-27. Orisandt behoorde tot den vriendenkring van I. Burchoorn (cf. noot 21).

(21) F.V.H.'s *Dict. des Devises* (Brux., 1876) vermeldt als hebbende Juvenalis' uitspraak tot leus genomen: 'Th. Rodenburgh. poëte dramat.; Fréd. De Bruyn, auteur dramat.; S. Van der Heyden, poëte (Id., *Supplément, Brux.*, 1879); S.-G. Juckema van Burmannia, poète latin' (Id., *Deux. Suppl.*, Brux., 1883). HERALDICUS, zijnerzijds, kent alleen, in zijn *Lijf- en Wapenspreuken* (Utr., 1893): van Sypestein. Wij voegen er nog twee bij: Stan. Dan. de Zurow (Leuven, 1619) en den Haagschen drukker I. Burchoorn (ca. 1635). In J. DIELITZ' standaardwerk, *Die Wahl-und Denksprüche* etc. (Frankf., 1884), komt het devies zeer verminkt voor (slechts een half dozijn vb. voor gansch Europa). Juvenalis schijnt dus alleen in de Nederlanden onverdeelde goedkeuring te hebben gevonden. Voor de variante op zijn spreuk, *Virtus nobilitat*, komen 3 Nederlanders en 6 buitenlanders in aanmerking, blijkens F.V.H. en Dielitz. Zie ook Heraldicus, *a.w.*, 404 (vooral de noot).

(22) Inl. tot den herdr. van *De Gulsigheydt*, 22 vlgg.

(23) F. JOS. VAN DEN BRANDEN, *W. Ogier (Antw., 1914)*, p. 56 vlgg. Men zou kunnen meenen, steunende op den passus over de tulpen (r. 438 vlgg.), dat Ogier zijn stuk omstr. 1637 zal hebben geschreven, aangezien de tulpomanie in dat jaar haar beslag heet te hebben gekregen en bewuste tirade in 1644 niet meer zeer actueel was, vooral in een stad, die de manie in kwestie niet schijnt gekend te hebben. Daartegenover, echter, staat dat Ogier, in zijn lezenswaarde voorrede tot *De Gulsigheydt*, allerminst ander werk van vóór 1639 laat vermoeden en dat bovendien de herdruk, in 1643, van de voornaamste literatuur over den windhandel (vgl. noot 16) voldoende aantoont, dat de belangstelling in dien handel nog niet verflauwd was. Het is bovendien zoo goed als zeker, dat Ogier die literatuur onder de oogen heeft gehad (z. onze aant. bij r. 439-40). Overigens mochten de door hem aan zijn stuk ten grondslag gelegde feiten niet voor iedereen te herkennen zijn en in 1644 was de herinnering daaraan zeer verzwakt, zooniet uitgewischt.

13. Frans, een arme vondeling, die zich bij den drossaard van Schoot tot koetsier heeft weten op te werken, is, net als een humanist, van lieverlede gaan prakkezeeren over het wezen van den adel. Deze grondige meditatiën doen in het weeke brein van den self-made man menige wonderlijke kernspreuk opschieten (r. 363-4):

> Liever een hoere Kint, en een Gentielhom tot een Vaer
> Als dat ick echte Kint van Boer, oft Borger waer

ja, nog pittiger (r. 418-20):

> Al had' ick een geesselingh met een Brant ‘merck
> Dat waer my meer eer en min verwyt
> Als te moeten lyen dat ick van de vader ben daer ghy (= een boer) af syt:...

welke fraaiigheden, nog versterkt door aphorismen van het type (r. 180-2):

> Ten schaeyt niet dat die canalie
> Malcanderen om hals brenght, want het multipliceert te groot,
> En ten draeght geen respeckt aen syn overhoot

of van dit gehalte (r. 209-211):

> Ten geeft geen respect, t'staet te cael, t'is tegen qualiteyt
> Datmen schuldigh is, en datmen van sijn gelt scheyt,
> T'staet wel dat een ander Broots gebreck heeft, en
> om mijnen t'wil moet vasten

den ‘arrivist’ tot puren grootheidswaanzin brengen, zoodat hij zich laatstelijk inbeeldt, ‘dat men den Eeldom uyt syn oogen siet’ en met cartesiaansche zekerheid infereert, dat hij van prinselijke afkomst, niet onmogelijk zelfs van koninklijken bloede is.

Als Jonker Francisco slaat hij derhalve zijn tenten op in het weidsche, maar van waschechte edellieden niet zeer voorziene Antwerpen, vast hopende, in die wereldstad een rijke vrouw in zijn netten te zullen vangen. Voorshands geeft de *hidalgo honrado* hoog op van zijne heerlijke goederen en, de ‘mode van niet te betalens’ stipt volgende, zet hij de luidjes af, dat het een aard heeft, al is hij op dat punt niet waardig, de schoenriemen van Stavisky te ontbinden. Voorts zweert onze uitstrijker alleen, zoolang er n.l. geen wezenlijk gevaar is, bij het wetboek van het *point d'honneur*, het kanalje bij dozijnen (naar zijn zeggen althans) omverlappend en, om wraak te nemen over zijn

eigen lafheid in het weigeren van 't een of ander hachelijk tweegevecht, troeft hij te pas en te onpas zijn jongen knecht af, nochtans zijn rechterhand. Bovendien verkracht hij Beyken de stijfster, het ergens aan de vest wonende nichtje van (o wee! hij heeft het te laat vernomen) den baas der sekreetruimers. Nadat eindelijk de avonturier meer dan een portie (in klaar water gekookt en met kommiesbrood gemengd) pompoenvleesch verorberd en binnenshuis menig paartje (uit pompoenschillen gefabriekte) pantoffels versleten heeft, doemt voor hem de gewenschte prooi op in den persoon van Mlle Phlipot, die ‘lustigh ghelt’ bezit en die hij nog hedenavond ('t is winter en, ofschoon de duisternis reeds invalt, heeft de snoever nog niet eens ontbeten) op een luisterrijk bal zal ‘cortiseren’, tot spijt van ‘allen de Jonckers’.

Te dien einde (hier begint het stuk: 't is omtrent 5 uur) stuurt hij Joos, zijn lakei, dien hij laat honger lijden en niet betaalt, tot twee maal toe bij den waslichtmaker, een van zijn slachtoffers, om een flambouw op den pof.

Joos, nu, ontmoet achtereenvolgens een gewiksten boer, die in de stad moet blijven logeeren (de poort is toe!), alsook den baas der nachtwerkers, wien hij beiden, hetzij uit kwajongensachtigheid, hetzij uit onbewuste navolging van zijn aanmatigenden meester, de huid vol scheldt. De baas, echter, zeer cholerisch aangelegd, dient den plaaggeest een flink pak slaag toe en wil zelfs den landman te lijf gaan, die hem nochtans den guit in de handen heeft gespeeld. Gelukkig snelt, op 't hulpgeroep van den kinkel, Jonker Francisco toe en nu deze ziet, dat Joos nog steeds geen flambouw heeft kunnen bemachtigen, trommelt hij, ‘tot tyt cortingh’, zijn dit keer onbehendigen page af: ‘*Vous estes une Beste*’ enz. (r. 193 vlgg.).

Daar verschijnt Beyken met haar zeswekig wichtje, dat ze absoluut wil te vondeling leggen, aangezien zijn ‘peerken’, de rijke jonker, het arme schaapje geenszins wil onderhouden, laat staan erkennen, door b.v. met de ‘sloor’ te trouwen. Neen, van een huwelijk wil de oolijkerd inderdaad allerminst weten! Wie zou trouwens durven staande houden, dat Beyken geen maagd meer is, alleen maar omdat ze een kind heeft (wat een dikkerd!); bovendien is hij de ‘schoen-vot’ nu beu, te meer daar zij op zijn paradoxaal gelel wil antwoorden met vulgaire handtastelijkheden en aldus haar waren kattenaard verraadt; ten slotte moest zij zelf, vervloekte Eva's dochter, hem maar niet voortdurend tot de zonde verleid en hèm zijn maagdom ontroofd hebben: ze heeft thans, wat ze gezocht heeft! Wanneer daarop de cynische spotter, in 't heengaan, zijn bewering als zou zij feitelijk zijn geslacht onteerd hebben, met vuistslagen aan haar adres staaft, besluit Beyken, den eerdief een proces in regel aan te doen (wat zal hem dat een gelletje kosten!) en inmiddels haar onschuldig schepseltje maar voor iemands deur te deponeeren.

Op dit oogenblik treedt de boer, daar net nog zoo wonderlijk aan des

beerstekers vuisten ontkomen, weer op het tooneel en gaat, de inhalige stedelingen verwenschende, den nacht onder een publieke rustbank liggen doorbrengen (zulks om geld te sparen). Nauwelijks is hij in slaap gevallen, of Francisco, die wellicht berouw voelt over zijn brutaal optreden tegenover Beyken, stuurt Joos zijn lief achterna om af te spieden, wat de wanhopige met haar baby zal aanvangen en gaat zoo lang zelf op de bank plaats nemen. Natuurlijk doet de ronkende en weldra wakker schietende ‘huisman’ den ijzervreter schrikken en beven, doch niet zoohaast is de held gerustgesteld, of hij begint geweldig op te snijden en, na te vergeefs naar een voorwendsel gehengeld te hebben, om met den ongewapenden ‘rekel’ te kunnen duelleeren, waagt hij zich in een pro en contra over den adel, discussie, waarin de ‘boerensack’ zoo allergevatst zijn man weet te staan (hij haalt er zelfs de tulpenteelt bij), dat de jonker hem vraagt, of hij zijn lakei wil worden. Het twistgesprek dreigt hierop in nog iets ergers dan een scheldpartijtje te zullen ontaarden, wanneer twee gietsters, die de straten begieten met het oog op de geliefde slee-ritjes, de piekfijne plunje van onzen geurmaker, dank zij een paar emmers water, hopeloos bederven, op welk zicht de plattelander zoo indiepzinnig op-peroreert over de vestimentaire uitspattingen der edellieden, dat hij er zich zelf bij in slaap ‘klapt’. Zijnerzijds is ‘des Weirelts roem’ voorzichtigjes afgedropen ‘met een begoten gat.’

Thans is Beyken daar weer. Verontwaardigd over het gedrag van Francisco te haren opzichte, overlaadt ze den trouwelooze met scheldwoorden en wenscht hem van harte alle mogelijke rampen toe; per slot van rekening moet haar zuigeling, die zoo sprekend op zijn weergaaschen vader gelijkt, het jammerlijk ontgelden: het bloedje wordt door haar op de bank achtergelaten, terwijl zijzelf in de buurt blijft, om de gebeurtenissen van dichtbij te volgen.

Inmiddels stelt de nachtwerkersbaas aan zijn helper, Balten den weduwnaar, voor, met zijn nicht Beyken te huwen: als belooning ‘sal hy hem t'Ambacht coopen en hem voor syn Swagher houwen’. De knecht, echter, anders steeds gereed om zijn meester te pleizieren, redt zich uit dit lastig parket door aan te voeren dat hij, nu ‘heele vendels meysens’ het op hem gemunt hebben (de strijd om de broek!), maar liever zijn keus zal laten vallen op een ‘weeu die eenen Water-meulen heeft van duysent Gulden.’ - ‘Nu’, besluit de baas, door dezen dooddoener geheel ontwapend, ‘en spreeck ick niet meer van myn Swagerin.’

Terwijl anderdeels de gietsters het nog steeds uitproesten van de pret om het bad, waarop ze den jonker hebben getracteerd, ontdekt Balten, met behulp van de kaars, die hij voor zijn ‘nachtwerk’ moet aansteken, het verlaten sukkeltje óp, den boer, daarentegen, ónder de bank en daar hij den ‘schelm’ voor het te vondeling leggen verantwoordelijk stelt, wil hij den

schuldige met het hoofd in de drekton steken, doch dit plan, dat de twee hellevegen uitbundig toejuichen, oordeelt de baas allesbehalve praktisch: ‘laat de lummel’, zoo concludeert hij, ‘straks voor ons allen een ferm gelag betalen en in afwachting onze gevangene blijven!’

Haast tegelijkertijd herkent Beyken, tot haar niet geringe ontsteltenis, haar zwager, den nachtwerkersbaas, maar ze durft zich in geen geval aan zijn oog te vertoonen, uit vrees, door den driftkop te worden gebrutaliseerd.

Aan den anderen kant is ze een en al medelijden, als Joos haar komt berichten, dat de jonker staat ingerekend te worden wegens herhaalde afzetterij en ze dringt er bij den page op aan, dat hij bij zijn meester voor haar ten beste zou spreken.

Van deze niet lichte taak kwijt de jongen zich werkelijk uitstekend: hij maakt n.l. den al maar door in zijn nat pak rondloopenden caballero wijs, dat Mlle Phlipot, ‘de hoop van al syn wel-varen’, allerhartelijkst gelachen heeft (o onvergeeflijke smaad!) met zijn adelbrieven, waarop de gehoonde onstuimig tegen de ‘prij’ en haars gelijken uitvaart en tevens zweert, met het eerlijke Beyken te zullen trouwen. Aan dien woesten uitval maakt Joos evenwel een einde, door den mondheld tot de rauwe werkelijkheid terug te roepen:

> Hoort Ioncker ick vraegh u, en seght met een woort
> Wilt gy my eten geven oft niet

doch Francisco, door dit ultimatum in woede ontstoken, zit den materialist hals over kop achterna.

Middelerwijl zijn de nachtwerkers ononderbroken hun krachten aan 't inspannen om den zoo onschuldig in 't gedrang geraakten boer een ‘vaen’ bier af te persen, maar de ‘slepus’, die op schitterende en tegelijk humoristische wijze aantoont, dat hij den duivel te plat is, komt eindelijk vrij doordien Beyken, vergezeld van Francisco (de jacht op zijn knecht is nog niet ten einde), nu ten overstaan van haar geduchten zwager openlijk bekent, dat het betwiste wurmpje van haar is, wat de ‘vader’ impliciet bevestigt. Daarop doet de sekreetruimersbaas den ‘gentilhom’ met het mes op de keel toezeggen, de bedrogene tot vrouw te nemen en om te eindigen gaan ze er met hun vijven ‘een pintje op setten’ bij... den Baas, want Francisco, die even te voren nog op zijn ‘Kelder vol Wijn enz.’ gepocht heeft, wendt thans voor, dat hij het gezelschap liever wenscht uit te noodigen op pasteien..., die nog moeten gebakken worden.

‘Nu ben ik mijn 15 stuivers zeker kwijt,’ philosopheert Joos, ‘en er blijft me nog slechts over, in eens anders dienst te treden’.

III

14. Deze vermakelijke klucht nu werd in dezelfde voorwaarden opgevoerd als haar voorgangster[24], i.c. op 18 Okt. 1644 (St. Lucasdag, feestdag der schilders), doch niet meer in het lokaal van den inmiddels vervallen *Olyftack*, maar in de ruime vergaderzaal van dezes invloedrijker mededinger, *De Violiere*, die tevens de tooneelafdeeling van het Schilders- of St. Lucasgilde vormde en gevestigd was in het toenmaals hoogste gebouw van Antwerpen (thans Groote Markt, no. 7). Niet-leden betaalden entreegeld en aan de deur stonden, ter afwering van de 'insolente personen', enkele stadshellebardiers[25].

De toehoorders waren dus in de eerste plaats kunstenaars en tooneelliefhebbers; onder hen moeten evenwel ook edellieden geweest zijn, want in de *Voor-reden* (= proloog) richt de dichter speciaal het woord tot hen[26], om er hen terdege attent op te maken, dat hij in zijn 'tot vermaeck ghedicht' stuk niet den echten, doch den valschen adel hekelt, eene verzekering, die men dan ook bezwaarlijk in twijfel zal trekken, vooral na lezing van art. 16, 17 en 32 van de ordonnantie der kamer (1619), die alle 'onbehoorlijcke lasteringhe' onmogelijk maken[27].

15. Zat evenwel, afgezien van dit teere punt, geen enkele andere bedoeling bij den dichter voor? Wie de alleronverkwikkelijkste matrimoniale verwikkelingen kent[28], die zoo noodlottig voor onzen losbol afliepen (1638), kan anders niet dan tot de pijnlijke overtuiging komen, dat de auteur hier wel degelijk zijn eigen, hem allerminst tot eer strekkende, liefdesavonturen in 'Het Schild van Keulen' heeft uitgebeeld, maar met zooveel verdichting en transposities, dat de 'visitateurs' (art. 17) geen lont roken en dat er, na de vertooning, geen 'clachten aff quaemen', die den contraveniënt zouden hebben doen beboeten en uit de kamer bannen (art. 32). Francisco, dan, is *in den grond* G. Ogier; Beyken: de rampzalige Cornelia Loemans, met wie hij in Mei 1638 *noodgedwongen* trouwde en die hem in Nov. d.a.v. reeds ontviel; het wichtje: hun beider dochtertje, nog vóór de moeder doodgegaan; de 'beirstekers': zijn schoonvader, tevens oorzaak van al zijn pech, de verstokte wellusteling Artus Loemans en dezes oudste bastaardzoon, Balthasar (vulgo Balten!); de hatelijke watergietsters: zijn schoonmoeder en de 'maerte'; de lakei: Jan, de jongste bastaardzoon van Loemans; de zedepreekende boer:

(24) Inl. tot *De Gulsigheydt* (22).
(25) F. JOS. VAN DEN BRANDEN, *a.w.*, p. 58 vlgg.
(26) N.l.r. 22 vlgg.
(27) *Belg. Mus.*, VIII (1844), p. 63 vlgg.
(28) F. JOS. VAN DEN BRANDEN, *a.w.*, p. 22-33.

de E.H. Guill. Bolognino, de gestrenge pastoor van St. Joris, tevens polemicus en dichter, die het ongewenschte huwelijk hielp tot stand komen en inzegende (geb. in 1590, stierf de nauwgezette man, krankzinnig, in 1669)[29].

Dientengevolge heeft het stuk een tweevoudige beteekenis. Voor de buitenstaanders, en dàt waren, zes jaren na de feiten (in 1644), de meeste luisteraars, kwam het enkel neer op een lollige satire, gericht tegen afzetters van het slag van Francisco; voor de ingewijden, integendeel, was en is het een door den schrijver in 't openbaar gedane biecht, maar tegelijk een door den aldus zichzelf vernederende in 't openbaar genomen wraak: zijn gewezen vijanden bedeelt hij inderdaad met de verachtelijkste functies, Loemans senior en Loemans junior tot sekreetruimers promoveerend!

16. Die biecht en die wraakneming verleenen trouwens aan *De Hooveerdigheyt* eene diepte en een scherpte, die *De Gulsigheydt*, waarover we nochtans zooveel goeds gezegd hebben[30], niet in dezelfde mate bezit. Een onverdeelden lof verdienen dan ook *alle* personages[31] en was Ogier niet enkel en alleen bij name bekend, dan zou ons stukje elken ontwikkelde onmiddellijk doen denken, hetzij aan de aangrijpende tweespraak tusschen Francisco en Beyken (r. 212-330), met dat goddelijke, Homeros evenarende[32] episodetje van het wichtje, dat zijn ‘peerken’ herkent (r. 231-240); hetzij aan het puik dispuut over den adel tusschen Francisco en den boer (r. 369-372), o.m. gekenschetst door die eigenaardige parabool van de tulpen (r. 438-451); hetzij aan het humoristisch tooneel, waarin de landman met zijn overweldigers zoo droog-komisch den aap weet te houden (r. 805-872) enz. En zou dan niet sedert lang in het rijk der gevleugelde woorden zijn opgenomen het verteederende argumentje: ‘Gedenckte d'Ou vrientschap niet?’ (r. 287), of het

(29) J.G. FREDERIKS en F. JOS. VAN DEN BRANDEN, *Biogr. Woordenb.*[2] (Amst., 1892), p. 98.

(30) Inl. tot *De Gulsigheydt* (22-23).

(31) ‘In hoeverre toch’, vraagt Pr. VAN DUYSE *(De Rederijkkamers in Nederland*, II, Gent, 1900, p. 72), ‘kan er leer en les in de hoofdpersonage *Francisco* steken? Ik zoek, en vind ze niet’. De passus, nochtans, waarin ‘de meester door den knecht wordt afgeschilderd’, is z.d. ‘de beste, dat is de meest genoegzame plaats uit dit grove stuk’ (ib. en r. 68-90). Toch spreekt hij elders (I, p. 136) van de ‘niet onaardige tweespraak tusschen een trotschaard, die edelman wil zijn, en een boer philosoof’ (r. 421-34; het laatste woord, ‘hoer’, vervangt hij door titteltjes). - M. ROOSES, zijnerzijds *(Nieuw Schetsenboek, Gent*, 1882, p. 147), waardeert vooral den boer, ‘een treffend voorbeeld van schalkschheid, met de knechtachtige deemoedigheid aan den ouden en de geslepen doortraptheid aan den nieuwen zin van dit woord gehecht’. - Dr. AUG. SNIEDERS *(Versl. en Mededeel. der Kon. Vl. Ac.*, 1888, p. 85) besluit eveneens, dat ‘Francisco eene geestig geteekende figuur in onze letterkunde zal blijven’.

(32) *Ilias*, VI, r. 466 vlgg. (Hektor, Andromache en ‘Skamandertje’).

bekorende verzoek, dat zoo precies een beroemd schilderij interpreteert, aan Q. Matsijs toegeschreven: ‘gedoocht dat ick u met de kin vat En dat ick u eens peys kus’ (r. 276), of de merkwaardige weerga van het opzienbarend, uit 1637 dagteekenend *cogito, ergo sum:* ‘'t Is oock een saeck die seker is want het leyt in myn gedacht Dat het soo is...?’ (r. 360-1)

17. Bovendien schijnt het ons toe, dat *De Hooveerdigheyt* een zoo mogelijk nog solieder geheel uitmaakt dan *De Gulsigheydt:* ditmaal is de spil een doodgewone rustbank (zonder leuning dan nog wel!), terwijl aan de wondergoed op elkaar volgende ‘uyt-komsten’ - men denkt onwillekeurig aan een Russische pop - werkelijk geen versregel te veel verspild is.

Wellicht zal men opwerpen, dat er in beide stukken enkele nagenoeg gelijkaardige personages optreden: telkens een verliefd paar (Silvester en Ester; Francisco en Beyken); telkens twee ambachtslieden (twee anduyten; twee beirstekers); telkens een minderjarig element (een kleyn meysken; een page), doch o.d. pleit zulks ten zeerste voor het meesterschap van den dichter, vermits deze laatste van schijnbaar dezelfde wezens totaal verschillende types heeft weten te maken.

18. ‘De taal’, oordeelt M. Rooses[33], ‘die deze gezonde en ferm geteekende personages spreken, is even waar en levendig als zij zelven’. Ook waar ze al te verbasterd, i.c. verfranscht klinkt, beantwoordt ze geheel aan de werkelijkheid[34]. Haar rijkdom aan spreekwoorden zal wel niemand ontgaan[35]. Wie intusschen vindt, dat de ‘boer’ uit den toon valt (r. 438 vlgg.: een 20-tal tulpensoorten!), herinnere zich de tulpomanie uit de jaren 1634-43 en leze opnieuw 15 hierboven.

19. Zooals uit 15 blijkt heeft Ogier autobiographische, dus oorspronkelijke gegevens verwerkt. Werd hij daarbij soms niet beïnvloed door den *Spaanschen Brabander* van G.A. Bredero (1617)? Overeenkomsten[36], veelal tot een

(33) *A.w.*, ib.

(34) Z. hierboven, n. 17.

(35) Pr. VAN DUYSE, *a.w.*, p. 76 teekent er 17 op, te vinden in onze r. 49, 96-97, 111, 115-6 (?), 168, 252-3 (?), 338, 348, 459, 535, 542, 593, 587-8, 622, 674, 786, 922.

(36) O. VAN HAUWAERT, *Hist. en crit. overzicht v.h. Vl. tooneel i.d. XVIIde e.* (Gent, 1893), p. 91 somt er enkele op. - Dr. W.J.A. JONCKBLOET, *Gesch. der Nederl. Lett.*^{2} (Gron., 1872), p. 230 schrijft: ‘hoever Ogier beneden Brederoo staat leert b.v. zijne *Hooveerdigheydt*, welks ‘Francisco, vermeynde Joncker’, ter vergelijking met Jerolimo uitlokt ‘(aldus in de latere uitg. overgenomen). Dr. J.A. WORP, *Gesch. v.h. drama* enz. II (Gron., 1908), p. 112 vindt, dat Francisco en Ioos verwant zijn aan Jerolimo en Robbeknol. Dr. J. te WINKEL, *Ontwikkelingsgang* enz. II (Amst., 1908), p. 278 oordeelt, dat Francisco veel gelijkenis vertoont met Bredero's Jerolimo, en diens knecht met Bredero's Robbeknol, zelfs in de sterk verhollandschte taal. Dr. G. KALFF, *Gesch. der Nederl. Lett., V* (Gron., 1910), p. 404 meent, ‘dat Francisco en Ioos herinneren aan en misschien navolgingen zijn van Jerolimo en Robbeknol, doch ver achter deze figuren blijven’. Na deze algemeenheden *enkele* preciese gegevens (het eerste getal duidt de plaats aan in den *Spaanschen Brabander*, uitg. Dr. C.G.N. DE VOOYS, het tweede die in *De Hooveerdigheyt):* 269 (892), 295 (22), 298 (144), 338 (91), 432 (530), 458 (341), 528 (494), 614 (59), 678-81 (127 vlgg.), 699 (355), 704 (35 en 89), 718 (458), 870 (595), 942-3 (674), 1259 (8), 1269 (418), 1276-7 (150), 1602 (358), 1867 (881) enz. Zelfs de slotzin van den ‘Inhoudt van 't spel’ schijnt nagevolgd in r. 548!

enkel woord beperkt, bewijzen inderdaad, dat Ogier dat stuk gelezen heeft, maar voor 't overige heeft die lectuur hem alleen geleerd, dat hijzelf geheel anders diende te werk te gaan[37]. De verschillen tusschen beide voortbrengselen zijn dan ook talrijk en grondig.

Het Amsterdamsche spel, immers, telt 2235 versregels, meer dan 24 personages, is breedsprakig, caricaturaal, onsamenhangend en vrijwel zonder verwikkeling of handeling; daarbij kleeft dan nog aan Jerolimo, den hoofdpersoon (die met Robbeknol de rollen van den compère en commère eener revue schijnt te vertolken), een fundamenteel gebrek: als jonker stelt hij n.l. enorm belang in... de Vlaamsche rederijkerskunst, een kunst dus, die de edellieden *over 't algemeen* ten eenenmale onverschillig liet.

De Antwerpsche klucht, daarentegen, bevat slechts 940 regels, enkel 8 personages (en een wichtje), gaat recht op het doel af, zit vol uit- en inwendige actie en vloeit over van echte *vis comica;* van de bewuste tekortkoming geen spoor bij Francisco, die aan den anderen kant van meet af aan laat zien (r. 2), dat hij een gepatenteerde afzetter is (van Jerolimo krijgen we eerst in r. 26 te hooren, dat hij bankroet heeft gespeeld).

Als tooneelstuk staat het werk van Ogier derhalve verre boven dat van den in dit geval zeer zeker overschatten Bredero.

20. De bijval van *De Hooveerdigheyt* moet, bij de eerste opvoering, groot zijn geweest, want kort nadien (17 Dec. 1644) vroeg de *Olyftack* aan de stadsregeering oorlof, om ook, bij vertooningen, entreegeld te mogen ontvangen van niet-leden[38]. Van den dichter zelf, echter, die ons zooveel wetenswaardigs wist mee te deelen in verband met *De Gulsigheydt*, vernemen wij thans niets over de lotgevallen van dit zijn tweede stuk. Bekend is alleen nog, dat het te Antwerpen ook werd ten tooneele gebracht, samen met de andere hoofdzonden, in 1690 en in 1696 en aldaar natuurlijk eveneens te zien was in den befaamden vastenavondpraalstoet van 1740[39].

(37) Dr. J. te WINKEL, *a.w.*, ib.: 'Overigens verschilt de inhoud van het spel te eenemale van hetgeen wij in den *Spaanschen Brabander* te zien krijgen.' Aan de daaropvolgende korte samenvatting heeft de lezer niet veel, evenmin als bij Pr. VAN DUYSE, *a.w.*, II, p. 71-2, Dr. J.A. WORP, *a.w.*, p. 112 en F. Jos. VAN DEN BRANDEN, *a.w.*, p. 61.

(38) F. JOS. VAN DEN BRANDEN, *a.w.*, 67.

(39) M. ROOSES, *a.w.*, p. 137.

Intusschen troffen we in een exemplaar van *De Seven Hooft-sonden* (2de uitg., 1715; Ex Libris Ignatii Follet; in ons bezit), op de titelpagina bij *De Hooveerdigheydt*, in inkt genoteerd aan: *17 en 19 febrûa 1765.*, wat op een dubbele opvoering wijst (waar?). Anderzijds staan in een ex. derzelfde uitg., afkomstig uit de Oudenaardsche rederijkerskamer (in ons bezit), potloodstrepen langsheen een tiental passages die, samen 244 regels lang, vermoedelijk dienden weg te vallen bij de vertolking (wanneer?)[(40)].

Op 20 Juli 1918, eindelijk, beleefde *De Hooveerdigheyt* nog eene opvoering te Brussel, in het Alhambra, door de zorgen van het Vlaamsch Tooneel.[(41)]

Brussel, 1-4-1934.

Dr. WILLEM VAN EEGHEM.

(40) N.l. onze r. 73-90; 124-134; 272-330; 357-368; 423-461; 493-512; 525-540; 560-597; 645-654; 757-787.

(41) *Vlaamsch Leven*, III (no. van 28 Juli 1918), p. 636: *Tooneelkronijk*.

De Hooveerdigheyt

**Klvchts-gewys vertoont Op de Kamer vande Violiere
Den 18. October Anno 1644. Binnen Antwerpen.**

Voor-reden.[aant.]

T 'Is noodeloos den roem der defte Edelmannen
En vromen Adelinck, weer' nieuwelijckx te wannen
Vyt d'alghemeyne stof van den gheringhen Mensch.
t' Is vruchteloos betracht, soo jemant buyten wensch
De hant aen Werck wilt slaen diens lof wel uyt te spreken
Terwyl soo wel versien, syn, alle Bibliotheken
Vol diens eyghendoms, want selden Werck men staeckt
Van de gheleerde Pen' oft jevers in sy raeckt
Den lof des Edeldoms, hoe reden-rijcke weten
Te handelen desen roem de Princen der Poëten
d'Historien, die jets te lesen *weerdigh syn,
Vercieren, hun verhael met die *Lofwaerde schyn
En glans, om soo de wel, en ëld' gheboren huysen
Den sprinckvloet van hun Naem, en d'opghetrocken sluysen
Van deuchts bevoorderingh, en heldelijck beleydt
Te stellen op d'Altaer van d'onvergetentheyt.

Maer even soo men tracht de deuchden uyt te belden:
Soo is het oock van nood' de sonden uyt te schelden
Een jeder gingh de deucht seer lichtelijcken af
En waerder voor de sond' gheen ordentlijcke straf.

Dies heeft ons goet ghedocht belachelijck te toetsen
Die uwe Edelheyt soo schynen naer te boetsen
Ghelijck den Ezel die syn Meester streelen ghingh
In plaetse van den Hondt, die voor syn loon ontfingh
De huyt wel af-ghesmeert met bueck oft eycke klupp'len
Vermits hy onderwon den Hondt syn gheestigh hupp'len
En aengheboren aerdt plomp-dadigh naer te doen.

Hier stellen wy u voor t'vermetelijck fatsoen
En d'opgheblasentheyt van sulcken slach van dwaesen
Die van hun groot gheslacht vermetelijcken raesen.
En benghelen jeder een, en stoeffen stadigh van
Hun louter schelmery, dus sulck on-edel-man
Ist dat hem hier verthoont die gheen bescheyt noch klaerheyt
En heeft van syn gheslacht, jae selver niet by waerheyt
Wie dat syn Ouders syn, die onbeschaemde keur
Verdicht hem een gheslacht, en stelt hem t' beste veur.
Toch t'is ons meyningh niet hier jemant door te stooren
Maer tot vermaeck ghedicht gunt ooren, om te hooren.

Personagien. aant.

Francisco: Vermeynde Ioncker
Ioos: Eenen jonghen Knecht
Boer.
Beyken. Een bedroghen Dochter
Baes Vande Beirstekers
Balten Beirsteker
Paschyn. Een straet-gietster
Truy. Straet-gietster

De Klucht speelt met den Avondt.

Hooveerdicheydt.

Eerste uyt-komst.[aant.]

Francisco: Ioos.

Franc.
IOos wat sey den Was-maecker als g'hem quaemt versoecken
Om een Flambeeuw op borgh?

Ioos.
Hy swoer wel duysent vloecken
Eer hy my gaf bescheet op t'geen' dat ick versocht

Franc.
Soo hebt ghy geen Flambeeuw

Ioos.
K'en heb niet med' gebrocht
Als een Rekening, die hy seyt, hem in't kort te betaelen
Oft hy sal u doen sommëren, g'hebt hem comē af-halen
Twaelf Flambeeuwen, als nu, en als dan, en hy staet syn ghelt uyt
Aen eenen Schrobber, seyt hy, eenen grootsen kaelen Guyt
Eenen Proncker Cale-Joncker eenen rattighen Man à la Moden:
Immers hy sey soo veel, dat mijn hooft staet al waert ghesoden
In een preutelachtigen pot: maer jongen, sey hy tegen my
Weet gy anders gheenen dienst dan by sulcken armen Hooverdy?
G'en sult sey hy, niet eenen stuyver krijghen
Voor uwen loon: maer Heer ick hiet hem swijghen

Mijn saeck, seyd' ick, gaet u in 't minsten niet aen
En moeyt niet voorder alst u.....

Franc.
O Ioos g'hebt wel gedaen
Dat gy de Eer uws Meesters soeckt te bewaeren
Oock sulder noch u leven te beter om vaeren

Ioos.
Wiens broot datmen eet wiens woort datmē spreeckt

Franc.
t'Is recht

Ioos.
Dies, sey ick, gy sijt eenen Fiel, om datge dat seght

Franc.
Wat sey hy doen?

Ioos.
Hy en sou niet veel geseet ‘ hebben
Maer hy sou m'een endt houts tusschen hals en ooren geleet ‘ hebben
Had ick blyven staen, dan ick liep uyt de furie
En hoorden achter rugh wel duysendt injurie
Van Mijn Heer

Franc.
O die Poltron tracht mijn Reputatie t'infecteren,
Hy my cojoneren? beyt ick sal hem doen massacreren
Gaet haelt een paer Pistolē en schiet den Dief om veer

Ioos.
Eerst hebben: dats cort vonnis.

Franc.
Geen woorden meer
Ten voeght my niet (van eenen Buffel) soo te laeten braveren
Van eenen Was-maecker! ô bloet! al sou ick my ruinerē
Soo moet hy fluckx van cant, en ofter sulcken volck oft een hondt sterft
Dat is al even veel

Ioos.
Mijn jonckheyt dat niet doen en derft

Franc.
Jonck? eer ick soo out was had icker by hondert duysent stuyveren
Wel ses om verr' geleet, men moet de Werelt suyveren
Van die Canalien, gepuffel, Rapiamus, datmer soo veel vint
Dat ick van twee oft dry, maer worden can gedient.
Fluckx gaet en schiet hem een pistool door den kop.

Ioos.
Dat gaeter naer toe

Franc.

Hoort Joos, hoort hier, ick schors sijn vonnis op,
Voor dees reys schenck ick hem sijn leven, ick wil hem genaey ‘ doen.

***Ioos*.**
Ick bender toe gesint: ô ick sou't soo fraey ‘ doen
Ick sout doen blommen hert, en ick sout doen, en laten soo het was.

***Franc*.**
K'en wil noch niet dat hy sterft ten comt my noch niet te pas:
Gaet spreeckt hem noch eens aen, en wilt hem voorhouwen
Dat ick noch cortelingh verhoop te trouwen
Met Mad'moisel Phlipot, die hy wel weet, dat lustich Gelt heeft,
En de Flambeeuwen, die ick heb gehadt, en die hy noch geeft,
Dat ick die alsdan, hem treffelijck sal betalen:

Ten schaet niet al lieghde wat, kundese hem maer afhaelen
Hebben, is hebben, krijgen is de konst, want in dese conjunctuer
Is d'eer van een Flambeeuw my weerdig, voor een uer
Duysent Croonen, oft meer, Mon Coeur is op een Bal ghebeden
Die moet ick waer nemen: ach hoe sal ick daer henen treden,
Hoe sal ick daer henen treden, saker loot hoe fraey sal dat staen
Als gy my soo veur met de Flambeeuw sult lichten gaē?
Hoe sullen allen de Jonckers staen sien naer myn grandesse
Hoe sal ick cortiseren met myn Maitresse?
Met die schoon, rijcke, wel begaefde, die my persequeert
Het geen ick haer oock wel hebbe gedeclareert
Met variatie, met salutatie, en sulckē gratie van woordē
Datter geen spatie, noch sumelatie, en was, voor die't hoorden.
En hoe sal Beyken staen sien, die slechte sloor mijn ou Kaer
Daer ick het Kint by heb, immers s'hout my voor den Vaer
Hoe salse op-hooren als ick soo Rijck getrout ‘ ben,
Dan ick salse noch wel besoecken als ick al lanck ghehout ‘ ben,
Sa Joosken, sa Manneken, salementen gaet toch voort
Loopt al u best t'is laet daer luyt de Klock-poort
t'Sal haest doncker syn, gaet seer en wacht m'hier wederom ‘ strack.

Binnen.

***Ioos*.**
k'En wist noch niet dat in myn Meester sulcken sotte Gentilhom ‘ stack.
Hy verstaet dat hem een jegelijck waer sal gheven sonder Gelt
Hy haelt geiren, en hy betaelt met af-smeiren: gy doet gewelt
Seet hy soo (als hem jemandt maenen comt) aen een Man van Reputatibus
K'en ben geen canalie, seet hy soo, maer van groote Qualitatibus
En seet hy soo, k'en betael niemant, seet hy soo, mynen Beyaert luyt
Brenght al in, seet hy soo, maer g'en kryghter niet met allen uyt
t'Waer me oock een schandt, seet hy soo, t'betaelen waer my tot verkleynen
Want myn successie moeten vereert syn als Prins van d'oude Romeynen
Dies seet hy soo, hebde wel een Galgh ofte Rat verdient
Dat ghy my comt manen, daer ghy noch Geldt aen my vindt:
Laet het u, seet hy soo, ghenoegh syn dat ick in uwen Boeck staen geschreven
Als uwen schuldenaer, gy behoorde, seet hy soo, noch gelt toe te geven

Voor de Eer die gy geniet dat in uwen Boeck
Een Man geschreven staet met een a la mode broeck
Met een lanck lyff, met een kees kop, met een Pluym schoon van coleuren
Met Leirsen, met sporen, met de Broeck vol faveuren.
Ha gy bengels, seet hy soo, morgen sal ick u te proncken doen setten op een Schavot
Om dat gy geen reputatie en draeght aen myn gepoyerde Callot.
Wilde, seet hy soo, u sententie hooren lesen
Soo comt nu ter Vierschare en morgen sulde ghehangen wesen.
En die hem met sulcken auctoriteyt hoort spreecken, die staet en siet
Met het Back-huys vol tanden, en hy en geeft niemant jet.

Boer in by-komingh. aant.

Boer.
DE Poort is toe hoe maeck ick't nou?
Jongen weet gy niet oft de poort noch open ‘ is

Ioos.
Iae, ick heb daer eenen vest ghelaeten, di'er noch deur geslopen ‘ is

Boer.
Slaet die poort wel gae, en houtse altyt wyt,
Maeckt dat g'er asem door laet als gy boven toe ghebonden syt:
Al aes tot verciersel van de Galge ‘ velden.

Ioos.
Daer comen stroppen te cort, alsmen alle Boeren balgen ‘ telden,
En die gaen veur, inden Ommeganck van leerken op:
Daerom als gy gehangē syt verhuert my dan uwē strop

Boer.
Iongen kont gy u les altyt soo wel op ‘ segghen
Men sal u een Beleken neffens uwen strop ‘ leggen
En versoecken aen het Volck datter om te kycken is,
Aelmoessen om u te begraven en een Lyck-mis

Ioos.
Men sal u aen een Keten hangen sonder te begraven
Tot lof van u Dorp en aes voor de Raeven,
Den Reyser tot een baeck, een Kets-bal voor den wint
En t'kleyn gevogelt schrick dat saet op t'Lant verslint,
Een Spiegel van 't geboeft, een trommeloosen Trommelaer,
Een Wapen sonder naem, een cleyne Kinders Bommelaer,
Geluck daer me geluck, wel spreeckt Boer Ariaen:
Wel siet den huts staen sien, hy en treckt hem gheen saecken aen
Patientie is Gout weert denckt hy in dees occasie.
Huts, huts Boer dat's ganck ick verlet hier myn voyasie.

Binnen.

***Boer*.**
Ick sou myn backhuys uyt de koot staen gapen, ick en weet
Hoe dien jongen Guyt die schelmery op syn duymken heet?
Trouwens de Iongers weten nu van hun twelf oft derthien Iaren
Daer eertyts de oude Lien gansch in onnoosel waren,
De oorsaeck is hier van, dat de Ouders, Meesters, oft overlien
Inde tegenwoordigheyt des Kinders te veel laten gheschien
De ongeregelde misbruycken ende veelderhande seggē
Het geen de jonckheyt in 't gemoet gaet overleggen
En planten inde borst, en voor een frayigheyt
Den eersten die hy vindt daer wort het voortgeseyt.
En 't gheen daer aen ontbreeckt om 't segghen vol te maecken
Dat vloeyt meer uyt de jongh als uyt de oude kaecken
Soo neempt de Weirelt toe in alderhande quaet!
De gewoonte maeckt ons Wys, dat sulcken doen wel staet.
De lackers van twee Iaer die wetē van dingen te sprekē
Dat schant is om te seggen, die d'Ouders hun insteken
t'Is manneken seght dit, en dat, en wat sulde daer me doen?
Ommers en d'ommers soo plant gy een goet fatsoen
In de Kinderen voor alle Werck, maer om te connen *Onsen Vader* lesen
Daer moetense wel veerthien oft vyfthien Iaer toe wesen.
En soo't dan in geen Kerck oft goede School verkeert
Soo wort den *Vader Ons* hun nimmermeer geleert.
Soo jonckheyt wast al op en laet de Hel niet leegh ‘ syn
En raecktse soo niet vol soo moet de Hel wel steegh ‘ syn.

Joos baes in by-komingh.

***Ioos*.**
PEerlackspaen, Peerlackspaen, Peerlackspaen hy Peerlackspaen

***Boer*.**
Hier is dien Jongen weer

***Baes*.**
Hout hem, daer dien Schelm hout hem staen
Hout die jongen stuckx Diefs

***Ioos*.**
Ja Peer lack ‘ spaen

***Boer*.**
Iongen hebde gestolen? laet dat Pack ‘ gaen.

***Baes*.**
Houdt hem vast,

***Ioos*.**
Laet my gaen gy Kneuckel, ick segh u laet my loopē
Oft daer sullen't wel hondert Boeren om uwen t'wil moeten bekoopen

***Baes*.**
Ia schelm, g'hebt steenen? hou daer, hou daer, werpt eens, hou daer,

***Ioos*.**
Slaet noch eens hebdy t'hert,

***Baes*.**
Hou daer.

Ioos.
ô sellementen dat myn Heer hier waer
Hy sou Peer lackspaen sijn slaegen wel verleeren

Baes.
Wat sou hy uyt rechten

Ioos.
Dat soude wel sien, g'hebt goet tegen my te vechtē,
Maer datge myns gelyckx waert ick staeck u een Mes inde penschen

Baes.
Als gy weet dat gy cleyn sijt waerom en laet ghy dan de menschen
Niet met vreden over straet?

Ioos.
Heete gy Peer lackspaen?
Waerom en machmen't niet seggen? en heet gy soo niet waerom treckt'et u aen.

Boer.
Ick meynden dat den Iongen jet had ghestolen om datge houdt den Dief ‘ riept

Ioos.
Nou Kneuckel t'waer ghesonder datge desen Nacht buyten by u Lief ‘ sliept.
Als datge in stadt syt gebleven want de Poort is lanck toe:
Gy staeckt beter in een Vercken, in een Peert, oft in een Koe
Gy waert beter jonck geworght, oft den Neck in gedouwen
Als datge soo bodt hebt geweest datge m'hebt dorven houwen:
Want u Planeet die voorseyt u een haeste Doot.
Gy plompen Ezel al ben ick kleyn myn vermoghen is groot

Baes.
Hoort dien Schelm dreygen, gy behoorden hem slagen te geven

Ioos.
Dat hy 't eens bestaet hy en salder geen uer naer levē
Want ick ben diepsinnich genoech om te vinden duysent vrekers

Boer.
Gy syt diepsinnich, doede? soo gelyckte wel by de Beir-steeckers

Baes.
Wat ist segh ick, wat ist? dat gy van Nacht-werckers seght
Eer ick u by gans velten ghenaey, dees Roey tusschen d'ooren leght
Ons Ambacht is eerlijck, en soo treffelijck als die't Broot backen
Ghy sult noch den tydt leven dat g'u vingers naer't Nachtwerck sult lacken.

Boer.
Mynen vrient k'en segh geen quaet van u, oft van u Ambacht,
Men seyt die diepsinnich is dat die de Beirstekers slacht,
t'Is een spreeck-woort.

Baes.
Treckt van leir, en verweirt u lyf ick sal u wel leeren spotten
Met Nachtwerck, sta, sta

Ioos.

Comt laet ons dien botten
Plompen Ezel vermooren,

Boer.

Helpt goey Mannen, helpt goey lien

Binnen.

BALTEN IN BY-KOMINGH.

Balten,
WEl Baes wat wilde doen?

Baes.
Laet me los

Balten.
Wilt veur u sien
Wat dat gy doet

Baes.
Ick segh laet gaen

Balten.
Wat heeft den Boer bedreven

Baes.
Dat gy de reden wist gy sout my wel gelyck geven
Waar is den hoets, sa waer is hy?

Ioos.
Hy loopt ginder deur

Baes.
Ick sal hem krygen alwaer hy noch soo veir veur.

Binnen.

FRANCISCO IN BY-KOMINGH.

Franc.
WAt gerucht is hier? Wat is hier voor rusie?

Ioos.
Eenen Boer en eenen Beirsteecker syn t'samen in confusie
Om de reputatie van 't Ambacht

Franc.
Soo en ist maer rapalie

Ioos.
Anders niet myn Heer

Franc.
Ten schaeyt niet dat die canalie
Malcanderen om hals brenght, want het multipliceert te groot,
En ten draeght geen respeckt aen syn overhoot.
De Flambeeuw, waer isse seyder den Wasmaecker jet tegen

Ioos.

k'En hebber noch niet geweest

Franc.
Gy kont wel onder wegen
Staen gapen, en laten myn affeiren, doede gy guyt ‘ sack
Ick ben soo gram dat ick om een haeyr wel door u huyt ‘ stack
Floeckx, gaet segh ick, en blyft niet langh staen tateren
Oft ick geef u een Oorbant dat u tanden clateren
Toch om dat het sou schynen dat ick't segh en niet doen en derf
Ha daer gy Ezel set dat op rekening vandē grootē kerf.

Ioos.
Slaen by loo

Franc.
Ia slaen en gy dient noch *grand' mercy* te seggen
Bidt u lyfs genaey oft ick sal u op een Rat doen leggen
Vous estes une Beste, en gh'en meriteert niet dat ge m'aensien meught
Nou Taterbol en gryst niet, ick had plaisier, en vreugt
Om tot myn tyt cortingh u wat af te draeyen
Gaet als een Man, en doet u Boodtschap

Ioos.
Dat sou u de Duyvel raeyen
Tot u plaisier my soo te slaen
Al lang genoeg gedient, geeft myn huer en laet my gaē
K'en wil die tyt cortingh van u niet verwachten,

Franc.
U Huer gheven? neen Soon k'en wil die Mode niet verachten
Van niet te betaelens, dats nu de manier, en wel naer mynen sin
K'en sal s'oock d'eerst niet breken, dan stelt een ander Mode in
En maeckt weerom een gewoonte van te doē betalē
En dan sal ick u gelt geven als ick myn goet heb gaen haelen,
Ten moeyt u ooc niet wanneer, en speel ic banqueroet
Soo peyst dat ick doen gelijck mijns gelijck doet.

Ioos.
De Booyen Huer gaet veur, daer crijgtmen terstont Apostil ‘ op

Franc.
Ia alst Besegelt is met heb, en wil ‘ op
Ten geeft geen respect, t'staet te cael, t'is tegē qualiteyt
Datmen schuldigh is, en datmen van sijn gelt scheyt,
T'staet wel dat een ander Broots gebreck heeft, en om mijnen t'wil moet vasten.

BEYKEN IN BY-KOMINGH.

Met een Kindt inde windel.

Franc.
WEl Beyken, sydet oft niet, wel Lief

Beyken.
Lief? ja Lief, sulcken leugen canmē tasten
Gy toont dat wel, over schouwer, ick ben nu ses Weeken out van Kint
En g'en siet niet eens om, al waer ick een Beest, ja een Beest wort beter gedient
Als ick inden tyt van myn Kinderbed' getracteert ‘ ben
Dan Godt zy gelooft dat ick het noch al gepasseert ‘ bē
Ick sal goets genoegh hebben, hadde gy Sielen genoegh verstaet dat wel?

Franc.
Hoort Iongen gaet om u Boodtschap

Ioos.
Moet ick dan van myn Sinternel?

Binnen.

Franc.
Beyken waer gade nou toch met u Kint

Beyken.
K'en wils niet seggen

Franc.
Nou segget my

Beyken.
K'en sal

Franc.
Nou segget

Beyken.
Ick gaen t'jevers te Vindelingh leggen

Franc.
Te Vindelingh leggen? en Waerom.

Beyken.
Om dat gy my geen assistentie en doet
Ick en can't Kint niet houwen

Franc.
Hoort ick treck morgen naer myn goet
En ick sal u soo veel geven, dat gy't Kint sult konnen koest'ren

Beyken.
K'en geloof u niet meer; gy seyt gy sout het Kint doen voest'ren
En mijn Kinderbed' uyt doen, geven suycker, en kruyt, en al't behoef
En g'en taelt naer my niet eens al had ick't Kint by de meeste sloef
Vande Wiereldt, hy sou ten minsten m'altemet een troostigh Woort verleenen
ô Heer wat heb ick bestaen, my dunckt dat de steenen
My besien, och dat alle Dochters hun spiegelden aē my!

Franc.
s'Hebben dien spiegel langh gehadt, maer sy setten hem aen d'een zy
Verr' uyter oogh, Wat is u Kint, Meysken, oft Knechtien

Beyken.
Siet, t'is eenen schoonen Soon, t'is een oprechtien
Naer de Vader, t'is een Kint als een Engeltjen, op een heelen Nacht
Geef ick het eens de Mem, dan slaepet voort soo sacht
Als een Roos tot smorgens, sonder kicken, oft micken
T'is sulcken goeyen schaep; nou Kust het eens, wilter niet af verschricken
T'is ommers u eygen Vleesch en Bloet

Franc.
Wel nou dan

Beyken.
Och siet het eens lacchen, het heefter sulcken deucht van,
Maer siet dat Lammekē het schynt dat t'kennis draecht van sijn Peerken.

Franc.
Hout het Kint noch wat.

Beyken.
Sulde my dan trouwen?

Franc.
Wat een Commeerken,
Gy weet beter als gy spreeckt

Beyken.
G'hebter m'ommers toe gebrocht,

Franc.
Het can wel sijn, maer doē was ick qualyc bedocht

Beyken.
Qualyck bedocht? dat was ick, dat moet Godt geclaeght ‘ sijn

Franc.
En soud' om dat g'een Kint hebt, daerom nu niet meer Maeght ‘ sijn
Ey de Meyskens die konnen't nu soo aen-leggen
Dat den Maeghdom maer en bestaet in het seggen
Die haer verklapt dats een Hoer, maer die het swyght

ô dats een suyver Daey.

Beyken.
Tot dat m'eenen jongen Waer-segger kryght
Die de Pastey teenemael comt ontdecken
Gelyck het aen my blyckt

Franc.
Nu hebde wat te vertrecken,

Beyken.
Iae waert my soo wel tot eer gherekent als tot schant

Franc.
Denckt t'is een plaegh over u, en over t'Landt
Slaeget met de Geusen in een Predestinatie,

Beyken.
Ick bid u?

Franc.
Waerom bidde?

Beyken.
Om een ander Predicatie,
Dat g'eens spraeckt hoe gy't met my, en met myn Kint sult maecken.

Franc.
Aen u Kint en gebreeckt niet meer, siet het heeft twee kaecken
Als eenen Reus, en voor soo veel als u aen gaet
Soo segh ick u recht uyt, dat gy my niet meer aen en staet
Ick spou dat ick u sien, ick hebber den Buyck al vol ‘ af

Beyken.
Den op-geblasen Buyck die geefter al Wint, en Thol ‘ af

Franc.
Ontfanght hem, en siet dat gy daer op geraeckt.

Beyken.
Hoe achte my nu gy Eer-Dief, nu gy my een Hoer hebt gemaeckt
Met liegen, en bedriegen, en duysentich schoon fluyten,

Franc.
Snoert u Backhuys, oft ick vat u met de tuyten,
Gy onbeschaemde pry, dat gy my sulckx verwyt
Daer gy wel weet datge maer myn schoen-vot en syt,

Beyken.
Wat seghde gy Fielt? datge my sout met de tuyten vatten?
Begint eens, daer leyt myn Kint comt laet de Katten
Eens oordeelen wie van ons twee, de beste nagels heet,
Tast m'eens aen gy Groot-maecker, comt wie eerst om verr' leet
Gy, gy, gy my slaen, ick sou u d'oogē uyt de Kop scheurē

Franc.
Nu heb ickx genoegh? Hoort Bey, ick wou maer van te veuren
Proeven, eer ick u troudē, wat gy voor een stuck waert
Maer nu inder eeuwicheyt niet, ick ken nu uwen aert

Beyken.
Och myn lief, mynen vrient, hebde wat goedts inden sin ‘ gehadt
Ke laet het u niet leet syn: ghedoocht dat ick u met de kin ‘ vat
En dat ick u eens peys kus.

Franc.
Ey, ey, lammery.

Beyken.
Heb ick u soo vergramt? ick bid' vergevet my.

Franc.
Geensins.

Beyken.

Goet hertekē breeckt toch dat quaet opset, ey lief
Ke troume, k'sal u soo vieren, soo eeren, soo dienen, soo u belief,
Soo u gemack, soo u vreucht, soo u deucht, altyt betrachten,
k'Sal u als eenen Graef, als eenen Prins, als eenen Koninck achten
Leght dat pack van myn Hert en seght eens Ia.

Franc.
Al verloren wint.

Beyken.
Doeghet dan niet om my maer om dit onnoosel Kint,
Het heet oock naer u edelheyt, ick ben u de waerheydt vercleirich,

Franc.
Gaet van myn Lichaem want gy rieckt soo smeirich
k'Heb de walgh van u:

Beyken.
Gedenckte d'Ou vrientschap niet!

Franc.
Ia ick vervloeck u om dat gy my soo veel toeliet,

Beyken.
Maer engel wat wild' u daer af beclagen
Gy weet wel dat ick het u niet selfs heb comen vragē,

Franc.
Niet met den mont.

Beyken.
Hoe dan?

Franc.
U manieren hebben gedaen
Dat ick uyt u stom spreken lichtelijck cost verstaen
De meyningh van u Hert want als ick by u wat te eerlijck ‘ was
Soo sach m'aen t'wesen wel dat u die deucht afkeerelijck ‘ was
Met een suer muylen hadde dickwils in schimp geseet
Dats een eerlijck Ionghman die hem nu soo stillekens heet,
Hoe veel schickte wel op uwen Maeghdom te crygen?
En soo heb ick m'allenghskens laten de Eer ontrygen,
En ick heb aen u myn heele reputatie gewaeght,
k'En weet niet hoe ghy waert, maer ick was suyver Maeght
Maer ick sal hem soo op-sluyten can ick hem weer becomen
Dat hy my niet meer, en sal worden genomen,
Want d'eer gaet boven Gelt en Goet.

Beyken,
Maer Lief men seet
Dat een Ionghman daer geen schand' af en heet

Franc.
Dat syn Caronien die dat segghen om dat men't licht sou schicken
En gereet syn als sy soo stout syn dat sy de Ionghmans derven toe-knicken
Ha gy Pry door u heb ick myn honorabel geslacht onteert
Dan hy doolt niet al die ten halven wederkeert,
Vaert wel Bey,

Beyken.
Och lief, lief, seght lief, wat heb ick misdaen ‘ toch
Wat heb ick soo veel misseyt dat gy soo gram syt?

Franc.
Laet my gaen ‘ och
Ick slaender u veur.

Binnen.

Beyken.
Och myn lief, hoort lief
Loopt in een Pomp, O dien Fiel, dien Bedrieger, dien Eerdief
Dien Leugenaer, hy sal door syn Bed stroo druypen,
Die onbeleefde Beest, dat de cramp moet in syn darmen cruypen
Wel wat ongevoelijckē stegen rekel is dat, gelooft dan
Manne volck, O dien Ezel, die sal noch van
De Raven geten wordē, dien grootmaecker, die cael Rat

Dien gepalleerden Aep, dien Baviaen die meercat,
Dien grooten Lanteiren sonder licht, hy mach van een Galgh gewaeyt ‘ syn
Oft jevers van een seel oft kempe koor gedraeyt ‘ syn

Och dat my dien Snot-holt heeft met Kint gemaeckt
Dan maeckt u rekeningh dat g'er met gheen duysent Pont af en geraeckt
Want soo't in recht comt daer dient elck om solaris
Item soo veel den Advocaet, soo veel den Procureur, soo veel den Notaris
Item soo veel aende Promoters, aende corte Roey voor dagementen
Soo veel de schribanten, en al de plage-menten:
Item voor my schick ick hondert Pont voor myn eer,
En voor myn Kinderbed' schick ick noch al meer
Doch ick sal't Kint aen jemants deur placken
Soo salder meer oorsaeck syn om den Vader wel te tacken.

Binnen.

Tweede uytkomst.

BOER.

Boer.
Ganswonnen de Stêlie moghen wel op hun beleeftheyt sneurcken
Ia beleeftheyt, wa den meesten deel is arger al teurcken
Ba blommen herten t'is een wonderlijck Volck, oft wel
Ick treffe just alleen het Maeghschap van de Hel,
Wie drommel sou hem hier eenen nacht in Stadt betrouwen
k'En weet niet hoe ick de huyt tot morghen heel sal houwen,
Is het eynd' gelyck t'begint soo blyf ick in den druck
Want ick ben hier in Stadt als eenen Uyl op een Kruck
Dus om Gelt te sparen en slagen te schouwen
Sal ick onder dees banck myn Nacht rust houwen

FRANCISCO, JOOS, BYKOMINGH.

Franc.
Joosken comt Manneken, comt myn cameraetjen
Gaet volght Bey eens van straetjen tot straetjen
En loert eens af waer sy met dat Kint blyft
Ick sal u hier wachten, gaet Soon en schryft

Wat gy voor u moeyt begeert ick sal u Gelt tellen

Ioos.
Maer sullen't geen slagen syn

Franc.
Wat dat g'al in u hooft gaet stellen
Heb ick u oyt geslagē seght mynen goeyen cammeraet

Ioos.
De wond' is noch versch, g'hebt een memorie als eenen Garnaet

Franc.
Nou Ioosken nou

Ioos.
Wel dan

Binnen.

Franc.
Ick sal u op straet verbeyen
Hoe moetmen die stege bengels van die Knechten vleyē
Als dat gepeupel Gelt aende Meester vint
Dan wortmen met onwil, morren, en knorren gedient
En achter rugh uytghemaeckt en schandelijck gheblameert
Ick dienden beter (dan dat is nu al gepasseert)
Doen ick Koetsier was by den Drossaert van Schoot
Als ick het bedenck word' ick noch schaem root
Want midts ick voor een Vindelinck ben opgenomen
Soo beld' ick myn selven in als dat ick ben gecomen
Van een groote Lingnagie, en Princelijck geslacht
t'Is oock een saeck die seker is want het leyt in myn gedacht
Dat het soo is, t'is soo, want al myn inclinatie
Die streckt tot honoreus-heyt, en groote salutatie
Liever een hoere Kint, en een Gentielhom tot een Vaer
Als dat ick echte Kint van Boer, oft Borger waer:
En al is myn Gelt cleyn om myn staet wel uyt te vuerē
Soo sal ick het met vasten maken te verdueren.
En daer en tussen crygh ick licht een rycke Vrou
Waer me ick mynen staet Eerlyck in oorden hou
Hy gaet sitten singen op de Banck.
Ick hoor jet snuyven? jet roncken, ja ick hoor wel
Waer droes cop mach het syn; waer, waer!

Boer.
Inde Hel

Franc.
Ay my, och, myn Hert, hoe bangh, och hoe verschiet ick daer
Och wat is dat het comt my naer
Daer ist, daer ist, die nu beenē snelder als snelder ‘ hadt
Daer ist daer ist daer comt den droes uyt een Kelder ‘ gat
Ick sal my beteren, ick sal my beteren, och
Blyf toch van myn lyf

***Boer*.**
Waer toe dit gekroch,
Wat let u? syde van my vervaert, ick ben een arm Huys ‘ Man
Die hier lach en sliep

Franc.
Soo en behoeft u geen Kruys ‘ dan
Want daer en worden de Boeren niet me verjaeght
Maer waerder de Duyvel soo wierder door geplaeght

Boer.
t'Is my leet dat ick oorsaeck van al u vrees ‘ ben

Franc.
Van u bevreest, ick die een Eelman in myn vlees ‘ ben
Bevreest, bevreest, neen Boer, en belt u dat niet in
k'Vrees Duyvel, noch syn moer, noch duyvels duyvelin
Ick bevreest, bevreest, dat waer d'eerste van myn levē
Maer ick wou myn selven soo een requeratieken gevē
Pour passe tan Ioncker Francisco soo heet ick
En weet dat ick myn selfs een Koninckryck toeschick
Daer om buyght u knien, eer ick u bodts op bodts ‘ lap

Boer.
Weest gegroet Heer Koninck vande geile Sots ‘ cap
Die u die benyt is van een wonderlycken haet
Want ick geloof dat sy niemant soo wel als uwerlieden staet

Franc.
Hoort Bengel onthout dat ick u dit wil laten seggē
Maer daer voor sal ick u Huys eens vol Soldaten leggē
Die u de ooren sullen af-eten tot een rechtveerdighe wraeck
Van u botte Ezel-heyt

Boer.
k'Geloof dat g'in dees saeck
Den grooten commandeur syt met een cleyn vermeugē
En syde gy commandeur hoe can de krygh dan deugē?

Franc.
Ick verstaen de cryghs saecken trots de best van't Landt.

Boer.
Frans heete doede niet? hoort Frans, t'ontbreeckt u aen 't verstant

Franc.
My Frans heeten, my, my, t'is wonder d'Aerd' noch langer vaster ‘ stont
En dat's u niet en vernielt om uwen verdoemden laster ‘ Mont
My Frans heeten, herroept u woort en heet my Ioncker Francis
Oft dat gater op deur

Boer.
Ick ben een Boer daer geen verstant in is

Franc.
Dat verschoont u niet

Boer.
Nou, nou Ioncker Franciscus

Franc.
Dat schappeert u

Boer.
Wa gy siet gelyck een Baseliscus

Franc.
Wat dunckt u sou ick niet wel ghelycken tot een groot gebiet,
Want ick weet wel datmen den Eeldom uyt myn oogen siet
Niet waer?

Boer.
Net

Franc.
Daer magh ick oock wel moet op dragen

Want ick heb Eel geweest van myn Kintsche dagen
k'En ben geen slechte kluts.

Boer.
Klaes Huysmans sey soo mè
Als hy een deel gediert had' gedoot inde gargelen van syn ligh stè:
Nu magh ick (seyt hy) wel naer een grooter Huys verhuysen
Want ick heb deel aen't Eel bloet vande Weeckluysē.
Maer seght m'eens Ioncker syde niet me uyt den stam
Van Allemans Vaeder en mynen Vaeder den ouden Adam?

Franc.
Wat de hy?

Boer.
Gelyck ick ploegen en lant ‘ werck

Franc.
Al had' ick een geesselingh met een Brant ‘ merck
Dat waer my meer eer en min verwyt
Als te moeten lyen dat ick van de Vaeder ben daer ghy af syt:
Hoe soude myn Broeder syn?

Boer.
Ia van Adams wegen

Franc.
Hoe heeft den Adel dan den Naem verkregen?

Boer.
Door vrome werckingh, en deughdelyck bedryf
Die voor't gemeyne best, dorst wagen Ziel en Lyf
En't Princelyck gebiedt had' heldelyck gedreven
Aan dees is eerst den Naem van Edeldom gegeven.

Franc.
En waer uyt weet gy dit;

Boer.
Uyt onsen Prochiaen
Die heb ick lest de saeck soo hooren overslaen
Wanneer hy stont op Stoel om jeder een te leeren
Dat slechte Lieden syn soo goet als groote Heeren
In goddelycken dienst,

Franc.
Maer heb ickx niet gedocht
Als dat gy uyt t'Sermoon dit praetjen hadt gebrocht?

Boer.
Ia Ioncker dat syn praetjens vande Boeren
Maer die gelyck als gy die spreken maer van Hoeren
Maer rechten Adeldom, wort van my niet gheblaemt
Die gheen mis bruyck en heeft valt nimmermeer beschaemt.

Franc.

Soo wilt ghy mynen Stam alleen dan over rugh kanten?

***Boer*.**
Sydet, soo sydet, t'gaet met de Mensch gelyck met t'saet vande Tullepanten
Saeyt een heel Velt vol saet van d'alderschoonste Blō
Soo kryght men Geel en Root dan meestendeel weerô
Dien slach is ongheacht en onder dese veel ‘ heyt
Schuylt wel een Koninckx Blom' een Prins en alle Eel ‘ heyt
Als sulcken Tulpant, een Fenicx, Brabanson,

Viserooy, Coreneer, Switsers, Hertogen, Tourlon
Generael-bol, Blyen bergh, Admirael Catelyn
Gevlamde es, Beschuyt-backer, Brakels, egaet Robyn
Kasteel van Antwerpen, Anvers, vraget de Blomisten
Die meestendeel hun tydt en Gelt daer in verquisten
In't keuren van den Naem, al hunnen handel sweeft
Met vleugels van't geblomt dat vremde Namen heeft
Vraeght daer Ioncker soo weete van elcke Naem bescheet ‘ strack

Franc.
k'En docht niet datter sulcken Man in een Boeren cleet ‘ stack:
Wilde my dienen voor Lackey, ick send' mynen Knecht van cant
Maer ick heb een manier k'en gheef niet op de hant,
Maer g'en sult noyt by my hoeven voor den cost te wercken

Boer.
Wy mochten den cost met vroeten winnen ghelyck een Vercken
Ick ben al wat Swyn-achtigh en ghy wat van't speck,
Ick ben een plompen Boer en ghy een grootsen Geck
Ick sou u dienen gelyck den Haen op den Toren
Maer ick ben alleen tot wercken geboren
En dat ick leegh gingh ick raeckten licht inde filtery.

Franc.
Maer Boer, hoor hier, en siede niet met allen aen my

Boer.
Ba jae'ck, ick neem plaeysier in u

Franc.
Besiet m'eens net van voren

Boer.
Nou dan.

Franc.
Siet ick ben nu ala coquillie geschoren

Boer.
A la coquyn geschoren? ba Ioncker dat is fraey

Franc.
Ia dat's nu de mode

Boer.
Maer is dat een veir uyt den steirt van een Papegaey?

Franc.
Maer slechte looy syn die steirten blau?

Boer.
Ick sou geseet hebben van eenen Koeckoeckx steirt maer die sien grau

Franc.
Wat verstant hebben die rekels die lompe Boersacken?

***Boer*.**

k'En ben nochtans niet berekelt gelyck gy met het backhuys vol swerte placken,

***Franc*.**

Gy syt een Beest, een Vercken, een Koey, ick segh dat gy van my gaet

***Boer*.**

Een van ons twee is een Koey want ick rieck muskuliaet

TRUY, PASCHYN, BY-KOMINGH.

***Truy*.**

PAschyn vat dien Eemer en giet wat breet ‘ uyt

***Pasc*.**

Wacht u ho

***Franc*.**

Wacht u selfs

***Pasc*.**

Soo dan, daer leg'et gereet ‘ uyt

Franc.
O gy Hoer, gy Caronie, siet gy niet waer gy giet

Pasch.
Had' uyt den wegh gegaen

Franc.
K'en wil niet dat my die schant geschiet
Voor u lie uyt den Wegh gaen voor sulcken vuylen Teven,

Truy.
Wacht u, wacht u, ick sal hem noch een Doopsel geven

Franc.
Gy Pisse bedden, gy Hexen, daer bederfd' al dat ick heb

Pasch.
t'Is wel besteet

Truy.
Hout vast

Boer.
Ick blyf hier inde greb

Pasch.
Hoort Schuyfel belieft u van u segghen gheloont ‘ te syn
Soo behoorde soo met eenen goeyen Eemer gecroont ‘ te syn

Franc.
Ey, ey

Truy.
Treckt hem den Baert uyt syn backhuys dien Lebbē

Boer.
O dat syn quaey Wyfs, en het schynt eenen goeyen sebben
Van eenen Ioncker, ba jaet, wa ick beclaegh de Man
My dunckt dat hy geeren sou, en dat hy niet en can
t'Is seker Cruys ghenoegh al en deden hem die Wyfs geen meerder Cruys ‘ aen

Dat ick in syn plaets waer ick sou stillekens naer huys ‘ gaen
Want hy loopt al gelyck ick, met het backhuys teghen de vuyst,
En moeyt hy's wat te veel hy kryghter wel een duyst
t'Is al ketelachtigh te stubbelen met die Heybeyen:
Och hoe deirelyck is hy nu van syn Koninckryck ghescheyen:
En ick van mynen dienst die ick noch niet en besat.
Daer gaet des Weirelts roem met een begoten gat.
Toch het spyt my dat het soo is want ick had' een groot verblyen
Inde sottigheyt van al syn Hooverdyen.
Maer souden die gepalleerde Menschen, peys ick,
Meynen dat hun Lichaem is van beteren schick
Als dat vande vier cante Boeren? oft dat hun caligheyt
En arm hooverdye hun streckt tot Saligheyt?
Oft synse daerom, peys ick, van hooger Geest

Om datse met wol gecleet syn van een diere Beest?
Oft souwense daer me al hun Eeren hebben gewonnen
Om dat deSy-wormen hun cleeren hebben gesponnen?
t'Is buyten myn verstant t'is wel een cleyn bescheet,
Om wat een voddery dat men sulck een Ioncker heet
Sy ratelen als een Blaes met Erten, t'is een overgulden Pens ‘ sack
En dat hy't Kleet af deed' men sagh dat oock en Mensch ‘ stack

In dese voddery, soo wel als d'alderminst die leeft
Dan ick beny het niet dat m'elck synen Naem gheeft
En laetse loopen over datse syn, dan hadden's een deughdelyck leven
Ick souse den Naem van rechtveerdigh Edel geven.
O myn ooghskens worden soo cleyn ick clap m'in slaep

Derde uyt-komst.

BEYKEN.

Beyken.
Och mijn onnoosel dier, och mijn Kindt, mijn arm Schaep
Wat Tyran hebde van eenen Vader, hy en wilt my niet trouwen
Noch hy en wilt geen gelt gevē waer me ick u sou houwē
En soo dwingt my den noot om te doen dat ick nooy doē
Och hoe can't dien stuck Schelms in syn Hert bevroen
Dat hy ons soo deirelyck verlaet? hoe can hy't beginnen
Laes dat syn de vreughden van het dertel minnen,
O suere Vrucht? ick weet hoe datse smaeckt,
Die lyen, en verdriet, armoe, en een Hoer maeckt:
De dochters hebben te lyen de Knechts die draeyender t'gat ‘ uyt
Want plaeghdese te veel soo loopense ter Stadt ‘ uyt
Die Moesolven, die Blaeskaecken, die Feemers, die Lof ‘ tuyters
Die Liegers, die Bedriegers, die Valsaerts, die Ypokrieten, die grof ‘ fluyters
Die Eerdieven, die Maeght Verleyers, die Sweerders, die Verraders
Van d'onnooselheyt, en d'eerelycke Vaders
Die Sneurckers, die Poeffers, die Stoeffers, die Geckx, die alle ‘ claps

Die Lichtvoets, die Selde waeren, die sonder Zielen, die Galge ‘ laps
Die ist genoegh als s'hunnen tuyl getuylt ‘ hebben
En als s' een gansch geslacht soo schandelijck vervuylt ‘ hebben
Dan huysken, buysken comt al tot syn recht,
Het gaet met hun gelyck het spreeck woort seght
Men meynt een ander te brillen, en men brielt syn selvē:
Och ick sal mynen Fiel, noch de lappen van syn Cleeren sien schelven,
En de straten daer me besaeyen: jae ick sal noch sien
Dat hy om Gooy sal gaen aende Deuren vande Lien
Die hy nu als Beesten acht en leven op hun Brocken,
En sterven dan op't lest ellendigh vande pocken.
Ja Kint, soo sal't met u Vader gaen, en had' ick de weet
Dat gy waert een aertjen, naer't Vaertjen, ick smeet
U met de Cop tegen de steenen, en als ick u wel gaen bekycken
Soo dunckt my dat gy en u Vader syt net twee gelycken
Al waerde uyt syn Backhuys gesneén: Ha gy jonge ‘ Boef
Ick treck myn Hert van u, light daer, gy jonge ‘ sloef
Op de cou Banck, en maut, en schreeuwt tot dat gy swart ‘ syt
Daer leget (seyd' de Man) en hy spoogh syn Hert ‘ quyt.
Daer hoor ick Volck best voegh ick m'aen d'een zy.

Binnen.

Vierde uyt-komst.

BAES, BALTEN.

Baes.
Hoort Balten, ick moet u wat seggen,

Balt.
Wel Baes ick com u by.
Wat schuylter?

Baes.
Maer gy sout moeten toe-hooren

Balt.
Ick luyster als een Vinck

Baes.
Hoort toe dan

Balt.
Wel, met hondert ooren

Baes.
Suldet secreet houwen?

Balt.
Maer.

Baes.
Soo suldet hooren, maer hoort,
Al hoorde dat ick u segh dat g'u daerom niet en stoort.

Balt.
Ick my stooren? neen Baes, Balten beter bedacht ‘ is

***Baes*.**
Hoort, weet dat myn swagerin van eenen Joncker vercracht ‘ is
Beyken de styfter gy kentse wel, sy woont aende Vest

***Balt*.**
Sou ickse niet kennen? wat hanghter oock uyt;

***Baes*.**
Den Honden Nest.

Balt.
Den Honden Nest! ja den Honden Nest g' hebter gelyck ‘ aen,
Verkracht? en hoe lanck ist leén?

Baes.
Daer is soo nau geen blyck ‘ aen
Altoos s'is nu ses weken Out van Kint

Balt.
Out vuyl.

Baes.
Ten is om de nieuwigheyt niet dat ick u daer af cout
Maer gy syt eenen Wevenaer, en wilde haer voor een Weeu trouwen
Ick sal u t' Ambacht coopen en u voor myn Swagher houwen
Want gy syt sulcken Geest in 't Nacht-werck dat gy't selfs niet en gelooft

Balt.
Ick danck u Baes vande gunst maer myn Vrou was qualyck berooft
Van 't leven, oft daer quam strackx een Weeu die versocht by Request
Dat ick haer toch sou nemen: van een Dochter kreegh ick oock een Arest
Dat ick my sou wachten van de Vrouw in d'Aerd' te douwen,
Maer dat ick voor alle Werck met haer eerst soude trouwen.
De Weeu sey aen de Dochter datse langh veur ‘ was
En datse geen Arresteren en had' aen het geen dat heur ‘ was
Doch naer eenen twist die in woorden sonder ghewelt ‘ lach
Soo beriepense malcander tot eenen ghemeynen Velt ‘ slach.

Baes.
En wie won?

Balt.
De Weeu had' een blau Oogh, met eenen dicken neus
En de Dochter was by cans de Vingers afgebeten: t'was niet Heus
Gedaen, doch men doet datmen can om den Vyant te plagen:
Dan eer ick myn Vrou cost doen te Graef dragen
Verloofden icker me.

Baes.
Met wie van twee?

Balt.
Met alle bey,

Baes.
Geckter me?

Balt.
Ba neen ick sey aen d'een, dat ick aen d'ander sey,
Wat wou ick doen ick moest,

Baes.
En hoe maecktet nou?

Balt.

Ick setse tegen een

Baes.
Maer wie haddet liefste voor u Vrou?

Balt.
De Weeu, want die heeft eenen Water-meulen van duysent Gulden
Ja Baes dat is Gelt en ick heb noch al oud' Schulden,

Baes.
Nu en spreeck ick niet meer van myn Swagerin

Balt.
Daerom segh ick u dit, want deBroeck heeft al wat in
Want als de Doecken staen op het alder ‘ fierste
Dan syn de Broecken Baes op het alder ‘ dierste

Baes.
Nu ist waerachtigh dat het spreeck-woort seght
Datmen wel dapper om de Broecken vecht

Balt.
Ick bid' u comt maer eens door myn Straet laveren
Daer sulde met heel Vendels Meysens sien marcheren,
Het crielter als Mieren, en sy maecken sulcken gedruys
Dat de Gebueren willen dat icker om verhuys,

Baes.
Maer Balten ghy meught wel seggen her op bemint Vleesken en op uwen bil cloppen,

Balt.
Van altemael de ander en salder niemant in myn Schotel doppen
Dan t'sal een vande voornoemde twee moeten syn.

PASCHYN, TRUY, BY-KOMINGH.

Pasch.
Och ick lach my te bersten

Baes.
Wel hoe soo, seght Paschyn,

Pasch.
Wy hebben daer een lichtvoetjen, een cael Sinjorcken, soo bedropen,
Soo nat, soo nat, al oft hy uyt een volle Ruy quaem geslopen
Och het doet my sulcken deught

Balt.
En Waerom hebde dat gedaen,

Pasch.
Als wy de Straten voor de Sledden begoten wou hy niet uyt den Wegh gaen
En soo hebben wy hem lustigh ghedoopt, niet waer Truy bouwen

Baes.
Sa Sa valt aen't Werck ick hoor de Peerden met de getouwon
Langht de Keers,

Balt.
Al by de werck

Baes.
Sa gau draeyt eenen Candelaer

Balt.
Kyck, kyck, hier leyt een Kint op de Banck,

Baes.
Ia voorwaer

Pasch.

Maer kyck wat een lieven Kinneken t'is een Manneken
t'Heeft een Knopken op syn Muts

Balt.
Dats geplackt voor een Hanneken

Pasch.
Wat vintmen oock voor Moeders? Wat Hoeren in haer Hert
Soeck myn Arm dier!

Truy.
Maer Paschyn dats oock een Sotte part
Dat gy 'tKint op neemt, gy souter me leelyc gelact ‘ syn
Wisten't d'Almoesseniers,

Pasch.
Al sou icker aen geplackt ‘ syn
Soo moet ick myn Hert toonen, och dat arm Bloeyken is soo cout

Balt.
Wat leyt daer onder de Banck?

Baes.
t'Is eenen Hont

Balt.
Wat sout,
t'Is eenen Mensch:

Baes.
Ja t'Is eenen Mensch, op, op, comt van onder

Boer.
Wat isser Blommen herten, wat schuylter, wat isser, wat Donder
Isser inde Weir? ist Alarm? clept de Klock, wat ist?
Synder Soldaten? waer synse, waer, waer, ick wou dat ick het maer wist
Watter schuylt,

Balt.
Hoe can hy nu den crommen Duyvel maecken,

Baes.
Hy taeybolleken gedenckt u wel dat wy flus spraeckē
Van wat te crabbel vuysten? hier comde my van selfs ter hant

Boer.
Wa g'heb' een memorie als eenen Predicant
Neen my en gedenckt dat niet meer

Baes.
Om dat het u tegen ‘ gaet

Balt.
Gy hebt dat Kint hier geleyt

Pasch.
Niemant als gy

Baes.
g'Heb daer gelegen ‘ maet
Om te sien hoe het spel af-loopen sou met het Kint,

Truy.
Slater op, slater op,

Boer.
Wat heb ick misdaen

Pasch.
Slaet hy heeft het wel verdient,

Balt.
Als de goey Lien de Kinders by de Boeren besteden om te ‘ voesteren
En geven Gelt op de hant om de Kinders wel te koesterē
Dan comen die Schelmen en brengense te vindelingh inde Stadt,
En sy maecken d'Ouders wys u Kint heeft een Corts gehadt
En het is haestelyck gestorven, en pretenderen van waken, en slaven,

En noch t'verschoten Gelt van het begraven.

Boer.
g'Hebt quaey tanden dunckt my, t'is een groote pyn
Men seyt dat dan de Lien soo wonder quellyck syn,

Balt.
Steeckt hē met de Kop inde Kuyp laet hem verguldē

Pasch.
Ja doeget, doeget,

Baes.
Neen t'waer beter dat w'eē gelach op hem smuldē
En dat hy't betaelt eer hy uyt ons handen geraeckt
Oft wy geven hem d'Heer over, sa dat m'hem daer binnen vast maeckt
Met een Seel, tot dat ons Werck van't Getou ‘ is
En set hem het Kint op den Schoot t'is goet voor de kou ‘ pis.

Binnen.

Vyfde uyt-komst.

Beyken.

Beyken.
MAer gansch lijden dat just myn swagher daer comt ruymen,
En die vint daer myn Kindt, ick moet wat blijven luymen
Hoe't voort af-loopen sal, want sy willent daer eenen Boer
Op den hals leggen, en hy kenden noyt t'kints Moer,
Soo moet al menigh Man voor ander kinders wercken:
Soo isser menigh Wijf, neen Wijf k'wil seggen verken
Die haeren echten staet soo beestelijck beleeft
Dat t'huys vol Kinders is, en daer den Man geen heeft.
En laes den armen bloet is sonder quaet vermoeijen,
Hy slaeft, hy sweet, hy werckt? om voor de jonghe bloeijen,
En voor syn dertel Wijf, te winnen t' geen den noot,
En 't huys-houwen verheyst: en is het dat de doot
De kinders hem ontruckt, hy is als voor syn eyghen
Tot in de ziel bedroeft. Beyt ick hoor den Boer daer dreyghen
Met de Heer, nu ist al douwt hem van boven neder in de put,
Och armen Boer, dorst ick my bloot geven, maer begut
Neen, my Swagher is eenen haestighen kop, jae trouwen

Wat weet ick 't, hy mocht my selver in de put douwen
Dat hy wist dat ick myn Kindt daer had geleet:
Nu kent hy't Kint niet want ten is hem niet geseet.

JOOS IN BY-COMINGH.

Ioos.
EY, wel zyde ghy dat Beyken?

Beyken.
Ja dat ben ick al selfs,

Ioos.
Waer is u rammeneyken?

Beyken.
Wat is dat?

Ioos.
U Kindt,

Beyken.
En heet ghy dat een rammeney?

Ioos.
Dat seyt men van sulcken haesaerdeken van een Pastey
Seght waer ist Kint, segh segh?

Beyken.
Soo gewonnen soo verlooren,
Ick had's koop, en ick gafs koop, het was geboren,
En het moest gehouwen syn, en tot u Meesters schant
Soo heb ick het geplackt, voor een verlooren pant.

Ioos.
Tot syn schand'? dats niet, myn Meester draeght geen schaemt schoenen,
Hy draeght leersen, en thuys sloffen van pompoenen,
Daer't binnenst is uyt gehaelt, en voor ons beyd' gekockt
In kleir waeter, met Amonitie-broot gebrockt.

Beyken.
Dats lackeren brom,

Ioos.
Ja hadden wy't slechts alle daghen,
De Saus van alle spijs syn goey geteerde maghen,
En die en gebreken ons niet, wy eten wel by maet,
Myn meester die misprijst geweldich d'overdaet,

Beyken.
Niet te hebben doet veel ontsparen,

Ioos.
Myn Meester heeft syn goet nochtans doen bewaren;
Want de Heer is in syn huys soo my daer is vertelt

Beyken.
De Heer in syn huys? en waerom?

Ioos.
Om het gewelt
Van de dieven te weerstaen, en om dat te beletten
Soo souwen s' hem geiren versekeren, en op steen setten.

Beyken.
Hoe op steen setten? ô ick wil dat ghy't my seggen sult,
Heeft hy een moort ghedaen?

Ioos.
Neen ten is maer van schult,
Een moort? wat dat ghy vraeght, hy sou jemandt vermooren,
Neen t'is sulcken man niet, hy en kan 't gemauw niet hooren

Van een kat sonder te beven, als een loof op den boom
Hy en draeght 't geweir maer uyt eenen droom
Die hy heeft ghedroomt, en over langen tyt vergeten,
Hy en sal geen gheweir meer draegen waer dit versleten.

Beyken.
Wat is de liefd'oock, al en wilt hy my niet sien
Soo can ick nochtans niet lijën dat hem sou leet gheschien,
t' Hert treckt noch al,

Ioos.
t'Can niet min, hy comt daer, gaet een poosken
Aen d'een zy, dat hy ons niet samen siet,

Beyken.
Ey Joosken
Spreeckt wat voor m'in't best,

Ioos.
Al dat ick doen can,

Beyken.
Doet dat als maet, als vrient, doet dat als eenen Man.

FRANCISCO BY-COMINGH.

Franc.
P*Ar ma foy*, ick beef van kou door al de nattigheyt,
De droes hael het drincken is dat van satticheyt.

Ioos.
Maer Ioncker ick hoor wel wonder toe van 't geen my is vertelt
Door Mad'moisel Phlipot, u Vrijster, hoe met ghewelt
De Heer is in u huys gevallen, en al u goet beslaghen,
Maer Joncker sy sullen den ijseren steurm-hoet me draghen
Met de gestoofde koolen, die my ons Buer-wijf voor de kat ‘gaf
En sy smaeckten ons soo wel, w'atender ons alle bey sat ‘af
Nu en hebben wy niet om weder af te eten,

Franc.
Dat ghy my daer seght dat heb ick van t'achternoen geweten,
t'Is eenen grooten overlast die myn huys wort aengedaen:
Van doen ick rechts was naer de Meir gegaen
Viel de Heer in myn huys uyt last van een deel schelmen en Commeren,
Die my over langh hebben doen Sommeren.
Item den Huys heer, den Oukleer-kooper van syn afgehuert kleedt,
Een Vod wijf van sije basen, den Backer van broot, dan ick ben bereedt
Te betalen als ick gelt geef, voort de Vettewaerinnen
Van vierendeeltjens Boter, en vijf, oft ses Waerdinnen
Die maecken al 't gerucht, dan wat hebbense aen my?
Als ick springh waeght het al, en met niet ben ick vry.

Ioos.
Ick was verwondert als ick 't hoorden want van he'en morghen
Heb ick uyt geloopen om voor u-lieden te kletsen en te borghen,

En soo en wist ick nieuwers af.

Franc.
Maer hoe quam dat by
Dat u myn Lief Mad'moisel Phlipot dat sey:

Ioos.
Hoort, sy
Quam my teghen gereden inde Kaross, doen ick sou bespieden
Waer Beyken met het Kindt bleef, en met soo gheschieden
Daer een ongeval, dat 't wiel van de Kaross brack,
Soo dat sy en het geselschap terstont buyten track,
En ick hielp wat kleuteren, en dat ginck my soo wel ter handen
Dat Iouffrouw heel familiaer wert, en soo begonst sy vanden
Staet van u-lieden my te doen het heel vertel.

Franc.
Als ick haer gelt heb dan sal ick rijck syn dat weet gy wel,
k'Hebser oock soo lief om, s'is de hoop van al myn wel-varen,
En datse met haer ghelt verdoemt waer ick woud' met haer in de hel varen,
Ja ick hebse liever als lief, ghelijck ick weet datse my bemint;
Hoe moest sy my beclaghen? want sy hout my voor haer vrint,
Voor haer lief, voor haer troost, al mach ick niet over haer deurpel stappen
Dat is om dat de lien van ons niet en souwen weten te klappen,
Wat gelaet toondense? was se niet bedroeft? spreckt.
Sey se niet groet myn Heer, myn Lief, myn hert daer myn hert in steckt,
Kreetse niet? was se niet bedruckt om my in alle haer ghedachten?

Ioos.
Ia sy was soo bedruckt dat s'haer te bersten lachten,

Franc.
Lachten dat Viggen, die Pry, die Laef, die Kaelvinck
Lachtense? wat beest is dat, waerom en gaefdese niet een klinck,
Al waer se van kleir Gout, en elcke vest Ducaten
Soo en sal ick myn Bey om haeren't wil niet laten,
Neen, ick sal myn Bey trouwen al spijtet haer wat
k'En wil se niet meer aensien, ia seght haer dat
Al kroop se op haer bloote knien hondert mael om de Stadt,
Soo en sal sy niet op my winnen, jae seght haer dat,
Al waert dat den grooten Turck selfs voor haer badt,
Soo en sal ick s'in geen genaey nemen, gaet seght haer dat,
En al het goet dat se heeft, oft heeft gehadt
Dat sal voor den Duyvel vaeren, gaet seght haer dat.

Ioos.
Maer Ioncker hoe spreeckt ghy soo?

Franc.
Ick spreeck soo't my te moey ‘is
Sou't my niet spijten, dat se sulcken koey ‘is
Waer is myn Beyken, myn Lieveken, myn Treusel, myn Ziel,

Die ick voor myn wel-Beminde, voor myn Koningin hiel,
Sy can eerlijck de kost winnen met voor de lien te stijven,
En soo doende can ick in myn eeren blijven,
Myn Qualiteyt is daerom niet te min
Al en trouw ick geen groote Sottin:
Wat hebde van die dant als heel daghen te poeijeren, en te streelen
Met duysent ellen lint, met honderden Iuweelen,
Met Kammen over hoop, dan Doosen Cabinet,
En al het poppen tuygh moet wesen op-geset,
Ontelbaer nieuwigheyt van alderhande kanten
Die langhtse voor den dagh: met menichte Pindanten
Met alle tuijeringh, van Ringen, Peirele-snoers
Die s'om de Memmen klist met seven dobbel toers:
Sy moet een heelen dach te voren practiseren
Op wat manier sy sal haer s'anderdaeghs palleren,
Sy gaet de ronde doen de winckels in, en uyt
Om tierelieflijckheyt aen Borst, aen Oor, oft Tuyt:
s'En vraeght niet wat het cost, want t'geen Methode, is
Men geeft den vollen eysch, alst slechts de Mode ‘is
Wat Kancker voor de Mans, wat pest syn sulken Wijfs
En soo't de Mans verbien, een Weirelt vol gekijfs,
t'Is eenen Deyn, een Loer, een Lijs, eenen sonder vreughden,
Eenen Grimmer, n'en droogen troost, eenen noyt verheughden,
Eenen Suffer, t'hooft vol Muyse-nesten, eenen taeybol,
Een Kekeleer, een Graver, een vrouwen-hater, een ouwen grol;
Ick mach wel beklaegen seggen sy dat ick aen u vast ‘ben.
G'en weet niet seyt de Man dat ick in sulcken last ‘ben
Ke Lief leght de saeck wat aen naer dat gy't geschapen siet.
Neen seggen se, wy brenghen u daer me in't Crediet;
Hoe menigh eerlijck Man om diergelyck moet quelen,
Alleenlyck om den pracht; moet Bancqueroeten spelen.
Ick sal myn Bey trouwen, en settense naer myn hant;
Die de Dant trouwt om de Want, verliest de Want, en hout de Dant.
Ja Ioos wat dunckt u, heb ick niet gelijck in de saecken,

***Ioos*.**
K'en weet niet hoe al dat ghelijck in u hooft can gheraecken,
Maer Ioncker hoe coutge soo voor den ontbijt;
Want ick geloof dat ghy van daegh noch nuchter zijt.

Franc.
Dan heeft men 't best verstant, niet als een Kieckens hooyken,
Maer als een Philosooph,

***Ioos*.**
Geeft m'een oortken voor een brooyken;

Want ick beswijck bycans van hongers noot,

Franc.
En spreckt my van geen geven, oft slaet my liever doot,
Wat sultge verbeuren is't dat ghy van al u leven
Noch eens begeert, dat ick u wat sou geven,

Ioos.
Ist geck?

Franc.
Neen toch,

Ioos.
Krijgh ic geen Huer ten minsten geeft my de cost
Ick moet ommers eten,

Franc.
Hebt ghy het vasten begost
Voleynt het noch maer ses, oft seven daeghen,
En al dat ghy dan verteirt sal ick u afdraeghen
Spreeck ick qualijck?

Ioos.
Ia, en dan waer ick al moort,
Hoort Ioncker ick vraegh u, en seght met een woort
Wilt gy my eten geven oft niet,

Franc.
Hoe my dreyghen?

Ioos.
En waerom sou ick niet, ick spreeck voor myn eygen

Franc.
Beyt Schelm...

Binnen.

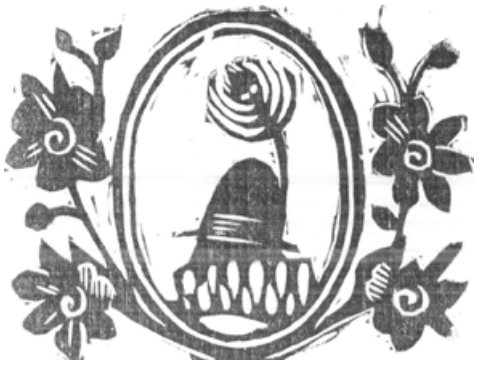

Sesde uyt-komst.

Baes, Balten, Boer met het Kindt op den Arm.

Baes.
HE Kanalie vogel

Boer.
Wat wilt ghy met my doen?
Ick ben ontschuldich,

Balten.
Het heeft al te goeijen fatsoen,
Soo u dat Kint past, neen maet ghy hebt het meer gedraeghen,
Het voeght u heel wel, wat geefd' ons dat wy niet over u en claeghen,
Geeft een Vaen ten besten, en wy schellen u quijt,

Boer.
Soo ghy van die vreught sterft 'k wil dat g'het my verwijt.
Ick sal u lie geven, en den derm vullen?
Neen, ick ben 't dreygen ghewent 'k en pas op geen brullen,
Had ick gelt g'hadt ick had gegaen in een slaep-sted'
Maer den noot dwong dat ick my soo armelijcken led'
En onder de Banck gingh slaepen,

Balt.
Wy moeten hebben gans sacken, gans seven,

Boer.
Siet wilde wat hebben ick sal u het Kindt geven,

Baes.
Ja slepus gh'en hebt dat soo qualijck niet veur
Soo en hoefden ghy't niet te placken weer aen jemants deur,

Balt.
t'Is eenen stouten Boer, hy heeft meer geloopen op dien teirelingh
Hy weet syn bescheet wel,

Boer.
Ick en ben geen verveirelingh,
Dat gy dat peyst, ghy doolt, dieven en kneveleers
Die crijg ick allen dach, dat geeft my niet eens dweers,

Baes.
Hoort wat hy seyt? wel Uyl, meend'ons dan te schenden
Voor dieven, en knevelaers?

Boer.
Dat ghy de waerheyt bekenden
Gy sout selfs seggen dat ghy't waer't, dat hebt gy onder een bedocht,
Dat ghy lie sout seggen dat ick het Kint hier had' ghebrocht
Te Vindelingh inde Stadt, om my soo uyt te suypen;
Maer stickte van den Dorst? soo sterfde van gheen stuypen:

Baes.
Die schelm is gheweldigh steegh.

Balten.
Sa Benghel seght wiens Kindt is dat?
Dat-men d'Ouders ontbiedt, oft hebt g'het selfs by jemandt ghehadt
In Bastaerdy? en soeckt ghy't u soo quijt te maecken?
Seght de rechte waerheyt, seght wat is van de saecken?

Boer.
Seght Kint, spreeckt Manneken, ey paeyt desen Vent,
Wie was u Moeder, want u Vader geloof ick dat gy niet en kent,
Och ghy zyt noch soo onnooselkens, ba konde noch niet spreken?
Ghy zyt nochtans soo'k gis wel ses, oft seven weken,
Nou spreeckt als een Man, syn u Ouders oock wat van schick?
Wel spreeckt, ghy kunt het ten minsten soo wel seggen als ick:
Ba hoe bitter treckt-men de tronie, gade sumpen?

Balt.
Flus langh ick u wat om de Ribben te crumpen,
Wat meynde dat wy sotten syn? ghy Buffel, gy Veir,
Ick langh u flus een knodts teghen u steir
Dat g'er gheen lieken af dichten sult,

Boer.
Liekens dichten
En can ick niet, dan ick sal u met woorden wel berichten
Spreeckt maer met reden, en wort niet al te gram,
Gy zyt terstont op u peert, wat zyde ghy voor eenen Quidam,
Konde geen menschen hooren spreken? en ick moet wel verdraghen
Dat gy my slaet en stoot, en met een Kindt comt plaghen,

Baes.
W'en doen u noch niet gelyck gy wel hebt verdient.

***Boer*.**
Dat is waer; want gy schenckt my dit schoon Kint,
Ghelyck'et my oock wat,

Balt.
Ghy zyt een rechten quack ‘man

***Boer*.**
Hoort ick segh het, daerom trouden ick nu een ou Back ‘pan
Voor een Wijf, daer ick noch Kint, noch Kraey by en creegh

Oft ick't sou konnen voor 't myn houwen, alst wat by de weegh
Ghelijckt, al genoegh, om te thoonen dat ick een man soo wel als de meest ‘ben
En dat ick verstandt heb, en een fatsoenelijck gheest ‘ben

Balt.
Daer's geen gebreck af, het gelyckt u op een hair,

Boer.
Och ick crijgh het nu soo lief, als oft 't myn eyghen waer:
Corasie Manneken, lustich schelmken maeckter maer te blijven
Ick sal u ses, oft seven hondert potten pap in't lijf drijven
Wilt gy maer smullen; ick sal u soo op-vullen, en nagelen met de voeten op een bert
In den Kelder, daer ons Gans soo vroegh vet wert:
Wel gy Sweemerken, gy Naentien, gy Cabouter-man
Wat doede met mynen erm? maeckt g'er een touter van?
Dat Gat gaet al Hockebock, Wiewa, quicq men doos,
Gy rieckt gelyck een Spetie, gelyck een Tymes, gelyck een Roos,
En zyter niet Hooveerdigh op al hebt g'u wat bepreutelt:
Gy en hebt geen slot voor den Neers, want ghy zyt wel bekeutelt.

Balten.
Wel Baes my dunckt dat desen Boer nooy van gelt scheyt
En dat hy ons sal paeijen met een drolligheyt,

Baes.
Dat dunckt my oock, luystert hoorde dat gherucht ‘niet
Hout den Boer vast soo ontloopt ons den bucht ‘niet.

FRANCISCO, IOOS, BEYKEN, BYKOMINGH.

Ioos.
UYtstrijcker, uytstrijcker,

Franc.
Nou Beyken laet my gaen
Ick sal hem wel leeren,

Beyken.
Ke Lief en treckt u dat niet aen,

Ioos.
Uytstrijcker, uytstrijcker, ick wil en sal't seggen,
Oft gy sult myn Huer tot eenen stuyver op-leggen,

Franc.
Sal ick sulcken affronten lijen van mynen Knecht?

Balten.
Holla, holla, hoe comt dat ghy tegen eenen jonghen vecht?
Daer en haelde geen eer aen

Franc.
Ick mach hem slaen, en stooten
Ick geef hem Kost en Huer:

***Ioos*.**

Heb ick van u oyt genooten
Een neghemanneken Huer, en dat gy van uwen cost cout
Die heb ick gebedelt, oft gestolen om dat gy selver eeten sout,

En in de Cloosters haelden ick Bier, op den naem van eenen siecken,

Franc.
Beclaeght u van geen honger gaet thuys en eedt dat Kiecken
Dat daer versch is gebraen, en lacker gelardeert,
De lien souden meynen dat 't waer waer, daer gy my me blameert,
Goey Mannen de jonghen is te stout in syn Bachuys.
Ick heb een Kelder vol Wijn, en noch een heel Packhuys,
En hy derft seggen dat ick Bier doen halen heb op een anders naem;

Balt.
Die soo gheluckigh waer die eens in dien Kelder quaem;
Hoe souden wy lampen, hoe souden wy souffen,
Wy brochten ter Heir ein frissen dronck seggen de Mouffen:

Boer.
Sou ick mè drincken Ioncker: want gy huerden my flus voor Knecht,
En ick ben sints een Kint rijcker geworden,

Franc.
Kijck Beyken, maer seght
Is dat ons Kindt niet.

Beyken.
Ia 't Lief,

Baes.
Wel zydet oft niet; wel Swager-in

Beyken.
Ick bent al selfs Swager.

Baes.
Wat seght gy is dat u Kint.

Boer.
Ick lacher in
't Kinder bed' voor, onder de banck, Ba ten is haer niet dat g'het weet,

Beyken.
T'is myn ick hebbet daer selfs te Vindelingh gheleet,

Baes.
Zyde gy sulcken Daey, ja, gy vuyl Swijnnaris
Te Vindelingh geleet? Ha! dats voor uwen Solaris.

(Hy slaetse)

Beyken.
Och Swagher

Franc.
Waerom sladese?

Baes.

Wat gaet het u aen
Wilde gy't u moeijen, spreeckt,

Franc.
Gy en hebt haer niet te slaen;
Dan van my mach se vrijelijck worden gesmeten,

Baes.
Soo zyde gy den Vogel die haer soo fraey heeft bescheten
Doede com, com

Beyken.
Help, help,

Balt.
Maer Baes hebt een lutsken verdrach

Franc,
Ick hebt by Eedt belooft dat ick van avondt niet vechten mach,

Beyken.
Och Swager wat wilt gy doen

Baes.
Ick sweir ghy sult se trouwen
Oft ick sal u dien opsteeker viercant in den boesem douwen

Franc.
Ick sal se trouwen.

Baes.
Troutse dan, oft ick langh u voor d'eerst een snab door de kaeck,

Franc.
Doet toch dat mes wech, oft ick verlies myn spraeck,
Ick com eerst uyt de Korts, en ick beghinse weer te crijgen.

Baes.
Wilde myn Swager syn oft niet?

Boer.
Siet hem hijghen.
Och armen den man is als doot, Ba laet hem wat gerust,

Baes.
Wie moeyt het hem? Wie, Wie ist die wat lust:

Balt.
Maer Baes ghy hebt gehoort dat hyse wilt trouwen,
Wat wilt gy noch al meer?

Baes.
Wilde myn Swagher syn wild'er my voor houwen,

Franc.
Och ja

Baes.
Geeft my dan de handt,

Franc.
Daer isse.

Baes.
Veel geluck
Met myn Swagerin, vaert wel, en leeft samen sonder druck.

Beyken.
Dat moet waer syn:

Baes.
Comt ic sal myn volck wat op het werck doen lettē,
En wy sullen daer gaen een Pintjen opsetten
Tot me Jonckers myn toecomende Bruer,

Ioos.
Dat is te veel gemist, die druyven syn te suer

Baes.
Com, com laet ons gaen,

Franc.
Neen, hoort, ghy sult my t'uwent leijen;
Want ick wil u tracteren met Pasteijen,
En daer moet tyt toe syn, dus op een ander tyt
Sal ick u noijen,

Baes.

Ick ben te vreden dat ghy myn Gast zyt.
Gy oock Boer. voor al dat wy u hebben bedreven
Tot u onschuldt, en wilt het ons vergeven,
Geeft het Kint aen de Moeder

Boer.
Hou daer Moeder daer is uwen Seun;
waer voor dat ick ghecreghen heb soo lustigh Kleun.

Baes.
Daer niet meer af vermaent, dats ganck

Binnen.

Ioos.
Gans sacken
Nu mach ick myn Huer wel aen een Gooy-mans deur placken,
En roepense in de Schou op 't alderstilsten uyt
Wie quaey schulden Coopt, want seker dats een Buyt,
Een Hasaert, morghen send' ick hem de Cluyvers
Voor myn Vierendeel-jaers Huer, dat bedraecht vyfthien stuyvers;
t'Is noch soo veel: maer wat ick oock segh? laes den Man
En heeft soo veel niet, dat syn is, datmen om den vingher winden can,

Dus 'k laet hem gerust, den Meester te plaghen, en sou geen knecht betamen
Ick mach my aen een ander Verhueren, en UYT JONSTEN VERSAMEN.

LIEFDE DOET SORGHEN.
G. OGIER.

FINIS.

Aanteekeningen

De eerste (?) druk (die uit 1682, pp. 1-46), met hare van de onze grondig verschillende spelling (865: *quicq* = kwik!) en interpunctie en tevens met hare drukfouten (13, 25; 20, 24, 84, 101, 127, 139, 187, 226, 380, 404, 414, 436, 449, 499, 508, 525, 557, 561 (!), 604, 657,761, 815, 887) is hiervoor, blz. 41-80, zoo letterlijk mogelijk gereproduceerd. Het cijfer volgend op eene verklaring verwijst naar andere regels in het stuk.

Voor-reden. 1 *defte:* aanzienlijke □ 2 *vromen:* heldhaftigen □ *Adelinck:* jonge edellieden □ 5 *diens:* des Edeldoms (in zijn geheel 9) □ 6 *Terwyl:* Dewijl □ 7 *eyghendoms:* eigenschappen □ 7-8 *Werck Van de gheleerde Pen'* = geleerd werk □ 9 *reden-rijcke:* welsprekend □ 10 *handelen:* behandelen □ 11: alle maar eenigszins lezenswaarde Geschiedenissen □ 13 *wel, en ëld'gheboren huysen* (l. ëdl'): weledelgeboren geslachten □ 14-15: en hun heldendaden zonder tal (parenthetisch-bombastisch bij 13) □ 16 *onvergetentheyt:* eeuwige herinnering □ 21 *belachelijck:* zóó, dat ‘die’ belachelijk wordt □ *toetsen:* in zijn doen en laten belichten □ 22 *Edelheyt:* Inl. 14 □ 23-7 Aisopos' fabel, o.m. bij Vondel, *Vorstelycke Warande*, 1617, no. XXVI (cf. La Fontaine, boek IV, no. 5) □ 25 *die:* en die □ 25 *bueck:* beuk- □ 25: Vondel, *a.w.*, 10-11: Met kluppel-slagen hem bestreken al zijn leden: Besmeerden hem zijn huyt... □ 26 *onderwon:* beproefde □ 28 *vermetelijck fatsoen* = aanmatigend gedrag □ 31 *benghelen:* overbluffen □ *stoeffen:* hoog opgeven □ 32 *on-edel-man:* vgl. onmensch □ 35 *keur:* rekel □ 37 *hier... door:* door dit spel □ *stooren:* prikkelen

Personagien. *Francisco:* Spaansche vorm v. Frans(iscus) 400 vlgg. De hoerenhandlanger in C. Huygens' *Tryntie Cornelisd*r. (1653) heet ook aldus. □ *Ioos:* Joost. Bij Bredero: *Joostje* d'Optrecker *(Klucht vande Koe*, 1612), *Joosje*, de molenaarsknecht *(Klucht vanden Molenaer*, 1613) en *Ioosje*, een jongen *(Sp. Brab.*, 1617). □ *Beyken:* vleivorm v. Barbara □ *Balten:* id. v. Balthazar □ *Paschyn:* id. v. Paschasia □ *Truy*: id. v. Geertrui.

Eerste Uyt-komst: 1ste tooneel (in ruimen zin) 2 *vloecken:* 30, 33, 41, 53, 65, 144, 164, 191, 331, 333, 369, 616, 641, 656, 658, 697, 815, 931 (Inl. t.d. *Gulsigheydt*, n. 74 en Dr. F.A. Stoett, *Drie Kluchten uit de zestiende eeuw,* Zutphen, 1932, p. 88 vlgg.) □ 4-5 *niet... als:* alleen □ 5-6 *betaelen (: af-halen):* geforceerde klemtoon 43, 66, 117, 128, 137, 162, 167, 182 enz. □ 6 *sommëren* = dagen □ 8 *schrobber:* afzetter □ *grootschen:* verwaanden □ *kaelen:* berooiden □ 9 *rattighen:* geldeloozen □ *Man à la Moden:* modegek □ 12 *Hooverdy:* ijdeltuit □ 14 *hiet:* beval □ 19-20 *spreeckt* (:seght): onvolm. rijm 23, 35, 77, 163, 213, 351, 625, 849 □ 20 *Dies, sey ick* l. Dies sey ick □ 21-2: dubbelrijm (het stuk bevat er meer dan 100, doch wel eens onvolm.) □ 23 *furie:* gevaar □ 24 *injurie (: furie)* 1. injuriën: lasteringen □ 25 *Van Mijn Heer* = aan uw adres □ *Poltron:* arme hals □ *infecteren:* bederven □ 26 *cojoneren:* lastig vallen □ *beyt:* wacht □ 29 *braveren:* minachtend bejegenen □ 30 *ô bloet!:* 2 □ 31 *fluckx:* dadelijk □ 33 *by hondert...:* 2 □ 35 *Canalien:* hondsvotten □ *gepuffel:* schorremorrie □ *Rapiamus:* Jan Rap en zijn maat □ *datmer...:* omdat men er... □ *vint:* 19 □ 38 *Dat gaeter naer toe:* Ik ga er heen □ 41 *blommen hert:* 2 □ 45 *lustich:* flink □ 47 *treffelyck:* ten volle □ 49 *conjunctuer:* geval □ 50 *weerdig:* waard □ 51 *Croon:* goudmunt 741, waard ca. 90 fr. × indexcijfer; 's landvoogds schatmeester

verdiende per maand 1000 cr., de landvoogd zelf 3000 □ *Mon Coeur:* mijn hartedief (uit F.'s Fransch bagage 191, 193, 387, 697) □ *ghebeden:* uitgenoodigd □ 52 *waer nemen:* opwachten □ *daer henen:* van hier tot ginder □ 53 *sakerloot:* 2 □ 55 *grandesse:* waardigheid (als die v.e. *grande* v. Spanje) □ 5 *Maitresse:* vrijster 700 □ 57 *persequeert*: achternaloopt □ 59 *variatie:* overvloed van gedachten □ *salutatie:* beleefd gegroet □ *gratie v. woorden:* sierlijke w. □ 60: dat er, voor de hoorders, tusschen haar en mij afstand *(spatie)* noch geveinsdheid *(sumelatie = simulatie)* meer bestond(?) □ 61 *slechte sloor:* onbemiddeld, onervaren meisje □ *ou Kaer:* oud lief □ 63 *op-hooren:* verbaasd opkijken bij het hooren □ 64 *ghehout:* gehuwd □

65 *Sa:* toe dan! □ *salementen:* 2 □ 66 *Klock-poort:* poortklok. Een aldus geheeten stadspoort heeft te Antwerpen niet bestaan (Meded. van Dr. J. Denucé, stadsarch.). Vermoedelijk legt de dichter die gekke benaming met opzet in den mond van Francisco: deze, immers, een plattelander, woont nog niet lang in de Scheldestad en zijn verspreking, niet onnatuurlijk van zijn standpunt uit, klinkt Sinjoren belachelijk in het oor 71. Let men voorts op het onvolkomen dubbelrijm *(Klock-poort: toch voort),* dan is de hypothese, waarvolgens *Klock-poort* zou dienen gelezen als *poort* + *Klock* (het tweede w. op den volg. regel, door oversprong), te verwerpen, spijt de talrijke, ten deele zeer ongewone enjambementen: 24, 79, 168, 170, 226, 228, 234, 256, 268, 272, 315, 316, 527, 561, 576, 595, 656, 720, 726, 895. □ 67 *haest doncker:* ca. 5 uur n.m. □ *strack:* 218 □ 69 *Hy verstaet dat:* z.i. □ *sal:* moet □ 71 *Seet hy so:* deze in r. 71-87 tot tien maal toe herhaalde intercalatie herinnert aan Bredero's *Symen sonder Soeticheyt* (1613), r. 2-15 (dertien maal *seyse)*; Francisco's geliefkoosd tusschenvoegsel schijnt trouwens te zijn: *seght haer dat* 744-50 (vier maal) □ 71 *Reputatibus:* aldus foutief voor *Reputationibus* wegens het driedubbel rijm met *Qualitatibus* en wellicht tevens ook om den Latijnschonkundigen conquistador belachelijk te maken 66 □ 72 *Qualitatibus* = edeldom 209, 757 □ 73 *mynen Beyaert luyt:* ik verkondig het principe □ 76 *successie:* nakomelingen □ 78 *Dat*: omdat □ *daer:* en daarbij □ 82 *a la mode broeck:* elegante br., met zeer smalle pijpen en vele strikken 84 □ 83 *lyff:* bovenvest □ *kees kop:* 'een hoofd zoo rond als een Edammer kaas', aldus het *Woordenb. der Ned. Taal*, VII (Leiden, 1913), kol. 756, V^{o} *keeskop*, B) 1); in r. 82-4, echter, beschrijft Ogier enkel en alleen de kleedij van F., zoodat *kaaskop* (eig. een komvormig werktuig in de kaasmakerij) hier een komvormigen *hoed* beteekent; C. Huygens spreekt overigens *('T Costelick Mal*, 1622, r. 3) van 'Een *averechte Teyl*' voor een hoed en thans nog heet een ronde fantasie-hoed *kaasbol(letje)* en *kaashoed(je)*, blijkens *Woordenboek* enz., kol. 734, II) 3) b) □ 84 *Met Leirsen, met:* Met Leirsen met... □ *faveuren:* gekleurde linten en strikken, door de 'maitresse' aan den 'serviteur' gegund □ 85 *bengels:* lomperds □ 86 *reputatie draeght:* roemt □ *Calot:* krulpruik □ 89 *staet en siet:* staat te zien □ 90 *Back-huys:* mond □ *jet:* iets

By-Komingh: tooneel (in engeren zin). □ 91 *Poort:* een stadspoort van Antwerpen (welke?); ook *Trijn Jans*, in Bredero's *Klucht vanden Molenaer*, r. 32 vlgg., blijft vóór de gesloten poort staan; *poort* bet. intusschen ook *achterpoort* en vandaar de woordspeling in 92 □ 92 *vest:* veest (Kil.: 'Flatus ventris, sine strepitu aut sonitu') □ 94 *als gy boven toe ghebonden syt:* den hangstrik om den hals hebt □ 97: En die worden het eerst gehangen □ *100 Beleken:* bidprentje □ 101 *kycken:* l. kyck (: Lyck) □ 103-108: invloed van C. Huygens' beroemde *Zede-Printen* (1625). Over de in dien tijd alhier gelezen Hollandsche auteurs zie Dr. O. Dambre, *Album Vercoullie I* (Brussel, 1929), p. 89-90 en Dr. M. Sabbe, *Brabant in 't Verweer* (Antw., 1933), p. 187 vlgg. en *infra* 595 □ 105 *Reyser:* reiziger □ *Kets-bal:* kaatsbal □ 108 *Een Wapen...*:? □ *Bommelaer:* Boeman □ 110 *huts:* pummel □ 111: '*Patientie is goed kruid*' (Harreb., II 174 b) □ 112 *dat 's ganck:* ik ga heen □ *voyasie:* boodschap (Ioos dient bij een grootspreker; onvolm. dubbelrijm) □ 114 *heet:* heeft □ 127 vlgg.: Inl. 19 en n. 36 □ 127 *lackers:* dreumesen □ *Ommers en d'ommers l*. Ommers end' ommers: Hoe het zij □ 133 *verkeert:* verandert □ 136 *En:* ontkenning □ *steegh:* diep.

137 *Peerlackspaen:* Peer lik den (drek)lepel m.a.w. scheldwoord voor een sekreetruimer □ *hy:* hei! = toe! □ 139 *die* l. dien □ 140 *Pack:* blijkens 184 steken er geen flambouwen in; 't zullen dus steenen zijn 143 □ 141 *Kneuckel:* lompe boer □ 143 *hou daer:* pak aan! 'Nè!' □ 144 *ô sellementen:* 2 □ 145 *slaegen:* slaan □ 149-50: Inl. 19 en n. 36 □ 152 *buyten:* by u thuis op het platte land □ 155 *in gedouwen:* ingedrukt □ 156 *bodt:* plomp □ *houwen:* tegenhouden □ 157 *haeste:* plotse □ 158 *vermoghen:* macht □ 160 *bestaet:* waagt □ *en salder...*: zal geen uur leven na het geven van slaag □ 161 *diepsinnich:* verstandig □ 162 *doede?:*

is 't niet? □ *Beir-steeckers:* volgens R(ich.). V(erstegen)., *Recreative Beschrijvinghe* enz. (Antw., 1642), p. 89 draagt de beersteker ‘een lange spicie / op den hals’ en ‘eenen schoonen witten / lijnwaten voorschoyt’ □ 164 *by gans velten ghenaey:* 2 □ *Roey:* roede (=spicie?) □ *leght* l. legh (onvolm. rijm) □ 166: dat je er nog zal naar opspringen □ 168: niet bij Harrebomée □ 169 *verweirt u lijf:* verdedig je leven □ 171 *vermooren* (Brabantisme): vermoorden □ *goey Mannen:* vrienden 887.

172 *veur u sien:* letten op □ 173 *Wat dat:* wat □ 175 *hoets:* 110 □ *sa:* 65.

178 *in confusie:* aan 't harrewarren □ 179 *rapalie:* Jan Rap en zijn maat □ 180 *canalie:* canalien 35 (: rapalie) □ 182 *overhoot:* meerderen □ 185 *laten:* verwaarloozen □ *doede:* 162 □ 186 *om ecn haeyr:* 't scheelt maar weinig □ 187 l. Floeckx gaet, □ 188 *oorbant:* oorveeg 389, 740 □ 190 *Ha daer:* 143 □ 191 *by loo:* 2 □ grand' mercy *seggen:* dank zeggen (mondgemeen barbarisme in dien tijd) □ 192 *Bidt...*: smeek om genade voor je leven! □ 193 Vous estes une Beste: Je bent een domkop! 51 □ 194 *Taterbol:* huilebalk □ 195 *afdraeyen:* afranselen □ 196 *Gaet... en doet:* Ga... doen □ 198 *huer: loon* □ 200 *U:* Uw □ *Soon:* 341-4 □ 205 *moeyt:* gaat aan □ 207 *De Booyen Huer:* het loon der dienstboden; ‘Item inde overschietende goeden van insolvente persoonen oft sterffhuysen / na dat de vrouwen / oft heure kinderen inder manieren voors. voldaen zijn / worden gheprefereert enckelen knapen ende maerten bodeloon / ende puren arbeyts loon / daer gheen coopmanschap onder ghemengelt en is / ende salarissen van Advocaten / Procureurs Medecijnen ende Chirurgijnen / met des der curen aengaet / ende daer nae schulden van bier / broot / spijse / ende dranck notelijck / oorboorlijck ende niet voluptueus.’ *(Rechten ende Costvmen van Antwerpen,* Ceulen, 1644, Kap. LXVI, § XXXVI). □ *Apostil* = gunstig advies der overheid (amman) □ 208: de bankroetier moet eerst iets bezitten (*heb* 28) en nadien dat bezit willen afstaan (*wil:* ‘tel est mon bon plaisir’) □ 209 *cael:* 8 □ *qualiteyt:* (de gebruiken van) den hoogen adel 72, 757 □ 210 *schuldigh is:* schulden heeft 709 vlgg.

213 *over schouwer:* averechts □ 214 *al waer:* alsof ik... was □ 218 *Sinternel*: (schildwacht) post 67 □ 222 *houwen:* zelf opvoeden □ 223 *koest'ren:* vertroetelen □ 225 *uyt doen:* laten uitdoen □ *kruyt:* muscaatnoten, foelie, pijpkaneel enz. (tot het bereiden van kandeel) □ 226 *taelt:* informeert □ *eens:* l. eens. Al... □ *meeste sloef:* grootste schelm □ 232: *een oprechtien...:* een aardje naar zijn vaartje □ 234 *Mem*: borst 766 □ 240 *Hout*: 222 □ 242 *qualyc bedocht:* mis □ 243 *moet* = moge □ 247 *suyver Daey:* niet onteerd meisje (in schijn; Menniste zusje) □ 250 *vertrecken:* vertellen □ 253: Zeg met de Gomaristen, dat het zoo moest zijn □ *Slaeget:* sla het □ 256 *niet:* niets □ 257-8 *aen gaet (: aen en staet):* onvolm. dubbelrijm □ 206-1:? □ 263 *fluyten:* bedriegelijke verzinsels 526 □ 264 *tuyten:* haartuiten □ 273 *Proeven:* trachten te zien □ 276 *Ke:* toe! 277 *peys kussen:* kussen ten teeken v. verzoening □ *lammery:* praatjes! □ 284 *Doeghet:* Doe het □ 294 *t'wesen:* uw gezicht □ 295 *Met een suer muylen:* Zuurmuilend □ *hadde:* had je □ 296 *hem... heet:* zich gedraagt □ 297 *schickte:* meen je □ *Maeghdom* (ook gebr. in toepassing op mannen 301) □ 301 *hem:* mijn ‘Maeghdom’ (voor de grap als iets concreets opgevat) □ 304 *daer... af*: van het verlies zijns maagdoms □ 305 *Caronien:* krengen □ *om dat:* opdat □ *'t licht schicken:* niet zwaartillend zijn □ 308 *Dan:* Edoch □ *hy doolt...:* Hij doolt niet geheel,

die ten halve keert (Harreb., III, p. 19 en p. 377), m.a.w.: een slecht mensch kan nog wel op het pad der deugd terugkeeren □ 313 *hy sal...:* hij zal er slecht van afkomen □ 314 *moet:* 243 □ 315 *stegen:* ruwen □ 317 *geten:* gegeten □ 318 *gepalleerden:* weelderig gekleeden □ *meercat:* een soort van aap □ 320 *kempe koor* (Brab.): hennipen koord of hangstrop □ *gedraeyt:* losgeraakt □ 321 *Snot-holt:* snotgat, snotneus □ 323 *solaris* (: Notaris; driedubbelrijm): loon 900 □ 325 *Promoters:* aanleggers □ *corte Roey:* een der ambtenaren, belast met de dagementen (= dagvaardingen) binnen de stad Antwerpen

en derzelver vrijheid □ 326 *schribanten:* griffiers □ 327 *schick:* reken □ 329 *placken:* wederrechtelijk neerleggen □ 330 *wel te tacken:* flink te straffen

331 *Ganswonnen:* 2 □ *sneurcken:* pochen 529 □ 332 *wa:* wel □ 333 *Ba:* wel □ *blommen herten:* 2 □ 338 *als eenen Uyl...:* als een gevangene

344 *Soon:* 200 □ *gaet en schryft:* ga opschrijven □ 345 *tellen:* uittellen, geven □ 348 *Garnaet:* garnaal □ 349 *verbeyen:* verwachten □ 350 *stege bengels:* onhandelbare lomperds □ *van die Knechten:* van Knechten □ 355 *Drossaert:* dorpsburgemeester □ *Schoot:* Schoten bij Antwerpen? (: root) 403 □ 356 *schaem root:* 669 □ 360-1: Inl. 16 □ 362 *salutatie:* 59 □ 369 *snuyven:* sterk door den neus ademen □ 370 *droes cop:* 2 (lokt heel natuurlijk het antwoord uit: Inde Hel) □ 373 *snelder 'hadt:* om het dubbelrijm? 731 □ 376 *gekroch:* gekreun □ 377 *Huys 'Man:* plattelander □ 378 *lach en sliep:* lag te slapen □ 380 *waerder:* waerde = waar je (drukfout onder invl. v. *wierder)* □ 386 *requeratieken:* recreatieken = wat ontspanning □ 387 *Pour:* 51 □ 389 *bodts:* klap 188 □ 390 *geile:* gele. (Er is geen gek zoo êel, Of hij draagt groen of geel) □ 393 *Bengel:* 350 □ 396 *Van...*: Voor je plompheid 170-1 □ 400 *doede niet?:* 162 □ 401 *vaster 'stont (:laster 'Mont)* □ 403 *Francis:* verminkt uit Francisco (klemt. op *Fran)*, hetzij om het onvolm. dubbelrijm (: *verstant in is)*, hetzij (klemt op *-is)* om het gewone rijm (*: is*) □ 404 *dat gater op deur:* ik sla er op los (met mijn degen) □ *daer geen verstant in is:* 1. daer in geen verstant is (:Francis; onv. dubbelrijm) □ 406 *schappeert:* redt □ *Wa:* 332 □ *gij siet...:* gij ziet er uit als een basilisk (die, volgens de Ouden, zelfs door zijn blik iemand kon dooden) □ 407 *ghelycken tot:* passen voor □ 409 *Net:* precies □ 411 *geen slechte kluts:* niet van geringe afkomst □ *Huysmans:* 377 □ *me:* ook □ 412 *gediert:* ongedierte □ *gargelen:* kanten) □ *ligh stè:* bed □ 414 *Weeckluysen l. weechluysen* = weegluizen; dit grapje herinnert aan: Ik draag het wildbraad bij me, zei Geert de jager, en hij haalde eene hand vol luizen uit zijn hemd (Harreb., II, 41a) □ 415 *me* = eveneens □ 420 *lyen:* bekennen □ 425 *'t Princelyck gebiedt:* de bevelen v.d. vorst □ *heldelyck gedreven:* heldhaftig uitgevoerd □ 427 *Prochiaen:* pastoor □ 428 *overslaen:* uiteenzetten 432 □ 429 *Stoel:* preekstoel □ 430 *slechte:* geringe □ 431 *In goddelycken dienst:* godsdienstig gesproken □ 435 *rechten:* authentieke □ 436 *mis bruyck* 1. misbruyck □ *valt...:* hoeft zich nooit te schamen □ 437 *over rugh kanten:* achterover doen vallen, kleineeren □ 438 *Sydet:* Zijt gij het d.i. authentiek edel... (en mijn kritiek heeft geen vat op u) □ *Tullepanten:* tulpen □ 439-40: In hun *Derde T'Samen-spraeck*[2] (Amst., 1643), p. 22 oppert Waermondt: 'Ick hadde gemeent / dat als men het zaedt van een *Gouda* zaeyde / datmen daer wederom *Goudaen* af kreegh,' maar aan die niet onnatuurlijke meening slaat Gaergoedt den bodem in: 'jae al zaeyde men het zaedt van een *Semper Augustus*, daer soudt ghy moghelijck het slechste Goedt wel uyt krijghen,' een door Ogier bijna letterlijk gereprod. verzekering: *d'alderschoonste Blom* is inderdaad de *Semper Augustus* (2 ex., 'om gheen Gelt te koop'), terwijl met *Geel en Root* werkelijk '*het slechste Goedt*' bedoeld wordt, n.l. de tulpensoort, bekend onder den naam 'Gheel ende Root van Leyden' □ 441 *Dien slach:* deze soort, d.i. 'Gheel ende Root v. Leyden' □ *veelheyt:* massa (op het *heel Velt)* □ 442 *wel:* zoowel □ een *Koninckx Blom'*: een 'Saeyblom van Coningh' (220 asen, f 320; 20 asen = 1 gram) □ een *Prins:* 'een Haghenaer ofte Mackx van de Prins' (400 as., f 300) □ *alle:* om 't even welke □ 443 *sulcken Tulpant:* 'Gheel ende Root van Leyden'! *een Fenicx:?* □ *Brabanson* (4 soorten; de duurste, 'Br. Spoor': 430 as., f 1500) □ 444 *Viserooy:*

‘Vice Roy, paers, violet ende wit’ (3 soorten; de duurste: 658 as., f 4200) □ *Coreneer:* ‘Coorenaert’ (448 as., f 400; ‘pontgoet’) □ *Switsers:* ‘Een pont f 1800’ □ *Hertogen:* ‘Ducken’, n.l. ‘Duc de Winckel’ en ‘Duc de Flori’, resp. 700 as., f 300 en 300 as., f 70 □ *Tourlon:* Tourlong (240 as., f 200) □ 445 *Generael-bol:* ‘Saeyblom van Bol’ (300 as., f 250) □ *Blyen bergh:* ‘Blijenburger’ (3 soorten; de duurste: 443 as., f 1300) □ *Admirael Catelyn* (181 as., f 225) □ 446 *Gevlamde es:*? □ *Beschuyt-backer* (105 as., f 250)

□ *Brakels:* ‘Incarnadijn ghevlamt van Quaeckel’ (300 as., f 350) en ‘Spits Lack van *Quakel*’ (300 as., f 70)? □ *egaet Robyn:* ‘Agaet Rubijn’ (56 as., f 100) □ 447 *Kasteel van Antwerpen:* in 1836 werd 1 ex. 16.000 fr. verkocht □ *Anvers:* ‘Anvers Vestjens’ (52 as., f 500) en ‘Anvers gemeene’ (387 as., f 405) □ *Blomisten:* tulpenhandelaars □ 448 *daer in:* op den koop toe □ 449 *'t keuren:* 't uitvinden □ *Naem,* 1. Naem; - ‘...als yemant,’ bekent Gaergoedt, *a.w.,* p. 19, ‘een verandering van een Bloemken heeft / seght men dat teghens de eene *Florist* of de ander / waer af het gheruchte dadelijck voort loopt onder alle *Floristen*. soo dat een yegelijck begeerigh is om het selve te sien / spreecken malkanderen aen / soo het een nieuw Bloemken is / ende van niemant bekent / soo luystert men wat oordeel daer een yeder af gheeft / de eene seght het ghelijckt hier nae / de ander daer nae / soo het een Admirael ghelijckt / ende dunckt het U beter / ghy maeckter een Generael af / of ghy noemt het naer u selven ofte naer u handwerck / ende dan beschenckt ghy het met een Vaetjen Wijns / op dat de liefhebbers die naem souden in ghedachtenisse hebben’. □ *sweeft:* d.i. hoog = floreert □ 450: dank zij de tulpen met hun intrigeerende namen (what's in a name!) □ 451 *daer:* bij de ‘Blomisten’ □ *bescheet:* gewenschte inlichtingen □ *strack:* dadelijk; ongelukkig heeft Fr. dien raad niet gevolgd zoodat voor ons (alsook voor onze bronnen, Inl., n. 16) die namen duister blijven. □ 456 *mochten:* zouden kunnen □ 458 *grootsen:* 8 □ 459 *gelyck...:* allergehoorzaamst? □ 461 *dat:* indien □ 463 *Ba:* 333 □ *net:* 409 □ 464 *ala coquillie:* het niet weggeschorene wordt gefriseerd □ 465 *A la coquyn:* op zijn schelms □ *ba:* 333 □ 467 *slechte looy:* dom kalf □ *blau:* z. Huygens' *Tryntie Cornelisd*^{R}, 1223-5 □ 470 *berekelt:* gevlekt □ *placken:* vlekken (=moesjes, of teekenen v. eene ziekte?) □ 472 *muskuliaet:* muskus, drek (behendig wederantwoord 810)

473 *giet:* met het oog op de sleeritjes 602 (de winter v. 1643 op '44, volgende op een buitengewoon drogen zomer, was hard en duurde lang, de wateren in 't binnenland toegevroren blijvende tot in Maart) □ 474 *leg'et:* ligt het □ *gereet:* terstond □ 475 *Caronie:* 305 □ 480 *greb:* goot (in 't midden v.d. straat) □ 481 *Schuyfel:* lomperd □ 483 *Baert:* snorbaard 464 □ *Lebben:* lummel □ 484 *sebben:* een Joris Goedbloed □ 485 *ba jaet:* wel (333) ja, 't is... □ *wa:* 332 □ 487 *Cruys:* miserie □ 489: hij vangt bot, juist zooals ik □ 490 *een duyst:* 1000 zooals die twee □ 491 *ketelachtigh:* bedenkelijk □ *stubbelen:* 't a.d. stok krijgen □ *Heybeyen:* hellevegen □ 492 *Koninckryck:* 388 □ 496 *Hooverdyen:* buitensporigheden □ 497 *gepalleerde:* 318 □ 498 *schick:* maaksel □ 499 *vier cante l*. viercante: achtkante □ *caligheyt:* 8 □ 506 *sulck een:* zoo iemand □ 507 *een Blaes met Erten:* kinderspeelgoed □ 508 *en:* een □ 512 *rechtveerdigh:* te recht (Het is de beste edelman, die zich zelven edel maakt).

516 *houwen:* 222 □ 517 *nooy:* ongaarne □ 520 *Laes:* helaas □ 525-30: onderw. v. 531: Die ist genoegh □ 525 *Moesolven:* grootsprekers (zie het 17deëeuwsche gedicht ‘in 't sotte’ over den Edeldom, medeged. door Dr. Fred. Lyna in *De Vlaamsche Gids*, 1923-24, p. 54, r. 33 vlgg.) □ *Feemers* l. fleemers = die iemand naar den mond praten □ 526 *grof fluyters:* aartsleugenaars 263 □ 529 *Sneurckers* 331 □ *Poeffers:* pochers □ *Stoeffers:* 31 (Voor-r.) □ *alle-claps:* cameleons □ 530 *Lichtvoets:* hoerejagers □ *Selde waeren:* veinzaards □ *sonder Zielen:* harteloozen □ *Galge ‘laps:* galgebrokken □ 531: beoogen alleen de ‘defloratie’ □ 533 *huysken, buysken...:* buycksken, buycksken... (huikje = manteltje, je kan wel een tijd lang de zwangerschap verbergen, maar de buik verraadt ten slotte toch alles)? □ 535: niet bij Harrebomée

□ *brillen:* foppen (op zijn Brab. uitgespr.: brielen; vandaar brielt 35, 78, 212, 351, 625, 850) □ 536 *schelven:* afrukken □ 538 *om Gooy gaen:* bedelen □ 540 *de pocken:* de venusziekte □ 542 *smeet:* sloeg □ 544 *net:* 409 □ 545 *Boef:* schelm (vleiend) □ 546 *sloef:* 226 (vleiend) □ 547 *maut:* huilt, 'kwèèkt' □ 548 *leget:* 474, Inl. n. 36 en Harreb., I 27 a, 286 b, alsook III 113 b □ *quyt:* rijmshalve?

550 *Wel:* goed □ *ick com u by:* hier ben ik □ 551 *schuylter:* scheelt er □ 553 *Maer:* Nou,

of ik □ 555 *beter bedacht is:* weet wel beter □ 557 *styfter* l. stijfster □ 558 *wat...:* hoe is het uithangbord ook weer? □ 560 *Daer...*: dat is niet zoo precies te berekenen □ 561 *Out vuyl:* l. Out (:cout) Vuyl (dit w. op r. 562) □ 565 *Geest:* bolleboos □ 568 *Dochter:* jonge D. □ *Arest*: beslaglegging □ 569 *douwen:* steken □ 572 *heur was:* haar toebehoorde □ 574 *Velt'slach:* geregeld gevecht, niet de overbekende strijd om de broek, d.w.z. om te zien wie - de man, of de vrouw - in huis baas zal spelen (cf. Van Heurck-Boekenoogen, *Hist. de l'imagerie popul. flam.,* Brux., 1910, pp. 215 vlgg., 574 vlgg. en *Venus Minne-Gifjens*, Amst., z.j., 1622, 24 v.), maar de toepassing van Jez. 4:1 ('Zeven vrouwen grijpen te dien dage éénen man aan') op een toestand van trouwlustigheid bij meisjes, naast gebrek aan mannelijk personeel in deze of gene landstreek (z. *De Oude Tijd,* Amst., 1872, p. 327, De Beer-Laurillard, *Woordenschat,* 's-Grav., 1908, p. 1262 en Vondels raadselachtig en ongedagteekend kwatrijn: *De waerdigheydt van den broeck*, waarover vgl. Unger, *Bibl. v. Vondel,* Amst., 1888, 204 b) □ 576 *Heus Gedaen:* nobel gehandeld □ 580 *Ba:* 333 □ 582 *Ick...*: Ik speel hen tegen elkaar uit □ 586 *de Broeck:* een huwbaar manspersoon beteekent heel wat □ 587-8: als de vrouwen klaar staan om elkaar te verscheuren (voor een man), dan zijn de mannen haast om geen prijs te krijgen. □ 589-90: 'Hier vechten zeven wijven om ééne mans broek' (Harreb., I, 93 a en II 459 b) □ 591 *laveren*: gaan □ 592 *Vendels*: compagnies (het liedje in *Venus Minnegifjens,* hierb., luidt, str. 7: Acht Vaendels Jacomynkens □ Quamen daer aen ghedruyst / □ En thien Vaendels Pierynkens □ Hebben daer in den hoop ghebuyst...) □ *Meysens:* ongehuwde jonge dames □ 595 *her op:* wel op! □ *en op...:* van geluk spreken (naar Van Santens *Snappende Siitgen,* Leiden, 1620? Vgl. 103, 677 en Van Vloten, *Ned. Kluchtsp.,* II^2, p. 72, alsook p. 69 en *infra* 716) □ 596 *in...:* tafel (en bed) met me deelen

599 *lichtvoetjen:* 530 □ *cael:* 8 □ *Sinjorcken:* Sinjoor is hier dus nog geen schimp- of spotnaam voor Antwerpenaar (cf. Cornelissen, *Nederl. Volkshumor*, I, Antw., De Sikkel, 1929, p. 127 vlgg.) en bet.: het uitzicht hebbende, b.v. door zijn kleeren, van een Spaanschen 'heer' □ *bedropen:* druipnat begoten □ 600 *Ruy:* stadsgracht □ 602 *Sledden:* sleden □ 603 *lustigh:* 45 □ *bouwen:* Boudewijn □ 604 *Sa:* 65 (tot 'syn volck' 919) □ *getouwon:* l. getouwen □ 605 *draeyt:* maak □ 607 *Kinneken:* kindje □ 608 *Knopken:* ter onderscheiding der kunne? □ *Dats geplackt...*: dat (kinneken) is (daar) neergelegd, opdat het een nachtwaker (hanneken) zou oprapen voor de Aalmoezeniers □ 610 *Soeck:* uitroep, bij 't gevoelen van koude 613 □ *Sotte part*: dwaze inval □ 611 *gelackt:* gelaakt (:geplackt) = *beboet?* (de namen dergenen, die zich aan het te vondeling leggen schuldig maakten, moesten w. aangeplakt; men gaf tot f 25 premie voor den aanbrenger, met belofte zijn naam geheim te houden) □ 612 *d'Almoesseniers*: de beheerders v.h. Vondelingshuis □ *er aen geplackt:* er mede 'geschoren', er aan vast □ 616 *Blommen herten* 2 □ *schuylter:* scheelt er 551 □ *Donder:* 2 □ 617 *Klock:* brandklok □ 619 *den crommen...:* veinzen □ 620 *Hy:* 137 □ *taeybolleken:* geniepigerd □ *flus:* 169 □ 621 *crabbel vuysten:* krabben en slaan □ 627 *voesteren:* alimenteeren □ 628 *koesteren:* 223 □ 629: ten deele daardoor was het aantal vondelingen en verlatelingen te A. steeds zeer groot (ca. 1600 in 1558) □ 631 *haestelyck:* 157 □ 634 *quellyck:* prikkelbaar □ 635 *Kuyp:* beerkuip □ 636 *doeget:* 284 □ *op hem:* op zijn rekening □ 638 *d'Heer:* de gerechtsdienaren □ *sa:* 65 □ *daer binnen:* zoo lang □ 639 *van 't Getou:* af □ 640 *kou 'pis:* heete brandende pis

(strangurie), een kwaal, die o.m. met warme omslagen op den buik (blaas) kan w. genezen; dezelfde rol nu als de omslagen vervult het schootkindje, dat bovendien nog, dank zij zijn... warm water, de genezing zal helpen bespoedigen.

641 *gansch lijden:* 2 □ *ruymen* d.i. den beer □ 642 *luymen:* afloeren □ 649 *laes:* 520 □ 650 *bloeyen:* bloedjes □ 652 *verheyst:* vereischt □ 633 *eyghen* d.i. kinders 648 □ 654 *Beyt:* 26 □ *ick*...: ik hoor, dat men den B. daar dreigt met □ 655 *Heer:* 638 □ *put:* 635 (:begut) □ 656

bloot geven: laten zien □ *begut:* 2 □ 657 *my* l. myn □ *haestighe kop:* driftkop □ *trouwen:* in waarheid 2 □ 658 *douwen* 569 □ 659 *Dat:* 461 □ 660 *geseet:* d.i. dat het mijn kind is.

662 *rammeneyken:?* □ 664 *haesaerdeken:* buitenkansje □ *Pastey* d.i. vleeschpastei: kind □ 667 *gehouwen:* 222 □ 668 *geplackt:* te vondeling gelegd □ *voor een verloren pant:* het kind beschouwende als een pand (tusschen hem en mij), dat ik niet wensch in te lossen □ 669 *niet:* niets □ *schaemt schoenen:* 356 □ 672 *Amonitie-broot:* kommiesbrood □ 673 *Lackeren brom:* lekkere kost □ 674 *goey geteerde:* goed geteerd d.i. verteerd hebbende = hongerige □ *De Saus...:* Honger is de beste saus (Harreb., I, 324 a) □ 675 *gebreken:* ontbreken □ *wel bij maet:* zeer matig □ 677 *Niet:* niets; 'Niet hebben doet wel sparen' (Harreb., III, 31 a en 62 a); z. van Santens *Snappende Siitgen*, bij Van Moerkerken, *Nederl. Kluchtsp.*, I, p. 103, r. 57; cf. *supra* 595 □ 678 *bewaren:* bewaken □ 679 *Heer* 638 □ 682 *hem:* Francisco □ *versekeren:* arresteeren □ *op steen zetten:* in de stadsgevangenis steken □ 684 *moort:* schuldenmakers werden in het Steen gezet □ 685 *vermooren:* 171 □ 688 *'t geweir:* 't zijdgeweer = 't rapier □ *uyt:* uit hoofde van □ 691 *niet sien:* 259 □ 693 *t'Hert...* d.i. naar hem 546.

697 *Par ma foy:* 51, 657 □ *kou:* 473 □ 698 *droes:* 370 □ *satticheyt* d.i. dat ik zoo beef □ 699 *wel wonder:* zeer verbaasd □ 700 *Vrijster* 56 □ 701 *Heer:* 638 □ *beslaghen:* aangeslagen □ 706 *geweten:* vernomen □ 708 *rechts:* even □ *Meir:* Inl., 8 □ 710 *Sommeren:* 6 □ 712 *sije basen:* zijden kousen □ 713 *Vettewaerinnen:* vettewariersters □ 715 *my:* mijn persoon □ 716 *springh:* 205 □ *waeght:* wankelt □ *het al:* de heele boel 595; vgl. Harreb., III, 53b: Als hij opspringt, waagt het al (komt reeds voor begin 16de e.) □ *en...*: Daar niets is verliest de keizer zijn recht (Harreb., I, 391 a) □ 718 *u-lieden:* u □ *kletsen:* schulden maken □ 719 *hoe...:* hoe is het gebeurd (zit het in elkaar)? □ 721-2: 314 vlgg. □ 722 *met:* op hetz. oogenblik □ 724 *track*: stapte □ 725 *kleuteren:* slaan en kloppen □ 727 *vertel:* verhaal □ 732 *beclaghen:* 700 vlgg. □ 737 *Kreet*: weende □ 739 *Viggen:* big □ *Laef:* ondeugd □ *Kaelvinck:* berooide ijdeltuit □ 740 *klinck:* oorklink = een klap die klinkt 188 □ 741 *vest:* 92 □ *Ducaat:* goudmunt 51, waard ca. fr. 10 × indexcijfer (741 herinn. a. 't paardje-poep-geld) □ 746 *niet:* niets □ *winnen:* vermogen □ 750 *seght haer dat:* 71 □ 751 *te moey:* te moede □ 755 *stijven:* 557 □ 756: n.l. door het meisje te huwen, dat ik verleid heb □ 757 *Qualiteit:* 72 (De meeste koppelt met de minste: de boerin met den edelman: Harreb., I, 169 b) 759 *dant:* ijdeltuit □ *als...:* anders dan dat ze zich... □ *streelen:* kammen □ 761 *Kammen:* sierhaarkammen □ *over hoop*: in overvloed □ *Doosen:* poederdoos, moesjesdoos, ringdoos, enz. □ *Cabinet:* toilet □ 762: *tuygh*: 'arsenaal' □ *op-geset:* geopend □ 763 vlgg.: opschik of optooisel, herinnerend aan Jez. 3: 18-23 (ca. 250 v.C.) □ *van... kanten:* uit... hoeken □ 765 *alle tuijeringh....:* alle mogelijke opsiering op het gebied v. ringen □ 766 *Memmen* 234 □ *klist:* vasthaakt □ 768 *palleren:* 318 □ 770 *tierelieflijckheyt:* peperdure wisjewasjes □ *Tuyt:* 264 □ 771 *want...:* dat staat niet, is niet net □ 722 *eysch:* prijs □ 775 *Deyn:* vrek □ *Loer:* een schrokkige □ *Lijs:* nul in 't cijfer □ 776 *Grimmer:* kniezer □ *n'en:* eenen □ *droogen:* schralen □ 777 *taeybol:* 620 □ 778 *Kekeleer:* bedilal □ *Graver:* beknibbelaar □ *grol:* vitkous □ 781 *Ke:* 276 □ 783 *quelen:* ten onder gaan □ 786 *Dant:* 759 □ *Want:* de fijne kleeren (Harreb., I, 121 a) □ 790 *noch nuchter:* 't is ca.

7 n.m. □ 791 een *Kieckens hooyken:* een ‘kip zonder kop’, een dwaaskop □ 792 *een oortken:* 1/4 stuiver □ 797 *geck:* gekkernij □ *Huer:* 198 □ 800 *afdraeghen:* vergelden □ 801 *moort:* dood □ 805 *Beyt:* 26.

805 *Kanalie vogel:* kanarievogel 823 □ 806-7 *Het... past:* aparte □ 808 *claeghen* 611 □ 809 *Vaen:* vier ‘kannen’ (bier) □ *schellen* (Brab.): schelden □ 810: behendige verwensching 472 en 828 □ 824 *dat...:* dat ik me met zoo weinig uitgaven mogelijk vergenoegde (hem lijden) □ 815 *moeten hebben* l. moeten iet (of: wat) hebben □ *gans sacken, gans seven:* 2 □ 817 *slepus:* sluwerd □ 818 *placken:* 329 □ 819 *hy... teirelingh:* hij heeft dat spelletje meer

gespeeld □ 820 *verveirelingh:* labbekak, ‘verveerderik’ □ 821 *Dat:* 461 □ *kneveleers:* roovers 822 *dat... dweers:* dat hindert me geenszins □ 823 *Hoort... seyt:* aparte □ *Uyl:* 805 □ *schenden:* schandvlekken □ 824 *Dat:* 461 □ 825 *bedocht:* uitgemaakt □ 827 *uytsuypen:* zuipend ‘uitschudden’ □ 828:810 □ 829 *steegh:* 350 □ *Sa:* 65 □ *Benghel:* 350 □ 835 *ba:* 333 □ 836 *ses... weken:* 213 □ 837 *Nou:* toe! □ *van schick:* scheutig 627 □ 839 *Ba:* 333 □ *treckt-men:* trek je □ *gade sumpen:* ga je de lip laten hangen (als voorspel tot een huilpartijtje)? □ 840 *crumpen:* ‘smeren’ □ 841 *Veir:* stier □ 842 *knodts:* 162 en 164 □ *steir:* voorhoofd □ 843 *lieken:* liedje □ 864 *op u peert:* vechtensgereed □ *Quidam:* zonderling □ 851 *my:* op mij □ een *rechten quack ‘man:* gepatenteerde flauwerd □ 851 *ick segh het:* ik vraag dat, n.l. Ghelyck'et my... □ *daerom... creegh:* antw. op 851 (*quack ‘man:* impotent) □ *Back ‘pan:* Hij bakt met 2 pannen = zijn vrouw bevalt v. een tweeling (Harreb., II, 169 b) □ 854 *Oft:* of = om te zien of (sluit aan op 851: *ick segh het*) □ 854-5 *alst... Ghelijckt:* als het inderdaad maar eenigszins gelijkend is □ 856 *verstandt heb:* er verstand van heb □ *fatsoenelijck gheest:* iem die weet hoe het hoort □ 859 *Corasie:* courage! □ *lustich:* 45 □ *blijven* d.i. in 't leven □ 863 *Sweemerken:* (water)snipje (vleiend) □ *Naentien:* dwergje □ *Cabouter-man:* dreumes □ 864 *touter:* schommel □ 865 *Hockebock:* op en neer □ *Wiewa*: heen en weer (l. *Wiewa*.) □ *quicq:* ‘draaitol’, ‘spinnewiel’ □ *men doos:* mijn doos = mijn schatje □ 866 *een Spetie:* specerij □ *een Tymes:* tijm □ 867 *bepreutelt:* borrelend bevuild (hij maakt veel stront, hij maakt van zijn merde = hij is hoovaardig) □ 868 *Neers:* aars □ *bekeutelt:* terdege bevuild met je eigen uitwerpselen □ 869 *nooy:* 517 □ 872 *bucht:* schelm van laag allooi.

873 *Nou:* 837 □ 874 *Ke:* 276 □ 876 *Huer:* 198 □ *eenen:* den laatsten □ *op-leggen:* betalen □ 881 *neghemanneken:* 1/8 stuiver (de prijs b.v. van een witbrood) 936 □ 882 *om dat:* opdat □ 885 *lacker:* flink □ 887 *Goey Mannen:* 171 □ 891 *lampen:* drinken (op zijn Fransch) □ *souffen:* drinken (op zijn Duitsch) □ 892 *ter Heir...*: ‘dem Herrn einen frischen Trunk’ □ *Mouffen:* moffen = Duitschers □ 893 *mè:* ook □ *flus:* 453 □ 895 *zydet:* 438 □ 896 *al selfs:* in hoogsteigen persoon □ *lacher in:* onvolm. dubbelrijm □ 897 *Ba:* 333 □ *is haer niet:* behoort haar niet toe □ *dat:* opdat □ 898 *T'is myn:* het behoort mij toe □ *selfs:* zelf □ 899 *Daey:* 247 □ *Swijnnaris:*? □ 900 *Ha:* 143 □ *Solaris:* 323 □ 903 *gesmeten:* 542 □ 904 *bescheten:* onteerd □ 905 *Doede:* 162 □ *een lutsken:* wat □ *verdrach:* geduld □ 908 *opsteeker:* koksmes (in een scheede) □ *douwen*: 569 □ 909 *snab:* jaap □ 913 *Ba:* 333 □ 914 *moeyt het hem* = bemoeit er zich mede □ 919 *moet:* moge □ *volck:* de andere beerstekers beh. Balten 604 □ 921 *Tot me Jonckers:* ten huize van den jonker □ *toecomende bruer:* toekomstige schoonbroer □ 924 *Pasteyen:* uit vleesch enz. gemaakt □ 926 *noijen:* uitnoodigen □ 927 *u... bedreven:* aan u... misdreven □ 928 *Tot:* spijt □ 929 *Hou daer:* 143 □ 930 *lustigh:* 45 □ *Kleun:* slaag □ 931 *dats ganck:* 112 □ *Gans sacken:* 2 □ 932 *Huer:* 198 □ *Gooy-mans:* bedelaars 538 □ 933-34: ? □ 935 *Cluyvers:* schuldinvorderaars □ 957 *laes:* 520 □ *sijn is:* hem toebehoort □ 940 *Uyt Jonsten Versamen:* de blazoenspreuk van de *Violiere,* waar het stuk voor het eerst werd opgevoerd (Inl., 14), luidde: WT. IONSTEN. VERSAEMT

[De Gramschap]

Inleiding

Zijn eerste klucht, *Droncken-Heyn - De Gulsigheydt*, geschreven in 1635, had Guilliam Ogier eindelijk in 1639 zien opvoeren door de *Olyftack*[1]. Sindsdien was deze kamer meer en meer vervallen, zodanig zelfs dat de *Goudbloem* in een rekwest van 1643 aan het Antwerpse stadsmagistraat durfde schrijven dat de *Olyftack* niet meer bestond en dit als reden opgaf om zelf meer subsidie te krijgen[2]; het stedelijk bestuur schijnt wel geoordeeld te hebben, dat de *Olyftack* ter zielen was, want de subsidie werd verdubbeld[3]. Maar einde 1644 duikt 'de redenrijcke camere van den H. Gheest, die men noempt Olijftack' weer op, jammerend over haar toestand[4]; de andere kamers spreken echter te dier gelegenheid van 'sekere persoonen gebruyckende den naem van de constoefenaers van de Camer genaempt den Olijftack'[5]. Niet zo lang nadien, nl. 'op den 23 mert (1646) is geaccordeert met de volle camer de gecochte cleeren vanden olyftack te betalen' en werden de toneelkleren door de *Violieren* gekocht voor 92 gl. 11 st.[6]. Daarmee was het lot van de eens zo bloeiende kamer bezegeld. Later zou haar naam herrijzen...

In deze ondergang van de *Olyftack* menen we een oorzaak te mogen zien van het feit, dat tussen Ogier's eerste en tweede klucht een kloof ligt van tien jaren: aanvankelijk duurde het een hele tijd, alvorens de kamer zijn eersteling aanvaardde, en daarna verkeerde ze in grote moeilijkheden.

Na zo vele jaren dan vond Ogier een nieuw onderkomen bij de *Violieren*. Eens deze weg gevonden, breekt voor de dichter een vruchtbare periode aan: vier achtereenvolgende keren zal hij met een klucht het gildejaar van de *Violieren* helpen inzetten[7]: in 1644 verscheen *De Hooveerdigheyt*[8] op de planken, in 1645 *De Gramschap*, in 1646 *De Onkuysheydt* en in 1647 *Den Haet en Nydt*. Dan zweeg de kluchtspel-dichter lange, lange jaren. Toch had Ogier bijval geoogst; zeer veel zelfs, zoals blijkt uit zijn eigen getuigenissen.

De spelen, die in de zeventiende eeuw het meest werden gewaardeerd, waren *Den Haet en Nydt* en vooral *De Gramschap*. Dit laatste staat ook bekend als *Den moetwilligen Bootsgezel*[9]; de hoofdfiguur van de klucht is immers 'Dries, Eenen Bootds-gesel'.

* * *

Het toneel speelt zich af te Antwerpen op de 'Werff'. Daar verschijnen 'Dries, te Scheep gaende, (en) Neel, syn Wyf, met synen Mael-sack ofte Valies dragende'. Die Dries was vroeger een 'Duynckercksche Vrybuyter', maar omwille van zijn vrouw had hij dat beroep gelaten, wat ze nu met duchtige slagen moet bekopen; overigens slaat hij haar uit penitentie, want: man en vrouw zijn één! Plotseling denkt hij er aan, dat hij zijn 'Toe-backdoose' vergeten heeft. Nu krijgt Neel de gelegenheid om te klagen over het huwelijk:

‘qualyck t'Eten, en 't Hert vol slaegen / Dat is dagelijckx Broodt’! Op de Leugen-banck gaat ze zitten ‘uytgrysen’. De ‘a la mode Cramer’ komt dan zijn waren aanprijzen, maar er dagen geen kopers op. Wat jammer dat de brug verlegd werd, nu is hier niets meer te winnen! De kramer komt ten slotte bij Neel, maar deze is met zijn praten niet gediend; 't wordt ruzie en de twee gaan aan 't bakkeleien. Dries, teruggekeerd, moedigt de vechters aan; doch ze geven het op. Wanneer nu de kramer zijn waren aanprijst, begint Dries af te geven op de ‘Druckers van tijdingh en Coranten’. Neel komt tussenbeide, het dreigt weer ruzie te worden, maar daar horen ze lawaai en ‘het paer’ verdwijnt. Neel vergeet daarbij de valies. De kramer zal de ‘mael’ echter liefst achternadragen, om niet beklapt te worden[10].

Neel vindt de vergeten valies niet meer; dan maar op zoek, met de schrik voor Dries in het hart.

Met veel lachen vertelt Lyn, de ‘Cramers vrouw’, hoe ze de vrijster van haar man ‘een snab in haer Back-huys’ heeft gekerfd. Daarop komt Neel terug, nog steeds ‘soeckende naer de Valies’. Dadelijk is het ruzie, want de vrouwen verstaan mekaar niet: Lyn denkt dat Valies de naam van de vrijster is - deze heet Lies -, en Neel meent dat Lyn haar valies doorkerfd heeft. Dries is vol bewondering voor het ‘wijf’, dat haar mededingster zulk een snee durfde geven. Wanneer hij verneemt dat het Lyn is, vindt hij zijn vrouw niets waard: want die vocht tegen een kramer, een ‘weepsen Guyt’; maar hiermee treft hij Lyn op haar zeer, want die kramer is haar man! Dan wordt alles bijgelegd; zelfs nodigt Dries haar uit eens mee te gaan drinken, maar Lyn wil eerst haar man zoeken. Daarop komt Neel terug: ze vertelt Dries dat de valies weg is; hij ‘schopt haer binnen’. Maar Dries vermoedt dat iemand uit het publiek de dief is en daagt hem uit. Bertram, ‘eenen onder t'Volck’, wil zijn krachten meten; hij komt op het toneel, doch de Sergiant Vande Borgherlijcke Wacht tracht hen met zijn Wals-Duyts uit mekaar te houden. Wanneer deze dan weggaat, is de ‘Coleur’ van Dries voorbij; hij verontschuldigt zich bij de door hem beledigde ‘deghelijcke Lien’ en zal met Bertram een glaasje gaan drinken.

Ondertussen heeft Lyn haar man gevonden, die nog steeds de valies draagt. Hij meent dat zijn vrouw zal boeten voor haar waagstuk, maar Lyn geeft er niet om. Ze kent ook al de naam van de vrijster, meent ze: Valies! Eerst wil de kramer haar nog doen geloven, dat ze een verkeerde aangevallen heeft, maar dadelijk stelt hij haar gerust: hij is er zelf blij om! Terwijl Lyn hem nog eens de les leest, verschijnt Neel terug: hier vindt ze haar valies, ongeschonden; nu wordt het misverstand opgehelderd. Nog heel wat weet de kramer tot eer van zijn vrouw te zeggen en tegen de ‘ydel Tuyten’, tot plotseling Dries uit de herberg gestoten wordt: hij heeft ruzie gemaakt! Dries laat echter niet gebeuren: eerst scheldt hij de waard de huid vol, omdat hij zijn klanten enkel ziet staan zo lang ze geld hebben; dan werkt de bootsgezel zijn razernij uit, gooit ruiten

in en schiet door de vensters. Daarop komt iedereen buiten: Weerdt, Sergiant - die vlug verdwijnt om hulp te halen - en Bertram, die verder twist met Dries; deze wil hem onmiddellijk doen trouwen met Neel! Even gaat Dries de stad in. Vlug is hij terug: hij meent gezien te hebben dat Bertram zijn vrouw kuste; na een korte ruzie verdwijnt Dries opnieuw. Nu komt de kramer weer. Om zijn kledij had Bertram hem vroeger voor een gek gehouden; maar ge moest eens naar de Meir gaan, zegt de kramer: 'Daer stryt de Mode om de Sotste dracht'; en Bertram gaat zien. Gasper, 'eenen ouden man', komt met de gewonde vrijster bij de kramer protesteren wegens de wandaad, door diens vrouw bedreven, doch de kramer stoort er zich niet aan. Wanneer Lyn daarop haar mededingster aantreft bij haar man, besluit ze de 'Caronie' nog eens te lijf te gaan, achter het toneel. Achtervolgd door de gerechtsdienaars komt Dries op, 'Bebloedt eenen Kap over het Hooft hebbende'; blijkbaar heeft hij dus nog eens gevochten. Eindelijk kan Neel hem overtuigen in een boot te springen en weg te roeien. Juist bijtijds, want daar zijn de Sergiant en de Weert: zij zullen die moedwillige doen hangen! Wanneer ze dan rumoer horen, denken ze dat Dries gevangen is; maar wellicht is hij reeds in veiligheid. Het rumoer werd immers veroorzaakt doordat Lyn 'die Caronie weer eens aen Boort geweest' was. En omdat ze gerechtsdienaars zag, dacht Lyn dat ze om haar kwamen. Nu nodigt ze Neel uit mee te gaan, en dreigt haar man hem te laten staan, als hij nog eens de 'Pryen' naloopt. De kramer echter belooft haar trouw te blijven en met haar 'Uyt Jonsten (te) versaemen'[(11)].

* * *

Een brok ruw volksleven! Intrige, verwikkeling is er niet; blijkbaar was het er de auteur alleen om te doen, een Bootsgezel in al zijn moedwil voor te stellen; in de *Voor-Reden* zegt Ogier, dat hij een grammoedige ten tonele voert, die alle redelijkheid vergeet, God niet kent en slechts in 'Gram' zijn genoegen vindt,

> 'Die niet en leeft dan tot eens anders vrees' en schroom,
> En lichtelijck een Vrucht wordt van een dorren Boom.'

De hoofdfiguur is inderdaad goed getypeerd: brutaal gaat hij zichzelf te buiten, in elk toneeltje; maar ook dit fijne, comische trekje vergat de dichter niet: de brutaliteit kalmeert, als er een sterkere opdaagt; dan is de 'Coleur' ogenblikkelijk voorbij! En met het voorstellen van dit personage heeft Ogier ongetwijfeld de Gramschap als een mensonwaardige en tevens bespottelijke hoofdzonde uitgetekend.

Neel, de vrouw, is steeds het slachtoffer van haar moedwillige en balsturige man; ze is trouwens de zwakste, al is ze overigens ook vlug geraakt. Maar ook haar tekende de auteur uit met een laatste fijne trek: ondanks al haar leed, is

ze toch nog bezorgd om haar Dries, want zij helpt hem ten slotte ontsnappen aan het gerecht.

Tegenover dit paar, staat een ander: de Kramer en diens vrouw, Lyn. Hier is de vrouw de sterke partij, en de brutale; alhoewel zij meer reden heeft dan Dries om haar woede de vrije teugel te laten, gaat ze zich daarbij ook te buiten. Overigens kan de welbespraakte kramer het vrij goed met zijn Lyn vinden.

Van de overige personen dienen nog vermeld: Bertram en de Sarsiant. Terwijl Bertram de man van het gezonde verstand schijnt voor te stellen, die Dries telkens in een lastig parket brengt en daardoor het belachelijke van diens lichtgeraaktheid duidelijk laat uitkomen, is de Sarsiant een gekende comische verschijning, want hij spreekt 'gebroken Duyts op syn Walsch'. Doch niet alleen daarom is hij een comische verschijning; in zijn optreden tegenover de lawaaierige Dries blijkt hij wel te kunnen praten, maar het handelen liever aan anderen over te laten!

Zo zijn in deze 'personagien' enkele mensen op het toneel gebracht, die we hun dagelijks leventje zien leven. Kan er van intrige niet gesproken worden - het misverstand ingevolge het woord 'Valies' mag niet beschouwd worden als dé intrige: het vult slechts een paar tonelen -, de verdiensten van dit spel liggen elders: eerst en vooral in de voortreffelijke typering van die enkele personen, die we hier eens in hun gewoon-dagelijks leven zien uitgetekend.[12] Terecht schreef Max Rooses: 'De personen, die hij ten tooneele voert, heeft hij over het algemeen levend gekend: dat verraden al seffens de juiste en scherpe trekken, waarmede hij ze aftekent; zij gaan en staan als menschen, wier handel en wandel men voor oogen heeft gehad; zij vormen eene belangwekkende galerij van beelden uit de XVIIe eeuw. Den "moedwilligen bootsgezel" moet Ogier aan de Werf bezig gezien hebben; de deftige burgerlijke baas ... uit "de Poort" moet van zijn kennis geweest zijn; de "sergeant" moet hem ergens in eenen troep Waalsche soldaten getroffen ... hebben'[13]

En, nauw bij het vorige aansluitend, is de sprankelende taal een grote verdienste van Ogier. Ze is ruw, ja, voor ons gevoel wat al te ruw en obsceen, maar toch: wat een vinnige, rijke en volkse woordenovervloed! Waarachtig, in hun milieu zijn deze mensen niet op hun tong gevallen. En zo heeft Ogier ze uitgetekend. Voorwaar geen geringe verdienste! Indien we hier iets aan te merken hebben, dan is het dit: Dries, die toch tien jaren als 'Duynckercksche Vrybuyter' heeft gevaren (vss. 13 en 18), spreekt wel een erg onbehouwen taal, maar het zeemanselement treedt hierin te weinig op de voorgrond. Overigens dient er nog op gewezen, dat de, voor ons té ruwe, taal in Ogier's tijd haar comische uitwerking niet zal hebben gemist.

Wat voor de toeschouwers de comische noot nog zal hebben verhoogd, was de actualiteit van meer dan een passage uit het stuk: 'het Thoneel is de Werff', en al die Antwerpenaren kenden daar de kraan, de werfpoort, de burcht-kerk,

het Steen, enz.[14]; verder klaagt de Kramer over het verleggen van de brug aan de Werf (vss. 185 vlgg.), waarbij Ogier zelf noteert: ‘In dit voor Iaer wert de Brugh verleyt’; bij dezelfde Kramer vaart Dries uit tegen de ‘Druckers van tydingh en Coranten’, die ‘ryp, en groen, al datter comen magh’, drukken (vss. 280 vlgg.); wellicht zaten die drukkers - de Verdussens - onder het publiek! En de vele zedenpreken, die voor ons de actie schijnen tegen te houden, geven zo dikwijls een kijk op dat Antwerpse leven van de zeventiende eeuw.

De van oudsher beproefde comische elementen ontbreken ook hier niet: herhalingen van woorden als ‘verstaede wel’ (vss. 397 vlgg.), ‘siet’ (vss. 349 vlgg.), ‘degelijcke Lien’ (vss. 251 vlgg.), vechtpartijen, kromspreken, en andere; maar daartegenover staan de fijne vondsten in de karakterschetsen, en een taal, waaruit het volle leven opbruist in al zijn ruwheid, jawel, maar ook in al zijn gevatheid en schalksheid. Inderdaad, met Te Winkel aarzelen we niet te zeggen, dat *De Gramschap* behoort ‘tot het beste wat Ogier heeft geschreven’.[15]

* * *

We zegden reeds, dat *De Gramschap* veel bijval heeft gekend. Dat de figuur van Dries, de Bootsgezel, in de smaak gevallen was, blijkt wel uit het feit, dat hij zelfs geconterfeit werd[16]!

De eerste opvoering van de klucht had plaats, zoals de titelpagina het zegt: ‘Op de Kamer vande Violier den 18. October 1645. Binnen Antwerpen’. Toen was deken van de St. Lucasgilde: David Teniers de Jonge, die ongetwijfeld zijn vreugde zal gehad hebben aan Ogier's klucht! Of het stuk dat jaar nog werd opgevoerd vonden we nergens vermeld. Later is er nog slechts éénmaal sprake van vertoningen van de *Zeven Hooftzonden* ‘in zoo veel tooneelgedichten gemaekt door den facteur *Mr. Guiliam Ogier* zoo in bly- als treurspelen en aen welker vertooning den overvloedigen toeloop, genoegzaem de verdiende eer betuygd heeft’[17]: deze opvoeringen hadden plaats in 1689-1690 - Ogier was op 22 Februari 1689 gestorven -, toen Gasper Bouttats, de graveur van de platen en het portret van de dichter bij de uitgave van Ogier's werk, deken en prince van de Sint Lucasgilde was[18].

Maar ook buiten Antwerpen werd *De Gramschap* ten tonele gebracht: zo vonden we opvoeringen vermeld door de *Goudbloem*-kamer van Sint-Niklaas, waar *den Moetwilligen Bootsgezel* vertoond werd op 1 Februari 1671[19], en voor het jaar 1702 noteren de *Jaerboeken der Thieltsche Rhetorijkkamer* een aanvraag om op het stadhuis op te voeren ‘seker *comedie ofte cluchte geintituleert* de Gramschap, *uijtgevrocht op een van de seven Hooftsonden*’[20]; deze vertoning moest dan doorgaan op Zondag, 26 Februari 1702.

Ook in Noord-Nederland was Ogier's werk niet onbekend gebleven: te Amsterdam verscheen het geregeld op de schouwburgplanken in de periode

1665-1738, evenals *Den Haet en Nydt*[21]. Daar was het bekend geworden door het plagiaat van de acteur Jacobus Sammers, die het op het répertoire van zijn gezelschap had staan en zelfs opvoerde in de Duitse havenstad Altona in 1624[22]. Over dit waarlijk 'brutaal' plagiaat moeten hier nadere bizonderheden meegedeeld worden.

Misschien om zijn plagiaat onherkenbaar te maken - alhoewel men het in de zeventiende eeuw met auteursrechten niet nauw nam en de titel toch luidt *De moetwillige Bootsgezel*; *Kluchtspel*[23] - veranderde Sammers een en ander aan de personenlijst: Dries werd Andries - in het spel echter steeds Dries -, en hij heet 'Bootsgezel, een Oostendenaer'; hij zegt zelf ook dat hij tien jaren met de 'Oostendese vrybuiters' gevaren heeft; Neel is Neeltje geworden, Bertram heet nu Bartel, de Sarjant is een Waal, en Gasper en Een Hoere (Lys) laat Sammers niet meer optreden.

Het werk van Ogier is door Sammers tot ongeveer de helft herleid[24]. Alle praatstukken heeft hij weggelaten; als toneelman wist Sammers wellicht al te goed dat dergelijke moralisatiën het spel niet ten goede komen. Door deze vele snoeiingen echter zijn ook heel wat koddige toneeltjes en fragmenten achterwege gebleven.

Verder is de klucht 'ver-amsterdamst': 'De Klucht speelt te Amsteldam, op de Kampersteiger, en daer omtrent', zo heet het; de verzen, waarin Antwerpse plaatsnamen voorkwamen, zijn een enkele keer ver-amsterdamst: zo b.v. treedt het Y wel eens in de plaats van het Schelt (vs. 80), de Dam i.p.v. de Merckt (vs. 652); maar meestal werden ze weggelaten of veralgemeend tot 'ginse steeg' (in plaats van 'de ghevangen steen, vs. 514). Ook de taal is verhollandst: overal is de je-vorm gebruikt, en verder wordt de onbehouwen woordenschat van Ogier een ietsje gekuist[25].

Behalve niet meldenswaardige wijzigingen van een enkel woord of een vers, heeft Sammers toch nog iets veranderd, waardoor het stuk een 'afgerond' geheel schijnt te worden, nl. het slot: Dries wordt thans gevangen genomen, zodat hij de straf voor zijn vele onhebbelijkheden niet ontgaat, en het stuk sluit met een vermaning van de Waart[26].

Het was dus wel degelijk, zoals Worp zegde, een 'brutaal' plagiaat, maar zo is dit werk van Ogier jarenlang op het Amsterdamse toneel gebleven, en zo heeft zijn stuk zelfs een hele Europese reis gemaakt! Wij verkiezen echter de oorspronkelijke klucht boven het plagiaat, niet alleen omdat zij oorspronkelijk is, maar ook omdat zij voller, levendiger en boertiger is.

* * *

In onze uitgave van *De Gramschap* volgen we getrouw de tekst van 1682, de eerste uitgave[27]. De druk van 1715 van Ogier's werk verschilt slechts door

de spelling van de eerste; hier is een fout verbeterd, daar een andere gemaakt, maar dit alles was niet vermeldenswaard; de varianten, die belangrijk genoeg waren om meegedeeld te worden, geven we onder aan de tekst.

Beerse, *December 1953*
Dr A.A. KEERSMAEKERS

De Gramschap.

**Speel-ghewys verthoont Op de Kamer vande Violier
Den 18. October Anno 1645. Binnen Antwerpen.**

Voor-reden[aant.]

G*Rammoedigheydt, dat can wel volgen uyt de reden*,
Wanneer de Ziel ghequetst door onbetaemelyckheden
Moetwil'ghe lasteringh, oft slaeghen wederstaet,
En alsmen niet te wyt die Herts-tocht toe en laet
Te woelen inde Wraeck van onversoenbaer willen
En vaerdigh is (om Godt) ons heftigheyt te stillen.
Maer die de Gramschap voedt, en hout by't Vier noch brenght
En branden Asschen, van dat ander maer versenght:
Die loopen veerder dan de Reden hun can volghen
Want als de dolle Wraeck door Gramschap op-geswolghen:
Het Bloedt in d'Aders kockt, en slaet den damp naer 't Hooft
Dan wordt den Mensch gheheel van't Mensch-lijckheydt berooft.
En een ontembaer Dier, ghelyck in alle wesen;
Onredelijcker meer als Wolf oft Beir te vreesen.
Daer's noch een Gramschap die gheen terghen en verbeydt
Maer weckt hem selven op met all' onred'lijckheydt
En lockt een ander tot Grammoedigh teghenvoeren,
Al soud' hy selfs de Deught daer konnen door beroeren
Te treden uyt den Stoel van haer Godtvruchtigheydt:
Al soud' de Gramschap Godts hem worden op-gheleyt
Om straffen Gram, door Gram: want niet en can hem binden
Aen iedts dat hem ghenoeght, dan, daer hy Gram can vinden.
Een sulcken booswicht comt verthoonen ons Thoneel
Van redenen vervremt, daer onbescheet gheheel
Haer woon heeft in gheboudt, met Vloecken, en Vervloecken,
Een die de rust verstoort om sich daer in te soecken,
Die niet en leeft dan tot eens anders vrees' en schroom,
En lichtelijck een Vrucht wordt van een dorren Boom.

Eindnoten:

(1) Opnieuw uitgegeven door Dr W. van Eeghem, Antwerpen, 1921.
(2) Cfr. de tekst in *Belgisch Museum*, I, Gent, 1837, blz. 169-170, en een vermelding in F.J. van den Branden: *Willem Ogier*, Antwerpen, 1914, blz. 58.
(3) Cfr. Van den Branden: *a.w.*, blz. 59.
(4) Cfr. *Belgisch Museum*, I, blz. 170-171 en Van den Branden: *a.w.*, blz. 67; de interpretatie, door Van den Branden aan dit rekwest gegeven, en door Dr W. van Eeghem in de heruitgave van Ogier's *De Hooveerdigheyt*, Antwerpen, 1934, overgenomen op blz. LI, lijkt ons echter een geval van ‘Hineininterpretieren’!
(5) Van den Branden: *a.w.*, blz. 67.
(6) *Rekeninghen vande Dekens van Ste Lucas Gulde beginnende September 1629*, nr 10 van het Archief van het Nationaal Hoger Instituut en Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen, blz. 313. - De rekeningen van de *Violieren*, geciteerd door M. Rooses: *Nieuw Schetsboek*, Gent, 1882, blz. 117-118 en 130-131, en die voor de geschiedenis van de Antwerpse kamers in de tweede helft van de zeventiende eeuw van uitzonderlijk belang zijn, ook wat Ogier betreft, heb ik tot nog toe niet kunnen vinden. Wellicht zijn ook die verloren gegaan, zoals zovele andere documenten....

(7) Ogier's spel werd echter niet beschouwd als het belangrijkste van die inzet; dit blijkt duidelijk uit de reeds geciteerde rekeningen van de St. Lucasgilde. Voor het jaar 1644-1645 b.v. vindt men daar 2 blz. posten betreffende *Het Spel vanden Reuse Drugon ende Brabon*, door Peeter Meulewels, maar niets betreffende Ogier.

(8) Heruitgegeven door Dr W. van Eeghem, Antwerpen, 1934.

(9) Cfr. Van den Branden: *a.w.*, blz. 68.

(10) Ogier verdeelde zijn kluchten in '*uytkomsten*' en '*Bykominghen*'; Deze woorden stemmen niet overeen met onze '*bedrijven*' en '*tonelen*'; Ogier schrijft *uytkomst*, wanneer er iemand op het toneel verschijnt, nadat het leeg is geweest, en *bykomingh*, wanneer er iemand bij-komt, wanneer er dus nog iemand op de scène is en een ander zich bij hem voegt. Wij geven de *uytkomsten* weer door een nieuwe alinea te beginnen.

(11) Zo besloot ook deze klucht, naar de gewoonte dier dagen, met de kenspreuk van de *Violieren*, de kamer waar het spel gespeeld werd.

(12) Wie geneigd zou zijn, in deze gebeurtenissen het loutere spel van Ogier's fantasie te zien, leze F.J. van den Branden: *Abraham Verhoeven*, *zijn Leven*, Antwerpen, 1902, vooral blz. 57-59 en 62. Ogier tekende hier het ruwe volksleven waarheidsgetrouw na.

(13) Max. Rooses: *a.w.*, blz. 146.

(14) Men vindt een afbeelding van deze plaats in Aug. Thys: *Historiek der Straten en openbare Plaatsen van Antwerpen*, 2e uitg., le Dl, Antwerpen, 1893, blz. 17. Bij deze plaat kan men zich het hele gebeuren zo duidelijk en kleurrijk voorstellen!

(15) Dr J. te Winkel: *De Ontwikkelingsgang der Nederlandsche Letterkunde*, IV, 2e druk, Haarlem, 1924, blz. 52. We gaan echter niet accoord met de verklaring: 'trots de ruwe s c h i p p e r s t a a l die er in gesproken wordt'.

(16) Van den Branden: *Willem Ogier*, blz. 68.

(17) J.B. van der Straelen: *Geschiedenis der Antwerpsche Rederykkamers*, Antwerpen, 1863, blz. 96.

(18) Van opvoeringen in 1696 en 1740, waarvan M. Rooses: *a.w.*, blz. 137, en in navolging daarvan Dr W. van Eeghem: *De Hooveerdigheyt*, blz. LI, gewagen, vond ik geen enkele aanduiding. De zgz. vertoning van 1740 is ongetwijfeld een vergissing: in dat jaar reed er te Antwerpen een praalstoet uit, waarop de zeven hoofdzonden getoond, maar niet gespeeld werden; dit blijkt duidelijk uit de beschrijving in Van der Straelen: *a.w.*, blz. 106-107.

(19) F.A. Snellaert: *De Goudbloem van Sint-Nikolaes*, in *Belgisch Museum*, X, Gent, 1846, blz. 321. Ook Ogier's *Hooveerdigheyt* was daar vertoond in 1650 (cfr. blz. 320).

(20) A. de Vlaminck: *Jaerboeken der Thieltsche Rhetorijkkamer*, in *Vaderlandsch Museum*, V, Gent, 1863, blz. 157-158. In 1691 was daar de *Commedye van den Boeregheck* opgevoerd (cfr. blz. 150).

(21) Dr J.A. Worp: *Geschiedenis van den Amsterdamschen Schouwburg*, Amsterdam, 1920, blz. 152 en 177.

(22) Men zie hiervoor de werken van E.F. Kossmann: *Das Niederländische Faustspiel des 17. Jahrhunderts*, Haag, 1910, blz. 118, en *Nieuwe Bijdragen tot de Geschiedenis van het Nederlandsche Tooneel in de 17e en 18e Eeuw*, 's-Gravenhage, 1915, blz. 102 en 151-152. Cfr. nog Dr J.A. Worp: *Geschiedenis van het Drama en van het Tooneel in Nederland*, II, Groningen, 1908, blz. 49.

(23) Dr J.A. Worp: *Geschiedenis van het Drama en van het Tooneel in Nederland*, I, Groningen, 1904, blz. 463, vermeldt 'eene uitgave z.j., verder van 1697, 1698, 1714 en 2 van 1739'. We raadpleegden en citeren een uitgave zonder auteursnaam van 1739, *Te Amsteldam*, *By Izaak Duim*, *Boekverkooper*, *bezuiden het Stadhuis*.

(24) Hierbij geven we een overzicht van de 'bewerking'; het stuk is verdeeld in 19 tonelen, hier aangeduid met romeinse cijfers; de verzen verwijzen naar onze uitgave van *De Gramschap*:

I	: vss. 1-60, 79-85, 2 bindverzen, 103-126, 156-161, 162 veranderd, 163-172;
II	: vss. 173-182, 213 gewijzigd, 214-221, 234-250;
III	: vss. 251-278, 309-312;
IV	: vss. 313-321, 355 veranderd;

V	: vss. 357-364;
VI:	: vss. 365-378;
VII	: vss. 399b-435a + 2 vss.; 414-448;
VIII	: vss. 481-520;
IX	: vss. 521-546, 549-553;
X	: vss. 554-571 (566 veranderd);
XI	: vss. 572-586, 601-606, 610-619 en 625 (610-611 inen);
XII:	: vss. 626-637, 648-664, + 2 vss, 675-676 ineen;
XIII	: vss. 706-717, 720-721, 726-745 (+ 1 na 733);
XIV	: vss. 800-817, + 1 vs., 853-859a;
XV	: vss. 859b-895, 902b-933;
XVI	: vss. 945b-949, 955-967;
XVII	: vss. 1043-1053;
XVIII	: vss. 1054-1063 (1062 veranderd), 1071, + 2 vss.;
XIX	: 10 vss., waarin gans nieuw slot.

Alles samen zijn dus meer dan 500 vss. van Ogier's werk weggevallen.

(25) Zo kunnen we het bekende oordeel van L. Bidloo begrijpen, door J.F. Willems: *Verhandeling over de Nederduytsche Tael- en Letterkunde*, *opzigtelyk de Zuydelyke Provintien der Nederlanden*, II, Antwerpen, 1820-1824, blz. 130 geciteerd en door zovelen na hem ook aangehaald:

> Maer gy, bezoek *Ogier*, zoo gij mij iets vertrouwd;
> Die, in zijn taal, en stijl, en zedelijke bloemen,
> Meer Amsterdammer dan Antwerper is te noemen,
> Bij wien niets ergelijks voor 't allertederst oor,
> In straf van 't vuylste kwaad der zonden komt te voor’.

Als specimen van de bewerking schrijven we hier het twaalfde toneel over (blz. 20-22):

> *Kramer, Lyn.*
>
> ***Kramer.***
> Ja, heb je dat gedaen? je bent'er heel fraai meê, ja je zeker;
> Is dat van jou bedryf, draegt nou vry je zilvere beker
> In de Lommert, die je te Kermis hebt gekocht,
> Om daer meê haes op te speelen, wat droes heeft jou daer toe gebrocht?
> Dat je dat gedaen hebt, wat had jou de Meit bedreven?
>
> ***Lyn.***
> Ziet hoe is hy nou in 't gat, om dat ik zyn hoer een sneê heb gegeven.
> Ik heb 'er naem al weg, al heb jy 't niet gezeit,
> Valies hiet ze; hoe moet jou dat spyten dat valies een jaep heit.
> Die schoone valies, daer je op straat meê ging braveeren.
> 'k Loof zeeker dat je 'er miende gout uit te disteleeren.

Ei ziet hem nou staen, och armen, 't is een groot verlies,
Als men zulken overwachten veeg kryg in zen liefste valies.
Nou weest'er zo droef niet om, jy kund je wel lyen met myn.

Kramer.
Neen, je hebt je dingen wel gedaen, je meugt wel vrolyk zyn,
Je hebt het heel wel veur, ja je toch, 't zyn geestige dingen;
Maer als je op 't Schavot zelt grasi men Heeren zingen,
Veur't Stadthuis, op den Dam, en krygen zo wat flk flak,
Met het wapen van Amsterdam al gloeijend op je zak;
Wat al karkollen zelje maken, hoe zelje met je voeten
Springen, en wringen, ja Wyf, je zoud 'er aen woeten (*m*oeten?).

Lyn.
Aen moeten, om een hoer, om een hoer raeken op 't Schavot.
Ik lach 'er meê.

Kramer.
't Is een eerlyke Vryster.

Lyn.
Uit een hoerekot.

Kramer.
Wie mienje dat het is?

Lyn.
Wie? valies, jou bysit.

Kramer.
Wat valies?

Lyn.
Als je jaer en dag by een hoer zit,
Weetje dan niet hoe ze hiet?

Kramer.
Wat naem is dat? daer is niemant in de hel die valies hiet.

Lyn.
Ik weet het wel dat ze valies hiet, 't is me flus gezeit.

Kramer.
Wie meen je, Lies, de hoer?

Lyn.
Ik zeg valies, de Meid
Daer je lest 's avonts meê gingt drillen op de Schans.

Kramer.
Wel dat was Lies.

Lyn.
Wel Lies of valies, 't is een hoer die getrouwde Mans
Verleid, wat Vrouw zou zulks verdragen?

Kramer.
Je hebt heel wel gedaen, men is van die Pryen nooit ontslagen.

(26) We citeren hier het slot van na vs. 1071:

Kramer.
Och ja! daer hebbe z'em.

Waart.
Ik ga eens zien.

Waart binnen.

Neel.
Och, och, och, och, och

Kramer.
Nou, nou, zus, zus, het zal geen last hebben.
Hy heeft geen moord gedaen.

Neel.
Wat komt men over, wat komt men over.

Binnen

Kramer.
Ik wou niet gaeren in zen plaets staen.

Negentiende tooneel.
Kramer, Lyn, Bartel, Waart.

Waart.
O Ja, hy was 't, en ging meê als een lam, en kon niet spreeken,
Hy wierd tusschen de boom in de boot gevat, hy had hem onder de bank versteeken.
Ik nooi je altemael op 't Prinsenhof te gast,
Doch ieder een ziet toe, en op je beurs wel past;
Want Dries den Bootsgezel zel dat wat gipse krygen
Op zyn moetwillige rug: dan toch is't best te zwygen;
Daer zyn 'er noch zo veel by my zeer wel bekend,
Dat men ze vangen zou, het recht en had geen end.
Kom, Kramer, kom in huis, ik zel je eens beschinken,
Wy mogen op de straf van de gevangen drinken.

U I T . (blz. 30-31).

(27) De Koninklijke Bibliotheek in Den Haag signaleerde ons, behalve de in noot (23) vermelde drukken, een uitgave van *De Moetwillige Bootsgezel* van 1677 (Amsterdam, M. de Groot); in geen enkele Belgische of Nederlandse openbare bibliotheek evenwel hebben we deze druk aangetroffen.
F.A. Snellaert in *Belgisch Museum*, IX, Gent, 1845, blz. 293, vermeldt nog een uitgave, te Amsterdam verschenen in 1672, ‘welligt zelve naer vroegere uitgaven’. Deze hebben we niet kunnen vinden.
De uitgave, in 1889 te Antwerpen bij Lodewyck Ianssens verschenen, is een herdruk van de tekst van 1682.

Personagien. aant.

Dries, Eenen Bootds-gesel.
Neêl, Syn Vrouwe.
Kramer, A la-mode.
Lyn, Syn Vrouwe.
Bertrant, Eenen onder de aensienders.
Weert,
Sarsiant, Vande Wacht. Spreeckende gebroken Duyts op syn Walsch.
Gasper, Eenen ouden Man.
Een Hoere, Stom het Aensicht bewonden.

Het Thoneel is de Werff, en speelt met den Dagh.

Gramschap.

Eerste uytkomst

DRIES te Scheep gaende, NEEL syn Wyf, met synen Mael sack ofte VALIES dragende.

Dries.
WAt wilde ghy-lie allemael hebben? wats u begeeren?
Hebde u Leven gheen Botsgesellen gaen sien, veeren?
Het schynt soo dit Volck hier staet en gaept over hoop[aant.]
Datter wat wonders te beschicken is: ba g'heb u gaepen goeden coop.[aant.]
Als de Trompet eens steeckt dat de Bootslie moeten schepen,[aant.]
Soo soumer vande Kaey wel duysent, vyf, oft ses, connen me slepen
Vande Kyckers: gy-lie syt gauwer als wy, om te comen sien naer 't Schip,
Maer om me te gaen niemant t'Huys: dan ist slip[aant.]
Voor de maets: och! daerse daer gaen! daer sullense de Moort ‘steken,[aant.]
Want t'is daer peryckel: dat is dat m'ulie al hoort ‘spreken:[aant.]
t'Is al tieterken taeterken, Pantoffel met plattyn,[aant.]
Wilde wat Botsgesels sien? comt allegaer Botsgesels syn,

En vaert eens seven Jaer met de Duynckercksche Vrybuyters,[aant.]
Dat syn Bootslie! schyt de rest, dat en syn geen Ty-muyters,[aant.]
Noch Ancker-vogels, noch leggers, met de Tou aen een vaste Kaey:[aant.]
Neen bloet! alle Dagh op Capa de gryp, ô! daer ist fraey[aant.]
Daer hou ick af datmen de Vyant altydt voor den bocht‘ heeft[aant.]
Soo heb ick thien Jaer gevaren, dat my geen Maent gedocht‘ heeft,
Want ick leef daer by, ô t'gaet soo happigh en braef[aant.]
Alsmen sy aen sy met den Vyandt vecht, en datmen pof paef,
Hout en capt met de Sabels inde Kaebels: sacker willighe Menschen[aant.]
Hoe menigh heefter dat Kapperken van't Hooft tot inde penschen[aant.]
Overmits gehouwen: mijn Tanden wateren ghelyck die van een grootgaende Vrouw:[aant.]
Als ick bedenck, hoe menigh Mast, hoe menigh Schip, hoe menige Tou,
En Armen, Beenen, Lyven ick heb te gront doen sincken
Met al de Selderementen: jae k'heb wel helpen verdrincken:[aant.]
Twee hondert Schepen, en Tachentigh wel verbrant:
K'hou veel van de Vrybuyters crygh, behalven hier te Landt,
K'lacher me, hier leetme gelyck een Bier-ton op haer stellingh.[aant.]
O Duynkercken! Duynkercken! waer ick op u Zee k'en had' geen quellingh,
Dats u schult, ghy verbraste Hoer, dat ick hier op't Schelt[aant.]
Soo ligh en hoetel,

Hy slaet haer.

Neel.
Och Dries!

Dries.
Och swyn, creegh ick voor u Gelt,
Ick verkoght u, al sou ick myn Leven gheen Speck‘ schaffen.

Neel.
Ay my, ay my,[aant.]

Dries.
Ick moet u soo wat tusschen hals en neck paffen.[aant.]
Ja, ja, gryst al: al datge gryst sulde niet pissen, stae recht[aant.]
Hoe staet de Monck soo en sumpt? wat babbeld' al seght,[aant.]
Taetolf? set dat Back-huys inde plooy floeckx laet u grysen,[aant.]
Wat preuteld' al?[aant.]

Neel.
Niet,

Dries.
Gy lieght,

Neel.
K'wil seggen,

Dries.
Wat?

Neel.
Waer me dat gy cont bewysen
Dat myn schult is, datge niet op Duynkercken en vaert,
Daer ick nochtans wel wou:

Dries.
Wat woude wel?

Neel.
Datger al langh gehangen waert.

Dries.
O gy motsecop! ha daer, ha daer, eer ick begeer te hangen[aant.]

Hy slaetse.

Soo sulde soo grouwelijck vlieghen van myn vuysten vangen.[aant.]

Neel.
Snytme met een den Hals af.[aant.]

Dries.
Alst my belieft.

Neel.
Seght als ick derf.

Dries.
Hout u Back huys, oft ick bril u met eenen voedt, van boven neer vande Werf:[aant.]
Kickt noch eens; ick slingher u met den swanck, van achter‘ over[aant.]
In 't diep, en geef u daer den Vis verpachter‘ over
Voor aes, in plaets van grou.[aant.]

Neel.
Wat hebde weer voor eenen boosen Duyvel in?

Dries.
K'en heb noch geen quaedt gedaen, maer ick ben't van sin:
Dat hem eens jemandt van Ulie moeyt, dat ick myn Wyf soo afbeugel,[aant.]
Ick sny hem het Back-huys van een, jae maets, ick ben al een vremden teugel.[aant.]

Neel.
Maer wat doen u de Lien wie spreeckt u te na?

Dries.
Ick segh het van te voren, op dat s'hun wachten voor scha.
t'Is noch een groote beleeftheyt dat ick hun com waerschouwen,
Behalven, dat icker al stommelinghs ginck onder houwen.[aant.]
Ick magh u slaen, en ick wil u slaen, en ick moet u slaen, al sou ick myn selven slaen;
Maer tot noch toe, en heb ick het uyt geen quaedt gedaen.

Neel.
Uyt liefde peys ick,

Dries.
Uyt louter liefde:

Neel.
Soo hael de droes het Vryen,

Dries.
Syn Man, en Wyf, niet een, conde dat overstryen?[aant.]

Neel.
Wel hoe comt dat te pas?

Dries.
Hoe comt dat te pas, hoe comt dat te pas: als ick heden morgen las,[aant.]
Voor myn Adieu, en dat ick, my ginck bereyen
Om, oft het quaem, dees Reys vande Weireldt te scheyden,
Soo wou ick Penitentie doen, voor myn quaet dat ick heb gedaen,

En ten comt my niet te pas, soo moet ick u voor myn Penitentie slaen
Want ghy en ick syn een, verdraeget geduldigh lyt liever de meeste als de minste pyn,
Oft ten sou my anders geen verdienste syn

Neel.
Soo doedet uyt Devotie? aant.

Dries.
En afstant van myn Sonden.

Neel.
De Goddeloose, hebben haest een treck ghevonden
Ja selfs uyt d'heyl'ge schrift, waer me s'hun boose saec
Goedt maecken willen: och, och, wat schrickelijcker Vraeck

Sal Godt daer over doen! dan men can die Beesten niet verveeren,[aant.]
Wantse soo Duyvels syn datse met Godt geen deel en begeeren,[aant.]
En soo duydense alle dingen, naer dat hun aenstaet
Den goeden is alle dinghen goedt, en den quaede alle dingen quaet.
Och Dries! gy gaet soo quaeden Wegh in dolen:
En in den lesten Dagh en blyfter geen ding' verholen.

Dries.
Wel wyseremus, wel Hompelepomp, wel Stekebagh?[aant.]
Wie peysden dat in u soo grooten Devotaris lagh?[aant.]
Gy syt een fyn Vrou? en goedt, en schoon en allemael gelogen:
Waerde met twee Meulen-steenen in het Schelt ghevloghen,
O myn alderliefste Caronie, hoe lief had' ick u dan![aant.]
Maer segh eens de rechte waerheyt? hebde niet eenen goeden Man?
Heb ick u niet uytermaeten Lief?

Neel.
Gelyck een oudt Peert syn Moeder.

Dries.
Ick heb u soo Lief! waerde maer een Ton met Buspoeder,
Ick staeck den brandt in u: ick, ick, sout doen myn helsche Son.
Cupido! k'lach met Cupido, dat is maer een Coujon[aant.]
Van den brandt in jemandt te steecken: ick sout soo cleiren,[aant.]
Datme, noch teentjen, noch beentjen, van u, en sou connen vergeiren.[aant.]
Neel, wat seghde nu van uwen Dries?

Neel.
K'en segh niet.

Dries.
Wat hadde liever? dat ick u van boven neer vande Werf stiet?
Oft dat ick het soo de? oft dat ick u sne den hals ‘af?
Oft u den Kop braeck? oft u een pil Regals ‘gaf?[aant.]
Kiest een van al: ick geef u Keur: t'is my even veul[aant.]
Oft ick het dus, oft soo doen: want ick ben soo braeven Beul
In d'een als in d'ander: sa, sa, val aen't kiesen,
Wy mogen hier niet draelen, en den tydt verliesen:
Corte expeditie van Justitie, die comt u toe:[aant.]
Om, datge te Nacht gevesten hebt, gelyck een Koe,[aant.]
Gy vuyl Blaes uyt! diende gy by de Man te slaepen?
Hoe soud' u dan hebben Aten wy dikwils Raepen?
Schiet nu eens Canon los, want ghy moet haest vande Ree:
Naer ons Schips recht, soo wel op't Schelt, als op de Zee.

Neel.
Doet datge wilt want ick sou liever Sterven als Leven:

Dries.
Jet dat gy begeert en wil ick u niet geven.
g'En hebt geenen liever, g'en hebt geenen begeer, om datge wout,
Datge Doodt waert, daerom wil ick niet, maer datge niet willen en sout
Dat sou ick doen.

Neel.
Waerom vraegde dan wat ick sou begeeren?

Dries.
Wat seghe daer? gy Hey-bey? sulde ghy my commanderen! *Hy slaetse*.[aant.]

Neel.
Soo soo botster al op, en slaet, datge t'leste slaet.[aant.]

Dries.
Nu wil ick niet, om datge daer soo steegh staet.[aant.]
O Wyf wat ick vergeten heb? gy sorgeloose
En bedorven maecksel.[aant.]

Neel.
Wat?

Dries.
Myn Toe backdoose.
Loop haeltse.

Neel.
Wel.

Sy gaet om binnen te gaen.

Dries.
Ick sal hier blyven staen.
Neeltjen.

Neel.
Wat isser?

Dries.
K'en sien maer u goet Hert aen.
Blyft hier ick sal eens selfs gaen loopen,
Want ick moet noch Toe-back onder wegen coopen.
Nu Kust m'eens peys, en syt niet meer gram:[aant.]
Ick was wel geluckigh doen ick u voor myn Wyf nam.
Waerom keerde u Backhuys?

Neel.
Waerom sou ick myn Tronie keeren?

Dries.
Dats waer, Eel Tronie moet ick segghen, ick sal noch wel leeren.[aant.]

Dries binnen.

Neel.
O dien Judas, dien dobbelen gront, dien Ypocryt, dien Teurck[aant.]
Die leeft met my, al waer ick een Slaef, dien sellemensen Eurck,[aant.]
Dien boosen Draeck, dien onwetende Buffel, wat doet die my lyen‘aen?
Altydt leet, altydt verdriet, en noyt verblyen‘aen
Och jonge Dochters! jonge Dochters! siet dat g'u jonge Dochters hout!
O, men bestaeget houwen soo licht dat dickwils naer berout,[aant.]
En alst te laet is: de Vryers syn soet, maer de Mans die sueren.[aant.]
De Vryers, baeren soo veel vriendelijcke Ape-kueren,

Soo veel gestreel, en gevley, t'is al soet watter uyt pompt
En alsme dan gehout is, het best datter uyt comt
Is gy syt een Beest, een botte Gul, een viggen,[aant.]
Een Pry, een nuf, die uwen Nest onghemaeckt laet ligghen:
Van d'een, tot d'ander Weeck, ô dat ick soo ghebrilt ben met dees Laef?[aant.]
Dat is de selve, daermen van te voren, schier syn Bloedt voor gaef.
Dieme soo Lief had', daermen voor den droes sou op een Kussen gebonden‘hebben
Daermen sou syn Ziel om inde Hel gesonden‘hebben,
Die soo schoon was, is dan, een leelijcke Heckx: en die soo goedt,

Soo heus, soo beleeft was, die is dan een quaedt stuck, en labsoet,[aant.]
Die nievers toe en deught t'is al ets hier, ets daer, men hoort soo veel etsen[aant.]
Datmer wel eenen Babbelen Thoren sou connen me metsen.[Vs. 140. aant.]
t'Isser al inde Wegh, t'leter al over candt,[aant.]
Isser jet misleyt, t'is terstont, ô dat heeft myn Dant[aant.]
Gedaen, die haveloose Motsecop, s'en magh nievers haer Handen aen steken,
Oft sy doet altydt quaedt sy moet verliesen oft breken,
Och datmen noch Meysens vint die peysen om een Man?
En noch dat ick niet op-gebrassen en can[aant.]
(K'wou dat ick't niet en wist) vintmer die de Knechts naer loopen:
Die de Knechts faveurkens, en alle dingen coopen,[aant.]
Die de Knechts vryen, eer hun jemant van vryen spreeckt:
Dan och armen elck weet waert haer lieght en ghebreeckt![aant.]
Sy peysen, die avontuert, die sal noch wel winnen:
Soo s'en achten, wat hun voeght, oft niet, die arm Sottinnen,[aant.]
Die meynen dat hun voordeel doet: maer die schalcke Knechts
Die nemen al die vrientschap teenemael averechts:
Sy duydent gansch anders, alst de Meyskens meenen,
En op het lest al niet, dan ick heb daer eenen
Die set ick lichtelijk by, ick heb hem pas te veel,[aant.]
Ick meyn, had' elck Meysken van hem, maer een cleyn deel,
Sy soudens soo beu syn, datse wel Mannen souden spouwen,[aant.]
En vervloecken den Dagh, datse peysden, om het Trouwen:
Doch geen Mans soo boos als den mynen, dat weet ick gewis:
Want ick twyfel, oft de Duyvel, oft hy, quaeder is.
Peyst eens, wat vrientschap dat wy t'saemen houwen?
Hy crabt, hy byt, hy nypt, siet dat heb icker afbehouwen?

Sy thoont haeren blooten Arm.

Siet die Lick-teeckens, die placken: myn heel Lyf door[aant.]
Ben ick soo ghestelt: ick ben somtydts als een Lazarus Mensch, van voor[aant.]
Tot achter, t'is niet om seggen wat ick moet verdragen?
Wee my! wee my! qualyck t'Eten, en t'Hert vol slaegen
Dat is dagelijckx Broodt, en mynen ordinaer.[aant.]
O! Heer daer ick over hondert Jaer sal syn, dat ick daer nu waer,
Ha de Hel en sou my niet quaeders (als ick nu ly) bewysen,
Ick magh hier op de *Leugen-banck* myn Hert eens uyt gaen grysen.[aant.]

Vs. 140. Uitg. 1715: Babelsen.

A la Mode Cramer, B Y K O M I N G H.

Cramer.
HIer heb ick wat wonders wat nieuws, van Catalonien,
Van Duytslandt, van Engelandt, van Japonien:
Wat wonders wat nieuws, hier heb ick oock Liedekens met hoopen
Voor Meysens, en Knechten, wie wilter wat coopen?
Sa maeckt de Cramer los, k'heb hier voor elck geriefs,
En het oudtste dat ick heb dat is wat wonder wat nieuws
Hier heb ick wat wonder wat nieuws van particuliere Posten,
En die het weten wilt, moetet hem Gelt laeten costen:
t'Is soo nieuw', dat het oudt is van nieuwigheyt:
En het is het nieuwste, nieuws, datter over langh is gheseydt.
O de Lief-hebbery is uyt! hier heb ick oock al nieuwbacken,[aant.]
Al nieuwbacken, sa onder seven, oft boven seven, wie, wie, cander placken?[aant.]
O die de Brugh aen *Kroonen borgh Poort* heeft begeirt[aant.]
Dat en is myn Vrient niet, want ick ben sints ten achter geteirt,[aant.]

In dit voor Iaer wert de Brugh verleyt.

Want ten is hier, nu, op de Werf geen neeringh,
Noch gery, noch gerots, noch Broederlijcke vergeeringh:[aant.]
Hier's niet te doen, de Liens hier ontrent die moeten vergaen,
Oft de Huys-heers moeten hun Huys-huer wel dapper af slaen.
Afslaen? ja afslaen? dat's niet want de Huys heeren
En sullen gheen groote Huer, in een cleyn willen verkeeren,
Spreeckt hun eens van afslaen sy seggen tot besluyt
Staeget u soo niet aen? soo treckter daedelijck uyt,
En den Huerlingh, weet soo terstondt gheen Geldt op te brengen:
Soo moet hy dier Huys huer, sonder neeringh, ghehenghen:
Want den Huys-heer, wilt betaelt syn, eer m'een stuck ruert,
Soo comet dat den Armen hals syn Huysken veel te veul huert.[aant.]
Den droes, mocht soo bedyen, maer ick ly, een schaey, der schaeyen:[aant.]
K'en weet niet waerom, dat, dat, tot myn achterdeel soo is gerayen[aant.]
Dat de Brugh van hier aen *Kroonen borgh Poort* moest syn geleet?
Maer waer heb ick het verdient? k'heb niemandt ooydt misseet:
Noch misdaen, en men gaet my, daer soo afronteren,
Soo dat ick nu mynen tydt moet verpoltronneren.[aant.]
Hier pleeght voor my een goude Weireldt te syn, hier quam,[aant.]
Een Schipper, daer een Bootsgast, daer een leegh-ganger, die onder oft boven seven nam
Oft capten eens, t'was, sa blindelinghs neem ick dat in dryen,[aant.]
Sy brochten my t'Gelt al ginghenset uyt anders Borsen snyen:

Dan ick wont Rechtveerdigh, maer nu ist met my al ghedaen,
Nu moet ick draeghen, en sleypen, de Stadt op en neer gaen:
En al om cleyn gewin: ick ben de Kraemery
Soo beu, dat ick ben van sin onder de Soldatery
My te begeven, ey my, hier een luttel gerust.

Hy gaet op de Leughen-banck sitten.

Wel Vrouken? waerom krytte? nu, syt gesust.
Ist peys ick, oock, om dat de Brugh van hier‘is?
Soo Kryt ick wat me: oft kryte om dat u t'kryten plesier‘is
Want de Vrouwen hebben dry traenen, van blyschap, droefheyt, en bedrogh.

Neel.
Doeget gy Borse-snyer?

Cramer.
Borse-snyer?

Neel.
Iae Borse-snyer? dat segh ick noch?
Wat wete gy te seggen vande Vrouwen? gy Leunes[aant.]
Spreecktme noch eens te naer: soo cryghde wat op uwen Teunes.[aant.]

Cramer.
Iae Moeder syde gy soo liberael?[Vs. 221.] [aant.]

Neel.
Ia ick ben heel milt,

Cramer.
Die veel geeft, die veel sneeft, die nu ryck worden wilt,[aant.]
Die moet syn duymken inde vuyst houwen:[aant.]
Ten verwondert my niet al en hebde niet veel behouwen:
Want pover, en berooyt, die comen lichtelijck
Ontrent een milde Borst.[aant.]

Neel.
Wat weete, oft ick Arm ben oft Ryck?

Cramer.
U vodden die ghy aen hebt, al quamense op alle Merten,
En syn gheen Schellinck weert: maer wat voor sotte perten:
Gy ryck syn? die wat heeft die thoonet haest met syn pracht,
O gy moet u fraeyer Kleén wilde Ryck syn geacht.[aant.]
Nu passeerde voor Arm.

Neel.
Heb ick u (gy broetsel der Fielen)
Over myn Armoey geclaeght? gy Kermis-sot, flus sal ick naer u Luysen grielen[aant.]
Spot met u geboeft maer met geen Eerlijcke Vrou
Gy lackspit.[aant.]

Cramer.

Vs. 221. Uitg. 1715: Ja ick, ick ben...

Lackspit,

Neel.
Iae lackspit, wat ist nou?

Cramer.
Lackspit?

Neel.
Iae lackspit, en ick sal't blyven seggen.

Cramer.
Moet ick waerentigh eens myn Kraem afleggen:[aant.]

Neel.
Wat sout dan syn?[aant.]

Cramer.
Ick sou.

Neel.
Wat soude snapper!

Cramer.
Doen
Verantwoorden dat gy my lackspit heet.[aant.]

Neel.
Neen u fatsoen
En wyset niet uyt? maer siet, wat syde meerder als eenen Lacker?[aant.]

Cramer.
Ick ben een gehoudt Man.

Neel.
Gehoudt Man? Man? ick Kacker
In met verlof in sulcken Man: wie was soo Sot
Die u nam eenen Iongen?

Cramer.
Myn Wyf is seker niet bot.

Neel.
Dan veel nemen soo wel jonge loeren,[aant.]
Om te wesen soo geveysde, Eerlijcke Hoeren.

Cramer.
Kleirde gy't dan oock soo?

Neel.
Gy Guyt spreeck ick van my?

Cramer.
Als gy't selver doet dan syder selver by,
Wat wilde van ander segghen, dat heeft just gheen claerheydt
Maer van u selven weette de naeckte waerheyt.

Neel.
Gy dat seggen! gy, gy?

Set de Valies neder.

Cramer.
t'Is maer geck,

Sy vechten t'saemen.

Neel.
Nu ist maer geck.

Cramer.
Wat quelme dit Wyf ick bril u met dien Stock in uwen Neck.

DRIES BYKOMINGH.

Dries.
HY dit is wat raers, lustigh Kramer, lustigh Vrouken,
Kis, kis, kis, kis, sa, sa, teu, teu, teu, noch een douken.
Lustigh, Corasie, gevet niet op Cramer, bytse inden Kam.[aant.]

Neel.
Dries helpt my,

Dries.
Och ick en ben op hem niet gram,
Hacket gy af, sa, kis, kis, kis, weer eens aen't crabbelen

Neel.
Suldet nog seggen?

Cramer.
Sulde noch naer myn Back-huys grabbelen?

Neel.
Isset u leet?

Cramer.
Hebde berou?

Neel.
Datget noch eens seght,

Cramer.
Datge noch eens slaet,

Dries.
O dat heget cael als het soo aen een slabacken gaet,[aant.]
Sa Wyf leent hem een Klinck, ick sal u flus een weer gheven.[aant.]

Cramer.
Hoort, ick sal u seggen, hoe't by quam, ken hebse niet misdreven,
Dan ick,

Dries.
Swyght, want ten roert my niet, dat's voddery, just
En moetme geen oorsaeck hebben alsmen vechten wilt ick vecht als't my lust.
En soo geloof ick datse oock doet, maer Wyf
Ick meynden datge een ander Keirel waert voor u Lyf
Sa, sa, noch eens aen, tot mynder eeren teu, teu, teu, teu,

Neel.
Ten lust my nu niet.

Cramer.
En ick ben dat verkeeren beu, beu, beu, beu,

Dries.
Wilde niet vechten?

Neel.
Neen,

Dries.
Gy oock niet?

Cramer.
Neen!

Dries.
Wel onthoudt.
Dat ick't Ulie uyt sal wedden, datget dan wel willen sout:[aant.]
Datget ghedaen had', wilde niet? maeckt Ulie van de Werf`deur,
Och vecht, oft ick ghever u elck eenen rooyen Kerf`veur
Al dat hier comt dat moet vechten.

Cramer.
Wanneer is die Wet
Soo opgecomen

Dries.
Ick begeert soo, die heb selfs geset.

Cramer.
Ick com hier nochtans om wel te vercoopen

Dries.
Soo magh ick u voor een onweirt Gastjen binnen laeten loopen.
Vercoopt dan noch al, wat is dat? soeckte daer me gewin?

Cramer.
t'Is wat wonder wat nieuws,

Dries.
Isser oock al van vechten in?

Cramer.
Ia maer t'is al te doen in Catalonien
In Duytslant, in Engelant, in Iaponien,

t'Nieuws van hier te Lant wort noch gedruckt.

Dries.

Soo Leugenaers
Wilde wel vercoopen comt by de Antwerpenaers
Die moetent toch al weten, ô de Druckers van tydingh en Coranten,
Die vinden soo veel nieuws-gierige Oliphanten
Datse geen Leughens ghenoegh en weten te brenghen voor den dagh
En daerom druckense ryp, en groen, al datter comen magh,
De Pers die verdraeget, en gylie begeeret, maer mocht ick drucken,
Ick druckten inde vod' Meulen al die Coranten in hondert duysent stucken: aant.
Want t'is een al wetery die selden waerheyt raeckt, aant.
Die blyschap sonder reen, en werr in d'Hersens maeckt

Cramer.

Wel ghy pryst myn goedt, wie sal't nu willen‘nemen? aant.

Dries.

Ick moet hun, soo wat uyt lachen, en u te brillen‘nemen.

Hy, gy Corantiers! waer syde gy schreeuwers? comt uyt den hoeck![aant.]
Hier gy snoepsters, hier heeft hy ook Caneel-Koeck,
Sa Iongers, onder oft boven seven, och altemael die gecken,
Die worden hier Ryck, al en verkochtense maer Solverstecken:
Sieget aen Vrouken lief, en aen syns ghelyck,
Sy gecken al binnenwaerts, want sy worden altemael Ryck.[aant.]
Maer dit, is een Bambots, die trotst alle Cramers:[aant.]
Dat waer een Beest, k'wil seggen een Geest, voor de Rethorycke Camers.[aant.]

Neel.
Dan waer hy Vet, als hy oock een Rethoryck was.[aant.]

Dries.
Wat beliefde, wat seghde? wat gy meir, ick bras[aant.]
U voor de snuyt, als gy van Rethoryck hoort spreken
Dan moete nygen, en ick, sal myn Been uytsteken.
K'moet een schelm syn, roert u Backhuys eens van den Rethoreer,
Want ick u niet daedelijck en herkebouseer.[aant.]
Ick sou u daer doen met den Rugh tegen die Kraen keeren,[Vs. 305.][aant.]
En u daer met een Loot vyf, oft ses, vereeren.[aant.]

Neel.
Dat waer een cleyn dan waer ick t'seffens Doodt
K'ontsien dat min als, al dat geslaen, en al dat gestoot

Dries.
Wel wat is dat voor gherucht? men gaeter Allermen:
Daer moet ick by syn daer moet ick onderschermen,[aant.]

Neel.
Maer blyft hier,

Dries.
Laet my gaen

Neel.
Blyft hier en gaet toch Scheep.

Dries.
Laetme gaen oft ick geef uwen lesten Dooy neep.[aant.]

Dries, en Neel binnen.

Cramer.
Daer gaeter een paer, Heer, hoe wel syn die by malcanderen!
t'Waer jammer moesten die van gaeyken veranderen.[aant.]
Wat een lief Geselschap heeftme aen sulcken Volck?
O duker, daer hongh m'een geweldige duystere Wolck[aant.]
Boven t'Hooft, dan die buy is over, maer k'en heb niet vernomen,
Van Lis, myn maet-in, sy had' geseet hier te comen.[aant.]
Souse wel vreesen voor myn Vrou? kyck, kyck, hier leyt een Valies,

Vs. 305. Uitg. 1715 de Craen.

Vint de Mael.

En s'is vol Kost, ô die sal toehooren aen dien dullen Dries
Hy moet oock t'Scheep, en dit is remedie tegen den hongher,
Wat wil ick hier me doen, wil ickse laeten liggen? neen ick gonger.[aant.]
Beter me t'Huys, och dat waer een Spel dat ick om geen Gelt aen en gongh,

Want hier synder te veel, te veerdigh van Mondt, en te langh van Tongh,
Hoe gauw souwense dat overdraegen, hou souwense dat stofferen,
Hoe souwense dat bewercken, hoe geestigh coloreren:
Dries mynen lieven Maet, sout syn, verstaede wel, k'heb daer gesien,
Verstaede wel, ick moetet u segghen verstaede wel, misschien,
Sal ick u verstaede wel, dat verstaede wel, doen weer crygen:
Daer is verstaede, maar dat ick het geseet heb, verstaede wel, dat moette swygen:
Daer is verstaede wel, een verstaede wel, die u Valies gevonden heeft,
Het is verstaede wel, dien Craemer, die verstaede wel altydt op de Werf sweeft.
Ken cost verstaede wel, niet ghelaeten u dat te segghen verstaede wel?[aant.]
Goeden Avont mynen Vrient, goeden avondt Dries, het gaed' u wel.
Och hoe Vet soudense dan syn, als dat soo waer geseet,
Want sulcken Volckx ghenoegen, in't ghewelt van hun Tongh leet:
Hoe souwer dien verstaede wel, Scherm slaghs onder douwen?[aant.]
Want verstaede wel, maeckt lange reden, en luttel onthouwen,
Verstaede wel is sonder Eynd' en sonder begin:
Men brengt verstaede wel alle sins te pas in.
Verstaede wel is een vraegh? verstaede wel is der Bottemuylen,
Maet stock, en Musyck voor de Uylen,
Verstaede wel is, voor een groodt Gat vande reden eenen Lap,
Verstaede wel is een Sententie voor den alle snap,[aant.]
Voor die schend' Tongen, die het goedt swygen, en seggen het quaede‘wel,
Daer gaet geweldigh om, verstaede? verstaede‘wel?
Want dat moet wel verstaen syn, maer van jemandts deught seggense siet
Ick seght, soo't my is geseet maer k'en geloof het niet:
Want siet, dat het soo waer, siet men sout verstaede wel, syn veiren,
Sien uytwysen, siet t'is al bedrogh, siet men salder af hooren, siet t'is een keiren[aant.]
In haer Schel, maer siet, maer siet, sieget eens aen
Siet op het Eynd', siet gy sult verwondert syn, siet hoe't noch sal gaen,
Siet ick hebber al een locht af wegh, en soo reysen siet en verstaede wel[aant.]
Gemaggers als Gebruers te saemen naer de Hel.[aant.]

Siet ick gaen hem syn Mael weerdraeghen, en sal my al wat spoen,
Want ick heb met veel langh Tongen en met een moedtwilligen te doen.

Binnen.

Tweede uytkomst.

NEEL.

Neel.
IS het mogelijck! is het mogelijck! och s'is verloren,
Ick ben de Valies quyt! och ick vrees den Thoren
Van mynen dullaerd'! wat sal ick gaen doen? wat raet?
Dat comt met dat Schelms gherucht dat daer was op de Straet.
Daer heeft een Meysen een sne in't Backhuys gekregen
En dat maeckt al't laweyt en ick gemisten onder wegen
Ons Valies, och ick gaense soecken en vind' ickse niet
Soo loop ick ter Stadt uyt, datmen van my en hoort, oft en siet.

Binnen.

Derde uytkomst.

LYN CRAMERS VROUW'.

***Lyn*.**

HE, he, he, he, ick lach my te bersten! maer en sou ick niet, en sou ick niet‘wis
Ick sal noch seven Iaer naer myn Doodt lacchen, om dat het soo geschiet‘is.
Och, en sou ick niet lacchen! hoe heb ickse daer gehadt!
He, he, he, he, wat een gherucht wasser terstondt in de Stadt!
O die Hoer! ick hebber soo dikwils op uyt ‘geweest
Maer nooyt geluckt, t'is altydt slechten buyt‘geweest
Ick quam altydt met de Kous op't hooft, met waer van slechte stof:
Maer nu, quam ick rechts te pas, achter de Beurght-Kerck-hof,[aant.]
Daer gaf ick de Hoer een snab, in haer Backhuys,[aant.]
Inde lenghde wel soo groodt als den Bril van een Kackhuys.
Och ick lachme te bersten! daer is die Hoere Tronie gheschent,
Ick hebse wel leeren loopen, met mynen Vent
Soo moetmense hebben die Karonien, die viggen,
Die de plaetsen beslaepen daer de Vrouwen behooren te liggen,

K'heb nu u Backhuys soo doorhackelt en getrapaneert,[aant.]
Datge nu meer voor een Monster als voor een Mensch passeert:
Die nu sin in u heeft die moet wel Vrouwen ghebreck‘hebben
Altoos ick hoop van mynen en sulde niet meer treck‘hebben.[aant.]
Drilter nu noch me, loopt hem nu achter t'Gadt[aant.]
Gaeter me Tierelieren over de Vesten vande Stadt[aant.]
Gelyck oft gy Vrou en Man waert, ick moest lyen
Dat hy u gelyck syn Vryster allen Avonden ginck Vryen,
Want noyt sou hy geslaepen hebben oft hy had' voor by u Huys gegaen,
En maeckten hywat nieuws, dat moest u eerst aenstaen
Ick was een O in't cyffer, en 't scheen dat gy syn Afgodin‘waert
Daerge nochtans een Broetsel syt oft gy van een Duyvelin‘ waert
Vol Fiele trecken: elcken Lonck die gy laet is een genster uyt de Hel,
Elcken trap die gy treet is een Tooverin gestel,[aant.]
De woorden die gy spreeckt, syn Trommel-slaegen
Om de Mannen voor den Droes met duysenden te jaegen.
Spreeckt nu want ghy hebt nu een Backhuys ghelyck den doorganck van een Kerck,[aant.]
Van d'een Oor tot just aen d'ander: t'waer nu maer half Werck.
Om een Broodt van vieren in te rollen sonder canten te geraecken
t'Is jammer dat m'u Backhuys toe moet naeyen, oft met Werck toemaecken.[aant.]
He, he, ick lach my te bersten, he, he, he,

NEEL BYKOMINGH. Al soeckende naer de Valies.

Neel.
O Heer! ô Heer! Heer och!
Wat laweyt sal dat noch syn?

Lyn.
Ick lach my te bersten!

Neel.
Lachte gy'er me? gy mooght wel toch.

Lyn.
En sou ick niet lachen?

Neel.
Sulde gy noch lachen, met een andermans lyen?

Lyn.
Die geen verdriet en begeert die moet'er hem voor myen.

Neel.
Soo wete gy'er af? ick hebse hier laeten staen.

Lyn.
Sou ick't niet weten? ick heb het selfs gedaen.
Iae, jae, ick begeer dat wel te weten.

Neel.
Waer hebdese gelaeten?

Lyn.

Achter de Borght Kerck, daer vond' ickse op s'Heeren Straeten.[aant.]

Neel.
Dat en is niet waer, want ick wetet wel ick lietse hier.

Lyn.
Ick hebse daer gevonden, en ick en dedet met geen Rapier,
Maer met dat Mes.

Neel.
Wel, wat sal hier comen? hoe! soude my noch dreygen?
Ick spreeck maer voor't myn want s'is my eygen:
Wat onbeleefde Pry syde ghy? flus gaen ick oock om een Mes,
En ick stubbel tegen u.[aant.]

Lyn.
K'en toon maer, dat ick die brauwe Tes
Daer med' sulcken lustigen dweerse sne heb gegeven,

Neel.
Hebde gy ons Valies in stucken gesneen?

Lyn.
Heetse Valies? daer's niet me bedreven
Oft sy Lis, oft Valies heet, dan ick hebt gedaen wat ist nou?

Neel.
Wat letten u de Valies?

Lyn.
Lettense niet? foy gy syt een Vrou:
Foey schaemt u, dorfde gy'er comen voor spreken?

Neel.
En waer is de Kost dan, diêr in heeft gesteken

Lyn.
Weete wel wat gy vraeght worde Dul, oft Sot?

Neel.
Worde gy Dul? wat quelme die Havergeyt, ten is geen spot,[aant.]
Ick sal se tot een Negen manneken toe, doen betaelen.[aant.]

Lyn.
Voor een Hoer betaelen? voor een Hoer?

Neel.
De droes moet dat Viggen haelen,
Ben ick een Hoer? gy mooght een syn, wat Hoere stucken heb ick gedaen?

Lyn.
Ick spreeck van haer, en dat en gaet u niet aen.

Neel.
Gy seght voor een Hoer betaelen? hoe condet platter seggen.

Lyn.
Liever dan dat ick betaelden, ick souwer noch een sne by leggen.

Neel.
Ghy moetse wel betaelen, ghy syt in een Stadt van Recht,[aant.]

Lyn.
K'en salse niet betaelen: ick lach met al datg'er tegen seght.
Ick had' reden ghenoegh, ick sal't voor Recht wel toonen,[aant.]
Alst te pas comt; soo, soo, moetmense loonen!
Waert noch te doen, ick deédt noch, ten is my niet leet, dat ick't dé.

Neel.
Hadtse heel gelaeten, waerom gaefdese een sne?

Lyn.
Vraeght haer dat.

Neel.
Wie sou ick het vragen, de Valies?

Lyn.
De Valies, ja Valies vraeget die, men geeft dat Volck wel vies
En vremde Naemen:

Neel.
Nu merck ick, dat ick heb een gevonden‘daer
Het Hoogh-tydt aen is, datse wel vast gebonden‘waer
t'Is dweepery! maer Vrouken g'en syt niet wel wys‘tian.

Lyn.
Maer doen ick Sottin? doet my beter onderwys‘dan.
Al dat ick van Sottigheydt wegh worp, wilt dat voor wysheyt op raepen,

Maer gy syt een Sottin, oft een Koppelaers, die by gehoude Mans slaepen[aant.]
Dat gy die voor spreeckt.[aant.]

Neel.

Ick gaep hier tegen eenen Oven, tet
Ick magh eens gaen sien, oft Dries, de Valies, nieuwers en heeft geset.
Want dit's een Straetjen sonder Eynd' en een sinneloose labben,[aant.]

Neel binnen.

Lyn.

He, hoe meyndense daer myn Tongh te comen schrabben?[aant.]
Die was uytgesonden om te hooren oft ick niet
Belaeden en was, he, he, ick lacher me, waer't niet gheschiet,[aant.]
Ick soudt noch doen, he, he, sy meynden dat ick sou Gelt beloven:
Jae datse daer naer wacht, isse met den dunck bestoven[aant.]
Datse by my comt, ick salse wel eenen Veéger gheven te leen,
K'wil segghen, een wel ghemaeckte Veégh, by de ander noch een.
Men moett'er soo al met de vuyle Voeten deur‘gaen
Want die schaemteloose Hoeren laeten hun veur‘staen
Dat het soo Eerelijck een Hoer, als een Vrou, is te syn:
En de Hoer, en de Pol, heeten Nicht en Cosyn.[aant.]
Hoe menige synder die Eerlijck voor de Werelt schynen
Die in hun Sonden vroeten, gelyck in het slyck, de Swynen.
Maer een beclaeghelijck dinghen sien wy daegelijck gebeuren,
Dat de Moeders, met hun Dochters, gaen uyt leuren,
t'Een Motcas in, en d'ander uyt, en verhueren hun Dochters Lyf,[aant.]
Tot alle Schelmery, en Fielen tydt verdryf:
Hoe menige die hun Huys schier Princelijck stofferen,
Met de winst, die de Dochters in brengen met Hoereren:
Hoe menighe Vaeder, en Moeder, die maer op winst en let,
En leenen gehoude Mans, hun Dochters, hun Kaemer en hun Bedt.
Dat elck eens over-peyst oft het soo niet en gaet inde Weireldt.
Hoe menigh gaeter bestrickt, bevod' en bepeirelt
Met de schencken van haer Pols, en om haer Peirele Snoer,[aant.]
Soo wiltse Eerlijck syn, al heeftse gheen hair hoe cleyn, oft t'is een dobbel Hoer
Ten maecket niet Eerlijck, maer't doet wat Eerlijck toonen,
Want jeder wilt de Rycke meer, als d'Arm' verschoonen:
De Optoeyery, stelt de Mensch in twyfel, want wie gist,
Ooyt datmen Dreck besluyt in een Overgulde Kist.[aant.]
Maer de cleyn Arm Hoerkens, dat syn ongheluckighe Pryen:
Die maghmen slaen, en stooten, die maghmen steecken en snyen,
Die moeten (spyt hun Back-huys) bekentenis doen van hun Fieltery:

Dat blyckt wel datment doen magh, sieget maer aen my
K'en haeyt van een groote hoer (k'laet staen gedaen) niet dorven dencken,[Vs. 477. aant.]
Want dan sou ick groote Pollen teghen hebben, en die connen al schencken
Sonder te storten, want t'is al groodt Hoeren groodt Crediet,
Maer op de cleyn en pastme niet.

DRIES BYKOMINGH.

Dries.
GAnsch slabberementen sagh ick myn leven een Sné, soo isser dat een![aant.]

Lyn.
Die couter oock al af.

Dries.
Ick meynden dat inde Stadt geen
Soo Princelijcken Wyf en was, die sulcken dinghen claren sou.

Lyn.
Iae Vriendt datge nooyt ghemeynt en hebt dat siede nou:[aant.]

Dries.
Weete wel wat ick meyn?

Lyn.
Dat die Hoer, in haer Back-huys, die rooy vaen‘heeft.

Dries.
Dat's waer, dat meyn ick, maer weete niet wie't gedaen‘heeft?

Lyn.
Jae toch.

Dries.
En isset oock een Vrou?

Lyn.
Iae.

Dries.
Soo ist noch soo geschiet,
Men seyd' my, dat t'een Vrou was, maer k'en gheloofdens niet.
Ick sagh de Hab' soomense leyden om te Barbieren:[aant.]
Wantm'er niet en sou, met eenen Waegen, met twee Peerden door swieren.[aant.]
Soo laet ick my hangen: hebde gyse niet gesien?

Lyn.
Ick heb't gedaen.

Dries.
Gy sout den Droes, wat soude misschien:

Lyn.

Vs. 477. Uitg. 1715: K'en had het...

Daer's geen misschienen aen, ick heb het gevaeght dat vuyltjen,[aant.]

***Dries*.**

Ha gy syt een Vrou van d'ander Weireldt! ghy syt een Orientaeltjen,[aant.]
Maer mynen Sout-sack, en recht niet uyt:[aant.]
Sy vocht flus, teghen den Alla-mode Kraemer, dien weepsen Guyt,[aant.]
En s'en bedreef niet.[aant.]

***Lyn*.**

Gy Moesolf, heeft hy u Guyte stucken bedreven?
Seght Smal backes? wat hebde hem toe-naemen te geven.

***Dries*.**

Al soetjens, al soetjens, gheef u Tongh niet te veel Leir,
Eer ick u, dat gy flus d'ander dee't, oock eens cleir.

***Lyn*.**
g'En hebt het Hert niet, begint eens, hebde in sulcken Pert‘sin,[aant.]
Doeget, doeget.

***Dries*.**
Flus dou ick u met de Tromp van't Roer het Hert‘in.

***Lyn*.**
Waerom maeckte van mynen Man eenen Guyt seck?

***Dries*.**
Ist uwen Man? soo hebde gelyck, nemet dan maer voor geck,
Ick prys u, datghe uwen Man voor-spreeckt, dat syn Vrouwen,
Die de mannen soo door draeghen, en in Eeren houwen:
Ick heb daer oock een, die soudt oock doen, jae daer,[aant.]
Sy sou liever sien, als ick boven toegebonden waer.

***Lyn*.**
Mynen Man en is gheenen Guyt, en oft hy hem aen een Hoer misgaen‘heeft
Daer heeft hy niemant te cort me gedaen, dan, dat hy my gedaen‘heeft.

***Dries*.**
Vrouken gy spreeckt wel, comt gaen w'eens saemen te Bier,

***Lyn*.**
Dat sou ick wel doen, waer mynen Man maer hier,

***Dries*.**
En of, com, com,

***Lyn*.**
Neen geensints en sou ick alleen‘gaen.

***Dries*.**
Ick heb hem strackx gesien daer aende ghevangen steen‘staen[aant.]
Onder het Volck, soo het Meysen ginck tot den Barbier,
Maer ick drongh onder het Volck, wederom tot hier

***Lyn*.**
Soo gaen ick hem haelen,

***Dries*.**
Soude daer noch ontrent dorven comen?

***Lyn*.**
Wel stoutelijck,

***Dries*.**
Soude?

***Lyn*.**
K'en hebber niemant jet genomen.

Binnen.

Dries.

Dat's een Mannen Hert die wel voor de Hel om roof ginck.[aant.]
Daer comt myn sleyp-lender, myn Pimpel-mees, myn Slet-vinck.

NEEL BYKOMINCH.

Neel.

WEete van't ongeluck wel?

Dries.

Ick wil u niet hooren,
K'hebt bescheet al wegh, Neel t'is met u al verloren[aant.]

Neel.

t'Was door u haestigheydt dat ickse hier liet staen.

Dries.

Ick segh u eens voor al, en spreeckt my niet meer aen,
g'En syt geen Vrou gelyck een ander.

Neel.

En soudese dan quyt‘syn?

Dries.

Quyt? dat k'soo geluckigh waer, t'sou noch eens goeden tydt‘syn.
Tot mynent: hadde maer van sterven een luttel verstandt,
Ick waer een vande braefste Maets van't Landt.

Neel.

Ick docht dat gy de Valies had' me genomen

Dries.
Wat sal dit Sot-hooft, weer voor een Buy overcomen?
Wat isser vande Valies? wat comt u inde Cop vande Valies?

Neel.
Isse dan niet verloren?

Dries.
Verloren!

Neel.
En doetse niet Dries?

Dries.
Hebde de Valies verloren?

Neel.
Ick docht oft gyse had' me gedraegen

Dries.
Isset wonder dat ick u dickwils Kuyp, met het Hert vol slaegen
Verdiendet niet wel? ha gy haveloose Pry,[aant.]
My verwondert dat ick u niet terstondt de Stroot af en sny,

Neel.
Ick peys datter de Craemer me deur‘is

Dries.
Gaet sieter naer.

Schopt haer, Neel binnen.

Soo Dries met heur‘is
En sou niemant gelooven: maer al even wel
Heeftse niemant van Ulie gestolen? ick schel
Hem voor een Dief, diese heeft, en can ick't achterloopen,
Hy salder begut hayr laeten, ick sal hem t'Vel afstroopen,
Ja Gy-lie mooght allemael wel dweers op my sien:[aant.]
Meynde datter nooyt Dieven en schuylen, onder Eerlijcke Lien?
Dan moeyet u die wilt: comt met u vyf, oft sessen,[aant.]
Met Houwers, oft met Roers, met Vuysten, oft met Messen,[aant.]
Ick ben een desperaete Ziel, die voor gheen Doodt en gist,[aant.]
Want ick heb t'Huys noch een Lyf, inde Kist.
Wie is den Dief onder Ulie? gans Donder
Wysme den Dief, oft ick schermer onder.
Waerom en spreeckter niemandt? oft hebde t'saemen compack,[aant.]
Datge elck med' deylen sult van mynen Knapsack?
Waer is den Dief? hy is onder Ulie versteken?

Bertram eenen onder t'Volck.

Bertram.
Wel gij Buffel moete gy ons lie te naer spreken?

***Dries*.**
Wie roert daer syn Backhuys?

***Bertram*.**
Ick moeyet my:

***Dries*.**
Syde gy den Dief?

***Bertram*.**
Gy mooght eenen syn,

***Dries*.**
O waer ick u daer wat by,
Ick soud' u wel leeren in myn Reén vaeren.

***Bertram*.**
Wat soud' uyt rechten?
Meynde dat ick u ontsien, ba hout hem daer! hy wilt vechten

***Dries*.**
Ick segh, hout u Backhuys, oft ick com aen u huyt.

Bertram.
Maer siet dien grooten schreeuwer, ey lacht hem daer eens uyt,
Com, com, ick wacht u al, maer desen quaeyen‘Man

Dries.
Ick moet eens sien oft ick dien Keikelaer niet ghepaeyen‘can[aant.]
Comt uyt den hoop.

Bertram.
Comt gy hier.

Dries.
Dat is een slecht bescheet.
Komt hier, hier hebben wy plaets, hier ist wyt, en breet,
Ick sou u begut, met dien snyer, inde Ribben douwen,
Datset met geen Mand' Wiecken, vullen en souwen.[aant.]

Bertram.
Gy sout dat doen?

Dries.
Iae ick.

Bertram.
Den gedreyghden t'langhste leeft,
Oock dreyghde d'onvervaerden.

Dries.
Ist dat u de Vrees niet bevangen en heeft
Waerom en comde hier niet uyt het Volck, dat u daer blyft veur‘ staen.

Bertram.
Ey Vrienden maeckt wat plaats, laetme daer eens deur‘gaen,

BERTRAM. Comt uyt het Volck op't Thoneel.

Dries.
Maeckt hem daer wat plaets want de Huyt die juckt hem wat,

SERGIANT. Vande Borgherlijcke Wacht.

Sergiant.
WAT wilse Gy-lie t'saemen doen, Vecht aen de Poort vande Stadt

Bertram.
Sergiant laet ons betyen,

Sergiant.
Ick seg' gy suls ou stillen
Ick en wil geen geveck,

Dries.
En als wy Vechten willen

Sergiant.
Gy suls ou schee oft ick sals ou met die Helbaerd' tack,[aant.]

Dries.
Waer me moeyde gy u,[aant.]

Sergiant.
Ick wils' my moey gans Krack
Schee ou, schee ou, schee ou, gy suls ou retireren
Oft ick sals' een van twee, Mafoy, strack conjoneren.[aant.]

Dries.
Wat seghde?

Sergiant.
Ken weet van geen wat seck, schee ou

Dries.
Gaet van tussen, sa, sa[aant.]

Sergiant.
Wat redement is dit ick dou,
Soo waer als ick Leef, d'eerst die hem reur deur de Dermen

Dries.
Beyt Sergiant gy sult dat noch bekermen,

Sergiant.
Doet wat gy wilt, dat voor ou, en dat, ick bens' op myn‘Wacht
En al staeck, ick ou Doodt, het staet nou in myn‘macht,
En sonder eenigh draegen daer af te hebben.aant.

Dries.
Nu gaet gy naer u Wacht huys, sulde gy Lebbenaant.
En Commandeert daer wat, gy hebt hier op de Werf
Geen spreecken, want al wat hier geschiet, geschiet op mynen Kerf
Gaet siet gy oft u Volck oock op de Sinternel‘staetaant.
Tegen dat den Wachtmeester comt dat alle dingen wel‘gaet.

Sergiant.
Waer me moeyde gy ou?

Dries.
Waer me moeyde gy u, Uyl
Gy Back-beest, gy Bot-oiraant.

Sergiant.
Wel gy Raes-cop, gy Bot-muyl
Wat weete gy te seggen van myn Wacht‘houwen?

Dries.
Niet, dan datmen sulcken Volck moest inde Gragh‘stouwen
Om Bruggen over te maecken, in plaets van Mutsaert, oft Fecyn,aant.
Maer wat m'oock al Sergiant maeckt, wat oock al Sergiant wilt syn!
Wacht, myt u daer Sergiant spreeckt, Sergiant sal Oorden geven,
Sergiant die moet ontsien syn, Sergiant sal't al doen beven.
Groodtmaecker, albedryf, gy Treffelijcken Sergiantaant.
Gy syt d'Eer van een Wacht, álias een schandt.

Sergiant.
Het Vat geef uyt dat in heeft, ick mag swygen,
Want ick sou tegen ou, met spreken geen Eer krygen.

Dries.
Gy moest u Repetatie houwen als eenen Sergiant,

Sergiant.
Ken wil myn Wysheydt niet setten tegen ou onverstant,
Ick bens te goedt, om teghen ou, te spreecken, of te Vechten.

Binnen.

Dries.
Is dat den vrome Sergiant die soo veel uyt wou rechten?
Die dry Mans seven Armen af sou houwen! hy is soo benaut
Hy cryght de Korts van Vrees, dat hem toch jemandt wat gaut,aant.
En haelt den Barbier dat m'hem een Ader steeckt, den Armen druypen:aant.
Maer gy syt een Man, gy souter begut op Kuypen,
Laet ons Maets syn.

Bertram.
Seer wel, ick ben te vreen, wel aen.

Dries.
Ick sou wel Vechten maer myn Coleur is teenemael overgegaen[aant.]

Bertram.
Wat seghde?

Dries.
Waerom dat gy u flus de saeck wout moeyen?

Bertram.
Dat gy seyt dat wy Dieven waeren, ick ben daer van de goeyen,[Vs. 614. aant.]
Ouders toe, om jemant een hayr te cort te doen,
En dat moet oock, van allemael dees deghelijcke Lien vermoen.

Vs. 614. Uitg. 1715: van te goeyen,

***Dries*.**

Vergevet my degelijcke Lien, t'is my leet degelijcke lieden
Dat Ulie degelijcke Lien, van my die bottigheydt gheschieden
Ick hou u voor degelijcke Lien: met verlof degelijcke Lien,
Maeckt u niet gram degelijcke Lien, dagh deghelijcke Lien,
K'en kender niet veel, want ick hebber selden gesien:
Maer nu ist al degelijck waer ick d'Oogen op‘slaen,
Ick ben nu soo beschaemt, ick sou wel op myn Kop‘staen.
Om niet gesien te syn, van al dees degelijcke Lien
Com naer de Herbergh daer sullen wy malcander eens door een Gelas sien.

Binnen.

Vierde uytkomst.

Cramer met de Valies, Lyn syn Vrouwe.

Cramer.
EN hebde gy dat gedaen? gy sytter heel fraey me, seker
Is dat van u bedryf? draeght nu vry uwen silveren Beker
Naer de Lombaerdt, die gy nu eerst hebt gekocht,
Om daer me pack op te spelen, wat Droes heeft u daer toe gebrocht.[aant.]
Datge dat hebt ghedaen, wat had' u het Meysen bedreven?

Lyn.
Och hoe is hy nu in't gadt, om dat ick *Valies* een sne heb gegeven,[aant.]
K'heb haeren Naem al wegh, al hebde gy't my niet geseet:
Valies heetse, hoe moet u dat spyten dat u Valies dat heet:[aant.]
Die schoon Valies! daer gy my me quaemt braveren,[Vs. 634.]
Gy moest peysen datger Goudt uyt sout distileren?
Ey siet de Keirel sien, och Armen t'is een groodt verlies,
Datmen sulcken onverwachten veegh kryght, in syn liefste Valies.

Cramer.
He, he, he,

Lyn.
Hoe geweldigh gaet u dat lacchen ter Herten

Cramer.
Wel Lyn, wel Lyn, he, he, wat sotter perten
Kryght myn Wyf gy Avesaeles, gy simpelteiren Truy[aant.]

Vs. 634. Uitg. 1715: my weg.

Wat cout al, wat raesd' al? wat kryghde voor een Buy!
Hout u aen die Sottigheydt, en condet daer me afwassen:
t'Sal wel gevochten syn:[aant.]

Lyn.
Ick sal gaen lustig Kis-cassen.
Over de Victorie, en hysen voor het eerst een gantsche Snel,[aant.]
Ick hebbet u Valies soo langh ghedreight, meer nu heeftset wel.
t'Is een plaester voor myn Hert, dat ick die Karonie
De Lievery gaf, van een Hoere Tronie.[aant.]
En sytter soo Droef niet om, ghy cont u wel lyen met my.[aant.]

Cramer.
g'Hebt u dingen wel gedaen, gy mooght wel vrolijck syn, en bly,
g'Hebt het heel wel voor, ja t'is wel een geestigh dingen:
Maer als ghy daer eens Gratie, gratie, myn Heer, sult singen,
Te midden vande Merckt, en cryghen soo wat flick, flack,
Met het Waepen van Antwerpen geloeyend' op uwen sack,[aant.]
Wat een Briscolen soude maecken, hoe sulde met u Voeten[aant.]
Krinckele-winckelen: ja Wyf gy sulter aen moeten.

Lyn.
Aen moeten? om een Hoer, sou ick daerom geraecken op't Schavot?
Ick laccher me.

Cramer.
t'Is een degelijcke Dochter,

Lyn.
Uyt een Hoere Kot,

Cramer.
Wie meynde dat het is?

Lyn.
Wie? u Valies u by‘sit

Cramer.
Wat Valies?

Lyn.
Als gy Jaer en Dagh by een Pry‘sit
Weete dan niet hoe sy heet:

Cramer.
Valies, wat Naem is dat? daer's niemant inde Hel die sulcken Naem heet[aant.]

Lyn.
Ick weet wel datse Valies heet want t'is my flus gheseet,
Al houd' u soo geveyst ick geraeck al aende finaelen[aant.]

Cramer.
Wie meynde Lis de Hoer:

Lyn.

Ick meyn die gy ginckt haelen,
Lestent Savonts om over de Vest te gaen

Cramer.
Wel dat was Lis.
En die gy de Sne gegeven hebt meynde dat sy dat is?

Lyn.
Met reden.

Cramer.
Docht ick het niet, dat, dat u meynen‘was
Had' het aen haer ghedaen, dat waer eenen cleynen bras,[aant.]
Maer t'is een ander, t'is een deghelijcke Dochter van hier by,
Ick en kense niet, soo waer als't is, dan de Lien seydent my.

Lyn.
Och wat Raedt dan?

Cramer.
K'en weets niet

Lyn.
Ist te verdraegen
Heb ick niet quellingh genoegh comender noch al plaegen!
O Heer, wat sal ick myn Leven gaen doen, dat, dat een ander is geschiet?

Cramer.
Nu Sot-hooft, s'is het al selver, en verslaet u niet,

Lyn.
Ey Coragie soo ben ick uyt alle myn lyen.

Cramer.
Hadde ghy't niet ghedaen ick haeyt selfs ghedaen men is van die Pryen[Vs. 675.]
Nooyt ontslaegen, al heeftme van syn Sonden groodt Berou
t'Is ytem t'selve alsmer by comt, want de Lockmeesery van een Vrou[aant.]
Heeft groot vermogen om den Man te verleyen:
Maer gy hebt Remedie gevonden om ons te scheyen:
Want het sal nu een Backhuys syn, met eenen naet
Soo fyn, als aen een Bockx maeckers Boere Wambas staet,[aant.]
Maer oftmense elders inden Ommeganck sonde?
O sy waer nu gheestigh voor den Knaptant van Dermonde[aant.]
Want sy can nu gaepen, trots den Knaptant, knap, knap:
Sy souwense gagieren, want s'is een Meesterschap[aant.]
Op haer eygen Hant, d'ander is Copy, maer sy, sout Leven gelycken.
Wyf dan souwen wy alle Jaeren dien Ommeganck gaen kycken.

Lyn.
Ghy geckter me maer Godt weet hoe't Hert is ghestelt.

Cramer.
Myn Hert is soo spytigh als een Giergaerts Bors, met Geldt,
Nu ick sien datter soo dapper om my wort gevochten:
Maer oftmer een Liecken af maeckten, en dat wy dat verkochten
t'Sou treck hebben?

Lyn.
En dan wist al de Weirelt van u Fieltery

Cramer.
Dat en is maer een cleyn pitsken schant voor my[aant.]

Lyn.
Dat dringhen de Mans soo deur datse daerom gheen Fielen‘syn
Al ist datse gheduerigh in't Bordeel de Hoeren op de hielen‘syn.
t'Syn al fyn Mans al Leven sy in Over-spel,
Oock meynen sy voor Hun lie en isser geen Hel.
Maer de Vrouwen gaen met de minste fout in haer verdoemenis
Soo de Mans seggen, om datter geenen waerom en is
Dat een Vrou jet doen magh: maer de Mans hebben eenen grooten waerom
Dat is, wat brillet u oft ick myn selven verdom:
Sy grenigender me als m'hun spreeckt van bekeeren[aant.]

Cramer.

Vs. 675. Uitg. 1715: ick had het ...

Hoort gy sout my te veel t'seffens leeren
Op een ander tydt oock wat: myn Memorie is te swack,

Lyn.

K'docht wel dat u haest verdrieten sou als ick van u Saeligheyt sprack.

NEEL BYKOMINGH.

Neel.

HIer is de Kramer, sa, sa, scheeter af, gans velten[aant.]
Geeftse, geeftse gewilligh, langhse hier[aant.]

Lyn.

Haer sinnen gaen op stelten
Syde daer weer Raescop? wat isser nu weer'

Neel.

Ick segh langht my de Valies oft setse daedelijck daer neer,

Cramer.

Wie weygert s'u? spreeckt met beleeftheden

Lyn.

Maer dat Wyf is Sot s'en gebruyckt geen reden
Dat ist Wyf die my sey dat u Hoer Valies hiet,
En s'en droomt niet als van Valies, dan gy siet
Wat de Vrou ghebreeckt:

Neel.

Langh hier,

Cramer.

g'En hoeftse my niet t'ontrucken
Ick en begeerse niet,[aant.]

Besiet de Mael.

Neel.

Wel Mal-hoot seghme nu waer isse nu in stucken?
Waer heeftse een sne, waer is de Valies geschent?[aant.]
Siet s'en heeft krencksel, noch mencksel, dan ghy hebt flus bekent
En ick segh noch, datmen u behoorden een Huysken te bespreken,[aant.]
Inde Rotte-straet inde Poort om u daer in tydts in te steken

Lyn.

Och ick moedt mynen Buyck vast houwen oft ick scheur,
Van lachen, he, he, he, och Moeder gaet toch deur
Oft gy sult my de Doodt aen doen, ick sou van lachen versticken
He, he, he, ick meynden u die plaets te beschicken
En gundese my, ick danck u dat ghy my die Plaets niet en benyt
'tIs een teecken dat gy geen afgunstige Sottin en syt,

Cramer.

Wel wat herbeckery is dit? hoe sal ick dit beduyen,[aant.]

Lyn.
Dat hoorde wel och Armen de Vrou kryght haer Buyen:

Neel.
Hebde ghy my flus niet geseyt dat die Valies een sne haey,
En waer isse gequetst siet daer.

Lyn.
He, he, hoe fraey
Gelyckt dat, heb ick geseet dat die Mael was gesneén

Neel.
Ja, wat wilde seggen hebdet niet selfs beleén

Lyn.
Maer hoort eens, hoort eens, hoort[aant.]

Cramer.
Wat bediet dat gefuyck en gestoot

Neel.
Wel daer aen siede wel wat dat het is voor een Wyshoot,[aant.]

Lyn.
Hoort als ick dat Meysen haey die Sne in haer Backhuys gedreven
Soo quam sy't haer moeyen, sy wou my de Heer overgeven,

Sy woume de Quetsuer doen betalen, ba s'haeyt soo breet:[aant.]
En nu spreecktse van de Mael, is dat niet schoon bescheet?[aant.]

Neel.
Van wat Quetsuer, van wat Meysen sprack ick, ick sprack vande
Valies die ick had verloren

Lyn.
Wel de Valies en is dat t'Meysen niet?

Cramer.
Wat Wyf s'heeft u geschoren
Men heet geen Meysens Valies, dat heet een Valies

Lyn.
Hoe dat?

Neel.
Ja en dat heb ick gemeynt,

Lyn.
Soo hebben wy dan een misverstant gehadt:

Neel.
Gy seyt claerlijck uyt dat gyse had' een Sne gegeven

Lyn.
Wel dat's waer, dat heb ick aen een Hoer bedreven
Ick gaf een Hoer een sne en hebder niet af gehoort?

Neel.
Dede gy dat? wat roerdent my al haddese vermoort
Ick sorghden maer voor myn Valies daer was ick in belaeyen,

Lyn.
Ick meynde datge van't Meysen spraeckt

Cramer.
Waer me sulde my nu paeyen
Dat ick u Valies soo treffelijck heb bewaert?
Hadse een ander gevonden sy waer al voort, voor myn paert,
K'en begheerse ick niet, dan ghy moet myn verlet betaelen,

Neel.
Hadtse laeten liggen ick hadtse wel comen haelen
Wat hebder me verlet?

Cramer.
Dat ick u allesins heb gesocht
En sints en heb ick Corant, noch Caneel Koeck, noch niet verkocht,
De Valies heeft my meer geschaeyt alsse weert‘is

Neel.
Ba jae al gereet:

Lyn.

Dat is een Wyf die terstont op haer Peert‘is

Cramer.
Wy verstaen malcanderen wel, ist niet waer, seck?

Lyn.
Verstaetse dan langh genoegh k'gaen deur

Cramer.
Nu ten is maer geck

Lyn.
Geck oft geen geck, g'en moet my voor geen Sottin houwen.

Binnen.

Neel.
U Wyf is jaloers, gaet Manneken onweert dat klouwen, aant.
Oft gy sullet te lyen hebben, gaet siet dat gyse paeyt
Want dat Wyf heeft de Broeck aen, en gy hebdet daer seer bekaeyt, aant.
O de Roey sal t'uwent dapper inde Pis liggen, aant.
Want sy laet haer voorstaen dat ick oock ben een Viggen
En dat gy en ick syn wonderlijcke Cameraets,

Cramer.
Myn Wyf en ick syn weer terstont goey Maets
Dat doetse uyt Spel, sy en ick lyen een vriendelijck Leven,
Ja k'en sou myn Wyf voor gheen Koninghin willen gheven,

Neel.
Waerom liepte dan by een ander hebde u Vrou soo Lief?

Cramer.
Die nooydt tot vallen quam men oock nooyt op en hief,
K'bekent ick heb' misdaen: en myn Vrou ghebruyckt daer groot verstant‘in
s'Onderwyst my met reén, en wystmer oock de schant‘in
t'Is een Vrou soo't behoort, wy passen op een als Harman op syn Fluyt,[aant.]
O t'is een braef Wyf, t'en is geen ydel Tuyt
Die het maer en set op Eten en Drincken en by de Man te slaepen,
Neen, sy keert, sy veeght, sy wast, sy plast, sy gaet de vuyligheyt raepen
Uyt de hoecken, d'eerste Werck datse smorgens doet, soo maecktse haer Bedt
En sy set alles op syn Plaets, immers s'is wonderlijck Net:
s'En is van die Sorgeloose niet, die daer geduerigh sitten hucken[aant.]
Over hunnen Lolle pot, de Hemmen branden datse met stucken[aant.]
Van een hangen, en datse riecken naer den Brant, en naer de Pis
Dat het niet mogelijck daer by te gedueren is.[aant.]

Neel.
Foey wat dat ghy seght men souwer bycans af spouwen,

Cramer.
Het is de waerheydt, t'gaet soo selfs wel onder de Jouffrouwen,
Daer syn van die Sleur-beulingen, die Sleyp-lenders soo kiel,[aant.]
Al waert dat haer jets nootsaeckelijckx ontviel[aant.]
Die daerom niet en souwen van hun Stoelen op rysen

Neel.
Wat syn dat voor Mans, dat en syn maer Lysen[aant.]
Die dat gedoogen

Cramer.
Die met den Droes ghescheept is moeter me aen Landt,

Neel.
Hoe maeckent die als sy Kinders krygen?

Cramer.
Dat en raeckt geenen kant
Dat? dat en waer in gheen seven Boecken Papier te drucken,
Als de Kinders vuyl syn scheurense een beste Servet in stucken
Liever als de slechtste, oft sy nemense gansch
En daer vegen syse me: en dat gedaen synde, flans[aant.]
Inden hoeck, en soo tot seven oft acht Dosynen Servetten,
Die liggen en sticken en vrotten, en dat noch hoe vette*n*[aant.]
Schotel oft Teljoor, die vegense wel af met eenen Armosynen Rock,[aant.]

Neel.
Wat gy lieght

Cramer.
t'Is waer ick hebt ghesien daer ick eens dienden voor Kock
En datse haeren schoonen Voorschoot voor een opneem Vod' gebruyckten[aant.]

Neel.
Dat was seker een Wyf dat niet veel en stuyckten.

DRIES WORDT UYT DE Herbergh ghestooten.

Weert.
GAet uyt myn Huys,[aant.]

Dries.
K'en wil niet

Weert.
Wat's hier te Redementen?
Voort, voort,[aant.]

Sluyt de Deure

Neel.
Dat's mynen Dries!

Dries.
Comt daer uyt Slaberementen

Neel.
Och wat ist?[aant.]

Dries.
Laetme gerust, en brilt van hier, comter uyt
Gy Schelm, gy Fielt, gy stuck Diefs, gy Guyt
Komter uyt segh ick, oft laet my daer binnen,
O Bloet wat een Spel wou ick met Ulie beginnen!
Ick sou dat Kot op scherven, en doen't al stuyven datter waer[aant.]

Cramer.
K'heb' met geen Rusie te doen

Binnen.

Neel.
Komt Dries comt van daer

Dries.
Houter dat voor, sulde ghy mynen Kop noch met Ramoer‘stroopen[aant.]

Slaet haer.

Komter begut uyt oft ick sal de Deur inde vloer‘loopen.

Weert spreeckt boven uyt de Venster.

Weert.
Doet al, doet al, ick sal gaen claegen over ghewelt

Dries.
Laetter my in oft laetter hem uyt: oft ick sal by gans Velt
t'Huys in Brandt steecken, en settent in gheloeyende Kolen,

Weert.
Beyt wat gy sult haest anders kouten,

Dries.
K'en heb in u Huys niet gestolen
Waerom laette my niet in?

Weert.
Waerom wilde Vechten in myn Huys
Hy is een degelijck Gast en gy en deught niet een Luys.

Dries.
Wat heete gy degelijck? als Slampampers, die uyt en in u Huys swieren,
En verteiren datse van een ander ghestolen hebben met Banqueroetieren.
Hoe houde die met de Ooren, wat een Volck is dat naer uwen Tant:
Van dien, seghde, dat's een nobel Keirel, dat's een Borst, die is Galant,
t'En is geen Keirel die op eenen Pattacon‘siet,[aant.]
Noch een Vaen Wyns, oft twee, noch op een Ton‘niet:[aant.]
En daerom Titteleerde hem myn Heer en Monsieur[aant.]
En geeft hem de bree Vyfthien: van achter, en veur,[aant.]
Behanghde hem met Eertyttels, diege wel weet dat hy niet en verdient:

Maer om dat eenen ghevalueerden Fiel is, daerom ist uwen Vrient[aant.]
Soo langh, tot dat gy syn heel Cantoor hebt in uwen sack.
En dan sulde bekennen dat het een Schelm is: ick sprack
Dees Daegh met een, die my sey, dat hy by een Rekeningh cost bewysen
Dat hy in u Huys, had' door de Keil doen rysen
Over de vier duysent Guldens, in cost en dranck:
En nu hy't al quyt is, heeft hy een Boere Gesp voor synen danck.[aant.]
t'Was van te voren, myn Heer, *A la Santé* op u gesontheyt
Met Promissie myn Heer: my dunckt datter wat inden grondt leyt[aant.]
Vanden Roomer: ick gaen hem eens ververschen voor myn Heer:
En nu en is uwen Mont de weerde van synen eyghen Naem niet meer.
Wat wilde ghy van deghelijck spreken? ginghde veel met degelijck om
Heert Weert waer haest kraem op en sonder Ryckdom.[aant.]
Op Deugenieten houde u Huys, maer dat en bekende niet.
Voor datse Arm syn: en als g'een degelijck Man in u Huys siet
Dan pofte ghelyck eenen Kallekoenschen Haen, en doet hem terstont vertrecken[aant.]
Uyt vrees, dat hy ander tot spaeren sou verwecken.

Weert.
Hoe sou hy couten dat hem daer jemandt wat antwoort gaf.

Dries.
Dat de Brugh van hier is, ghedydt u meest tot een straf,
Nu en sulde de Arm Soldaeten niet connen straeven,[aant.]
Die ghy't Bier ded' acht stuyvers betaelen, daer u de Borgers vier voor gaeven:
Dat mocht (seyde) met Conscientie bestaen[aant.]
Want de Soldaeten geraeckender lichtelijck aen;[aant.]
Geraeckender die lichtelijck aen? die hun Leven
Hondert-maels voor niet in't Velt ten besten geven?
Maer gy, gy Luy, en vaddigen Hondt, en gaet niet van u Sté,[aant.]
Oft gy draeght een hondert Daelders naer u Kist me.

Weert.
Dat spyt u al wat, wij hebben genoegh met u viese vaesen,

Dries.
Ha daer hout dat voor u.

Smyt met synen Kapper de Gelaesen uyt.

Weert.
O gy stuck Diefs! dats door de Gelaesen,
Ick sal den Huys heer over u claegen

Dries.
Noch eens tot synder Eer,
Hoort Weerdt dat ghy't hem seght dat's ter Eeren van den Huys-heer.

Weert.
Sy syn naer de gheweldige, ghy stubbelt tegen den Bast‘man[aant.]

Dries.
Dat's ter Eeren vande geweldige, sta vast‘dan.

Schiet door de Venster

WEERDT, SERGIANT, BERTRAM, BYKOMINGH.

Weert.
SA Mannen staet by, uyt, uyt, uyt, gewelt Straetschendery

Neel.
Helpt, helpt, och Dries och Dries

Sergiant.
Slaet Doodt

Dries.
Wat wilde hebben van my?
Heb ick jet gedaen?

Weert.
Vraeghde dat; dat sal m'u wys maecken

Dries.
K'en heb niet een sier gedaen, als wat Glaesen doen kraecken,

Bertram.
Steeckter op aen,

Dries.
Maer wat ist?
Heb ick quaedt gedaen? heb ick Ruyten gemist?

Weert.
Geckter noch me?

Sergiant.
Sa floeckx leght u geweir‘af
Gy Straet-schender.[aant.]

Dries.
Monsieur Sergiant ick kender myn selven kleir‘af.
K'en hebber niet ghedaen, vraeghet, vraeghet, aen die Lieden,

Sergiant.
Ick hebse gesien tout altemael,[aant.]

Dries.
Maer Monsieur Sergiant gy valt my persiael,

Bertram.
Comt nu eens voor den Dagh, comt ghy en ick met ons beyen,

Dries.
Neen Monsieur Sergiant soume naer de geweldige leyen,

Sergiant.

Wat seghse gy? ben kick een Dief ley? ick bens een Sergiant met Eer[Vs. 870. aant.]

Dries.
Dat's waer Monsieur Sergiant,[aant.]

Sergiant.
Ick Raets en touseer my niet meer
Of ick steeck ou met die Helbaerd'[aant.]

Weert.
Slaet Doodt ick sal't u afdraegen,

Dries.
Waerom en doede gy's niet?

Weert.
Beyt ick gaen daedelijck over u claegen
Van ghewelt en Straet schendery, houdt hem hier wat staen.

Binnen.

Sergiant.
Gaese ghy deur? ick gaens oock deur, want sen gae my niet aen

Dries.
Hey Monsieur Sergiant hout my wat geselschap,

Sergiant.
Ick sals met de Weert, t'saem naer de gewel stap[aant.]
Gy suls haest genoegh word' verrast.

Dries.
Monsieur Sergiant, ey verbeterse gy wat

Sergiant.
Gy syt een groodt Mechiant.[aant.]

Binnen.

Dries.
En gy dan, wat hebde gy te seggen? waerom gaede oock niet druypen,
Gelyck de Weert met Monsieur Sergiant is gaen sluypen

Vs. 870. Uitg. 1715: ben kick een Dief? ey ick bens...

Bertram.
Dat ghy meynt dat ick sal gaen loopen, neen, Voet by steck,
K'hebber al meer onder d'Oogen gesien, met sulcken ghebreck:
K'en sou om u van daer, tot daer, van Plaets veranderen niet.

Dries.
Hoort, twee quaey Honden en byten malcanderen niet:
Dus laet ons Peys maecken, want het waer m'een spyt
Dat gy Doodt waert, om dat gy soo braven Vechter syt

Bertram.
Wie heeft'et krackeel gemaeckt als gy? met u dweers en dom‘spreken,
Ick ginck ter goeder trouwen teghen u, sitten Rom‘steken:[aant.]
En ghy Deepmaeckten, en schreeft, en vreeft, en ghy soeckt:[aant.]
Alle Krackeel,

Neel.
Soo is dat weer om dat vervloeckt,
En Vermaledydt spelen by ghecomen, ick segh dat de Vrouwen,
Gheen meerder Herts verdriet hebben als met eenen Speelder te Trouwen.

Dries.
Beginde weer het Backhuys te roeren? ô ghy wordt te stout,
Men heeft geen Deught van u, oft gy moet wel syn gelout:[aant.]
Staeget de Vrouwen toe inde Mans reden te vaeren?
Soo ben ick met haer ghebrilt geweest, nu den tydt van ses Jaeren,
Peyst hoe icker aen ben, met soo eenen Moeyal van een Wyf?
Wy hebben nooyt Rusie, oft t'is altydt haer bedryf.
Ick ben een goedt Keirel, en dat en wilt dat stuck Vlees niet weten,
Den tydt die wy ghehout syn, verdriet haer, al hadtse soo langh met bey de Voeten in't Vier geseten
En k'en weet niet waerom,

Bertram.
De Vrouwen syn altemets wonderlijck

Dries.
Daer hoor ick u, ghy syt een Man van verstant ghy hebt gelyck.

Bertram.
Oock en syn de Mans niet vry van gebreken.

Dries.
Wat seghde van de Mans? sulde ghy de Mans tegen spreken?

Bertram.
K'en spreeck niemant tegen, oft me, noch Vrouwen, noch Mans:
Men treft wel allebey quaey, maer even wel nochtans
De goey, gaet dat niet aen; de goey, die blyft de goeyen

Dries.
Men vint gheen quaey Mans, t'syn altemael Onnoosel bloeyen:
Hebde gy de Vrouwen liever? ick set u dees wel by:
Ontslaeter my af, en com, en troutse gy,
Aenveertse, segh ick.

Bertram.
Wat, wat, sou ick u Wyf Trouwen?

Dries.
Gy sult het doen oft ick sal u inden Boesem douwen

Bertram.
Scheerder me? syn wy Vyant, oft Cameraets? ist geck?

Dries.
915 Ick segh Troutse, oft ick speel u terstonts een Keck.[aant.]

Bertram.
Com, com, com, gy soeck'et, en gy sullet gevonden‘hebben,

Dries.
Hoort ick wil myn Handen eerst op mynen Rugh gebonden'hebben
K'en wil myn Handen niet roeren, maer ick trap u strack met voeten Doodt,

Neel.
Ick bid' u Cameraet verdraeght syn corsel Hoot.

Bertram.
Verdraegen?

Neel.
Ey verdraeght toch (ick bits) van dien dullen.

Dries.
Dat gaet wel, my dunckt, dat wy't Houwelijck maecken sullen
Seght Neel, ist kleir, is hy't van goeden sin? gy sout
Hem wel gelycken: maer hoe geraecken wy weer Ontrout?
Monsieur Bertram, sou Ulieden daer Raedt toe connen vinden.

Bertram.
Jae men sal u eerst laeten de Keil toebinden,
Dan sal u Weef veyl syn, voor eenen anderen Man.

Dries.
Wel hanghme dan, als het niet anders syn en can.

Neel.
Och Dries waerom en gaede niet Scheep? gy sullet soo langh maecken
Datghe weer eens, op een nieuw', sult in't Kot gheraecken,
En uwen Kerf is soo groodt,[aant.]

Dries.
Begeerde gy dat
Ick Scheep gaen? ick en wil niet, k'gaen weer in de Stadt.

Binnen.

Neel.
Och hoe ben icker aen? ten mocht niet quader wesen
t'Waer goedt dat alle Vrouwen hun Spieghelden aen desen!
Die eenen beteren Man als ick, nu heeft Getrout
Dat die altydt betracht, dat sy hem beter houdt:
Dat sy niet cleyn en acht een goeden man te hebben?
Dat sy hem niet misacht als deyn, en slechte Lebben:[aant.]
Dat sy niet noorts, noch dweers, de goedtheydt van haer Man,[aant.]
Beschimt, noch oock bespot, dat sy hem voor geen Jan
Aen vremde uyt en maeckt, ghy saeght dan by malcanderen,
Wanneer u goeden Man, in quaeden, ginck veranderen,
Wat schillingh dat het waer, Godt hoed' u t'ongeval,[aant.]
Ich wensch, alleen dit quaedt te draegen voor u al,
Als t'immers soo moet syn.

DRIES BYKOMINGH.

***Dries*.**
WAt hebde gyse te Kussen?
Wie kent u soo stout als m'jemant de Vinger geeft, ondertussen
Nemense de heel Handt, waerom kustese sonder myn verlof?

***Bertram*.**
Wel Key wie kustse? aant.

***Dries*.**
Wat meynde dat ick stof
In d'Oogen heb, ick hebt gesien.

Bertram.
Weer al Krackeel? ja, ja, g'hebt al te langh gherust‘geweest

Dries.
Wyf syde daer terstont van hem niet gekust‘gheweest?

Neel.
Daer's nooyt Hert dat daerom heeft gedocht[aant.]

Dries.
Ha gy sluyp
Derfdet loochenen? ick sal u doen vast kuypen, in een Olie-kuyp,
En men sal langhs t'Bomgat, besorgen u behoeffenis:[aant.]
Wat geschieter aen een Eerlijck Man meer droeffenis,
Als een ongetrou Wyf?

Bertram.
Hoe treft een Vrou meer lyen, dan
Aen een onbeleefden quaeden jaloersen Man?

Dries.
Ghy sultse ghenoegh voor spreken, maer het heeft syn reén:
Sa, ick sal u daedelijck in't Tucht-huys gaen besteen
Te Waeter, en te Brooy, maeckt vast ganck, voort, voort, voort.

Binnen.

Bertram.
K'en heb myn Leven van onbeleefder stuck Schelms gehoort.

KRAMER BY-KOMINGH.

Cramer.
Mottigheydt is syn stiel, g'en moet u dat niet stooren[aant.]

Bertram.
Ick sou hem voor die mottigheydt wel sulcken Knopgadt booren[aant.]
Dat hy's genoegh hebben sou:

Cramer.
Best niet, wat waert dan?
Ghy sout het een Guyt doen, en ghy sout een Eerlijck Man:
Moeten soenen: hy en sal't even wel niet langh maken[aant.]
Oft hy sal jevers aen een diveers Hout geraecken,[aant.]
En een Steurm Klock syn, daer myn Heer de wint, mé luyt:
Als de Peir ryp is, valtse soo Lief inden dreck, als daer uyt.

Bertram.
K'en weet niet het Volck gaet hier al met geckx‘Kappen
En sy connen soo wel wys, als op syn geckx‘clappen.
Ick sagh u aen voor eenen Geck eer ick u sprack,
Want wie sou gissen datter Wysheydt, in sulcken Sotten Kleedingh stack?

***Cramer*.**
Ho, ho. wilde gy Oordeel naer de Kleeren strycken
Soo gaet eens op de Meir de Fatsoenen kycken,[aant.]
Daer stryt de Mode om de Sotste dracht,
Daer ist Kleermaeckers vernuft op syn hooghste kraght.
Daer swermen de Modisten, met haer Stricken, en faveuren:
Dat gy my daer by saeght, gy sout my dan afkeuren
Voor een gestaepelt Philosooph van ouden tydt,[aant.]
Want men draeght nu Broecken boven engh, en onder wyt.
Met soo veel quisquassen van Linten, en tuyeringen[aant.]

Dat op den Oncost van dien ses Arm Menschen licht de Kost ontfingen
Soo't voor hun wert besteet: dan eenen stuyver aen den Armen wort meer beclaeght
Dan hondert Guldens diemen voor de Mode aen syn Broeck in sleet draeght
De Quintecentie vande Sotten en moetmen nu in gheen Cap soecken,[aant.]
Want s'is nederwaerts gesoncken sy leet nu inde Broecke*n*.

Bertram.
Gy connet, gy wetet, gy segget heel pertinent[aant.]

Cramer.
Sou ick niet ick ben onder de groote Hansen wel bekent,[aant.]
Daer sien ick't daghelijckx: daer hoor ick dickwils stercke Argumenten
Op't stuck vande Mode: en welck den Pertinenten[aant.]
Kleermaecker is, die langhe Lyven en corte Tesschen maeckt,[aant.]
En wie't schoonste Lint heeft dat verr'monstert, en lustigh blaeckt[aant.]
Wat Kramer de Mode van Hoeyen heeft in syn Kassen
Wat Schoenmaecker Schoenen maeckt die dry Voeten souwen passen
Wat Perueck-maeckster Calotten maeckt met de beste Frison[aant.]
Wat dat een Galant Keirel is, en welck eenen Poltron[aant.]

Bertram.
Wat syn Poltrons?

Cramer.
Wel gy, en ick, en Arm halsen

Bertram.
Seggense dat?[aant.]

Cramer.
Wel stoutelijck

Bertram.
Ick moet de groote palsen
Eens onder d'Ooghen gaen sien, siet dat gaet naer de Meir,
En den eersten Modist die my teghen comt gheef ick een Fleir[aant.]
En vraeg hem waarom dat wy Poltronaen‘syn.

Binnen.

Cramer.
Gy sulter meer vinden dan inde groote sou gaen dat ses heydelberghsche Tonnen‘syn,[aant.]
Ey, ey, slaet daer wat, en dat op't stuck van dien
Dan ick moet al even wel dat spel eens aen gaen sien
Kyck, kyck, den Ommeganck van Aelst het Peert met de blau Saersie, saleweken[aant.]
Het is Lis, die sal my van Krackeel comen spreken,

GASPER, MET DE HOER. Het Hooft bewonden zynde.

Gasper.
ARm Dochter och lacen ghy deirt my tot in myn Ziel!
Hier is de Cramer, jae Cramer ghy syt eenen fraeyen Fiel:

***Cramer*.**
Waerom?

***Gasper*.**
Datge u Wyf toelaet datse dees dochter soo comt snyen.

Cramer.
Myn Wyf liet my wat toe, soo liet ick haer oock betyen,
Sy liet my toe dat ick by die, meer was als by heur,
En daerom gaf ick myn Vrou oock een lutsken faveur[aant.]
Kanse niet spreken?

Gasper.
Wat sou het Schaep, och Armen spreken?
Daer is wel een pont Werck tussen de Kaeck ingesteken
Om t'Bloet te stelpen: s'is soo gesneen, en soo, ô Cramer gy en sult
Dat u Leven niet verantwoorden.

Cramer.
Het is haer eygen schult,
Ick heb haer dickwils gheseydt laet ons malcanderen schouwen,
Oft myn Wyf, sal u eens, eenen vremden Comcost brouwen:[aant.]
Want sy weter af hoe dat ons saecken staen:
Tet, tet, seyd' Lis daerom gelaeten noch gedaen:
En nu heeftset Wegh dat ick haer soo langh ghespelt‘heb?

Gasper.
Wacht wat Cramer als ick haer t'Huys bestelt‘heb.
Com ick u by, ick sweer ghy sullet becoopen voor u Wyf.
Sy heeftme gheseet datghe eenen Fielt syt, en t'is door u bedryf.

Cramer.
Heeft sy geseet dat ick eenen Fiel ben? soo heeft sy betrouwen
Dat ick my beteren sal, en met haer niet meer aen houwen:
Want dat's den Hoeren Aert: m'is eenen Fiel, eenen Ypocryt
Soo haest als men ons betert en van hun, afsnyt:
Maer loopter me seven Jaeren, en oft de Ziel voor den droes, duysentmael ginck[aant.]
Dan is men den liefsten Maet, en eenen fynen Paelinck.

LYN BYKOMINGH.

Lyn.
GY sytter weêr by, doede? hebdes niet genoegh ick langh u meer

Gasper.
Gy onbeleefde Pry wy gaen soo naer de Heer
Wy sullen u soo Schilderen, datg'er af sult grouwen.

Lyn.
Grouwen? grouwen? gaet, gaet.

Gasper.
Wat valter al te douwen?

Lyn.
Gaet segh ick.[aant.]

Gasper.
Hout u gerust

***Lyn*.**
Gaet, en dat voor u moet.
Com ghy moet noch wat hebben: die Hoer is wel te voet.

***Cramer*.**
Nu Wyf laetse gaen,[aant.]

***Lyn*.**
Neen ick moetse noch eens gaen leuren.

Binnen.

***Gasper*.**
U Wyf is een Duyvelin sy sal het Meysen verscheuren:
Ick loop om bescheet.

Binnen.

Cramer.
Soo doet, want quaem ick daer ontrent
Ick sou licht t'onpas doen, en myn Wyf is gewent
Sulcken Scherm-mutsingen, sy sal't wel nettekens uytvueren,
En ghevense maer het Back-huys, oft de Billen vol Quetsueren.
K'hoor een gerucht van Mans, en gehou, en gekap?

DRIES EN NEEL BYKOMINGH. Dries Bebloedt eenen Kap over het Hooft hebbende.

Dries.
SEllementen Neel wie gaf my daer die lap[aant.]

Neel.
Och k'en weets niet, goedt Herteken ick bid' u stellet op een loopen

Dries.
Jemandt van hun sal't moeten met de Doodt becoopen,
Laetse comen

Neel.
Myn Lief om Godts wil, wilt u versteken gaen
Springht in een Boodt en roeyt over, want t'is om u Lyf gedaen:
t'Isser al inde weer Dienaers, en Provosten.[aant.]

Dries.
K'en gever niet om ten can my maer mynen Hals costen:

Neel.
Ghy connet ontgaen wilde u willens brenghen inde Doodt.
Ick bid' u myn Lief, ick bid' u springht in dien Boodt
Laet u geseggen.

Dries.
Adieu dan.

Dries springht in eenen Boot.

Neel.
Den Heer wil u bewaeren

Cramer.
Wat isser?

Neel.
Och Kramer en wilt het toch niet openbaeren!

SERGIANT EN WEERT BYKOMINGH.

Sergiant.
DAtme*n* de Werf poort, en het Botgat wel beset,[aant.]

Weert.

t'Isser wel voorsien daer is wel opgelet,

Sergiant.
Ha die Vagebond'

Weert.
Waer toch magh hy nu steken

Neel.
Och Monsieur Sergiant wilt toch ten besten spreken

Sergiant.
Ist ou Man?

Neel.
Ja, ick bid' Monsieur Sergiant om genaed'

Sergiant.
Hy heeft my geconjoneert den eersten Dagh van myn Paraed'
Ick ben nu opgetrock, ick heb de Wacht beschoncke
s'Hebben my wel een Ton sterck Bier afgedroncke
En hy stoorse my, en daer de Gelaes uyt gheschoot allemael,
Ick sals hem doen Hangh al sou ick self de Strop betael

Weert.
Hy heeft op myn Huys sulcken gewelt bedreven

Dat t'gheluck is datter gheen twee, oft dry syn Doodt gebleven,
Soume dat toe laeten in een Stadt gelyck als dit?

Cramer.
ick meyn dat hy tegenwoordigh al over t'Veir sit[aant.]

Weert.
Wy sullen hem wel vinden, de Heer sal't hier strackx comen ondersoecken

Sergiant.
Moeyse gy niet, als met u Caneel-Koecken
Oft ick sal u wel leer tegen ons spreeck, sul Bouffon[aant.]

Weert.
Hoort my dunckt datse hem vast hebben

Sergiant.
Ha bravement Bon.

Weert.
Laet ons gaen sien.

Sergiant en Weert binnen.

Neel.
Soo terwylen sal hy fyntiens doorvaeren

Cramer.
Daer's geen gebreck af, hy is al in't bewaeren[aant.]
En uyt het Antwerps Recht, ten halven diep van't Schelt,
Maer dat hy elders weer syn pypen niet en stelt.[aant.]

LYN BYKOMINGH.

Lyn.
DAer heb ick die Caronie weer eens aen Boort ‘geweest,
En sy schreeuden als had' sy seffens vermoort‘ghe‘weest:
Strackx quaemen, all' de Dienaers, en Provosten om myn Vleesch,
En ick was soo in't gadt, en ick kreegh sulcken Vrees,
Hier dacht ick, sal't syn, vanghtse, pootse, pootse‘wel:[aant.]
Maer eyndelijck quaemense om Dries den Boots‘gesel,
Ist u Man niet?

Neel.
Laes! jae't

Cramer.
Hy is al voort.

Lyn.
Dat's goedt
Ghy syter qualyck med' aen, dan t'is een dinghen daer claegen geen Deught aen doet.
Komt wilt met ons gaen, wy sullen u wat verblyen

Naer ons vermogen,

Neel.
Ick danck u,

Lyn.
Dat gy die Pryen
Noch meynt naer te loopen gelyck gy voor desen hept gedaen,
Ick segh het recht uyt, ick sal daedelijck van u gaen

Cramer.
Neen, ick beloof u Trouw' ghelyck Eerelijcke Mans betaemen,
Dus laet ons Peys maecken, en UYT JONSTEN VERSAEMEN.[aant.]

LIEFDE DOET SORGEN.

G. OGIER.
FINIS.

Woordverklaring en aantekeningen

Voor-reden

Vers 6: *vaerdigh* = bereid.
8: *En branden...* = en die de assen nog verbranden van wat anders maar verzengt.
17: *teghenvoeren* = tegenspreken, reageren.
21: *Om straffen Gram*, *door Gram* = om gramschap te straffen door gramschap.
24: *onbescheet* = dwaasheid, vermetelheid, driestheid.

Personagien.

Kramer, *A la-mode* = Kramer, gekleed naar de laatste mode.
aensienders = toeschouwers.
Duyts = Nederlands.
Werff = cfr. hiervoor onze Inleiding, blz. LX-LXI en noot (14).

Gramschap.

3: *staet en gaept* = staat te gapen; in de 17e eeuw gewone constructie, die verder in het spel nog regelmatig voorkomt.
4: *beschicken* = beredderen, doen.
5: *schepen* = scheep gaan.
8: *slip* = sliep! spotuitroep.
9: *de Moort steken* = de dood treffen, gedood worden, sterven.
10: *peryckel* = gevaar(lijk).
11: *tieterken taeterken* = druk gebabbel.
Pantoffel met plattyn = 't is allemaal hetzelfde (*plattyn* = schoeisel met houten onderstuk en leren bovenriem).
13: *Duynckercksche Vrybuyters* = Vanaf het einde der 16e eeuw was Duinkerken de plaats, vanwaar uit kaapvaarders de zee onveilig maakten voor zeelieden van de Noordelijke Provinciën; na het bestand vonden deze 'vrijbuiters' ook een onderkomen in Oostende (in Sammers' spel heet *Andries* 'een Oostendenaer'). Cfr. hierover Dr M. Sabbe = *Brabant in 't Verweer*, Antwerpen, 1933, blz. 113-118.
14: *schyt*: uitroep van afkeuring.
Ty-Muyters = 'naar het schijnt = iemand die zich gedurende een tij schuil houdt' (WNT XVII, col 24).
15: *Ancker-vogels* = schipper die bestendig voor anker ligt.
leggers = die aan de wal blijft liggen.
16: *op Capa de gryp* = op rooftocht.
17: *bocht* = boeg.
19: *happigh* = heet, vurig; *braef* = dapper.
21: *sacker willighe* = bastaardvloek (heilige wil).
22: *Kapperken* = houwer, mes.

23: *Overmits* = middendoor; *grootgaende* = zwangere.

26: *Selderementen* = eigenlijk bastaardvloek (Gods element); hier: met heel de verdoemenis, met alles.

29: *stellingh* = schraag.

31: *verbraste* = vervloekte, drommelse; *ligh en hoetel* = lig te treuzelen (zinsconstructie cfr. vers 3).

33: *schaffen* = eten; hier dubbelzinnig.

34: *paffen* = ranselen.

35: *gryst* = schreit, huilt.

36: *Monck* = iemand die pruilt; *sumpt* = weent, pruilt.

37: *Taetolf* = sukkel, sul.

38: *preuteld'* = mompelt ge, moppert ge.
41: *motsecop* = slons, vrouw met ongekamde haren.
42: *vlieghen ... vangen* = klappen krijgen.
43: *derf* = durf.
44: *bril* = stamp, sla.
45: *swanck* = zwaai.
47: *grou* = jonge vis, gebruikt als aas.
49: *afbeugel* = afransel.
50: *een vremden teugel* = een rare kerel.
54: *Behalven* = om niet te spreken van, ter zijde gelaten.
58: *overstryen* = bestrijden, loochenen.
60: *las* = bad.
67: *afstant* = het ophouden, het eindigen.
71: *dan* = maar.
72: *met Godt geen deel en begeeren* = met God niets te maken willen hebben.
77: *Wyseremus* = wijsneus, profeet; *Hompelepomp* = sukkel in 't gaan, kwakkel; *Stekebagh* = ‘stekelbaars - hier in obscoene zin’ (WNT XV 1169).
78: *Devotaris* = kwezelaar
81: *Caronie* = kreng, prij, verachtelijk mens, vrouw.
86: *Coujon* = plaaggeest.
87: *cleiren* = klaarspelen.
88: *Datme* = dat men.
92: *Regals* = regaal, rattenkruit.
93: *Keur* = keuze.
97: *Corte expeditie van Justitie* = snelle afhandeling van de zaak.
98: *gevesten* = geveest.
108: *Hey-bey* = feeks.
109: *t'leste* = de dood, d.w.z.: sla tot ik dood ben.
110: *steegh* = koppig, onhandelbaar.
112: *Toe backdoose* = tabaksdoos.
117: *Kust m'eens peys* = sluit vrede met me (door een kus).
120: *Eel Tronie* = Uw geachte tronie, gelaat.
121: *dobbelen gront* = vals karakter.
122: *al* = als; *sellemense* = verdomde; *Eurck* = nurk, brombeer.
126: *bestaeget* = bestaat het, waagt het huwelijk; *naer* = nadien, achteraf.
127: *sueren* = verzuren, worden zuur, kwaadaardig, hatelijk.
131: *Gul* = prij, kreng; *viggen* = big, zwijn, scheldnaam voor vrouw.
133: *gebrilt* = geplaagd; *Laef* = domme, luie vrouw.
138: *labsoet* = nietsnut van een vrouw.
139: *ets* = foei! (uitroep van afkeer).
140: *Babbelen Thoren* = In de uitg. van 1715 staat *Babelsen* toren.
141: *t'leter al over candt* = alles ligt er overhoop.
142: *Dant* = slordige en ijdele vrouw.
146: *op-gebrassen* = verkroppen, verduren.
148: *faveurkens* = gekleurde linten en strikken; *Knechts* = jongens, jonge mannen.
150: *lieght* = schort, hapert.
152: *voeght* = betaamt, past.

157: *Die set ick lichtelijk by* = die geef ik licht, gemakkelijk weg.
159: *spouwen* = spuwen, uitspuwen.
165: *Lick-teeckens* = littekens; *placken* = plekken, vlekken.
166: *een Lazarus Mensch* = een melaatse.
169: *ordinaer* = gewone kost.
172: *Leugen-banck* = 'bank, zoals er in verschillende steden een wordt gevonden, waar leeglopende lieden, b.v. zeelieden aan de wal, zich dagelijks verzamelen en allerlei verhalen opdissen' (WNT VIII 1681).

183: *nieuwbacken* = pas gebakken, vers (duidt waarschijnlijk op zijn 'Caneel-Koeck' vers 292).

184: *onder seven*, *oft boven seven* = ongetwijfeld is hier bedoeld het spel genaamd '*Zevenboef* = 'twee spelers tegenover elkaar aan tafel zittend, behandelen twee teerlingen. De weddingsschappen gaan over het totaal der punten; de eenen spelen op een totaal hooger dan 7; de anderen op een totaal onder 7. Zeven is een nietige worp. Dit maakt de kansen gelijk'. P. Hermant: *Brusselsche valsche spelers*, in *De Brabantsche Folklore*, Juni 1925 (IV, 24) blz. 305; ook in de omstreken van Antwerpen was dit spel bekend, zegt de schrijver. *placken* = slaan (?)

185: *Kroonen borgh Poort* = poort tegen de Schelde, vanwaar de linie der vestingen vertrok in het Zuiden van de stad, naast de citadel.

186: *ten achter geteirt* = achteruitgegaan.

188: *gerots* = gerij, het rotsen; *vergeeringh* = vergadering, samenkomst.

198: *veel te veul* = veel te duur.

199: *bedyen* = gedijen, voorspoed kennen.

200: *geraeyen* = geraadzaam gevonden, geraden.

204: *verpoltronneren* = als een poltron, sukkelaar doorbrengen, doden.

205: *pleeght* = pleegde het, placht het.

207: *capten* = hakte = koek kappen.

219: *Leunes* = sul; lummel.

220: *te naer* = te na; *Teunes* = zitvlak.

221: *liberael* = vrijgevig.

222: *sneeft* = lijdt, heeft het hard.

223: *syn duymken inde vuyst houwen* = geen geld uitgeven, gierig zijn.

226: *ontrent een milde Borst* = in de omgeving van een mild mens.

230: *Kleen* = kleden.

232: *grielen* = grabbelen, grijpen.

234: *lackspit* = lik-spit (scheldnaam).

236: *waerentigh* = waarachtig.

237: *snapper* = praatjesmaker.

238: *fatsoen* = voorkomen.

239: *Lacker* = snotjongen.

243: *loeren* = knullen, lompe kerels.

253: *bytse inden Kam* = val haar aan, vlieg kwaad op haar toe.

258: *dat heget cael* = dat heeft het kaal = dat is maar pover.

259: *Klinck* = oorveeg.

268: *uyt ... wedden* = doen betalen, betaald zetten (?- Verwys & Verdam: Middelned. Wdb. IX, 1878, wedden = boete of strafgeld verbeuren, betalen).

286: *vod'Meulen* = molen waarin de stoffen (vodden) gemalen werden voor de papierbereiding.

288: *werr* = verward.

290: *brillen* = foppen, plagen.

292: *Caneel-Koeck* = met kaneel toebereide koek.

296: *Sy gecken al binnenwaerts* = al gekkend alles naar zich toehalen.

297: *Bambots* = ruw mens.

298: *Geest* = een knappe kerel.

299: *Vet* = goed-af.

300: *meir* = merrie, scheldnaam voor vrouw; *bras* = sla.
304: *want* = indien; *herkebouseer* = (met een arkebuse = haakbus) doden.
305: *die Kraen* = cfr. inleiding blz. LX.
306: *Loot* = kogel.
310: *daer moet ick onderschermen* = daar moet ik meevechten.
312: *Dooy neep* = dood-neep.
314: *gaeyken* = wederpaar.
316: *duker* = duivel.

318: *maet-in* = aanhoudster, lief, vrijster (cfr. 386).
322: *ick gonger* = ik ging er.
333: *ghelaeten* = laten, nalaten.
397: *Scherm slaghs onder douwen* = al slaande vechten.
344: *den alle snap* = de veelpraat.
350: *een keiren* = kern, pit in haar schil.
353: *ick hebber al een locht af wegh* = ik heb er lucht van, ik gis waar 't hem scheelt.
354: *Gemaggers* = makkers.
372: *de Beurght-Kerckhof* = de Beurght-Kerck was de Sinte-Walburgiskerk, ongeveer in het midden van de oude burcht (cfr. inleid., blz. LX.)
373: *een snab* = een snee.
379: *getrapaneert* = toegetakeld.
382: *Altoos* = in alle geval; *mynen* = mijn man.
383: *Drilter .. mee* = slenter met hem, wandel.
384: *Tierelieren* = aan de zwier gaan, pretmaken.
392: *gestel* = stap, handeling, daad.
395: *doorganck* = portaal.
398: *Werck* = pluksel van grove, verwarde draden, voor wonden.
406: *Borght Kerck* = cfr. vers 372; *s'Heeren Straeten* = openbare weg, straat.
412: *ick stubbel* = ik maak ruzie; *brauwe Tes* = schone, knappe meid. Tes = ook tas, valies.
420: *Havergeyt* = bietebauw, bullebak van een vrouw.
421: *Negen manneken* = muntstukje met de waarde van 1 duit, ½ oordje of 9 mijten.
427: *een Stadt van Recht* = van gerechtigheid.
429: *voor Recht* = voor het gerecht.
440: *een Koppelaers* = koppelares, koppelaarster.
441: *tet* = tussenwerpsel van geringschatting, bah!
443: *labben* = lummel (van een vrouw).
444: *myn Tongh te ... schrabben* = mij uit te horen, aan het praten te brengen.
446: *Belaeden* = begaan, bezorgd, bezwaard van geweten.
448: *isse met den dunck bestoven* = indien ze dat meent (is ze met die mening behept).
454: *de Pol* = minnaar, hoereerder.
459: *Motcas* = bordeel.
467: *de schencken* = de geschenken.
472: *Overgulde* = vergulde.
477: *K'en haeyt* = Uitg. 1715 = K'en had het; *k'laet staen* = ik laat daar, ik spreek niet van.
481: *Gansch slabberementen* = bastaardvloek = Gods sacramenten.
484: *die rooy vaen* = WNT XVIII 26-27 ziet hierin een zinspeling ook op de menstruatie. In eerste instantie betekent het hier alleszins = die snede, rood van het bloed.
489: *de Hab'* = snede, wonde; *Barbieren* = meesteren, geneeskundig verzorgen.
490: *Wantm'er* = indien men er ...
493: *gevaeght dat vuyltjen* = dat bedenkelijk zaakje klaargespeeld, opgeknapt.
494: *Orientaeltjen* = puikvrouw.

495: *Sout sack*: domoor, druiloor.
496: *weepsen* = laffe.
497: *Moesolf* = grootspreker.
501: *Pert* = part, streek.
508: *boven toegebonden* = opgehangen.
514: *ghevangen steen* = gevangenis.
520: *sleyp-lender* = vadsige, luiaard; *Pimpel-mees* = zwakke, onhandige vrouw; *Slet-vinck* = slons.
522: *bescheet* = verklaring, de weet.
534: *Kuyp* = afransel.
543: *dweers* = onvriendelijk, boos.
545: *moeyet* = trekt het u aan.
546: *Houwers* = vechttuigen om mee te houwen, kappen.

547: *desperaete* = radeloze, wanhopige, roekeloze; *gist* = vreest.
551: *compack* = compact, overeenkomst, afspraak.
562: *Keikelaer* = kakelaar, zwetser.
566: *Wiecken* = pluksel om in wonden te steken.
575: *Gy suls ou schee* = gij zult uit mekaar gaan (scheiden); *tack* = tekken, slaan.
576: *gans Krack* = bastaardvloek (bij Gods kracht (?)).
578: *conjoneren* = cojoneren, lastig vallen.
580: *redement* = regiment, herrie, drukte.
585: *draegen* = last, zorg om de gevolgen.
586: *Lebben* = lummel, lomperd.
589: *Sinternel* = schildwacht.
592: *Back-beest* = lomperd; *Bot-oir* = domoor.
595: *Fecyn* = hout in bundel, knuppelhout.
599: *Groodtmaecker* = snoever.
608: *gaut* = spoedt.
609: *druypen* = drukfout voor duypen = stakker, lummel (?).
612: *Coleur* = colère, gramschap.
614: *de goeyen* = druk van 1715 = *te goeyen*.
629: *pack op spelen* = wegpakken, wegdragen.
631: *in't gadt* = in angst, in nood.
633: *heet* = heeft.
640: *Avesaeles* = domme praatster; *simpelteiren Truy* = onnozele geit.
643: *Kis-cassen* = rijkelijk smullen.
644: *hysen* = optillen, duchtig drinken; *Snel* = drinkkan.
647: *Lievery* = livrei, onderscheidingsteken.
648: *lyen* = tevreden stellen.
653: *geloeyend'* = gloeiend.
654: *Briscolen* = bokkesprongen.
661: *flus* = daareven, zoëven.
663: *finaelen* = finesses, de fijnste bizonderheden van een zaak.
667: *eenen cleynen bras* = een kleinigheid, een zaak zonder gewicht.
677: *Lockmeesery* = lokbedriegerij.
681: *Bockx-maeckers* = broekenmaker.
683: *Knaptant van Dermonde* = een fabelachtig dier (walvis?), voorgesteld door een man met een dierenkop, met open muil en vreselijke tanden; met een veer ging die muil bestendig open en toe (knappen). - Cfr. J. van Lantschoot: *De Ommegang van Dendermonde*, Dendermonde, 1930, blz. 173-178.
685: *gagieren* = huren.
693: *een cleyn pitsken* = een heel klein beetje.
702: *Sy grenigender me* = zij grinneken er om, lachen, spotten er mee.
706: *scheeter af* = scheid er van, geef ze (de valies) af; *gans velten* = bastaardvloek (God! St Velten!).
707: *langhse* = geef ze.
715: *Mal-hoot* = dwaaskop, onnozele vrouw.
717: *krencksel, noch mencksel* = krenking, schade noch letsel, gebrek.
719: *Rotte-straet inde Poort* = een Rottestraat was te Antw. niet bekend; wsch. de Rodestraat aan de Rodepoort, waar twee godshuizen voor arme of bejaarde vrouwen

stonden; misschien is de St. Rochusstraat, verlenging van de beruchte Lepelstraat, bedoeld: daar bevond zich een krankzinnigengesticht.

726: *herbeckery* = krakeel.

732: *gefuyck* = gestomp, slaan.

733: *Wyshoot* = verstandige vrouw (ironisch) (cfr. vs. 715).

736: *s'haeyt soo breet* = ze was zo trots, ze deed zo groots.

737: *schoon bescheet* = fijne verklaring.

759: *onweert dat klouwen* = ontwar dat kluwen, maak dat in orde.

761: *bekaeyt* = verkorven.
762: *de Roey sal ... in de Pis liggen* = er wacht u een duchtige afranseling.
772: *als Harman op syn Fluyt* = wij passen volmaakt bij mekaar.
778: *hucken* = hurken, op zijn huk zitten.
779: *Lolle pot* = stoof, verwarmingspot.
781: *gedueren* = uit te houden.
784: *Sleur-beulingen* = gemakzuchtige, luie vrouw; *kiel* = onverschillig, zorgeloos, slordig.
785: *jets nootsaeckelijckx* = iets dringend nodig, gevoeg.
787: *Lysen* = sullen, lummels.
793: *flans* = zwiep!
795: *vrotten* = (ver)rotten.
796: *Armosynen* = Oosterse zijde of taf.
799: *stuyckten* = stuitte, deugde.
800: *Redementen* = razen en tieren.
801: *Slaberementen* = bastaardvloek (sacrament + element?)
802: *brilt van hier* = ga vlug weg, maak u weg.
806: *op scherven* = stukhakken, stukslaan.
808: *met Ramoer stroopen* = met lawaai villen, met drukte lastig vallen.
820: *Pattacon* = zilveren munt ter waarde van ongeveer 50 stuivers.
821: *Vaen* = hoeveelheid van 2 stopen of 8 pinten.
822: *Titteleerde* = betitelt ge, spreekt ge aan.
823: *de bree Vyfthien* = volle vrijheid, of: veel eer.
825: *ghevalueerden* = echte.
831: *een Boere Gesp* = een boerengrimas.
833: *Met Promissie* = met permissie, excuseer.
837: *kraem op* = zijn boel kwijt.
840: *pofte* = blaast ge.
844: *straeven* = straffen, beetnemen.
846: *met Conscientie bestaan* = met het geweten stroken.
847: *lichtelijck* = gemakkelijk, zonder veel inspanning.
850: *vaddigen* = luie.
856: *de gheweldige* = politiebeambte, belast met het handhaven van de tucht, met de arrestatiën en het toezicht op de gevangenen WNT IV, 2048; *Bast* = strop.
865: *kleir* = onschuldig.
868: *persiael* = partijdig, vijandig.
870: *Dief ley* = diefleider = dienaar van de schout, belast met het aanhouden en ter terechtstelling voeren van dieven en andere misdadigers WNT III 2523.
871: *touseer* = toucheer, raak ... aan.
872: *afdraegen* = vergoeden.
877: *de gewel* = de geweldige, zie vers 856.
879: *Mechiant* = slecht mens, boosdoener.
889: *Romsteken* = roemsteken ‘oud kaartspel, vermoedelijk aldus geheten omdat men de *roem* van de tegenpartij moest trachten te *steken*, d.i. te niet doen, doordat men zelf *hoger roem* had’ WNT XIII 724.
890: *Deepmaeckten* = gij bedroogt, speelde vals.
895: *Deugt* = goed, plezier; *gelout* = afgeranseld.

915: *Keck* = boze streek.
930: *Kerf* = kerfstok, ‘rekening’.
937: *deyn* = lijs, sul; *slechte* = onnozele, domme.
938: *noorts* = nors.
942: *schillingh* = verschil.
947: *Key* = rekel, ruwe gast.
950: *sluyp* = sluiphoer, die in het geheim ongeoorloofde dingen doet.
952: *Bomgat* = ronde opening in buik of bodem van het vat, waarin de sluitstop (bom) gedreven werd; *behoeffenis* = behoefte, eten.

960: *Mottigheydt* = norsheid, brutaliteit.

961: *Knopgadt* = gat veroorzaakt door steek met een mes, dolk.

964: *soenen* = ‘zoengeld’ betalen voor, boeten voor.

965: *diveers Hout* = galg.

973: *de Meir* = voornaamste straat van Antwerpen, waar in de 17e eeuw ook de Tour à la mode plaats had.

978: *gestaepelt* = stapel, gek.

980: *quisquassen* = prullen; *tuyeringen* = opsieringen, koorden.

984: *Quintecentie* = finesse, het voornaamste.

986: *pertinent* = juist, duidelijk.

987: *de groote Hansen* = de aanzienlijke personen.

989: *Pertinenten* = flinke, knappe, beste.

990: *langhe Lyven en corte Tesschen* = in de loop der 17e eeuw werden de bovenvesten (bij mannen), het lijf (bij vrouwen) steeds langer. Cfr. H. Weiss: *Kostümkunde*, II, Stuttgart, 1872, blz. 987 vlgg. - *corte Tesschen* = korte geldtassen; misschien zinspeelt Ogier hier ook op het volkse gezegde: alles aan 't lijf, niets in de beurs.

991: *monstert* = pronkt, te zien is.

994: *Calotten* = pruiken; *Frison* = krullen.

995: *Poltron* = arme hals, sukkelaar.

997: *palsen* = heren.

999: *Fleir* = klap, oorveeg.

1001: *heydelberghsche Tonnen* = zinspeling op het befaamde grote vat te Heidelberg (8½ m. lang en 7 m. breed).

1004: *het Peert met de blau Saersie* = het paard met het blauwe deken; in de ommegang van Aalst trof men ook het Ros Beiaard aan, dat in een rijmpje van 1687 heet: het ‘schoone Sargi-Peirt’. - Cfr. J. Cornelissen: *Nederlandsche Volkshumor*, II, Antwerpen (1929, blz. 95. *saleweken* = bastaardvloek (seleweken = Gods heilige week).

1011: *faveur* = de hand vrij, ik liet ze wat toe.

1017: *Comcost* = kost uit kom gegeten.

1029: *eenen fynen Paelinck* = een geslepen kerel.

1034: *moet* = moeite.

1036: *leuren* = trekken, toetakelen.

1043: *Sellementen* = bastaardvloek (sacrament + element).

1048: *Dienaers* = gerechtsdienaar; *Provosten* = hoger gerechtsdienaar.

1054: *de Werf poort* = cfr. A. Thys: a.w., t.a.p.; *het Botgat* = misschien het zgn. Pensgat, waar vlakbij de vis (bot?) gekuist en gedroogd werd.

1067: *t'Veir* = veer, plaats van overvaart.

1070: *Bouffon* = gek, potsierlijk.

1073: *int 't bewaeren* = in veiligheid; *uyt het Antwerps Recht* = op grondgebied buiten de Antwerpse rechtsmacht; *ten halven diep van't Schelt* = halverwege de Schelde.

1075: *syn pypen .. stelt* = zijn dwaze kuren uitricht.

1080: *pootse* = grijpt ze vast.

1089: *Uyt Jonsten Versaemen* = zoals naar gewoonte eindigt ook dit spel met de kenspreuk van de kamer, waarvoor het spel geschreven werd of die het opvoerde.

Beerse, 2 Januari 1955.
Dr A.A. KEERSMAEKERS.